

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Философски факултет
Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“
Специализиран научен съвет по Библиотечно-информационни науки при ВАК

Милена Миланова Миланова

**БЪЛГАРСКАТА КАТАЛОГИЗАЦИЯ В ГЛОБАЛНОТО
ИНФОРМАЦИОННО ПРОСТРАНСТВО НА XXI ВЕК.
АНАЛИЗИ, СТРАТЕГИИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“
по научната специалност „Книгознание, библиотекознание, библиография“
шифър 05.08.35

Научен ръководител:

Доц. д-р Татяна Янакиева

София, 2008

Съдържание

Увод	V
Част I Каталогизационни принципи и решения в информационната среда на XXI век	1
Глава 1 Стандартизация и хармонизация на дейностите по каталогизация на международно и национално равнище	1
1. Международни проекти и програми	1
1.1. Семейството на стандартите ISBD	4
1.2. Функционални изисквания към библиографския запис	9
1.3. Контрол на точките за достъп	19
2. Национални правила за каталогизация	29
2.1. Англо-американски правила за каталогизация (Anglo-American Cataloging Rules AACR)	29
2.2. Каталогизационни правила в немското езиково пространство	41
2.3. Руски правила за библиографско описание	48
Изводи	54
Глава 2 Автоматизация на каталогизационните процеси	56
1. Формати за обмен на библиографски данни	56
1.1. MARC I и MARC II	57
1.2. ISO 2709	59
1.3. UNIMARC	61
1.4. MARC 21	64
1.5. UNIMARC и MARC 21	65
2. Каталогизация на дигитални документи. Концепция за мета-данните.	79
2.1. Мета-данни. Принципи, видове, характеристики	80
2.1.1. Принципи	82
Модулност (Modularity)	82
Разтегливост (Extensibility)	83
Усъвършенстване (Refinement)	84

Многоезичност (Multilingualism)	84
2.1.2. Видове и характеристики на мета-данните	85
2.1.3. Значение на мета-данните	87
2.2. Модели за съхранение на мета-данни	88
2.3. Структуриране на мета-данните (схеми с мета-данни).	
Съвместимост	90
2.3.1. Синтаксис на схемите с мета-данни	93
SGML	93
HTML	94
XML	95
2.3.2. Схеми с мета-данни	96
Dublin Core (DC)	96
Text Encoding Initiative (TEI)	98
Metadata Object Description Schema (MODS)	99
Metadata Encoding and Transmission Standard (METS)	100
The Encoded Archival Description (EAD)	102
Learning Object Metadata (LOM)	102
Visual Resources Association (VRA)	103
MPEG Multimedia Metadata MPEG-7	105
2.3.3. Съвместимост	106
Системи за кръстосано търсене	108
Сравнителни таблици на схеми с мета-данни	109
Регистри на схеми с мета-данни	110
Изводи	114
Част II Българската каталогизация в променящата се информационна среда на XXI век.	116
Глава 3 Процеси и дейности, протичащи в българската каталогизационна практика	116
1. Отражение на международните програми и принципи	117
1.1. Български стандарти за библиографско описание	117
1.2. Национални правила за каталогизация	123
1.3. Национални контролни записи	125

1.4.	Семантичен анализ на библиографските същности	127
2.	Автоматизация на библиотеките в България	131
2.1.	Проекти	131
2.2.	Формати за обмен на данни, използвани в България	134
2.3.	Международни програми за споделено каталогизиране с българско участие	140
2.3.1	Формати UNIMARC и COMARC/B	142
3.	Обмен на данни	160
3.1.	Обмен на библиографски записи за монографии във формат COMARC/B и програмни продукти, използвани на българския информационен пазар (програмен продукт „e-Lib”, програмен продукт „АБ”)	161
3.2.	Обмен на библиографски записи за монографии, състоящи се от много части, във формат COMARC/B и програмни продукти, използвани на българския информационен пазар (програмен продукт „e-Lib”, програмен продукт „АБ”)	219
	Изводи	222
	Заклучение	225
	Списък на съкращенията	229
	Използвана литература	232
	Приложения	242

Увод

„Само за непосветените каталогизацията представлява консервативна, безинтересна и монотонна област на библиотечната дейност” (И.Клим)¹

Българската каталогизация, като част от глобализиращото се общество, е поставена в условията на бързо изменяща се среда, която изисква адекватното и своевременно решаване на сложни по своя характер и съдържание, задачи. Динамиката на развитие на новите форми на публикуване налагат промени в каталогизационните подходи и методи за анализ на съдържание и предоставяне на достъп до информация. Сменя се парадигмата на каталогизационните принципи като в основата им застават интересите и удобството на потребителите.

Появата на все по-голямо количество електронни документи, които са комбинация от текст, образ и звук, тяхното отразяване в онлайн каталози и появата на мрежово базирани компютърни системи предопределят началото на криза в съвременната каталогизация. Традиционните подходи вече не са в състояние да гарантират обхвата и регистрацията на документите във видово и количествено отношение, което води и до невъзможност за осигуряване на надежден и бърз достъп до информация. Съдържателно базираната техника, даваща възможност за пълнотекстово търсене предлага различни методи за анализ и описание, които целят осигуряването на достъп до онлайн ресурсите и документите като се избегнат разходите и усилията вложени в традиционната библиотечна каталогизация.² Появата на електронните каталози и базите от данни и използването на телекомуникациите за обмен на записи предизвикват преосмисляне на принципите на каталогизацията. Акцентът се измества към улесняване ползвателите на каталога, обхват на всички видове материали и всички аспекти на библиографските и контролните записи.³

Промяната в средата променя и вижданията за библиографския запис и неговите функции. Елементите от данни в записа се анализират от гледна точка на това как те се използват и кои са същностите, представляващи интерес за потребителя.

¹ Клим, И. Л. Каталогизацията на прага на третото хилядолетие. // Библиотека, 2000, № 5, с. 46

² Gorman, Michael. Metadata Dreaming. // The Serials Librarian, Vol. 51, 2006, 2, p. 48

³ Клим, И. Л. Каталогизацията..., с. 50

В българската каталогизационна теория и практика все още не намират отражение глобалните тенденции в съвременното развитие на каталогизацията.

Националните стандарти за библиографско описание, създадени през 70-те и 80-те години на 20 век, продължават да са действащи, без да отразяват промените настъпили в издателската продукция както по отношение на полиграфическо оформление, така и по отношение на видовото разнообразие от документи. Запазването на действащите стандарти не позволява въвеждането на новата терминология, наложила се във връзка с преосмисляне функциите на библиографския запис и намерила отражение във всички международни документи, касаещи процесите по стандартизация, хармонизация и контрол на записите. Крачка в тази посока е поставена с превеждането и адаптирането на български език на международните стандарти за библиографско описание. Първите такива стандарти са за електронни ресурси и некнижни материали. Положителната роля от този подход не може да не бъде отчетена, но тяхното разпространение и прилагане е крайно недостатъчно. Липсата на механизъм, който да популяризира въвеждането в практиката на нови методи за работа, според мен, е съществена пречка и предпоставка за нарушаване на стандартизацията на национално ниво.

Българските правила за каталогизация също така отстъпват сериозно от съвременните изисквания. Специалистите разполагат само с правила за каталогизиране на книги. Спешна е нуждата от изработване на инструкции, които да обхващат обработката на всички видове документи и да са съобразени с особеностите както на традиционните каталози, така и на електронните. В този смисъл е налице постигната съгласуваност в рамките на световната библиотечна общност, която отчита необходимостта от изработването на международни каталогизационни правила, които да унифицират националните документи и да изградят основата за стандартизиране на каталогизационните процеси. Българската каталогизация на този етап е изправена пред вземането на сериозно решение, свързано с бъдещото ѝ развитие. Трябва да се постигнат национални договорености, основани на задълбоченото проучване и анализ на глобалните тенденции в областта на каталогизацията. Възможните бъдещи пътища са или да се пристъпи към изработването на изцяло български правила за каталогизация, които да се основават на традициите, на наличието от преобладаващо количество от традиционни каталози и библиографски указатели и на все по-засилващите се процеси на автоматизация или да се адаптират чужди национални правила.

Автоматизацията на библиотеките в България, макар и с по-бавни темпове, е налице. Изградени са български бази от данни, достъпни в Интернет са все повече електронни каталози на отделни български библиотеки. Структурата на библиографските записи е съобразена с изискванията на стандарт ISO 2709. На тази основа се извършва обмен на библиографски данни в рамките на страната, осъществяван посредством използването на технически носител или електронна поща.⁴ Със съжаление трябва да отбележа, че и тук изоставането е значително. Във времето когато световната професионална общност дискутира въпроси, свързани с регистрацията на електронните ресурси, с трайността на носителите на тези ресурси, с подходите и създаването на критерии за оценка, подбор и регистрация на уеб-документите, с избора между формати и схеми с мета-данни, българската библиотечна общност все още няма единно становище за избор на национален обменен формат. В рамките на страната в отделни библиотеки се използват различни програмни продукти, разработени или адаптирани в страната както и чужди софтуерни пакети за библиотечна автоматизация. Формат MARC 21 е единственият използван в страната, от което произтича тревожна тенденция. Поради недостатъчното познаване на философията на форматите се наблюдава нарушаване на постигнатата стандартизираност на библиографското описание. Отделни библиотеки, внедрили и използващи формат MARC 21, привнасят англо-американските правила за библиографско описание в записите, които създават, без да се съобразят с националните стандарти и неразбирайки разликата между формат за обмен на данни, който определя структурата на записа и стандарт за библиографско описание, който определя какво точно ще съдържат отделните структурни полета на формата. Тази тревожна констатация провокира наложителното изследване на форматите, тяхното анализиране и представяне пред библиотечната общност, което е предпоставка за тяхното разбиране, правилно прилагане и основа за вземането на обосновано решение при избор на формат. В този смисъл постигането на съгласуваност относно националните правила за каталогизация е още по-наложително.

Отбелязвайки използването на комуникативен формат в българските библиотеки не можем да не обърнем внимание и на предстоящото присъединяване на

⁴ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография в изменящата се информационна среда. // Библиотеката минало и настояще. Юбил. сб., посветен на 125-годишнината на Народната библиотека "Св. Св. Кирил и Методий". София, 2005, с. 56

страната, чрез националната ни библиотека, към мрежата COBISS.Net.⁵ В рамките на тази мрежа каталогизацията на документите се извършва във формат COMARC, който е подмножество на UNIMARC. Така в страната предстои да бъдат използвани два комуникативни формата, както и съществуващите български програмни продукти. Възниква въпросът за безпрепятствения обмен на библиографска информация в национален мащаб. За да се установят възможностите на такъв обмен е необходимо да се изследват библиографските записи, създавани в страната. Сравнителният анализ на структурите на записите, ще позволи да се установи степента на тяхното съответствие, ще очертае основните разлики и проблемите, които евентуално ще възникнат при обмена на информация. Такъв съпоставителен анализ е добра основа за изработването на преобразуващите програми, необходими при размяната на библиографска информация.

Електронните ресурси от всякакъв тип, тяхното каталогизиране и осигуряването на надежден и бърз достъп до съдържанието им са от особена важност за съвременното общество на знанието. Преодоляването на времевите и пространствени разстояния чрез използването на световната мрежа създават условия за все по-активното създаване и използване на електронните ресурси. В световен мащаб непрекъснато се разработват и осъществяват проекти за дигитализация на световното културно наследство. На дневен ред е осъществяването на свободен достъп до научно-изследователска информация. Все по-често библиотеките и информационните центрове създават наред с традиционните си фондове и виртуални колекции от ресурси, които също изискват да бъдат каталогизирани, да са достъпни и да бъдат съвместими по между си. В такива условия и в търсенето на решение за бързия достъп до информация се създава концепцията за мета-данните, която се стреми да преодолее проблема за обхвата и каталогизирането на електронните ресурси. Появата и лавинообразното развиване на множество схеми с мета-данни, установяването на тяхната неспособност да гарантират надежден достъп до информация довеждат до сближаването на методите за анализ и описание на документите, развити от традиционната каталогизация и схемите с мета-данни. Търсят се пътища и се развиват нови подходи за осигуряване на съвместимост между отделните схеми. В тази, на пръв поглед, хаотична среда постепенно влиза и българската каталогизация. У нас е поставено началото на

⁵ Проект COBISS.Net. Втори етап. Подкрепа на знанието и межкултурния диалог (www.nationallibrary.bg/project_cobiss.html, 06.01.2008)

изграждането на виртуални колекции от пълнотекстови документи, свързани с българската култура и история. Дискутират се промени в закона за задължителния екземпляр по отношение депозирането на електронните документи с динамичен характер, създавани от български производители. Тяхното включване като обект за депозиране в закона за задължителния екземпляр ще изправи каталогизаторите пред проблемите на подбора и регистрацията им. Като следствие от тази тенденция е необходимо да изследваме и проучим характера им, техните отличителни черти, да изработим критериите за оценка и подбор и да вземем решение относно стандарта, който най-добре ще отговори на нашите нужди.

Така очертаната проблематика и посочените глобални тенденции в развитието на каталогизацията показват необходимостта от анализ и развитие на стратегии за бъдещето на българската каталогизация и определят **актуалността на темата** на предлагания дисертационен труд.

Цел на изследването е да анализира и установи съвременното състояние на каталогизацията в България в контекста на процесите, протичащи в световен мащаб и да създаде предпоставки за изработването на обосновани стратегии за бъдещото развитие на каталогизационните процеси в страната, съобразени както с националните традиции, така и с глобалните тенденции.

Обект на изследването е българската каталогизация. Встрани от ползването ми остават въпросите, свързани с организационната проблематика на каталогизацията*. Това ограничение се налага поради важността на тази проблематика, която изисква своето всестранно и задълбочено изследване и би трябвало да е обект на отделен, самостоятелен анализ. Нейното засягане в хода на изложението е доколкото тя е в тясна връзка с теоретичната и нормативна основа на каталогизацията или е свързана с определени национални специфики. **Предмет на изследването** са стандартите за библиографско описание, комуникативните формати, схемите с мета-данни, оценка на българските софтуерни библиотечни продукти.

Осъществяването на поставената цел се реализира чрез решаването на няколко **конкретни задачи**:

- Да се проследят съвременните постижения в областта на стандартизацията, контрола и достъпа до библиографска информация и тяхното

* Под каталогизация се разбира „процес на анализ и синтез на информацията за документа, която е необходима за представянето му в библиотечни каталози в традиционен и в машинен вид.” (Българска книга : Енциклопедия. София, 2004, с. 220

отражение в националните нормативни документи, правилата за каталогизация, използваните софтуерни продукти.

- Да се проучат различни национални практики с цел евентуалното прилагане на проследените подходи и стратегии на развитие в българската каталожна практика.

- Да се анализират и обобщят актуалните подходи за регистрация на електронни документи като едновременно с това се представят основните характеристики, видове и методи на изграждане на схемите с мета-данни.

- Да се изследва съответствието на българските стандарти за библиографско описание с международните стандарти и отражението на изискванията за функционалност на записите.

- Да се съпоставят формати UNIMARC/MARC21, UNIMARC/COMARC/B, да се проследят основните разлики и тяхното въздействие върху записите в базите от данни.

- Да се наблюдава поведението на националните библиотечни програмни продукти при обмен на записи между централната каталогизация (формат COMARC/B), програмен продукт e-Lib, програмен продукт АБ и формат MARC 21.

Хипотезите, които ще бъдат доказани в хода на изследването са:

1. Необходимост от промяна в нагласите на колегията за преодоляване на дистанцията между съвременното състояние на националната и световната каталогизация, което може да се постигне единствено на основата на национални договорености, обединените усилия на библиотечната общност и ангажираността на преобладаващата част от специалистите каталогизатори.

2. Обмен на библиографска информация в рамките на страната е възможно да бъде осъществяван независимо от разнообразните програмни продукти и при стриктното спазване на изискванията на националните стандарти.

За постигане на поставената цел и за решаване на основните задачи в хода на работата по дисертационния труд са използвани различни **методи на изследване: документален анализ, сравнение, експеримент и наблюдение.** За установяване на съвременното състояние на българската каталогизационна практика в контекста на световните процеси е използван **документалният анализ.** На основата на **сравнителния метод** са изследвани различни софтуерни продукти, машинночетими формати и схеми. **Експерименталният метод и методът на наблюдение** са използвани при прехвърлянето на библиографски записи в различни информационни

среди, които дават възможност за извеждането на конкретни изводи, свързани с поведението на националните записи. В качеството ми на дългогодишен библиограф-експерт в Центъра за национална библиография на България съм имала възможността да наблюдавам част от процесите, протичащи в българската каталогизационна практика, като тези наблюдения са в основата на достигнатите от мен заключения.

Изследването е структурирано в увод, две части и заключение.

Част първа се състои от две глави. Първата глава проследява съвременните тенденции в стандартизацията на библиографското описание, изследванията на ИФЛА, довели до промени в основните нормативни документи, появата на нова терминология. За да се постигне по-добро ситуиране на българската каталогизация в световните процеси, са подбрани и представени три коренно различни национални подхода на развитие на каталожна практика. Представени са пътищата на развитие в англо-говорещите страни, използващи Англо-американските правила за каталогизация (AACR), в немско-говорещите страни, използващи немските правила за каталогизация (RAK) и в руското езиково пространство.

Глава втора проследява процесите на автоматизация, форматите за обмен на машинночетима информация и концепцията за мета-данните. Изборът на национален комуникативен формат е въпрос, занимавал дълго време българската колегия. Сравнителният анализ на съществуващите формати предлага възможност за осмисляне на основните различия и философията на изграждането им. Анализът е предпоставка и за вземане на обосновано решение при избора на формат в зависимост от целите и задачите, преследвани от съответната общност. Регистрацията на дигитални документи от друга страна се очертава възлов въпрос за информационните агенции. Концепцията за мета-данните и опитите за пренебрегване на традиционните подходи при регистрацията на електронни ресурси са в основата на съвременните дискусии. Пълно и задълбочено са представени основните идеи, характеристики, схеми и пътища на развитие на концепцията за мета-данните, с което се цели да се поставят тези проблеми за обсъждане и пред българската библиотечна общност. По този начин ще се създадат предпоставки за готовност при избора на метод за каталогизиране на дигиталните документи в национален мащаб.

Часта втора се състои от една глава, в която се анализира съвременното състояние на българската каталогизация, очертават се основните проблеми и се предлагат подходи за тяхното решаване. Представени са резултатите от проведените експерименти, сравнителни анализи и наблюдения относно нивото на стандартизация и

обмена на библиографска информация. В хода на работата по дисертацията се стигна до промени, които изместиха акцента от избор на национален обменен формат към представяне на възприетия от Националната библиографска агенция (НБА) формат COMARC и изследване на неговото влияние върху библиотечната мрежа в страната като цяло. Експериментирани са възможностите на обмен между наличните на пазара библиотечни програмни продукти и обменния формат, съпоставени са българските библиографски записи на основата на изследването FRBR и препоръките за основно ниво на функционалност на библиографските записи. Изведени са изводи и препоръки за развитието на националните стандарти, правила за каталогизация и машинночетими формати.

Заклучението представя в виждането на докторанта за пътищата на развитието на българската каталогизация в изменящата се информационна среда на съвременното ни.

Дисертацията съдържа и богат илюстративен материал, оформен като приложения, списък на съкращенията, използвана литература, съдържание.

Използваната от мен терминология е на основата на наличните преводи на български език на *Международен стандарт за библиографско описание на електронни ресурси* и *Международен стандарт за библиографско описание на не книжни материали* (<http://www.lib.bg/standarti.html>, 23.11.2007), *Ръководство за UNIMARC* (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>, 23.11.2007), *MARC21 Lite Формат за машинночетими библиографски записи* (2005), *Проект за международни принципи на каталогизацията* (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/statement_bulgarian_apr06.pdf, 23.11.2007) и *Термини и определения, приети на организираната от ИФЛА Конференция на специалисти за Международни правила за каталогизация (IME ICC) (съобразени с препоръките на IME ICC2, Буенос Айрес, август 2004)* (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_bulgarian_sept05.pdf, 23.11.2007). Библиографските описания на източниците са според БДС 17377-96. Библиографско цитиране.

Част I Каталогизационни принципи и решения в информационната среда на XXI век

Глава 1. Стандартизация и хармонизация на дейностите по каталогизация на международно и национално равнище

1. Международни проекти и програми

Повече от 40 години взетите през 1961 г. в Париж решения осигуряват ефективното изпълнение на програмата за Универсален библиографски контрол и Международен MARC (Universal Bibliographic Control and International MARC, UBCIM), програма, разработена от ИФЛА, чиято основна задача е да осигури хармонизация и условия за споделяне и обмен на библиографска информация. През 2003 г. на първата среща във Франкфурт на експертите по каталогизация се стига до извода, че на съвременния етап на развитие на каталожната теория и практика е настъпила необходимост от актуализация на приетите през 1961 г. първи каталожни принципи. Те са били резултат от осъзнаване нуждата за уеднаквяване на правилата за библиографско описание и на преосмисляне на каталогизационната теория и практика. Стремещт е бил към постигането на стандартизация в работата по изработване на библиотечни каталози и са целели „да се увеличи способността за обмен на каталожна информация в света чрез поддържането на стандарти, които определят съдържанието на библиографските и контролните записи, използвани в библиотечните каталози”.¹ Парижките принципи определят функциите на каталога по следния начин: „Каталогът трябва да бъде ефективен инструмент за установяване 2.1 дали библиотеката притежава дадена книга, установено чрез:

- (a) авторът или заглавието; или
- (b) ако авторът не е посочен в книгата, само чрез заглавието; или

¹ Hoffman, Gretchen L. The statement of International cataloguing principles: A global cataloging initiative. // Libraries, Globalization and Cooperation. Papers from the Intern. Conf. Sofia, 2005, p. 188

(с) ако авторът и заглавието не съответстват или са непълни за идентификация, чрез подходящ заместител на заглавието; и

2.2 (а) кои са творбите на даден автор; и

(b) кое издание на отделна творба, притежава библиотеката”².

Така определени, функциите на каталога са производни преди всичко на начина на съществуване и разпространяване на информацията (чрез използване на традиционните способи), фишовите каталози и концепцията за „редна дума”. От своя страна изработените нови принципи са насочени към онлайн библиотечните каталози, към разнообразието от форми на физически представяния, към отношенията и връзките в библиографските записите и най-вече към удобството на потребителя.³ Функциите на каталога вече са насочени към ползвателя с цел: „да **открива** библиотечен ресурс в библиотечен фонд (действителен или виртуален)...; да **идентифицира** библиографски ресурс или агент*...; да **подбира** библиографски ресурс...; да **разполага** или да **получава** достъп до описаната физическа единица...; да **навигира** в каталога.”⁴

Смята се още, че принципите ще дадат възможност за засилване международния обмен на библиографски и контролни данни както и че, ще подпомогнат усилията по създаване на международни правила за каталогизация (International Cataloguing Code, ICC).⁵ По този начин авторите на новите принципи декларират продължаването на идеите на програмата UBCIM въпреки нейното прекратяване през 2003 г.⁶ Нейните цели и задачи се приемат от Обединението за библиографски стандарти на ИФЛА и Конференцията на директорите на националните библиотеки (IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards, ICABS), чиято основна цел е да „поддържа, популяризира и хармонизира съществуващите стандарти и концепции, свързани с библиографския контрол и контрола на ресурсите, да развива стратегии за библиографски контрол и контрол на ресурсите и да развива проблемите, свързани с дългосрочното архивиране

² Statement of Principles. Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles. Paris, 1961. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf, 21.07.07)

³ Hoffman, Gretchen L. ..., p. 188

* Има се предвид лице, група или автоматично устройство, които изпълняват определена функция в жизнения цикъл на даден ресурс (Бел. е според Термини и определения, приети на организираната от ИФЛА Конференция на специалисти за Международни правила за каталогизация (IME ICC). Редакция от 20 септ. 2005. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_bulgarian_sept05.pdf, 01.08.2007))

⁴ ИФЛА. Конференция на експерти за международни правила за каталогизация, I. Франкфурт. 2003. Международни принципи на каталогизацията. Проект 2006, с. 4-5 (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/statement_bulgarian_apr06.pdf, 12.10.2007)

⁵ Пак там, с. 2

⁶ Попова, Анна. ИФЛА през 2003 г. // СБИР. Бюлетин, 2003, № 1-2, с. 12

на електронни ресурси.”⁷ Тоест ще се работи в посока популяризиране на международните стандарти, хармонизиране на съществуващите стандарти за каталогизация в световен мащаб и ще се развиват нови стратегии. Проектите, осъществявани в рамките на тези дейности, подготвят инфраструктурата, а принципите - теоретичната основа, която ще реализира на практика стремежа на каталогизаторите за изграждане и осъществяване на международно споделена каталогизация. Принципите ни доближават до тази цел, тъй като определят структурата на библиографските записи, кои елементи да се включват в записи и как да функционира библиотечният каталог. Те определят и рамката за бъдещото развитие на международните стандарти за библиографско описание. Макар и да съществуват все още под формата на проект, принципите, по думите на Barbara Tillett,⁸ вече се възприемат и използват при създаването на нови стандарти или при преработката на съществуващите. По този начин се очаква да се промени търсенето на информация в библиотечните каталози, които ще бъдат съобразявани с потребителите и в резултат на което търсенето ще е естествено, интуитивно и по-гъвкаво.⁹

В резултат на приемането на Парижките принципи, усилената международна дейност и решенията на Международната среща на експертите по каталогизация, организирана от Комисията по каталогизация на ИФЛА, проведена през 1969 г. в Копенхаген (International Meeting of Cataloguing Experts, Copenhagen, 1969), се стига до изработването на международните стандарти за библиографско описание, чиято основна цел е „да стандартизират формата и съдържанието на библиографското описание”.¹⁰ По думите на John Byrum, дългогодишен председател на Групата по преработка на Международните стандарти за библиографско описание (International Standard for Bibliographic Description, ISBD), „концепцията за международното стандартно библиографско описание е сред най-успешните постижения на ИФЛА в областта на стандартизиране на каталогизацията... Стандартизацията в описателното каталогизиране е доказала своята икономическа и технологична необходимост при създаването, конверсията и използването на машинночетимите записи. ISBD също така са замислени да служат като принципна част от програмата на ИФЛА за Универсален

⁷ IFLANET. IFLA Core Activity. IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards (ICABS) (<http://www.ifla.org/VI/7/icabs.htm>, 14.10.2007)

⁸ Цит. по: Hoffman, Gretchen L. ..., p. 189-190

⁹ Пак там., p. 189-190

¹⁰ Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme. Purpose, Process, and Prospects, 2002 (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/papers_byrum.pdf, 21.07.07)

библиографски контрол”,¹¹ която според Doroty Anderson трябва „да направи универсални и бързо достъпни, във форма, която е международно възприета, основните библиографски данни за всички публикации във всички страни”.¹²

1.1. Семейството на стандартите ISBD

Целите, на които се подчинява създаването и поддържането на ISBD, се свеждат до:

1. съвместимост при споделянето на библиографска информация;
2. подпомагане на интерпретирането на записи, преодолявайки езиковата бариера;
3. улесняване на конвентирането на библиографски записи в електронна форма.¹³

През 1971 г. ИФЛА публикува първия международен стандарт за библиографско описание на книги (International Standards Bibliographic Description for Monographic Publications, ISBD(M)). Следват проекти и разработване на стандартите за библиографско описание на различните видове документи – 1974 за периодични издания (International Standards Bibliographic Description for Serials, ISBD(S)); 1977 - общ стандарт за библиографско описание (General International Standards Bibliographic Description ISBD(G)); 1977 - за некнижни материали (International Standards Bibliographic Description for Non-Book Materials ISBD(NBM)); 1977 - за картографски материали (International Standards Bibliographic Description for Cartographic Materials ISBD(CM)); 1980 - за старопечатни книги (International Standards Bibliographic Description for Older Monographic Publications (Antiquarian) ISBD(A)); 1980 - за нотни издания (International Standards Bibliographic Description for Printed Music ISBD(PM)); 1990 - за компютърни файлове (International Standards Bibliographic Description for Computer Files, ISBD(CF)), 1997 - за електронни ресурси (International Standards Bibliographic Description for Electronic Resources ISBD(ER)); 2002 - за сериални и други продължаващи ресурси (International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources, ISBD(CR)).

¹¹ Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme. Purpose, Process, and Prospects. // IFLA. Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, II. Buenos Aires. 2004 (<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/source/papers-byrum.pdf>, 15.07.07)

¹² Цит. по: Byrum, John D. ... 2004

¹³ Пак там

Може да се говори за две големи кампании за преработка на стандартите във вече почти 40-годишната история на съществуване на ISBD.

Първата се осъществява след изработването на общия стандарт (ISBD(G)) през 1977 г. Причината за неговата поява датира от 1975 г., когато Съвместната комисия за управление на редакцията на Англо-американските правила за библиографско описание (Joint Steering Committee (JSC) for Revision of AACR) предлага на Секцията по каталогизация на ИФЛА да се създаде общо международно стандартно библиографско описание, подходящо за всички видове материали. Така се появява ISBD(G). Същата година на Генералната конференция на ИФЛА, проведена в Брюксел, Постоянната комисия към Секцията по каталогизация (наследник на Комисията по каталогизация) приема решение да се преглеждат и преработват стандартите на един 5-годишен цикъл и се създава Комисия за преработка на ISBD (прекръстена по-късно на Група по преработка на ISBD).¹⁴

Първата среща на Комисията за преработка на ISBD е през 1981 г. Тогава се определят трите главни причини за провеждането на първия ревизионен проект: „(a) да се хармонизират правилата между различните ISBD; (b) да се подобрят примерите; (c) да се направят правилата по-приложими при работа с материали, публикувани на нелатински шрифтове”. Като допълнителен аргумент служи и нуждата „(a) да се прегледа използването на еднакви знаци и (b) да се увеличи покритието на ISBD по отношение на некнижни материали”.¹⁵ В края на 80-те години проектът е завършен с публикуването на преработените стандарти. Също така се създава самостоятелен стандарт за компютърни файлове (ISBD(CF)), чието библиографско описание до този момент е било третирано от стандарта за некнижни материали (ISBD(NBM)). Много бързо, през 1997 г., този стандарт е заменен с изцяло нов за електронни ресурси (ISBD(ER)).

Втората ревизионна кампания води началото си от 90-те години на миналото столетие, когато Секцията по каталогизация на ИФЛА заедно със Секцията по класификация и индексация създават изследователска група за функционалните изисквания към библиографските записи (Study Group on the Functional Requirements for

¹⁴ Бахтурина, Т. А. Консолидированное издание ISBD – знаменательное событие в истории развития Международного стандартного библиографического описания. // Науч. техн. библ., 2007, № 3 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2007&num=3&art=17>, 21.07.07)

¹⁵ Вурум, John D. ... 2004

Bibliographic Records, FRBR).^{*} Докато трае дейността на изследователската група работата по преработката на ISBD е преустановена. Това се налага поради факта, че една от целите на изследването е да се „определи основното ниво на функционалност и основните изисквания към записите, създавани от националните библиографски агенции”.¹⁶ През 1998 г. след публикуването на окончателния доклад на изследването за функционалните изисквания към библиографските записи се възстановява дейността по преработване на ISBD като новата насока е прилагане на препоръките на FRBR за основното ниво на националния библиографски запис.

В процеса на работа се стига до заключението, че е от съществена важност за ИФЛА да се изяснят връзките между схемата на международните стандарти за библиографско описание и модела на FRBR. Основните трудности при сравнението се дължат на факта, че термините, използвани в модела FRBR, са били дефинирани в контекста на модела на същностите и връзките, основаващ се на много по-голяма степен на абстракция, отколкото това е характерно за ISBD. Макар че същностите, дефинирани в модела на FRBR, са ясно свързани с елементите, образуващи описанието ISBD, не са задължително съответни във всяко отношение, а връзките са твърде комплексни, за да бъдат предадени чрез простата замяна на терминология.¹⁷

Групата по преработка на ISBD окачествява елементите от данни в международните стандарти като задължителни, условни и незадължителни. Задължителен е елементът, който се включва в описанието във всеки един случай на приложение. Условен е елементът, който е задължителен при определени условия, например при необходимост от идентификацията или когато се прецени, че е възможно да бъде важен за потребителя. Ако условието не е налице, използването на елемента е незадължително. Незадължителен е елементът, който може да бъде включен или изпуснат, според преценката на каталогизиращата агенция. Националните библиографски агенции трябва да подготвят такива библиографски описания на различните видове материали, подлежащи на регистрация, които да съдържат задължителните елементи, определени от ISBD според резултатите от изследването на FRBR. По тази причина главната задача при осъществяването на втората основна ревизионна кампания налага да се установи, кои елементи от данни в ISBD, които са незадължителни, са незадължителни и във FRBR. Не се допуска елемент, определен

^{*} За повече информация относно FRBR вж Глава 1, т. 1.2.

¹⁶ Вугум, John D. ... 2004

¹⁷ Пак там

като задължителен във FRBR да е незадължителен в ISBD.¹⁸ Tom Delsey през 2004 г. изработва „Сравнителна таблица на елементите от данни според ISBD със същностите и атрибутите и техните връзки според FRBR”¹⁹

През 2002 са преработени ISBD(M) и ISBD(S), преименуван в ISBD(CR) за периодични и други продължаващи ресурси. През 2004 г. излиза преработената версия на ISBD(G). В него са представени промени в терминологията. Предпочита се използването на термина „ресурс” вместо „библиографска единица” (item) или „публикация”. Това решение е съгласувано с Съвместната комисия за редакция на AACR и е продиктувано от терминологията на FRBR.^{*,20}

Междувременно се преработват ISBD(CM) и ISBD(ER), чиято окончателна редакция се забавя поради решението от 69-тата обща конференция на ИФЛА, 2003 г. в Берлин, да се започне работа по консолидирано издание на ISBD, което по подобие на AACR да обедини отделните стандарти за описание на различните видове документи. На тази конференция е създадена и Работната група по бъдещото развитие на ISBD. Нейните насоки на дейност са: да разгледа ползата и ценността на разработването на издание, което да обединява в един документ общите правила за цялото семейство на стандартите ISBD, като специфичната информация за отделните видове материали да бъде в отделни глави или части; да подобри съгласуването на терминологията и съдържанието на всички ISBD; да разгледа административни въпроси, свързани с нарастващата натовареност на Групата по преработка на ISBD; да определи приоритетите при разработването на нови и продължаващи проекти, които да гарантират своевременно и балансирано довършване на програмите на Групата по преработка.²¹

Принципите, на които се подчинява обединяването на ISBD, са:

- да се обезпечат правилата за обща описателна каталогизация в целия свят, което ще спомогне за международния обмен на библиографски записи, обмена между националните библиографски агенции и в информационно общество като цяло;

¹⁸ IFLA. Cataloguing Section. ISBD Review Group.

(http://www.ifla.org/VII/s13/isbdrg/index.htm#further_reading, 16.07.2007)

¹⁹ Mapping ISBD Elements to FRBR Entity Attributes and Relationships

(<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD-FRBR-mappingFinal.pdf>, 21.07.07)

*Употребата на термина “item” (библиографска единица) в ISBD е различна от тази на термина “item” (физическа единица) използван в FRBR, като не е трудно да бъдат събъркани.

²⁰ Yurum, John D. IFLA’s ISBD Programme. Purpose, Process, and Prospects. // IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, III. Cairo. 2005 (<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/pdf/papers-ISBD09-05.pdf>, 31.07.2007)

²¹ Бахтурина, Т. А. Консолидированное издание ...

- да се осигурят различните нива на каталогизация, включително и тези, които са необходими на националните библиографски агенции, националните библиографии, университетите и изследователските фондации;
- да се определят описателните елементи, необходими за идентификация и избор на ресурс;
- да се определи независимостта на определен набор от елементи с информация от определени автоматизирани системи; да се обезпечи икономическата ефективност на правилата.²²

От проведените първоначални изследвания по този проект се стига до заключението, че ISBD са използвани като основа за библиографското описание с много малки модификации в националните и международните стандарти или правила за описание.²³

Окончателният текст на ISBD Consolidated е разработен на базата на обединението на следните специализирани стандарти ISBD(M), ISBD(CM), ISBD(PM), ISBD(ER), ISBD(CR), ISBD(A), ISBD(NBM), както и ISBD(G). Пълният текст е публикуван през август 2007²⁴, който по думите на Т. А. Бахтурина „не решава всички проблеми, които присъстват в днешните каталогизационни процеси. Той е предназначен да служи като окончателен текст за описание на всички типове материали, както съществуващите, така и тези, които възникват и заемат своето място в библиотеките. Той трябва да облекчи работата по поддържането на ISBD и тяхното обновление в съответствие с бъдещи изисквания.“²⁵

Може да се твърди, че стандартите ISBD са доказали своята устойчивост, гъвкавост и приложимост за времето, в което съществуват, казва John Yurum. Тяхната основна задача да осигуряват хармонизация на националните правила за библиографско описание и съвместимост на библиографските записи, успешно се осъществява вече близо 40 години. Те подпомагат националните агенции в развитието на националните правила, като също така се отчита, че ISBD не биха могли да покрият изцяло националните особености и в следствие на това се получават отклонения от общите правила. Поради променената среда вследствие на електронизацията, ISBD се променят заедно с изискванията ѝ. Вероятно ще се появят нови възможности за

²² Бахтурина, Т. А. Консолидированное издание ...

²³ Yurum, John D. ... 2005

²⁴ IFLA. International Standard Bibliographic Description (ISBD). Preliminary Consolidated Edition. 2007 (http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf, 27.05.2008)

²⁵ Бахтурина, Т. А. Консолидированное издание ...

влияние на ISBD върху схемите с мета-данни, които вече дефинират елементи от данни като сходни на елементите ISBD.²⁶

1.2. Функционални изисквания към библиографския запис

Както бе споменато, втората ревизионна кампания на семейството на стандартите ISBD води началото си от 90-те години на миналото столетие. Секцията по каталогизация на ИФЛА заедно със Секцията по класификация и индексация създават изследователска група за функционалните изисквания към библиографските записи (Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, FRBR).

През 1990 г. в Стокхолм се провежда Семинар по библиографски контрол, организиран от ИФЛА, и предизвикан от изцяло променената информационна среда, в която създаването и използването на библиографските записи се извършва изцяло чрез автоматизирани способности. Машинночетимите библиографски записи правят възможно споделеното каталогизиране, създаването на споделени бази от данни, онлайн каталозите. От друга страна програмата на ИФЛА за универсален библиографски контрол придобива в тази среда все по-голямо значение. Проявява се необходимостта от все по-дълбока хармонизация и съвместимост на записите, с която да се постигне намаляване на разходите по каталогизирането на ресурсите.

На семинара в Стокхолм се установяват различия във вижданията за библиографския запис и функциите му. Налице са два подхода. Първият се изразява в стремеж за намаляване на разходите за библиографски контрол и за контрола върху точките за достъп. Вторият се изразява в стремеж за запазване и повишаване на качеството. В резултат на дискусиите се стига до извода, че е необходимо да се преразгледа основно библиографският запис, с което да се постигне удовлетворяване на вижданията на специалистите и нуждите на потребителите.²⁷

Изследването Функционални изисквания към библиографския запис е възложено за изпълнение от ИФЛА, като към него проявяват интерес Конференцията на директорите на националните библиотеки (CDNL) и Секцията по библиографски контрол към ИФЛА. Така през 1991 г. се започва работа по изследването.²⁸ „Целта на това изследване е да очертае с ясно определена терминология изпълняваните от

²⁶ Вугум, John D. ... 2005

²⁷ Дипчикова, Александра. Функционални изисквания ..., с.26

²⁸ Пак там, с. 26

библиографския запис функции, като се съобрази с разнообразните носители, различните приложения и потребностите на ползвателите. Изследването трябва да засегне функциите на библиографския запис цялостно, т.е. да обхване не само елементите на описанието, но и точките за достъп (име, заглавие, предмет и т.н.), другите организиращи елементи (класификация) и анотациите.”²⁹ Един от предвижданите резултати е определянето на препоръчителни елементи, които да се съдържат в националния библиографски запис, за да може той да изпълнява основните си функции. Очакваният ефект е за договаряне на международен стандарт, което ще доведе до намаляване на стойността на каталогизацията чрез споделяне на библиографски данни.³⁰

На 63-тата Конференция на ИФЛА, 1997 г. в Копенхаген, докладът е одобрен от Постоянната комисия към секцията по каталогизация на ИФЛА. През следващата година, 1998 г. в Копенхаген, международната конференция за национални библиографски служби (ICNBS) приема препоръките на изследването за основния национален библиографски запис. Изследването е разгледано и обсъдено и на семинар на Европейската група по библиотечна автоматизация (ELAG) през 1998 г. на годишната ѝ конференция в Хага. Резултатите от този анализ и работа на семинара са представени на 64-тата годишна конференция на ИФЛА в Амстердам.³¹

През 2002 г. в Секцията по каталогизация на ИФЛА е създадена работна група по FRBR (през 2003 г. преобразувана в Група за преработка на FRBR), с цел осигуряване на постоянна поддръжка и развитие на концептуалния модел, както и използването на FRBR като препоръчителен модел за библиографската общност.³²

Както обяснява Tom Storey, „FRBR е “обектно-свързан модел” от мета-данни за описание на информационни обекти. FRBR реконструира каталожните бази от данни, основавайки се на самото произведение, без значение в какъв формат и език е публикувано. Всяко едно произведение се разглежда семантично. Създава се запис за него, към който се прикачват вече съществуващи описания на даденото произведение и описания на други документи, свързани с него. Използвайки присъединявания на библиографски записи, информацията се манипулира, за да може в съответствие с

²⁹ Дипчикова, Александра. Функционални изисквания ..., с.27

³⁰ Пак там, с.27

³¹ Пак там, с.28

³² IFLANET. Cataloguing Section. FRBR Review Group ...

потребителското търсене да се върне възможно най-голям брой записи в лесно управляемо множество”.³³

Изследването не поставя като отправна точка предположения, свързани със самия библиографския запис, съдържанието или структурата. То възприема ориентиран към потребителя подход, който анализира потребностите от данни дотолкова, доколкото се стреми да дефинира по систематичен път каква информация очаква да намери потребителят в библиографския запис и как тази информация се използва.³⁴

Изследването се основава на техниката на анализ на същности. Първоначално се определят ключовите обекти за интересите на потребителя на библиографски записи. След това следва определяне на характеристики или атрибути на всяка същност и връзките между същностите, които са най-важни за потребителя при формулиране на библиографско търсене, при интерпретиране на резултата и при „навигиране” в света на същностите, описани в библиографските записи.³⁵

FRBR определя основното ниво на функционалност на библиографските записи, които трябва да помагат на потребителя:

1. Да намери всички документи, съдържащи
 - произведения, за които дадено лице или организация са отговорни;
 - различни проявления на дадено произведение;
 - произведения по даден тема; и
 - произведения от дадена серия.
2. Да намери определен документ:
 - когато името (имената) на лицето (лицата) и/или на организацията (организациите), отговорни за произведението (произведенията) е (са) посочено(и) в документа;
 - когато заглавието на документа е известно;
 - когато идентифициращите елементи на документа са известни.
3. Да идентифицира произведение.
4. Да идентифицира проявлението на произведение.
5. Да идентифицира документ.

³³ Цит. по: Илиева, Ваня. Функционални изисквания към библиографските записи. // Библиосфера, 2004, № 5 (http://lib.nbu.bg/html/bg_bibl_main.htm, 01.08.2007)

³⁴ IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. Functional Requirements for Bibliographic Records. Final Report. München, 1998, p. 3 (<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>, 03.08.2007)

³⁵ Пак там, p. 3

6. Да избере произведение.
7. Да избере проявление на произведение.
8. Да избере документ.
9. Да предостави достъп до документ.³⁶

Основните елементи на развития модел на изследване (същност, атрибути и връзки) произхождат от логическия анализ на данни, които обикновено се отразяват в библиографските записи. Източниците, които са били използвани, са Международните стандарти за библиографско описание ISBD, Ръководство за контролни и справочни записи (Guidelines for Authority and Reference Entries, GARE), Ръководство за контролни и справочни записи за предметни рубрики (Guidelines for Subject Authority and Reference Entries, GSARE), Ръководството на UNIMARC (UNIMARC Manual), Категории за описание на произведения на изкуството на Групата за информация в областта на изкуството (Art Information Task Force Categories for the Description of Works of Art).³⁷

Друга важна предпоставка, залегнала в изследването, е стремежът да се постигне пълно покритие чрез използваната терминология на видовете материали (текстови, музикални, картографски, аудио-визуални, графични, триизмерни), на физически носители (хартия, филм, магнитни ленти, оптична медия и др.), на форматите (книги, листове, дискове, касети, ленти и др.), на видовете записана информация (аналогова, акустична, дигитална, оптична и др.). Изследването се съобразява и с това, че библиографската информация се използва от широк кръг потребители (студенти, изследователи, библиотечен персонал, издатели, информационни брокери, агенции, търговци и др.) както и че има широко поле на приложение (за развитие на колекции, каталогизация, набавяне на материали, за създаване на помощни материали и библиографии, консервация, цитирания, търсене и др.)³⁸

Изследването въвежда изцяло нов понятиен апарат в библиографската терминология.

Според моделът на FRBR „произведение” (work) е „интелектуална или художествена творба със самостоятелно значение”³⁹. Има се предвид неговото

³⁶ Andersen, Lief. After MARC – what then?. // Library Hi Tech, 22, 2004, № 1, p. 45

³⁷ IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records..., p. 4

³⁸ Пак там, p. 4-5

³⁹ Термини и определения, приети на организираната от ИФЛА Конференция на специалисти за Международни правила за каталогизация (IME ICC). Редакция от 20 септ. 2005. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_bulgarian_sept05.pdf, 01.08.2007)

абстрактно проявление преди материалното му осъществяване в една или друга форма или вид. „Форма на проявление” (expression) е “интелектуално или художествено осъществяване на произведение”.⁴⁰ Формата на проявление представлява материализирането на произведението като текст, образ, звук, но не е свързано с типографското оформление на дадено издание. Различните форми на проявление се разпознават по промени в съдържанието на произведението. „Форма на физическо представяне” (manifestation) – „физическо въплъщение на формата на проявление на произведение”.⁴¹ Този термин е свързан с физическата реализация на творбата. Тук може да се говори за авторски права. „Физическа единица” (item) – „отделен екземпляр от форма на физическо представяне”.⁴² Например един екземпляр от даден тираж.

За целите на изследването елементите на библиографския запис се разделят на три групи същности.

- Първа група: Продукти на интелектуални и творчески усилия
 - произведение
 - форма на проявление на произведението
 - формата на физическо представяне на произведението
 - отделната физическа единица

Предполага се, че това са същностите, свързани с абстрактната форма на съществуване и с физическото проявление на дадено произведение.

⁴⁰ Термини и определения, ...

⁴¹ Пак там

⁴² Пак там

⁴³ Tillett, Barbara B. What is FRBR? (Functional Requirements for Bibliographic Records). Orlando, 2004. (<http://www.ala.org/ala/alcts/alctscnted/presentations/Tillett.pdf>, 02.08.2007)

Barbata Tillett дава следния пример, като разяснение на същности и връзките от първа група „От даден роман (произведение) съществуват различни преводи (форми на проявление) като печатно издание (или други видове материали) (форми на физическо представяне), които в определено количество физически единици са притежание на дадена библиотека.”⁴⁴

- Втора група: Тези, които са отговорни за интелектуалното и художествено съдържание

- лице
- колективен орган

Тоест това са същностите, свързани с интелектуалната собственост на ресурса.

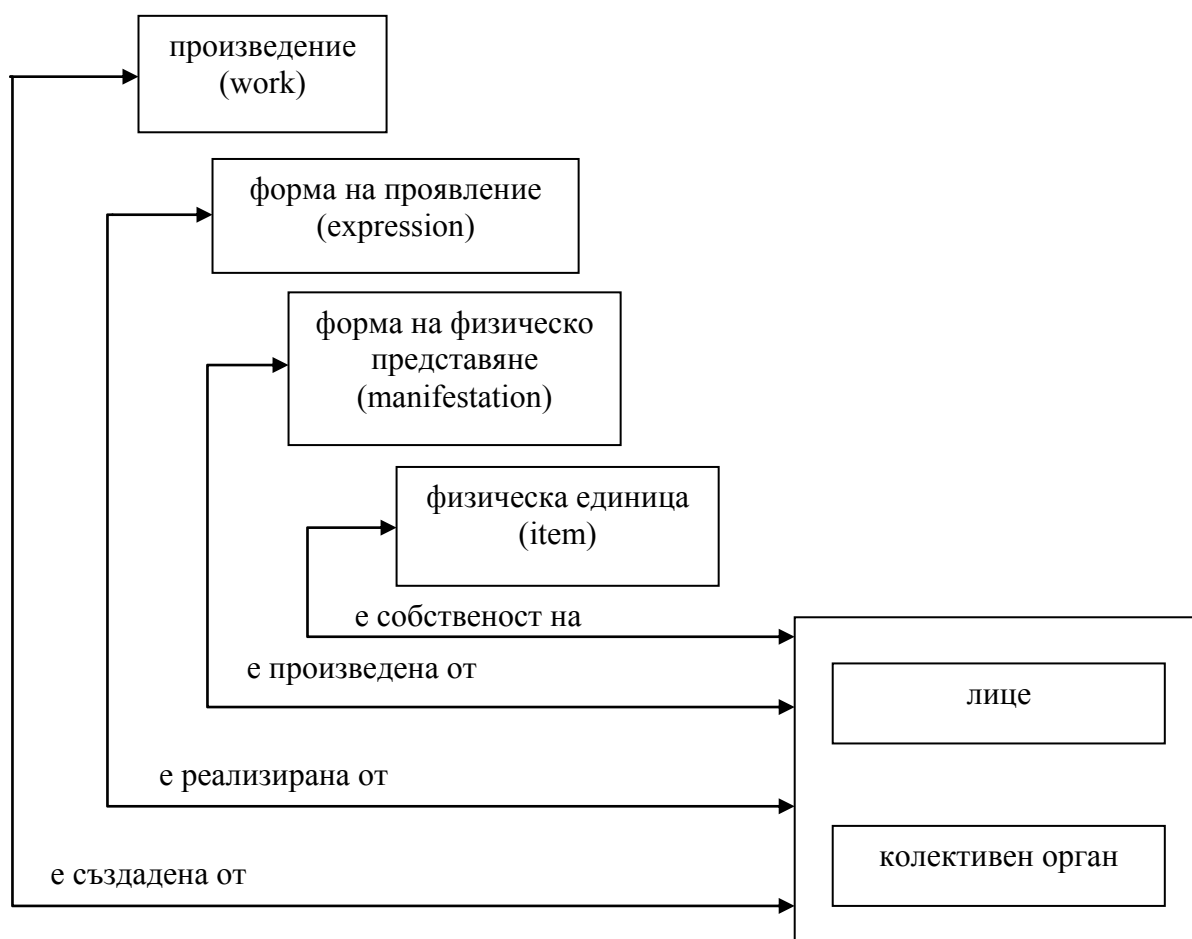

Схема 2. Взаимовръзки на същностите от Група 2 с Група 1⁴⁵

⁴⁴ Цит. по: Block, Barbara, Hengel, Christel, Heuvelmann, Reinhold, Katz, Cornelia, Rusch, Beate, Schmidgall, Karin, Sigris, Barbara. Maschinelles Austauschformat für Bibliotheken und die Functional Requirements for Bibliographic Records oder. Wieviel FRBR verträgt MAB?. // Bibliotheksdienst, 39, 2005, H. 10, S. 1232

⁴⁵ Tillett, Barbara B. What is FRBR?...

Patrick le Voeuf обяснява същностите чрез отговор на въпроса „Кой е направил това?“⁴⁶

- Трета група: Предмети на произведенията
 - групи 1 и 2 плюс
 - понятие
 - предмет
 - събитие
 - място

Те са свързани със семантичния анализ на ресурсите.^{47,48}

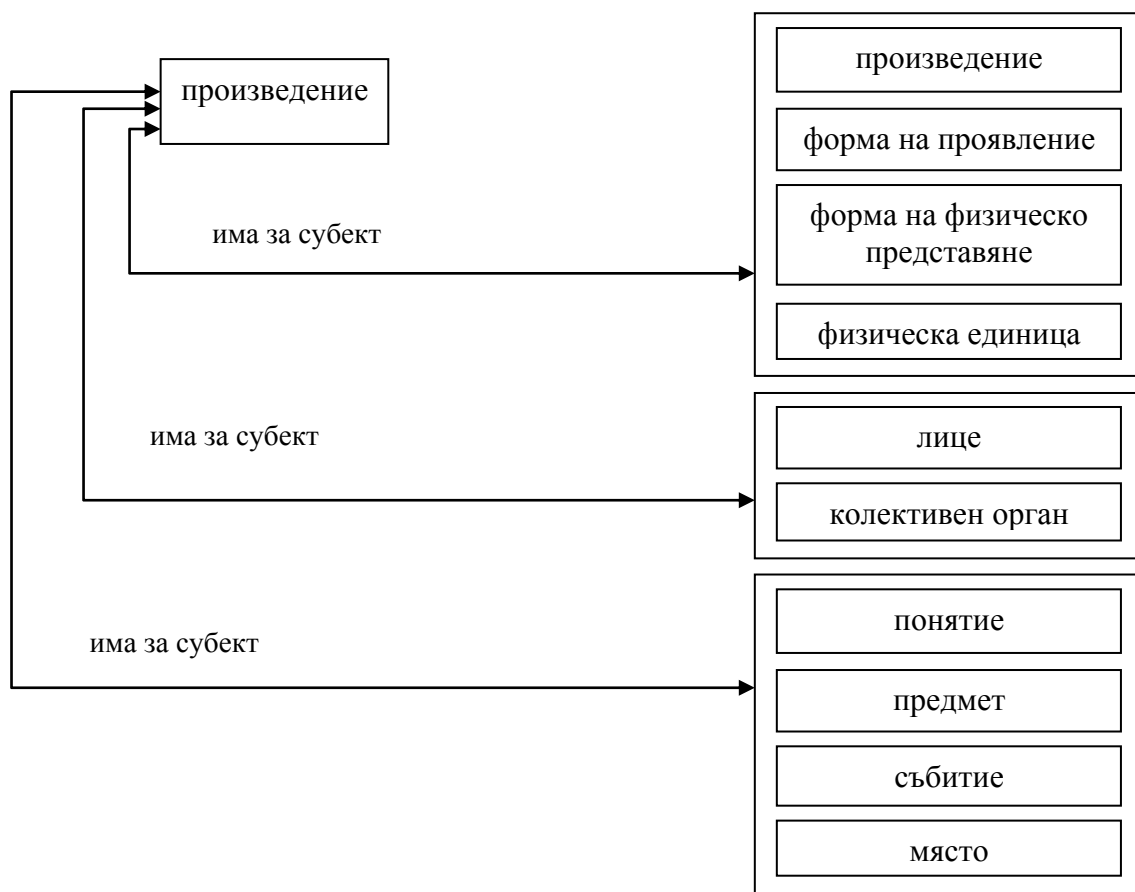

Схема 3. Взаимовръзки на същностите от Група 3⁴⁹

⁴⁶ Le Boeuf, Patrick. "Zwischen Traum und Wirklichkeit". Die FRBR-Theoretisierung und einige FRBR-Anwendungen. // FRBR Workshop. Frankfurt am Main, 2004.

(http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/frbr_ws_leboeuf.pdf, 14.10.2007)

⁴⁷ Дипчикова, Александра. Функционални изисквания ..., с.31

⁴⁸ Tillett, Barbara B. What is FRBR? ...

⁴⁹ Пак там

Според Patrick le Voeuf същностите от тази група отговарят на въпроса „За какво става дума?“⁵⁰

Всяка същност от своя страна е идентифицирана с определени атрибути. Така например, производението се идентифицира чрез идентификационен номер, заглавие, дата и др.; формата на проявление чрез - идентификационен номер, заглавие, форма, дата, език и др.; формата на физическо представяне чрез - идентификационен номер, заглавие, авторска отговорност, поредност на изданието, издателски данни (място, издател, дата), форма/големина на носителя, срокове на наличност, вид на достъпа и др.; физическата единица чрез - идентификационен номер, произход, местонахождение и др.⁵¹ Лицето се идентифицира чрез - име, дата, титла и др.; колективът чрез - име, номер, място, дата и др. и същностите от трета група - понятие, предмет, събитие и място, се идентифицират чрез термини.

След анализ на връзките между същностите и на връзките на същностите с потребителските търсения, изследването определя основните данни, които да бъдат включени в националния библиографски запис.

Елементи на описанието

Област на заглавието и сведения за авторската отговорност

- същинско заглавие (включва и номер/име на част)
- паралелно(и) заглавие(я) (по преценка)
- авторска отговорност(и), идентифицираща индивид(и) и/или група(и),

които имат принципно отношение към съдържанието

Област на характеристика на изданието

- сведения за изданието
- допълнителни сведения за изданието

Област на специфика на материала (или вид на публикацията)

- номерация (продължаващи издания)
- математически данни – координати (картографски материали)
- математически данни – мащаб (картографско изображение/обект)
- сведения за музикално представяне – вид на партитурата (нотиране)

Област на издателските данни, данни за разпространение и др.

- местоиздаване, място на разпространение и др.

⁵⁰ Le Voeuf, Patrick ...

⁵¹ Tillett, Barbara B. What is FRBR? ...

- име на издател, разпространител и др.
- дата на публикуване, разпространение и др.

Област на физическата характеристика

- вид на материала
- количествена характеристика (по преценка)
- размер (по преценка)

Област на серията

- основно заглавие на серията
- паралелно заглавие на серията (по преценка)
- първо сведение за авторска отговорност, отнасящо се до серията (при необходимост от разграничаване)

- номерация в сериите

Област на забележките

- забележки за формата на проявление
- забележка за езика (по преценка)
- забележка за отличителни характеристики на формата на проявление
- периодичност (продължаващи издания)
- забележка за медията при представяне формата на проявление (ноти или звукозаписи)
 - забележка за изданието и библиографска история – продължение (по преценка)
 - забележка за изданието и библиографска история – приложение (по преценка)
 - забележка за изданието и библиографска история – допълнение (по преценка)
 - забележка за изданието и библиографска история – редакция
 - забележка за изданието и библиографска история – превод
 - забележка за изданието и библиографска история – основно произведение (по преценка)
 - забележка за изданието и библиографска история – аранжирмент (музика)
 - забележка за физическо описание – медия (по преценка)
 - забележка за физическо описание – фолиация (инкунабули)
 - забележка за физическо описание – съпоставяне (инкунабули)

- забележка за физическо описание – коефициент на намаление (микроформи)

- забележка за физическо описание – формат на представяне (визуали проекции)

- забележка за изисквания към системата (електронни ресурси)

- забележка свързани с подвързията и достъпността – източници на придобиване/достъп (по преценка)

- забележка за ограничения в употребата/достъп

- забележка за начина на достъп – начин на достъп (електронни ресурси с отдалечен достъп)

- забележка за начина на достъп – адрес за достъп (електронни ресурси с отдалечен достъп)

Област на стандартен (или алтернативен) номер и условия за набавяне

- стандартен номер (или алтернативен)

Организираци елементи – точки за достъп

Форми на имена

- форма(и) на име на лице(а) и/или на колектив(и) с основна отговорност към произведението

- форма(и) на име на лице(а) и/или на колектив(и) с основна отговорност към формата на проявление

Форми на заглавие

- форма(и) на заглавие на произведението(ята)

- допълнение към унифицирано заглавие – език

- допълнение към унифицирано заглавие – други отличителни характеристики

- допълнение към унифицирано заглавие – медия на представяне (музика)

- допълнение към унифицирано заглавие – номерация (музика)

- допълнение към унифицирано заглавие – ключ (музика)

- допълнение към унифицирано заглавие – аранжмент (музика)

Форма(и) на серия(ии)

- форма на серии

Форми на предметните рубрики/класификационните индекси

- форми на предметните рубрики и/или класификационните индекси за основната тема(и) на произведението(а)⁵²

Основното ниво на функционалност и изискванията за основни данни в записите се прилагат като стандарт в националните библиографски агенции, но те не се прилагат като абсолютно условие. Националните библиографски агенции могат да избират пълнотата на нивото на базисните записи за определени категории от материали.⁵³

„FRBR има потенциал да усъвършенства процеса на каталогизация, като връща в резултат на търсене обединение на всички версии на дадено произведение на база на разнообразни връзки между тях, които помагат на потребителя да навигира до намиране на интересувашото го.” казва главният научен съветник към OCLC Thom Hickey⁵⁴

Въз основа на изследването се стига на първо място до преработка на стандартите за библиографско описание както на международно така и на национално ниво, променя се терминологията, доразвива се концепцията за контролните записи и точките за достъп.

1.3. Контрол на точките за достъп

Контролните записи на библиографски същности (лица, колективи, произведения/форми на проявления, понятия, предмети, събития и места) са от интерес не само за библиотеките и техните потребители, но също и за издатели, агенции за управление на интелектуалната собственост, музеи, архиви. Националните библиографски агенции, в резултат на препоръките на ИФЛА и на изискванията за осъществяване на програмата UBCIM, вече десетилетия работят и изграждат национални ресурси, които са огромен потенциал за реалното осъществяване на контрола на достъпа между различните заинтересувани агенции.

Парижките принципи, както и международните стандарти за библиографско описание не третираат въпроси, свързани с определянето на точките за достъп и контрола върху тях. ИФЛА съставя международни препоръки за представяне на имената на индивидуалните автори като редна дума в библиографското описание. През 1963 г. ИФЛА публикува „Имена на лица” ("Names of Persons", последното, четвърто,

⁵² IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. ..., p. 112-115

⁵³ Пак там, p. 116

⁵⁴ Цит. по: Илиева, Ваня. ...

издание е от 1996 г.).⁵⁵ През 1974 г. в Париж ЮНЕСКО провежда междуправителствена конференция по въпросите на националните инфраструктури в областта на документацията, библиотеките и архивите. Взема се решение да се изготвят и поддържат национални картотеки с имената на индивидуалните и колективни автори на дадена страна. Работата по тази дейност се предвижда да се извърши от националните агенции по библиографски контрол. Решено е тези данни да се ползват на международно ниво.⁵⁶ През 1980 г. ИФЛА издава ръководство под заглавие „Форма и структура на редна дума – колективен автор” (“Form and Structure of Corporate Headings”). Тези ръководства „разпознават националните традиции, свързани с език, култура и социална организация и се опитват да се съобразят с тях в каталогизационните договорености.”⁵⁷

Още през 70-те години работна група на ИФЛА, ръководена от Tom Delsey предлага да се изработи Международен стандартен номер на контролните записи (ISAN International Standard Authority Number), като това предложение намира практическа реализация в публикуваното през 1984 г. от Работната група по изграждане на международна система за контролни данни, организирана от ИФЛА, „Ръководство за контролни и справочни записи” (GARE)⁵⁸ (второто му издание е през 2001*). В него се определят структурата и елементите на контролните записи. През 1993 е публикувано „Ръководство за контролни и справочни записи за предметни рубрики” (GSARE). Работната група работи и върху възможността да се създаде Международен стандартен номер на контролните данни (International Standard Authority Data Number (ISADN)). Този номер, подобно на ISSN (Международен стандартен номер на сериалните издания) и ISBN (Международен стандартен номер на книгите), трябва да присъства както в контролния запис, така и във всички варианти на записа, така, че да служи за идентификация. Когато ИФЛА се опитва да внедри тази идея в ранните 80 години на миналия век се стига до проблеми, свързани с администрирането на системи, които да

⁵⁵ Филипова, Силвия. Библиографският контрол на имената в националната библиография. // Българска библиография. 1852-2002. В. Търново, 2002, с. 129

⁵⁶ Anderson, Dorothy. Universal bibliographic control. München, 1974, p. 16-17

⁵⁷ Tillett, Barbara B. From Catalog to Gateway: International Shared Resource Record for Controlled Access. // ALCTS Newsletter Online, Vol. 10, 1998, № 1 (http://archive.ala.org/alcts/alcts_news/gateway/gateway12.html, 06.08.2007)

⁵⁸ Tillett, Barbara B. Authority Control on the Web. // Bicentennial Conference on Bibliographic Control in the New Millennium. Washington. 2000 (http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/tillett_paper.html, 06.08.2007)

* Guidelines for Authority Records and References. 2. ed. München, 2001 (<http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>, 05.08.2007)

присъждат номерата.⁵⁹ В средата на 90-те години ИФЛА създава Работна група за развитие на набор от основни елементи от данни, които са необходими при споделянето на националните контролни записи и използването на ISADN. Групата предлага с помощта на протокол Z39.50* да се извърши търсене в националните контролни файлове и да се създадат връзки между записите. Първата стъпка е определянето на минималното ниво на контролните записи, което да бъде представено във всички контролни записи, които ще участват в международния обмен.⁶⁰ Окончателният доклад „Задължителни елементи с данни за обмен на контролни записи” (Mandatory Data Elements for Shared Authority Records) на Работната група по Минимално ниво на контролните записи и ISADN (IFLA UBCIM Working Group on MLAR and ISADN) е публикуван през 1998 г.⁶¹

Освен в рамките на ИФЛА се разработват и регионални проекти с международно значение, които също така целят постигането на контрол върху точките за достъп. През януари 1995 г. до декември 1997 г. Европейската комисия основава заедно с CoBRA (Computerized Bibliographic Record Action) „Проект АВТОР” (AUTHOR Project). Участнички в проекта са националните библиотеки на Белгия, Франция, Португалия, Испания и Великобритания. Всяка от участничките създава набор от контролни записи, които са предназначени за тестване. Националните записи в различни формати са били схематизирани спрямо записите на UNIMARC за обмен използвайки програма, наречена „USEMARCON”.⁶² Целта е да се проучи международният обмен и вторичната употреба на контролни записи на имена на лица и колективи. След направеното проучване се установяват различия в практиките и правилата на създаване на контролните записи, различия в транслитерацията на имената, несъответствие на данните в полетата на форматите MARC. Наблюдават се и проблеми, произтичащи от отделните национални правила за описание, които „традиционно разпознават различни същности като автори и след това създават контролни записи за тези същности”⁶³. Установяват се и различия в йерархичната структура на различните национални практики при представянето на същностите.

⁵⁹ Tillett, Barbara B. From Catalog ...

* Протокол за обмен на информация, който осъществява комуникация между компютърни системи и бази от данни, дори и при наличие на разлики между компютърните, операционните системи, търсещите механизми, структурата на базите от данни и типа на съдържаните в тях ресурси

⁶⁰ Tillett, Barbara B. Authority Control ...

⁶¹ Tillett, Barbara B. From Catalog ...

⁶² Пак там

⁶³ Tillett, Barbara B. Authority Control ...

В резултат на усилената международна дейност по контрол на достъпа през 1998 г. Международната конференция на националните библиографски служби препоръчва развитието на стандарти, ръководства и методики за контрол върху точките за достъп.⁶⁴

През 1999 г. Секцията за библиографски контрол към ИФЛА и Програмата UBCIM създават работна група за функционалните изисквания и номериране на контролните записи (Functional Requirements and Numbering of Authority Records, FRANAR). От 2003 г., ICABS поема отговорност за работната група FRANAR заедно с Британската библиотека като отговорна организация. Целите на групата са да дефинира функционалните изисквания към контролните записи, продължавайки работата, която инициира „Функционалните изисквания към библиографските записи”. Също така нейна задача е да проучи дали е възможно да се изработи Международен стандарт за стандартна номерация на контролните данни. Това налага да се определи за кои контролни данни е препоръчителна стандартизацията, каква би била възможната структура на номера и типа на управление. Групата трябва да служи за връзка и за съвместна работа между ИФЛА и други групи, които имат интереси, свързани с контролните файлове: <indecs> (Interoperability of Data in E-Commerce Systems), ICA/CDS (International Council on Archives Committee on Descriptive Standards; по-късно, International Council on Archives Committee on Best Practices and Professional Standards), ISO/TC46 for international numbering and descriptive standards, CERL (Consortium of European Research Libraries) и др.^{65, 66}

Първият вариант на концептуалния модел на Функционалните изисквания към контролните данни (Functional Requirements for Authority Data, FRAD) е публикуван през 2005 г., а от юли 2007 г. на вниманието на професионалната общност е предоставен вторият вариант за преглед и коментари.* В модела не е включен анализ на функционални изисквания към контролните данни, отнасящи се до съдържанието, тъй като те са предмет на отделен анализ от друга работна група на ИФЛА (Functional

⁶⁴ Дипчикова, Александра. Функционални изисквания ..., с. 38-39

⁶⁵ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Functional Requirements for Authority Data. A Conceptual Model. Draft 2007, p. iii (<http://www.ifla.org/VII/d4/Franar-ConceptualModel-2ndReview.pdf>, 05.08.2007)

⁶⁶ IFLANET. Division of Bibliographic Control. Working Group on FRANAR. (<http://www.ifla.org/VII/d4/wg-franar.htm>, 05.08.2007)

* <http://www.ifla.org/VII/d4/Franar-ConceptualModel-2ndReview.pdf>, 05.08.2007

Requirements for Subject Authority Records, FRSAR), която има за цел да изгради концептуален модел за същностите от група 3 на рамката на FRBR.⁶⁷

Преработката засяга най-вече фокусирането върху контролните записи, което се е отразило в заглавието на документа, в изясняване на концептуалния модел и наблягане на фундаменталния принцип, че „формите на проявление в света на библиографията се разпознават чрез имена и/или идентификатори, а тези имена или идентификатори са използвани като база за конструирането на точки за достъп”⁶⁸ и нови поясняващи примери и графики.

Концепцията за контрола върху формата на точките за достъп обединява мениджмънта на установената форма и идентификацията на същностите в точките за достъп и е съществена част от концепцията за каталога. Подчинява се на необходимостта от създаване и организиране на контролирани точки за достъп за авторите и заглавията, представени в определен каталог. Тази необходимост възниква при групирането на различните произведения на дадено лице или колектив, или различните издания на едно и също произведение. Точките за достъп представят и събират всички форми и варианти на имена, титли, заглавия в даден каталог. Контролът върху формата на точките за достъп предоставя възможност на каталогизаторите за достъп към всички варианти на дадена същност от каталога и позволява бързата идентификация на тези същности. Крайният потребител има предимството да използва всяка форма на авторско име или заглавие при търсенето, за да достигне до ресурсите, описани в каталога.⁶⁹

Основната цел на този концептуален модел е да представи аналитична рамка за анализ на функционалните изисквания към даден вид контролни данни, които имат значение за контрола върху формата на точките за достъп и за международния обмен на контролни данни. Моделът е фокусиран върху данните, независимо от схемата, по която те са изградени (например: в контролните записи). Създаден е, за да осигури ясно дефинирани и структурирани указания, които свързват данните, записани в контролните записи с нуждите на потребителите на тези записи и за да служи за

⁶⁷ IFLANET. Classification and Indexing Section. Working Group Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). (<http://www.ifla.org/VII/s29/wgfrsar.htm>, 15.10.2007)

⁶⁸ IFLANET. Division of Bibliographic Control ...

⁶⁹ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 1

оценяване на потенциалните възможности за международен обмен на контролни данни както в библиотечния сектор, така и извън него.⁷⁰

Функционалните цели на модела са ограничени в библиотечния сектор, но изследването е проведено и на основата на сравнителен анализ и с други сектори. За целите на този модел под **потребители** на контролни данни се разбира както създателят на контролната рубрика, така и крайният потребител, който използва контролните данни чрез пряк достъп до контролния файл или чрез контролираните точки за достъп (речниковите файлове на библиотечните каталози, национални библиографии и др.). **Контролен запис** е определен като съвкупност от информация, относно наличието на същност, чието наименование е използвано като контролирана точка за достъп в записи от библиотечен каталог или библиография.⁷¹

Концептуалният модел обхваща контролни данни от всички типове. Това са: контролни данни за имена (лице, фамилия, колектив, географско наименование), контролни данни за заглавие (унифицирани заглавия), контролни данни за имена-заглавия, контролни данни, отнасящи се до съдържанието (предметни индекси, термини от тезауруси, класификационни индекси) и контролни данни за различни видове идентификатори (стандартни номера, кодове и др.). При анализа на атрибутите и връзките са засегнати преди всичко контролните данни, използвани в библиотеките.^{72,73}

Методологията на изследване е познатата, използвана в изследването FRBR. Основата на модела се свежда до следното:

Същностите са познаваеми чрез имената и/или идентификаторите. В каталогизацията тези имена или идентификатори се използват като основа на конструирането на контролни точки за достъп.⁷⁴

⁷⁰ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 1

⁷¹ Пак там, р. 1

⁷² Пак там, р. 2

⁷³ ИФЛА. Конференция на експерти за международни правила за каталогизация, I. ..., с. 8

⁷⁴ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 3

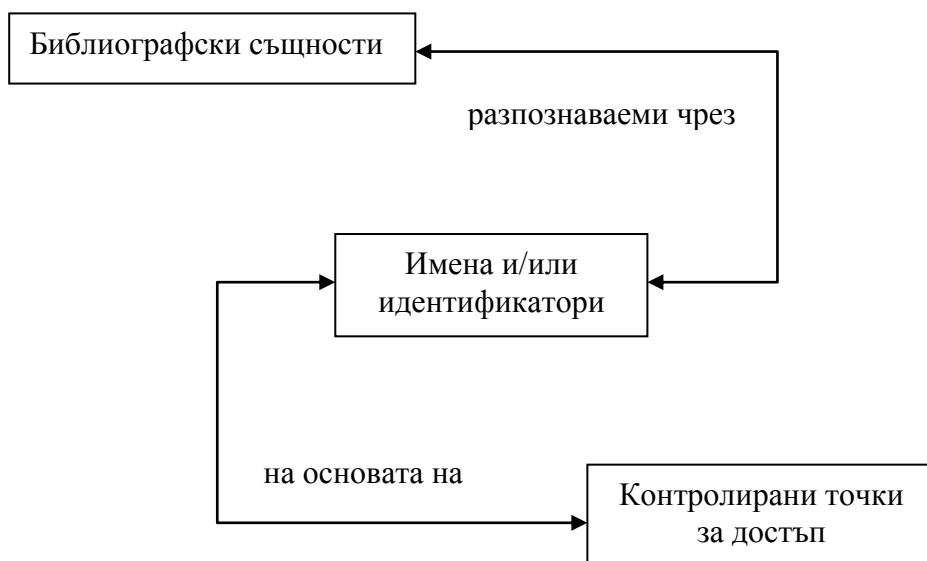

Схема 4 Фундаменталната основа на концептуалния модел⁷⁵

Повечето от същностите, определени в изследването, са познати от FRBR. Дефинирането им е според FRBR, GARR (Guidelines for authority records and references), IME ICC Glossary (Термини и определения, приети на организираната от ИФЛА Конференция на специалисти за Международни правила за каталогизация).

- лице (FRBR)
- фамилия
- колектив (FRBR)
- произведение (FRBR)
- форма на проявление (FRBR)
- форма на физическо представяне (FRBR)
- физическа единица (FRBR)
- понятие (FRBR)
- предмет (FRBR)
- събитие (FRBR)
- място (FRBR)
- име (FRBR)
- идентификатор
- контролирана точка за достъп (GARR)
- правила
- организация

⁷⁵ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR)..., p. 4

Идентификатор може да бъде номер, код, дума, фраза, лого, мото и др., които са уникално свързани със същността и служат да отличават една от друга същности в сферата, към която се отнасят.

Контролираната точка за достъп е име, термин, код и др., под които библиографския, контролният или справочният запис може да бъде намерен.

Правилата представляват набор от инструкции, свързани с формулирането и/или създаването на контролирана точка за достъп.

Под организация се има предвид, организацията, отговорна за създаването или промяната на контролираната точка за достъп, това е и организацията, която е отговорна за приложението и интерпретирането на правилата, които се използват.⁷⁶

Към всяка една от същностите са определени атрибутите ѝ както и връзките между самите същности.

Схема 5 Концептуален модел за контролни данни⁷⁷

⁷⁶ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 8-15

⁷⁷ Според: IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 7

Както бе споменато, за целите на концептуалния модел потребители са както създателят така и ползвателят на контролния запис. Четири са основните задачи, които представят дейността на отделните видове потребители:

- Да **намира** същност или същности по определени критерии, като използва атрибутите или комбинации от атрибути на същностите, или връзките между същностите като критерии за търсене, или да изследва света на библиографските същности, използвайки атрибутите им и връзките между тях.
- Да **идентифицира** същност, като установява дали тя е релевантна на търсенето или прави разлика между две и повече същности с подобни характеристики, или да установява форма на име, което да бъде използвано като контролирана точка за достъп.
- Да **контекстуализира**, чрез определяне на мястото на лице, колектив, произведение и др. в определен контекст, чрез изясняване на връзките между две или повече лица, колективи, произведения и др., чрез изясняване на връзките между лице, колективи и др. и име, с което това лице или колектив е познато.
- Да **документира** основанията на създателя на контролните данни за избора на име или форма на име, на основата на които се базира контролираната точка за достъп.⁷⁸

Файлът с контролни записи в процеса на каталогизиране подпомага вземането на решение относно формулировката на контролираната точка за достъп, използва се като справочен инструмент, контролира точките за достъп, осигурява достъп до библиографски файлове и разкрива връзките между библиографските и контролните записи.⁷⁹

Според Международните принципи на каталогизацията, за чието съставяне е използвано и проучването на ИФЛА, FRANAR, точките за достъп могат да бъдат неконтролирани и контролирани. Неконтролираните, например, са основното заглавие и ключовите думи. Контролираните се наричат още „установени редни думи”, определят се според изискванията на конкретен стандарт и осигуряват последователността при установяването на групи от ресурси. Контролните записи съдържат контролираните точки за достъп, вариантите форми на тези точки и препратките между установената редна дума и нейните различни форми на

⁷⁸ IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) ..., p. 50

⁷⁹ Пак там, p. 58-59

проявление.⁸⁰ Принципите също така определят, че точките за достъп към **библиографските записи** трябва да включват заглавията на произведенията и контролираните форми на имената на създателите им. Относно **контролния запис**, точките за достъп съдържат утвърдената форма на името както и вариантите ѝ форми. В тези записи се осигурява допълнителен достъп чрез сродни имена.⁸¹

Тук бих искала да се съглася с концепцията, изразена нееднократно от Barbara Tillett, че трябва да говорим не за „контрол върху формата на точките за достъп“, а за „контрол на достъпа“.^{82, 83} Идеята се изразява в това, потребителят или библиотеката да могат да използват тази контролирана форма, която предпочитат. При контрола върху формата на точките за достъп ще се изведат заедно всички варианти на форми и свързани същности. На потребителя ще се предостави информация за всичко налично. При контрола на достъпа самият контролен запис осъществява контрол, т.е. системата сама избира форма или набор от форми и осъществява връзката между всички варианти на дадена същност, но представената форма е подбрана от потребителя. В международен контекст потребителят има възможност да предпочете да използва формата на контролен запис с определена азбука, да иска да вижда имената на произведенията на оригиналния им език или името на колектива според най-приемливата за него форма, без да се съобразява с библиотечни правила. Интелигентната система осъществява прехвърляне между формите. Това може да се постигне чрез използването на номера или други идентификатори на същностите, които осъществяват връзката, за да бъде изобразен контролния запис или избраната от библиотеката форма на езика на потребителя или с определена азбука. Много системи включват установени форми на имена като буквени комбинации и могат да асоциират номер на контролен запис за същност, представена чрез такава комбинация. Чрез буквената комбинация и номера на записа е възможно навигирането през асоциативни контролни записи в различни страни, на различни езици и каталогизационни правила, за да се изобрази предпочитана форма. Barbara Tillett намира, че тази концепция се използва вече от ИФЛА и то в работата и по ISADN.⁸⁴

Концептуалните модели на FRBR и FRANAR вече активно се прилагат при стандартизирането на каталогизационните процеси. Налице са нови реализирани

⁸⁰ ИФЛА. Конференция на експерти за международни правила за каталогизация, I. ..., с. 5

⁸¹ Пак там, с. 6

⁸² Tillett, Barbara B. Authority Control ...

⁸³ Tillett, Barbara B. From Catalog ...

⁸⁴ Tillett, Barbara B. Authority Control ...

проекти, които от една страна продължават традициите, а от друга изграждат изцяло нови подходи и рамки на осъществяване дейностите по каталогизация.

2. Национални правила за каталогизация

Международните практики и дейности в областта на стандартизирането на каталогизационните процеси днес се използват широко за изграждането на съвместими и хармонизирани правила за библиографско описание, разработени на основата на национален, териториален или езиков белег.

2.1. Англо-американски правила за каталогизация (Anglo-American Cataloging Rules AACR)

Историческото начало е в далечните 1839 г. и 1841 г. и е свързано с имената на Anthony Panizzi, създателят на първите правила, използвани в Британския музей и на Charles Ammi Cutter, който през 1876 г. публикува „Правила за съставяне на речников каталог” („Rules for a Dictionary Catalog”). Тези правила за англоговорящия свят са първите принципи за каталогизация.^{85, 86, *}

⁸⁵ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. A Breif History of AACR (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/history.html>, 10.08.2007)

* В тях Cutter определя библиотечния каталог като ефективен инструмент, който трябва да подпомага потребителя да намери определена книга от даден автор, заглавие или тема, която му е позната, да представя притежанията на библиотеката от даден автор, по дадена тема или от определен вид литература, както и да подпомага избора на книга според нейното издание или според нейното съдържание. (Tedd, L., Large, A. Digital Libraries. München, 2005, p.61-62) Принципите на Cutter са включени като част от първите международни принципи по каталогизация, приети в Париж през 1961 г. През 1883 г. Американската библиотечна асоциация (ALA), публикува първите американски правила, които след преработка започват да се използват от Библиотеката на Конгреса като основни правила при изработването на фишовия ѝ каталог. През 1904 г. се обединяват правилата на ALA и четвъртата редакция на Кътъровите правила. Успоредно на това развитие, през 1893 г. в Обединеното кралство, са публикувани каталогизационни правила, разработени от Библиотечната асоциация на Великобритания (AL). Мелвил Дюи предлага през 1904 г. да се кооперира принципно еднаквата работа на двете асоциации – ALA и AL, което се изразява в публикуването през 1908 г. на английско и американско издание на „Catalog Rules, Author and Title Entities”. Поради наложилите се исторически събития, дейността по ревизиране и развитие на правилата в последствие се осъществява само от американската библиотечна асоциация. През 1941 г. и 1949 г. излизат преработки на правилата на американското

Следващата крачка в развитието на американските библиотечни правила се свързва с името на Seymour Lubetzky, на когото е възложено да анализира изданието на ALA от 1949 г. Анализът на тази дейност се представя от Lubetzky в доклада му „Cataloging Rules and Principles” излязъл през 1953 г. ALA, Британската библиотечна асоциация и привлечената Канадска библиотечна асоциация осъществяват прегледа на предложеното през 1960 г. пилотно издание на англо-американски правила за каталогизация, които се осъществяват през 1967 г. в две версии – северно-американски и британски текст. С появата през 1971 г. на първия ISBD(M) работата по развитие на AACR не спира, а напротив се съобразява с предложенията на ISBD и намира своевременно и бързо отражение в правилата. През 1974 г. се създава Joint Steering Committee for Revision of AACR, в който членуват Американската библиотечна асоциация, Британската библиотека, Канадската библиотечна асоциация, Библиотечната асоциация на Великобритания и Библиотеката на Конгреса на САЩ. Така през 1978 г. излиза AACR2 (Anglo-American Cataloguing Rules, Second edition), което обединява в едно северно-американския и британския текст на правилата. Редактори на това издание са Michael Gorman (British Library) и Paul Winkler (Library of Congress). AACR2 се прилагат в Библиотеката на Конгреса на САЩ, Канадската национална библиотека, Британската библиотека и Австралийската национална библиотека, а на един по-късен етап и от други национални библиотеки и библиотечни асоциации. Последват редица ревизии и промени, за да се стигне до очакваната трета преработка на правилата.⁸⁷

През 2002 г. на традиционната годишна среща на JSC в Йорк, Англия, се одобрява стратегическия план за развитие на AACR и се предлага новите правила да се наричат AACR3. В тях се предвижда да се включи новата терминология, наложила се след изследването на ИФЛА, FRBR, както и включването на нова, трета част, която третира контролните записи. На този етап все още се говори за запазване на старата структура и внедряване на новата философия на FRBR. През 2005 г. на срещата в Чикаго, САЩ, се взема решение да се започне работа върху нови правила, наречени Описание на ресурс и достъп до него (Resource Description and Access, RDA), които са част от стратегическия план за развитие на JSC и които трябва да бъдат реализирани в

издание от 1908 г. Поради интереса към каталозите на Библиотеката на конгреса нейните правила за описание от 1949 г се адаптират от ALA. (JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. A Breif History of AACR (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/history.html>, 10.08.2007))

⁸⁷ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. A Breif History ...

началото на 2009 г.⁸⁸ Работата по този стандарт започва през 2004 г., когато за редактор е избран Tom Delsey.

Какво всъщност се е случило с AACR3, когато в края на 2004 г. е предложен за дискусия пилотен проект на първата част на правилата.⁸⁹ След коментарите на проекта става ясно, че е необходим принципно нов подход към правилата, от книгоцентристки подход по посока на широкия спектър на нови носители на информация. Сменя се и името на правилата, за да се подчертае именно новата роля и цел на новия подход.⁹⁰ Новите правила се основават и на принципите за организация на каталога и международните принципи по каталогизация, приети във Франкфурт през 2003 г. на Първата конференция на експерти за международни правила за каталогизация, организирана от ИФЛА (последен проект от април 2008 г.⁹¹).⁹² В края на 2005 г. е публикуван пилотният проект на RDA, а в края на 2007 г. става публично достояние нова организация на съдържанието на правилата.⁹³ Тя изцяло е базирана на структурата на базите от данни, състояща се от свързани библиографски и контролни записи (обектно ориентирана структура на базите от данни). Също така, това е организация, следваща в значителна степен концептуалните модели FRBR и FRAD. Окончателният работен проект се очаква да бъде публикуван през юли 2008 г., а въвеждането на правилата през 2009 г.

Цифровите технологии значително изменят обкръжаващата среда, в която библиотеките, архивите, музеите и другите информационни организации изграждат и поддържат базите си от данни, описват ресурси и осигуряват достъпа към тях във фондовете си. Ресурсите, представени в тези бази от данни, включват бързо нарастваща по обем продукция, която се произвежда и разпространява чрез използването на цифрови технологии. RDA са разработени така, че да обезпечават съдържателното и

⁸⁸ Бахтурина, Т. А. Англо-американские правил каталогизации на пути к RDA. Промежуточные результаты пересмотра AACR. // Науч. техн. библ., 2006, № 2 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2006&num=2&art=13>, 11.08.2007)

⁸⁹ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. RDA Resource Description and Access. Background (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html>, 11.08.2007)

⁹⁰ Бахтурина, Т. А. Создание новых международных правил „Описание ресурса и доступ к нему”. Проблемы и их решения. К пересмотру Англо-американских правил каталогизации. // Науч. техн. библ., 2006, № 8 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2006&num=8&art=4>, 11.08.2007)

⁹¹ Final Draft of the Statement of International Cataloguing Principles and its accompanying Glossary for worldwide review (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/imeicc-statement_of_principles-2008.pdf, 14.06.2008)

⁹² Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

⁹³ JSC for Development of RDA. News & Announcements. A New Organization for RDA. (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda-new-org.html>, 24.03.2008)

техническо описание на цифровите ресурси, а също така и да обслужва потребностите на библиотеките, които организират традиционни ресурси.⁹⁴

В целите на RDA е записано:

1. Ръководството и инструкциите в RDA са разработени,:

- за да осигурят последователна, гъвкава и разтегаема рамка за техническото и съдържателното описание на всички видове ресурси и всички видове съдържания.

- за да бъдат съвместими със съществуващите международни принципи, модели и стандарти.

- за да бъдат използвани извън библиотечната общност и да дават възможност за адаптиране от различните общности за техните специфични нужди.

2. Описанието и точките за достъп създават, чрез приложенията на RDA, ръководства и инструкции, които:

- позволят на потребителя да намира, идентифицира и добива ресурси, които отговарят на информационните му потребности.

- са съвместими с описанията и точките за достъп, които са били създадени при използването на AACR2 и съществуващите в момента каталози и бази от данни.

- са независими от формата, носителя или системата, използвана, за да съхранява или да предава данни.

- са лесно адаптируеми към новопоявяващите се структури на бази от данни.

3. RDA е разработен като стандарт за описание на ресурс, който:

- е оптимизиран за използване като онлайн помагало (въпреки, че се предвижда публикуването му и като печатно издание).

- е съобразен с английските езикови обичаи и традиции, написан е на разбираем, ясен английски език, като е възможно неговото използване от други езикови общности.

- е лесен и ефикасен за използване, както като работен инструмент така и с обучителни цели.⁹⁵

Както обобщава Т. А. Бахтурина, новите правила имат за цел да опростят, уточнят и модернизират правилата за библиографско описание и достъп, да изменят

⁹⁴ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

⁹⁵ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. Strategic Plan for RDA 2005-2008 (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/stratplan.html>, 11.08.2007)

подхода към каталогизацията, да възвърнат по-логични и прости при използването правила, които да осигуряват по-голяма последователност при разнообразните съдържания и физически форми. Те също така обезпечават и всички етапи от търсенето на ресурси – намиране, идентифициране, избор на ресурс, съответстващ на запитването и получаване на достъп до него. Правилата осигуряват и по-гъвкави рамки за описание на всички ресурси на всички видове носители – аналогови, цифрови и смесени. Лесно се адаптира към всички нововъзникващи, по-ефективно структурирани бази от данни. Осигуряват съвместимост с вече съществуващите записи в електронните библиотечни каталози, които са изградени на основата на AACR, поради факта, че принципите на RDA съвпадат с тези на предшестващите ги англо-американски правила.⁹⁶ Гарантират по-добра структура на изградените на тяхна основа мета-данни, тъй като правилата са съобразени и с инициативи, свързани с идеята за мета-данните.⁹⁷

Самата структура на RDA доказва изцяло новия подход и концепция на правилата за описание. Правилата ще съдържат въведение, десет части и приложения.^{98,*}

Ключов елемент в организацията на RDA е съобразяването с функционалните изисквания към библиографските и контролните данни. FRBR и FRAD осигуряват на RDA необходимата рамка, която позволява да бъдат обхванати всички видове съдържания и носители, гарантира гъвкавост при регистрацията на новопоявяващи се ресурси и адаптивност при отразяването на данни, функциониращи в различна технологична среда. Друг ключов елемент е установяването на ясна разделителна линия между регистрацията на данните и представянето на тези данни. RDA се стреми да създаде инструкции за записване на данни, които могат да бъдат представени чрез различни структури (например ISBD, схеми с мета-данни).^{99, 100, 101}

Всяка от десетте части на правилата се състои от различен брой глави, които включват елементите, необходими за идентификацията, описанието, изграждането на точки за достъп и представяне на отношенията на същностите произведение, форма на

⁹⁶ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

⁹⁷ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. RDA Resource Description and Access. Background

⁹⁸ JSC for Development of RDA. RDA Prospectus. 22 p. (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/5rda-prospectusrev5.pdf>, 26.03.2008)

*Вж Приложение 2 Примерна структура на RDA според пилотен проект от декември 2007 г.

⁹⁹ JSC for Development of RDA. RDA Prospectus, p. 1-2

¹⁰⁰ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

¹⁰¹ Бахтурина, Т. А. Создание ...

проявление, форма на физическо представяне, физическа единица, лице, фамилия, колективен орган, понятие, предмет, събитие и място, така както те са дефинирани според FRBR и FRAD. Частите от 1 до 4 са фокусирани върху записването на атрибутите, а частите от 5 до 10 – върху записването на връзките. Всяка част съдържа поне една глава, която определя основните функционални особености и принципи, засегнати в съответната част. Указва елементите, които ще се използват при идентификацията, описанието, отразяването на връзките между същностите и създаването на предпочитани точки за достъп. Представя допълнителни указания и инструкции за записването и на елементи, свързани с употребата на дадената същност, с цитирането на източниците, в които тези същности са били идентифицирани и с аотирането, което подпомага използването или проверката на данните. Дава и основни указания и инструкции за използване на идентификатори и предпочитани точки за достъп и съставяне на описание, за записване на връзки и използването на отбелязаната връзка за определяне функциите на дадени същности във връзка с даден ресурс, както и за определяне природата на дадената връзка. Всяка отделна глава, от своя страна, е асоциирана с една от задачите на потребителя, определени в FRBR и с една или повече FRBR същности.^{102, 103}

Част 1: Записване на атрибути на форма на физическо представяне и физическа единица.

- **Глава 1. Основни указания за записване на атрибути на форма на физическо представяне и физическа единица.** Допълнително представя и общи указания и инструкции относно транскрипцията, записването на числа и аотирането.

- **Глава 2. Идентификация на форма на физическо представяне и физическа единица.** Елементите, съдържащи се в тази глава се използват за идентификация на формите на физическо представяне и физическите единици - заглавие, авторска отговорност, издател и др. Това е информацията, необходима на потребителя да установи, че описаният ресурс отговаря на неговото търсене или го подпомага в избора между ресурси, съдържащи идентична информация.

- **Глава 3. Описание на носител.** Включените елементи се отнасят до описанието на носителя на ресурса, неговата физическа характеристика.

¹⁰² JSC for Development of RDA. RDA Prospectus, p. 1-2

¹⁰³ JSC for Development of RDA. Historic Documents. Outcomes of the Meeting of the JSC. Chicago. 2007 (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/0710out.html>, 27.03.2008)

- **Глава 4. Осигуряване на информация за придобиване и достъп.**

Обхваща елементите, които дават информация за придобиване и достъп (срокове на достъпност, информация за връзка, ограничения за достъп и др.)

Част 2: Записване на атрибути на произведение и форма на проявление.

- **Глава 5. Основни указания за записване на атрибути на произведение и форма на проявление.**

- **Глава 6. Идентификация на произведение и форма на проявление.**

Отнася се до елементите, които най-често се използват за идентифицирането на произведение и форма на проявление (варианти на заглавия на произведение, форма, дата, място на оригинала и др.). Съдържа и инструкция за създаване на варианти на точки за достъп за произведение и форма на проявление, за варианти на заглавия и други идентифициращи атрибути за музикални, правни, религиозни и официални произведения.

- **Глава 7. Описание на допълнителни атрибути на произведения и форми на проявления.** Атрибути, които потребителите обикновено отнасят към избора на ресурс, който да отговаря на изискванията им по отношение на съдържанието (вид и обхват на съдържанието, аудитория и др.)

Част 3: Записване на атрибути на лице, фамилия и колективен орган.

- **Глава 8. Основни указания за записване на атрибути на лица, фамилии и колективни органи.**

- **Глава 9. Идентификация на лица**
- **Глава 10. Идентификация на фамилии**
- **Глава 11. Идентификация на колективни органи**

Глави 9-11 се фокусират върху елементите, свързани с лица, фамилии и колективни органи, които се използват най-често за тяхната идентификация. Обхванатите елементи са предпочитани имена, варианти на имена, дати и др. Съдържат се и указания за конструирането на предпочитани точки за достъп и варианти на точки за достъп.

Част 4: Записване на атрибути на понятие, предмет, събитие и място.

- **Глава 12. Основни указания за записване на атрибути на понятия, предмети, събития и места.**

- **Глава 13. Идентификация на понятия**
- **Глава 14. Идентификация на предмети**
- **Глава 15. Идентификация на събития**
- **Глава 16. Идентификация на места**

Глави 13-16 са насочени към елементите, които най-често са свързани с идентификацията на понятия, предмети, събития, места. Съдържат се предпочитаните термини и техните разновидности или имената за изброените същности, видът на понятието или предмета, място, асоциирано със събитие и др. Определят се указанията за конструирането на предпочитаните точки за достъп и вариантите на точките за достъп, които представят понятията, предметите, събитията и местата.

Части от 5 до 7 на правилата се отнасят до записването на връзките между същностите. Това са основни или характерни връзки за същностите от група 1, връзките между определен ресурс и същностите от група 2 и предметните връзки между ресурса и всяка от същностите. В част 6 връзките са между лице, фамилия или колектив, който е подходящ за същностите от група 1, т.е. един създател може да бъде свързан с производението, редакторът или преводачът е свързан с формата на проявление, издателят е свързан с формата на физическо представяне и собственикът е свързан с физическата единица. По тази логика и предметните същности могат да бъдат свързани с производението.¹⁰⁴

Част 5: Записване на основни връзки между произведение, форма на проявление, форма на физическо представяне и физическа единица.

- **Глава 17. Основни указания за записване на основни връзки между произведение, форма на проявление, форма на физическо представяне и физическа единица.**

Част 6: Записване на връзки на лица, фамилии и колективни органи, свързани с ресурс.

- **Глава 18. Основни указания за записване на връзки на лица, фамилии и колективни органи, свързани с ресурс.**

¹⁰⁴ Attig, John. RDA: a new cataloging standard for a digital future (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/jca-philadelphia-20080113.pdf>, 16.06.2008)

- **Глава 19. Лица, фамилии и колективни органи, асоциирани с произведение.** Съдържа допълнителни инструкции, относно спецификата на лицата, фамилиите и колективните органи, асоциирани към правни произведения, религиозни произведения и официални съобщения.

- **Глава 20. Лица, фамилии и колективни органи, асоциирани с форма на проявление**

- **Глава 21. Лица, фамилии и колективни органи, асоциирани с форма на физическо представяне**

- **Глава 22. Лица, фамилии и колективни органи, асоциирани с физическа единица**

Глави 19-22 са фокусирани върху връзките между произведение, форма на проявление, форма на физическо представяне и физическа единица и лицата, фамилиите и колективните органи, които са асоциирани с тях. Обхванати са елементите, които идентифицират създателя на произведението (редактор, преводач и др.), отговорните за формата на проявление на произведението, производителя и издателя на формата на физическо проявление, собственика и пазителя на физическата единица и др. Това е необходимата на потребителя информация за намирането на ресурси, свързани с конкретни лица, фамилии или колективни органи.

Част 7: Записване на връзки между предмети.

- **Глава 23. Основни указания за записване на предмета на произведение**

Частите от 8 до 10 представят частни случаи на връзки между същностите от групи 1, 2 и 3. Например връзки между произведение и произведение, или между колективни автори, или между понятия.¹⁰⁵

Част 8: Записване на връзки между произведения, форми на проявления, форми на физически представяния и физически единици.

- **Глава 24. Основни указания за записване на връзки между произведения, форми на проявления, форми на физически представяния и физически единици.**

¹⁰⁵ Attig, John. ...

- **Глава 25. Свързани произведения**
- **Глава 26. Свързани форми на проявления**
- **Глава 27. Свързани форми на физически представяния**
- **Глава 28 .Свързани физически единици**

Глави 25-28 се фокусират на връзките между произведенията, формите на проявление, формите на физическо представяне и физическите единици. Елементите, които обхващат са използваните за записване на връзки между производното произведение и неговият източник, репродуцирането на оригиналната форма на проявление и др. – информация, на която потребителите разчитат, за да намерят информация за произведение, форма на проявление, форма на физическо представяне и физическа единица, която е свързана с произведението, формата на проявление, формата на физическо представяне и физическата единица, представени при получаването на данни в отговор на техните собствени търсения.

Част 9: Записване на връзки между имена, фамилии и колективни органи.

- **Глава 29. Основни указания за записване на връзки между лица, фамилии и колективни органи.**
- **Глава 30 Свързани лица**
- **Глава 31 Свързани фамилии**
- **Глава 32 Свързани колективни органи**

Глави 30-32 се фокусират на връзките между лица, фамилии и колективни органи. Елементите, които се съдържат се използват за записване на връзки между сътрудници, членове на фамилии, централни и дъщерни колективни органи и др. – информация, необходима на потребителите за намиране на информация за лица, фамилии или колективни органи, които са свързани с лицата, фамилиите и колективните органи, представени в отговор на търсенето в точките за достъп, отговарящи на тяхното търсене.

Част 10: Записване на връзки между понятия, предмети, събития и места.

- **Глава 33 Основни указания за записване на връзки между понятия, предмети, събития и места.**
- **Глава 34 Свързани понятия**
- **Глава 35 Свързани предмети**
- **Глава 36 Свързани събития**

- **Глава 37 Свързани места**

Глави 34-37 са фокусирани върху връзките между понятия, предмети, събития и места. Използваните елементи отговарят на тези, които са използвани за записване на връзки между по-широки и по-тесни концепции и др. – или това е информацията необходима на потребителите за намиране на информация за понятия, предмети, събития и места, които са свързани с понятията, предметите, събитията и местата, представени чрез точките за достъп в отговор на потребителското търсене.

На настоящия етап от разработването на окончателния проект се предвижда RDA да съдържа дванадесет приложения: Приложение А. **Главни букви**, Приложение В. **Абревиатури**, Приложение С. **Определителни и неопределителни членове** (букви и словосъчетания, в началото на точката за достъп, които не играят роля при сортиране), Приложение D. **Синтаксис на запис за описателни данни** (представя, как елементите с данни, определени в RDA, могат да бъдат съотнесени към областите и елементите, дефинирани в ISBD или в други синтаксиси на записи, подобно на MARC 21, Dublin Core), Приложение Е. **Синтаксис на записи за контролни точки за достъп** (представя как елементите, определени в RDA се съотнасят към елементите на MARC 21 Формат за контролни данни), Приложение F. **Допълнителни инструкции за имена на лица** (отнася се до избора и записването на имена на лица на специфични езици), Приложение G. **Благороднически звания, титли и др.**, Приложение H. **Конверсия на дати според Грегорианския календар**, Приложение J. **Означаване на връзки: Връзки между ресурс и лица, фамилии и колективни органи, асоциирани с ресурса**, Приложение K. **Означаване на връзки: Връзки между произведения, форми на проявления, форми на физически представяния, физически единици**, Приложение L. **Означаване на връзки: Връзки между лица, фамилии и колективни органи**, Приложение M. **Означаване на връзки: Връзки между понятия, предмети, събития и места.**

Чрез приложения D и E се гарантира разграничаването между записите от данни и представянето на тези данни. Формирането на елементите от данни с цел тяхното представяне е според спецификациите на стандарти и синтаксиса на записи от типа на ISBD, GARR (Guidelines for Authority Records and References), MARC 21, MARC 21 Format for Authority Data, Dublin Core, и са осигурени в приложенията.^{106, 107}

¹⁰⁶ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

¹⁰⁷ JSC for Development of RDA. RDA Prospectus, p. 5.

Приложения J, K, L и M съдържат списъци с термини, които определят природата на връзките, записани на основата на прилагането на инструкциите в части 6, 8, 9 и 10. Термините, които се използват като определители на връзки са придружени с дефиниции и инструкции за използване.

RDA ще съдържа също така речник на използваните термини и индекс.

RDA са разработени за лесно и ефективно използване, структурирани са по начин, който улеснява тяхното прилагане съобразно широкия набор от ресурси, включително и тези, които могат да бъдат описани по относително лесни и прости начини, както и тези, за които са необходими много по-детайлни ръководства. Общите правила, обхващащи основни аспекти на описанието на ресурса и достъпа, които са приложими за всички видове ресурси, са формулирани чрез ясни, кратки и прости термини. В случаите, в които са необходими допълнителни обяснения, които да описват специфични характеристики на ресурса, се посочват по-детайлни правила, приложими за специфични видове съдържания, носители и начини на публикуване на изданието. За тези, които създават по-малко детайлни описания, структурата и разположението на RDA помага да са видими основните правила и да бъдат „замаскирани“ тези, които могат да потърбват само при по-детайлно ниво на описание.¹⁰⁸

Все пак необходими ли са ни нови правила, които да се опитват да стандартизират каталогизационните процеси и дейности?

В света на библиографския контрол и достъпа до ресурсите съществуват вече прекалено много на брой указания за извършването на тези дейности. Всички те са подчинени на идеята за Универсален библиографски контрол, но постигането на тази цел все още изглежда трудно осъществима. Появяват се непрекъснато нови видове ресурси, които изискват и нови подходи. В резултат се създават стандарти, правила, схеми, като всеки от тях предлага нови начини за решаване на познатите до болка проблеми. Правейки паралел между работата на JSC по редакция на AACR и Групата по преработка на ISBD към ИФЛА, Т. А. Бахтурина отбелязва, че „пълна хармонизация между AACR и ISBD е неосъществима и неуместна. Промените в AACR се въвеждат постоянно, а измененията в ISBD се утвърждават по системата веднъж на всеки пет години (на практика прекъсванията са значително по-големи). JSC се стреми да работи с национални групи, разработващи правила за каталогизация в различни страни, за да

¹⁰⁸ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

определят кога е необходимо да се съвместят правилата или да се запазят различията, за да се удовлетворят нуждите на ползвателите на национално ниво. Всичко се прави така, че да няма отстъпления от ISBD, доколкото тези документи са предназначени за един кръг от потребители.”¹⁰⁹ В резултат на всички тези обективни причини се стига до появата на нова концепция, принципи и структура на нови правила отразени в RDA като през юли 2008 се очаква да бъде представен за коментари от страна на световната библиотечна общност цялостния пилотен проект.¹¹⁰

Интересът към новата концепция е голям. Сред библиотечната общност се осъзнава, че е необходима гъвкавост и бързина, която да съответства на бързото развитие и поява на новите информационни ресурси. В идеята, предлагана от JSC, се съзира надежда да се постигне съвместимост и обмен на информация като се преодолеят по-голямата част от съществуващите бариери като по този начин ще се доближим към реализирането на идеите на програмата за UBCIM.

2.2. Каталогизационни правила в немското езиково пространство

Немските каталогизационни правила представят друг подход на работа и развитие. Те са създадени и се използват сред немскоговорещите страни, съобразени са изцяло с националната специфика като заедно с това са обвързани с национален формат за обмен на данни Maschinelle Austauschformat für Bibliotheken, MAB.

Както за англо-американските, така и за немските правила с основание може да се говори за международни правила, тъй като развитието им е резултат от съвместна дългогодишна дейност в рамките на немскоезичното пространство – Германия, Австрия, Швейцария и Люксембург.

Първият частичен проект за немски правила, които са съобразени с приетите през 1961 г. Парижки принципи за каталогизация и последвалите разработки на международни стандарти за библиографско описание, води началото си от 1965 г. От 1966 г. Немската национална библиотека във Франкфурт на Майн*, както и университетските библиотеки, които са оборудвани с електронна техника, започват да

¹⁰⁹ Бахтурина, Т. А. Англо-американские ...

¹¹⁰ JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. RDA Resource Description and Access. RDA Drafts (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html#drafts>, 11.08.2007)

* През този период поради политическото разделение на Германия, ролята на национална библиотека изпълняват Die Deutsche Bibliothek, Франкфурт на Майн, за Федерална република Германия и Die Deutsche Bücherei, Лайпциг за Германската демократична република.

прилагат новите немски правила за азбучно каталогизиране RAK (Regeln für alphabetische Katalogisierung).^{111, **} През 1976/77 г. излиза в няколко части тяхното първо печатно пълно издание. От 1980 г. правилата се разпространяват в рамките на Германия и Австрия. През 1983 г. са публикувани правилата за научни библиотеки (RAK-WB), през 1986 г. за обществени библиотеки (RAK-OB), музикални издания (RAK-Musik), за картографски издания (RAK-Karten). През същата година се изработва проект за специални правила за описание на несамостоятелни издания (RAK-UW). През 1993 г. излиза ново издание на RAK-WB като печатният вариант е организиран под формата на издание със заменяеми страници. Следват четири допълнителни преработки, последната от които е от 2002 г. През 1994 т. излизат и специалните правила за описание на аудиовизуални материали, микроформи и игри (RAK-AV), които през 1996 г. са преработени като правила за описание на не книжни материали (RAK-NBM). През 1997 г. се публикува преработено издание на RAK-Musik. Като отделно самостоятелно издание през 1988 г. се реализират правилата за определяне на редна дума колективен автор (RAK-Körperschaften), които през 1993 г. се включват към второто издание на RAK-WB.¹¹²

През 1998 г. на Конференция по въпросите на каталогизирането (die Konferenz für Regelwerksfragen, KfR) се приема цялостна програма за развитие в следните направления:

- Преработване на правилата от гледна точка на изграждането на онлайн каталог
- Интернационализиране
- Съгласуване на правилата с международните стандарти, дотолкова доколкото те няма да са в основата на противоречие с немските традиции или да повдигнат проблеми, свързани със съдържанието на данните или разходите
- Научност
- Опростяване на правилата
- Степенуване на нивото на описание.¹¹³

¹¹¹ Gömpel, Renate, Henze, Gudrun. Nationale oder international Standards?. Anmerkungen zur aktuellen Regelwerksdiskussion. // RAK versus AACR. Bad Honnef, 2002, S. 15

^{**} Те са създадени на основата на „Инструкция за азбучните каталози на пруските библиотеки” (Instruktionen für die alphabetischen Kataloge der preußischen Bibliotheken – PI), изработена през 1899 г.

¹¹² Kirsch, C. RAK-WB. Grundlagen. Skript zum RAK-Grundkurs. RAK-Aufbaukurs 1 und 2, 2007 (<http://www.christian-kirsch.de/rak/rak.pdf>, 13.08.2007)

¹¹³ Goempel, Renate, Henze, Gudrun. Nationale ..., S. 16

Координирането на тази дейност се поема от Националната библиотека на Германия. Създава се Комисия по стандартизация,^{*} която има за цел създаване на ясни стандарти за библиографско описание, библиотечен интерфейс и формати за обмен на данни в библиотеките.¹¹⁴ Работата по стандартизирането е свързана с преработването на RAK-WB и най-вече по отношение на дефинициите на основните понятия, общите правила за определяне на редната дума, с цел постигането на по-добро разграничаване и подобряване възможностите на търсене.¹¹⁵

Всъщност, в немското езиково библиотечно пространство нееднократно е повдиган въпросът за преминаване към международни стандарти и формати за обмен на данни. Още през 1975 г. Rudolf Lais¹¹⁶ провежда изследване, което има за цел да представи доколко данните от една университетска библиотека са представени в каталога на Библиотеката на Конгреса на САЩ. Резултатите показват съвместимост 72,7% при колективните автори и 99,75% при индивидуални автори. Този резултат изобщо не предполага дискусии в посока промяна на немските правила.

В средата на 90-те години на миналия век се разработва и приема MAB2, новата версия на немския формат за обмен на данни. В хода на работата по него не се засяга въпросът за промяна на правилата за каталогизация, макар, че той индиректно присъства, тъй като тогава се дискутира дали не е по-добре да се приеме UNIMARC или USMARC вместо да се разработва нова версия на MAB. Резултатът от дискусиата се изразява в появата на нов вариант на немския формат за обмен на данни.

През 1995 г. OCLC съвместно с Университетската библиотека в Гьотинген започват работа по проект REUSE A Contribution to the Enhancement of International Bibliographic Compatibility, чиято цел е да се подобри международната библиографска съвместимост и в окончателния доклад е предложено да се замени RAK с AACR, което не намира отзвук.¹¹⁷ Едва през 1997 г. KfR започва работа по редакция на RAK, при което като основна цел е посочено уеднаквяване с AACR. Същевременно Баварската държавна библиотека, Немският библиотечен институт, Немската национална

* Комисията представлява обединение между големите научни немски библиотеки, регионалните съюзи по библиотекознание в Германия, представители на австрийското и швейцарското библиотекознание, обществените библиотеки в Германия, фирми и организации, обслужващи библиотеките, както и Германското общество за изследвания.

¹¹⁴ Goempel, Renate, Henze, Gudrun. Nationale ..., S. 17

¹¹⁵ Пак там, S. 17

¹¹⁶ Deutsche Nationalbibliothek. Projekt Umstieg auf internationale Formate und Regelwerke (MARC21, AACR). Abschlussbericht, 2004, S. 3 (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/dfg_abschlussbericht.pdf, 13.08.2007)

¹¹⁷ Пак там, S. 4

библиотека, Държавната и университетска библиотека в Гьотинген и Берлинската държавна библиотека предлагат проект наречен „Проект по сближаването” („Konvergenzprojekt“), в който като главна цел е определено да се създадат такъв род правила, които да гарантират прехвърлянето на каквито и да е чужди данни в немските библиотечни бази от данни, както и на немски данни в чужди бази от данни. Също така тези правила трябва да позволяват замяна на международни софтуерни системи в немските библиотеки без уговорки, като се обръща специално внимание на йерархиизирането, което според действащите на този етап норми изисква специално съгласуване и напасване.¹¹⁸

В края на 2000 г. се създава комисия по стандартизация, чиято първоначална идея е за постепенна миграция към международни стандарти и формати и по конкретно AACR2 и MARC. Само една година по-късно становището ѝ се променя и се поставя началото на една дълга, бурна и задълбочена дискусия за приемането на AACR2 и MARC 21. За тази цел се подготвя изследване, което да представи рамковите условия, последователността и времевите рамки и особено икономическите аспекти от прехода. Както бе отбелязано, работата в тази посока не е нова за немската библиотечна общност. Очакванията на Комисията в началния етап на поредната дискусия са били, че ще се вземе решение за преход към AACR2 и MARC 21.¹¹⁹

През ноември 2002 се започва работата по проект „Преход към международни формати и правила (MARC 21, AACR2)”, разработен от Германското общество за изследвания. Крайният резултат от работата по проекта се предвижда да послужи за вземането на решение относно бъдещото развитие на процесите на каталогизиране в немските библиотеки.¹²⁰ Проектът разработва различни “сценарии” на прехода:

- Изработване на изцяло нови каталози
- Машинно прехвърляне на старите каталози от MAB2 в MARC 21
- Сравняване на базите от данни MAB с базите от данни на Библиотеката на Конгреса на САЩ и/или OCLC и заместване на идентичните заглавия
- Само преход към MARC 21 и запазване на RAK
- Само преход към AACR2 и запазване на MAB
- Запазване на RAK и MAB

¹¹⁸ Deutsche Nationalbibliothek. Projekt Umstieg ..., S. 4

¹¹⁹ Пак там, S 4

¹²⁰ Hoffmann, Luise. Umstieg auf internationale Formate und Regelwerke (MARC21, AACR2), S 3 (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/2003_1_hoffmann.pdf, 15.08.2007)

- Вземане на активно участие в международното развитие и проекти и по-късен преход.¹²¹

За да се осъществи изследването е разработена специална анкета с въпроси като: кои библиотечни системи са конфигурирани на основата на MARC, колко голям е общо фондът, обхванат в базите от данни, какъв е процентът на чуждите данни, кои чужди данни се използват, в какви формати и правила се предлагат чуждите данни, ползваните чужди бази от данни преобразувани ли се използват и ако са преработвани, това по автоматичен или ръчен път е осъществявано, провежда ли се проверка за дублиети.¹²² Същевременно експерти по каталогизация извършват сравняване на RAK и AACR по отношение на: формата на редната дума на личните имена, индивидуализиране на имената на лицата, формата на редната дума на постоянни и временни колективи, разделянето на записите на продължаващите издания, както и транслитерацията. Експертите по развитие на германския машинночетим формат извършват сравнение на MAB и MARC по отношение на: представяне на многотомните издания, употребата на задължителни кодове и полета. Сравняването е ограничено до най-вероятните проблеми, които могат да възникнат при евентуален преход. Разбира се на изследване и пресмятане е подложена и евентуалната цена на прехода.¹²³

Целите на библиотечната политика при миграцията от RAK/MAB към AACR2/MARC 21 се изразяват преди всичко в същественото подобряване на връзките между информационни системи в световен мащаб, безпрепятствен обмен на данни и свободен избор на бази от данни. Те са насочени в две посоки, от една страна към потребителя, например учени - изследователи, а от друга страна към библиотечния персонал, при което трябва да се постигне подобро използване на предлаганите информационни и документационни системи и от двете групи. Решението в полза на AACR2 и MARC 21 би било взето на основата на безспорната им водеща роля, при което въпросът за синтаксиса не би имал такова голямо значение в сравнение с някои съдържателни въпроси на правилата и преди всичко за връзките в йерархичните нива на отделното произведение и определянето на същностите. Обект на изследването е и стабилността на целевата система, което означава анализ на нейната дългосрочност, използването ѝ и в други страни, вероятността от бъдеща замяна с други правила и формати (например Dublin Core, XML). Проектът предвижда воденето на дискусия

¹²¹ Hoffmann, Luise. ..., S 3

¹²² Пак там, S. 3-4

¹²³ Пак там, S. 4

относно евентуален преход сред различните потребителски групи (научни и обществени библиотеки, обединения, бюра за услуги). Цел на проекта е установяване на рамковите условия, значението и времевите рамки на един преход под потребителски ориентирани, библиотечни, организационни и научни гледни точки.¹²⁴

Дефинират се задачите в 10 работни етапа: изработване на различни модели на преход; установяване на системните предпоставки на заместваната компютърна система, както и изходното положение за прехвърляне на данни, в смисъл на обмен на данни; сравняване на правилата според усреднени по значение точки; сравняване на форматите според определени точки; изследване на последиците върху текущото каталогизиране; изследване стабилността на целевите системи AACR2 и MARC 21; разходите и ползите на един преход в зависимост от миграционния модел (икономическо изследване); значението на прехода за останалите библиотечни области; значението на прехода за потребителите на библиотечните каталози; времевите перспективи за един преход.¹²⁵

След заключителната фаза на проекта в крайния доклад е записано, че „резултатите от изследванията показват ясно, че няма основателни причини да се предприеме преход”¹²⁶ като същевременно проучванията са отчели дефицитите на германските правила и се постига консенсус, за необходимостта от преодоляване на този дефицит едновременно чрез преработване и уеднаквяване на националните с международните правила. Като най-явен резултат от дискусиите и проведените изследвания е решението за избор на т.нар. „трети път” на един внимателен преход, който изключва резкия скок и в реда на тези решения се определят стъпките, необходими за осъществяването на следващите промени в немската каталогизационна практика. Те са свързани с по-високата степен на стандартизация на редните думи и установяването на немския като език на редната дума, съгласуване на отделните видове правила (RAK-WB, RAK-OB, RSWK), задълбочаване нивото на пълнота на записите, определяне на каталогизираните същности по смисъла на FRBR, усредняване на йерархията и др.¹²⁷

¹²⁴ Deutsche Nationalbibliothek. Projekt Umstieg ..., S. 6

¹²⁵ Пак там, S. 7

¹²⁶ Пак там, S. 19

¹²⁷ Пак там, S. 20

По настоящем Комисията по стандартизация към Националната библиотека работи върху преработка на RAK2,¹²⁸ съгласуване на редните думи според RAK-WB и RSWK ("Angleichung der Ansetzung von Personennamen nach RAK-WB und RSWK").¹²⁹ Основната дейност по първото направление е изясняването на логиката и структурата на правилата, поради констатирането на различия в основните правила и предпоставки между основния стандарт RAK-WB и стандартите за отделните видове материали както и въвеждане на терминологията на FRBR и връзките на същностите пак според този модел. Работата по уеднаквяване на редните думи се извършва след изследване през 2003 г., в което са установени множество различия, особено при колективните автори. Като основна отправна точка на изработения проект са послужили AACR2

През 2007 излиза четвъртата преработка на 3-то издание на Правилата за съставяне на предметен каталог,¹³⁰ които вече са ориентирани за онлайн каталог и включват в себе си правилата за определяне на персонални, географско/етнографски, предметни рубрики, рубрики за време, формални предметни рубрики и др. Също така се работи и по посока на прецизиране на правилата на некнижни материали, както и ново издание за описание на музикални произведения.

За да се избегне изолираността на немските библиотеки от „световната библиотечната общност” и да се засили позицията на немските библиотеки в международен контекст е необходимо развитието в областта на каталогизацията да следва и да се съобразява с международното развитие и стандарти. На ниво формати това означава развитие на по-нови и бъдещи технологии и съвместимост със структурите на мета-данните.¹³¹

От направения преглед и представената работа на немската библиотечна каталогизационна общност се вижда, че тя представлява една много сложна система, изградена на основата на национални правила за отделните видове ресурси, като дори в отделни части изпадат в противоречия помежду си.

В тази осъзната ситуация немската библиотечна колегия търси пътища, които да изведат от изолация немските библиотеки и същевременно да позволят

¹²⁸ Deutsche Nationalbibliothek. Arbeitsstelle für Standardisierung (AfS). RAK 2- Entwürfe http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/rak2_entwuerfe.pdf, 25.10.2007

¹²⁹ Deutsche Nationalbibliothek. Arbeitsstelle für Standardisierung (AfS). Öffentliches Stellungnahmeverfahren. „Angleichung der Ansetzung von Personennamen nach RAK-WB und RSWK. http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/stellungnahmeverfahren_personennamen.pdf, 25.10.2007)

¹³⁰ Deutsche Nationalbibliothek. Regeln für den Schlagwortkatalog RSWK, 3. überarb. und erw. Aufl. auf dem Stand der 4. Ergänzungslieferung, 2007 (http://files.d-nb.de/pdf/rswk_gesamtausgabe.pdf, 24.10.2007)

¹³¹ Deutsche Nationalbibliothek. Projekt Umstieg ..., S. 21

актуализирането и дори смяната на действащите правила и подходи в процесите на каталогизация. Задълбоченият анализ показва, че преходът не е лесно изпълним поради наличието и на редица субективни фактори като съпротива от страна на библиотечните специалисти, натрупаните и установени традиции на работа, страх от въвеждането на нови, трудноразбираеми изисквания, предложени от международната общност. Отказът от преход към международни правила е заменен от усилена дейност по интернационализиране и хармонизиране на националните правила.

Както бе изтъкнато, немските правила са обвързани с национален комуникативен формат MAB. С цел подобряване обмена на информация на национално и международно ниво се реализира един от първоначално заложените сценарии на преход, именно осъществява се смяна на MAB с MARC 21.¹³² И макар да е взето решение за запазване на статуквото, новите англо-американски правила предизвикват интерес сред немската библиотечна общност, която си поставя нова задача: изграждането на немски вариант на RDA.

Извървяните стъпки от немската колегия показват задълбочена и методична дейност по вземането на решение за бъдещото развитие на немската каталогизация. Българската библиотечна общност, подобно на немската, е поставена в условията на изолация, продиктувана преди всичко от липсата на обменен формат. Основавайки се на опита на немските колеги, необходимостта от въвеждането на единен формат за обмен на данни у нас се откроява с още по-голяма яснота. Установено е, че не правилата и стандартите, а комуникативните формати са пътят за излизане от изолацията. Показателен е и изборът на германското библиотечно общество за преход именно към MARC 21.

2.3. Руски правила за библиографско описание

Действащите по настоящем руски правила за библиографско описание са създадени в СССР през 1986 г. Дългият им период на прилагане доказва ефективността и гъвкавостта им, както и съответствието им с международните стандарти и нормативи. Причините за необходимостта от нови правила са същите, които диктуват такава

¹³² Helmkamp, Kerstin, Oehlschläger, Susanne. Ein Meilenstein auf dem Weg zur Internationalisierung. Im Jahr 2007 erfolgt der Umstieg auf MARC 21. // BuB, 58, 2006, № 11-12, p. 733-734

промяна в световната библиотечна общност - изменението на средата, появата на нови видове документи, промените в международната практика.

Работата по преработката започва през 2000 година. Началото е свързано с промените в ISBD(M), ISDB(CM), ISBD(S), ISBD(CR). Във връзка с преработването на международните стандарти и все по-активното влияние на електронните технологии в световен мащаб, се променят представите за типа на документите и структурата на библиографските ресурси, появяват се нови термини, които не се анализират от руското библиотекознание и нямат руски аналози.¹³³

Основната задача на преработката, както заявяват авторите на проект за преработка на руските правила за библиографско описание, „се състои в тяхната дългосрочна адаптация към изменящата се среда, т. е. създаването на условия за ефективно функциониране на библиографските записи в интерактивен каталог.“¹³⁴

Действащите правила са ориентирани към библиографски записи в традиционна форма като основен продукт на каталогизацията. Промяната е по посока на създаване на библиографски запис в машиночетима форма в съчетание с традиционните форми. Смята се, че този вид запис може да реализира задачата за максимална пълнота на отразяване на интелектуалните характеристики на произведенията и да осигури максимален брой на точките за достъп чрез определени форматиранни библиографски сведения и програмното им осигуряване, независимо от вида на документа и носителя на информация – книжен, микроформи, машинночетим и др.¹³⁵ Средата оказва съществено влияние върху правилата за каталогизация, които трябва еднозначно да формулират основните принципи и единните подходи към методиката на съставяне на библиографското описание като отражение на документа като интелектуален продукт, на първо място и едва тогава, отразяване на неговата физическа форма.¹³⁶

Проведените изследвания са свързани с:

- Обекта на библиографския запис, което се изразява най-вече по отношение на електронните ресурси и появата на нов елемент за руската практика в

¹³³ Каспарова, Н. Н. Основные положения „Российских правил каталогизации“ – итоги пересмотра. // Международная Конференция „КРЫМ 2003“, X. Судак. 2003 (<http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/111/Doc5.HTML>, 07.08.2007)

¹³⁴ Концепция пересмотра российских „Правил составления библиографического описания“. Проект (<http://old.rsl.ru/pub.asp?11.htm>, 08.08.2007)

¹³⁵ Пак там

¹³⁶ Пак там

библиографското описание – общо означение за материал, който характеризира вида му и ориентира потребителя към техническите средства, необходими при ползването.

Още в тази част и проект руските специалисти* заявяват най-категорично мнението си относно библиографското описание на еднотомните и многотомните произведения, че ”**съхранението на единни правила** за документите в цялост и съставните им части се явява **национално постижение** на руските правила, от което не следва да се отказват.”¹³⁷

- Структурата на библиографския запис, по отношение на пълнота, грешки, записи, съставени от много нива и допълнителни точки за достъп, възможности за осъществяване на връзки с формите на физическо проявление на дадено произведение.

- Редната дума, която не е част от библиографското описание в електронна среда, но се проявява като точка за достъп и изисква създаването на контролни файлове.

- Езика на библиографския запис, който е проблем за Руската федерация поради многоезичната среда и, който се нуждае от точна и прецизна формулировка. Смята се, че най-вероятното решение е като се даде приоритет на езика на оригинала, а когато той е конвертиран от други езици, приоритет да се дава на руския език и на държавните езици на субектите в Руската федерация, като се регламентират методите за транслитерация и транскрипция в съответствие с международните и националните стандарти.

- Терминологията, която предизвиква всички проблеми, произтичащи от изменената среда.¹³⁸ Поради липсата на държавни терминологични стандарти се налага авторите на правилата самостоятелно да предлагат и въвеждат нови термини, като например електронен ресурс, библиографски запис, състоящ се от едно ниво и библиографски запис, състоящ се от много нива, интегрирани ресурси.¹³⁹

Съществен проблем за авторите на новите каталогизационни правила е задачата да се приложи международния модел FRBR, който представлява съвременната концепция за съставянето на библиографските записи.¹⁴⁰ Както твърди Н. Каспарова, в правилата за каталогизиране този модел може да се включи, като такъв опит е направен

* Екипът на проекта включва имена като Н.Н. Каспарова (РГБ), Т.А. Бахтурина (РГБ), И.С. Дудник (РГБ), Е.И. Загорская (РНБ), Г.П. Калинина (РКП), Л.А. Терехова (ВГБИЛ)

¹³⁷ Концепция пересмотра ...

¹³⁸ Пак там

¹³⁹ Каспарова, Н. Н. Основные положения ...

¹⁴⁰ Пак там

в Русия, но какви всъщност са реалните възможности за внедряване на този модел в практическите процеси по каталогизиране, особено за големите библиотеки, когато различните форми на проявление и представяне на едно и също произведение се осъществява от различни агенции на обработка и не са достъпни в една мрежа.

Правилата се състоят от две части,* като през 2002 г. е публикувана първата част на ревизираните „Руски правила за каталогизация”. В тази част е представен общият модел и структурата на данните в библиографския запис, независимо от вида на материала. Работата по стандарта се извършва с пълно съобразяване с промените в ISBD и с променената среда на функциониране на правилата.¹⁴¹ В края на 2007 г. окончателно са изработени и публикувани новите руски правила за каталогизация.¹⁴²

Том 1 Основни положения, включва в себе си основните положения и осигурява единната методика за създаване на основното ниво на библиографския запис, независимо от вида на документа и носителя – хартиен или електронен. Допуска се, в случаите когато това е възможно, да се дават по-пълни или по-кратки данни за документите.¹⁴³

Том 2 Особенности при съставянето на библиографско описание на отделните видове документи – книги и брошури, продължаващи и други серийни издания (вкл. интегрирани ресурси), нотни издания, графични издания, аудиовизуални документи, специални видове нормативни документи, електронни ресурси, описание на съставни части на документи.¹⁴⁴

Според Н. Каспарова спорен е въпросът за включването на правила за аналитично описание, което пак според нея може да бъде регламентирано с отделен документ на основата на тези правила. Другото ѝ опасение е относно включването на правилата за описание на нормативни документи. Н. Каспарова смята, че обемът на правилата и без това е достатъчно голям с включването на раздели за електронни и интегрирани ресурси. Нормативните документи са твърде специфични и биха могли да продължат да се обработват според действащите в момента правила. Освен това този

* Виж Приложение 3 Структура на новите руски правила за каталогизация в сила от 2007 г.

¹⁴¹ Каспарова, Н. Н. Основные положения ...

¹⁴² Национальный информационно-библиотечный центр „Либнет”. Методическое обеспечение (<http://www.nilc.ru/>, 03.06.2008)

¹⁴³ Каспарова, Н. Н. Основные положения ...

¹⁴⁴ Пак там

вид документи може да бъде разгледан при правилата за описание на книги, като някои специфики биха могли да бъдат отразени в областта при интегрираните ресурси.¹⁴⁵

В част втора се предвижда и самостоятелна каталогизация на материали, отличаващи се само по своя носител – електронен.¹⁴⁶ Признакът за изменящо се съдържание е обединен под термина интегриран ресурс за всички видове документи и на предпочитан носител. Този подход е съвършено нов за руската практика, но е намерил отражение при промяната на ISBD(S) в ISBD(CR).¹⁴⁷

Новостите, които преработката на руските правила внася в традиционната каталогизационна практика, са следните:

1. Максимално реализиране на промените на международно ниво в ISBD
 - по-пълно отразяване в библиотечните записи на данните за документите, дори запазване на грешките.
 - правописа и пунктуацията в библиографските записи.
 - новите правила дават по-еднозначни указания по отношение избора на език на библиографския запис, като основно правило е съответствието на езика на библиографския запис с езика и графическото оформление на документа, особено в областта на заглавието и сведенията отнасящи се до заглавието, като в редки случаи приоритет може да има определен езиков субект от народите на Руската федерация.
 - библиографският запис не се дели на основен и допълнителен, разглежда се като единен запис, като при това в него са въведени основни и допълнителни точки за достъп.
 - библиографският запис има две структури – запис на едно ниво и запис на много нива, понятия като общо описание и спецификация са изключени.

Вместо тях са въведени термини библиографски запис от първо ниво (обща част) и библиографски запис от второ и следващи нива на отделната физическа единица.

В структурата на библиографския запис е въведен нов елемент „общо означение за материал” (вид на материала).

¹⁴⁵ Каспарова, Н. Н. Основные положения...

¹⁴⁶ Пак там

¹⁴⁷ Пак там

- минимален обем на съкратените думи и словосъчетания. Еднозначни изисквания по отношение допускането на съкращаване на думи в областта на основното заглавие.

- хармонизиране на системата от термини и правила във форматите MARC, а също и в методиката на каталогизация, интегрирана във философията на формата MARC (например):

- точка за достъп;
- многовариантност на представянето на данни за документа.¹⁴⁸

Въпреки съобразяването с форматите MARC, не следва да се твърди, че правилата за каталогизация могат да бъдат разглеждани като ръководство за попълване на формата MARC. Това са различни документи. Правилата предствят методологията за каталогизиране, предназначена за човек, анализиращ съдържанието на документа, като се съобразява и с философията на формата и възможностите му за представяне на библиографските данни.

- значително е разширена практиката да се използват унифицирани заглавия в редната дума на библиографския запис.

- утвърждаване на приетите по-рано изменения, отнасящи се до използването само на едно авторско име в редната дума на записа.

- намалено е количеството на алтернативни варианти при описание на дадена библиографска единица. Все пак те са необходими, доколкото правилата са предназначени за широк спектър от библиотеки, като предлаганите алтернативи не водят до създаването на несъвместими данни.

Например структурата на запис от много нива е предложена в два варианта. Единият, когато записът може да се състави като единен (цялостен) запис, в рамките на който се изграждат връзки между описанието на общата част и на физическата единица (том, книжка и др.). Вторият вариант, когато записът с много нива се съставя като съвкупност от свързани записи на първо и следващи нива, съответстващи на описанията на общата част и на физическата единица.¹⁴⁹

Проблемите, които възникват в процеса на работа по правилата могат да се обобщят по следния начин:

¹⁴⁸ Каспарова, Н. Н. Основные положения ...

¹⁴⁹ Пак там ...

1. Отсъствието в руската система от терминологични стандарти на държавен стандарт за новите термини и понятия, които са се появили през последните години в международните документи води до отсъствие на термини или до наличие на различни термини относно един и същ обект.

2. Различия в типологията на документите между установените в руските стандарти и международните. Най-очевидните са: електронен ресурс, продължаващ и интегриран ресурс.

3. Наличие на множество формати MARC, използвани в автоматизираните библиотечни системи на руските библиотеки, липса на програмни средства и телекомуникации за осигуряване на всеобщ достъп до процесите на формиране и използване на международни и национални контролни файлове.

4. Наличие на фишови каталози, печатна библиографска информация в руските библиотеки, привързаност на библиотекарите и ползвателите към възприемане на машинночетима библиографска информация във вид на каталожни картички и от тук запазване в правилата на онези позиции, които са свързани най-вече със създаването на текста на библиографския запис.¹⁵⁰

Правилата за библиографско описание в руските библиотеки, предлагат практика, близка до българската действителност. На основата на конкретната ситуация в страната и с напълно съобразяване с международните изисквания се прави опит да се постави руската каталожна практика върху основата на съвременни тенденции и процеси, независимо от една страна от слабата автоматизация, а от друга страна от проведеното хаотично, поединично и разнопосочно автоматизиране на библиотечно-библиографските процеси в страната.

Изводи

Тенденциите в развитието на стандартизацията на библиографските дейности показват, че се променя фокусът на международните принципи на каталогизация, които вече са съобразени с условията на дигиталната среда (онлайн каталози, електронни документи, нови видове носители на информация). Основна цел вече е задоволяване

¹⁵⁰ Каспарова, Н. Н. Основные положения ...

нуждите на потребителите. Бързата промяна на средата предизвиква провеждането на редица изследвания, чиито крайни резултати дават гаранции, че каталожната теория и практика ще отговори в достатъчна степен на нуждите на потребителите. Създават се инструменти и механизми, които позволят да бъдат обхвати, регистрирани и търсени всякакви видове документи. В резултат се наблюдава и промяна в съществуващата терминология, предизвикана от изследванията на ИФЛА за функционални изисквания към библиографските и контролните записи. В центъра на международните изследвания попада и контролът върху формите на точките за достъп, който вече е сочен като неразделна част от принципите и правилата за каталогизация.

Съществуването на разнородни национални практики, които прилагат международните принципи и стандарти за каталогизация, предизвиква появата на идеята, че за да се постигне пълна хармонизация и стандартизация е необходимо да се изработят международни правила за каталогизация. Очаква се те да дадат основната рамка, която ще гарантира безпрепятствения достъп до информация. Същевременно се отчитат тенденции за възприемане на англо-американските правила за каталогизация в ролята им на международни. В света на библиографската информация все още са налице множество участници в процеса на обмен на информация, които са слабо автоматизирани, което поставя бариери в процеса на постигането на пълен и безпрепятствен достъп до информация. Това състояние намира отражение в разнообразните национални каталожни практики.

На основата на тези процеси са налице две тенденции. Запазване на статуквото чрез отразяване на новите решения, което се проявява в смяна на терминологията, включване на нови елементи в библиографското описание, изграждането на национални контролни записи. От друга страна се появява нова концепция, свързана с описанието на ресурс и осигуряване на достъп до него, което води до сближаване с концепцията за мета-данните, представена в следващата глава.

Глава 2. Автоматизация на каталогизационните процеси.

1. Формати за обмен на библиографски данни

Автоматизирането на библиотечните дейности е процес, започнал през 60-те години на миналото столетие и е свързан със създаването на машинночетимия библиографски запис и реализирането на практика на принципа за еднократна обработка на документите и многократно използване на библиографските записи.¹ „Стандартизация” и „съвместимост” са двата основни термина, на които се подчинява и които бележат развитието на библиотечната автоматизация. Международно организирана дейност по изследване и развитие на библиотечни компютърни записи започва през 1965 г.

Първата демонстрация на електронни библиографски данни е направена през 1962 г. на световното изложение в Сиатъл, когато ALA демонстрира търсене в библиографска база от данни.² Повишаването на технологичното равнище, в което съществува или се произвежда библиографска информация „довежда до създаване на „информационна матрица” за библиографско описание на документите, която „снема”, преодолява различията и исторически сложилите се специфики на националната практика, постигайки по-високо равнище на обобщение чрез въвеждането на международни стандарти за библиографско описание на различните по вид документи”.³ Разбира се стандартите за описание (правилата за библиографско описание) се нуждаят от стандартизация на структурната форма, която да гарантира свободния обмен на библиографска информация във виртуалното пространство. Тази матрица е определена в международния стандарт ISO 2709, в който елементите от стандартизираното библиографско описание са групирани и разпределени по полетата и подполетата на стандарта ISO. Спазването на този нормативен документ гарантира безпрепятствения обмен на библиографска информация, създадена на основата на

¹ Янакиева, Татяна. Интегративност на информатизираната библиография. // СБИР. Нац. науч. конф., VII. София. 1997, с. 39

² Янакиева, Татяна. Пермутация на библиографската информация или за отношението "национално-универсално". // Библиотека, 1995, № 10, с. 3

³ Пак там, с. 4

различни машинночетими формати и между различни информационни системи. Така се преодоляват пространствените и времеви бариери пред достъпа до информация.

Не трябва да се пропуска фактът, че самите международни стандарти за библиографско описание са създадени успоредно с развитието на автоматизирането на библиотечно-библиографските дейности, като в процеса на тази автоматизация, каталогизационната работа е пионер. Съобразявайки се с този факт можем за отбележим, че стандартите за библиографско описание са благодатна основа за развитие и изграждане на машинночетимите формати. Тоест определянето и стандартизирането на областите и структурата на стандартното библиографско описание, лесно позволява то да бъде представено чрез полетата на форматите за машинночетими записи.

1.1. MARC I и MARC II

Форматът за машинночетими записи MARC е разработен, за да подпомага библиотеките при развитието, използването и управлението на собствените им бази от данни. Два са важните компонента при разработването на формата – структурата, определяща формата, която информацията придобива в компютърния запис и използването на машинночетимия запис от всички библиотеки. Този обширен и гъвкав компютърен запис може да бъде основа на различни видове библиотечни приложения, както традиционни, така и иновативни.⁴

Преди същинската поява на форматите в библиотеките са се използвали така наречените пред-MARC библиотечни записи и системи. Те се характеризират с фиксирана дължина на полетата, в които се записва определена информация. Дължината на полетата, които са се използвали в библиотеките, обикновено е била 120 знака и са били предназначени за информация като име, заглавие и година на издаване. Това предполага и простота на самите софтуерни програми при възпроизвеждането на записаната информация. Тя се използва главно за идентификация на търсената от потребителя информация, за автоматизиране на заемането на библиотечни материали, както и за информация относно самия потребител. При първите опити тези записи да се използват, за да се изгради електронен каталог се наблюдават различни проблеми, като: недостатъчна информация за описаната библиотечна единица; много ограничени

⁴ Byrne, Deborah J. MARC manual. Understanding and using MARC Records. 2. ed. London, 1998, p.1

възможности за търсене на записите, т.е. малко входни точки; съкратена и недостатъчна за идентификация информация, съдържаща се в записите поради ограничената дължина на полетата и т.н., които довеждат до сериозни дискусии и стават причина за развитието на форматите MARC.⁵

Най-ранните изследвания на MARC са фокусирани върху два основни фактора: (1) развитие на формат за машинночетим библиотечни записи (т.е. тип запис, който компютърът може да разбере) и (2) текущо и потенциално използване на библиотечните записи в автоматизирана среда. Ползата от изграждането на подобни системи е за потребителя, който има възможност да увеличи критериите и начините за търсене, и за библиотечната администрация, която чрез по-големите възможности за получаване на статистическа информация, планира по-добре работата по комплектуване на библиотечните фондове.⁶

Библиотеката на Конгреса на САЩ е организацията, която поема ръководството на проект* за създаване на машинночетим формат за библиотечните записи.⁷ Пилотният проект MARC I осигурява въвеждане и изследване на установен стандарт за машинночетим запис. Осъществява се прехвърляне и споделяне на каталожни записи между библиотеки. Този формат е преработен и придобива популярност като комуникативен формат MARC II. Употребата му започва през 1967 г.⁸ Първият формат е предназначен за описание на монографии и много скоро е последван от появата на формати за описание на различни видове документи.** В края на 80-те години се появяват формати за данни за фонда, за контролни данни, за класификационни данни и за обществена информация.⁹

При разработването на формата се отчитат фактори като наличието на местни формати, използването на компютърна техника от различно поколение, необходимостта от наличие на преобразуващи програма за конвертиране на данни между различните формати. Основната и първоначална цел при използването на

⁵ Вугне, Deborah J. ..., p. 3-6

⁶ Пак там, p. 7

* В проекта първоначално участват 16 американски университетски и научни библиотеки. Групата по разработването на MARC I се състои от Хенриет Аврам, Рут Фрайтаг и Кай Гилес.

⁷ Яврукова, Биляна. Формат MARC 21. // Библиотека, 2003, № 1-2, с. 15

⁸ Вугне, Deborah J. ..., p. 9

**1970 - за периодични издания и картографски материали, 1971 - за описание на филми, 1973 - за ръкописи и музикални произведения. През 1972 г. 52 институции използват MARC форматите. През 80-те години се появява и формат за архивни материали и ръкописи, за машинночетими файлове, за аудио-визуални материали.

⁹ Яврукова, Биляна. ..., с. 15

формата е да позволи на различни библиотеки или организации, с еднакви, сходни или напълно различни системи да предават записи една на друга. Форматът трябва да предполага достатъчно гъвкавост, за да служи като стандартизиран комуникативен формат за широк набор от библиографски данни.

Две са основните характеристики на разработения формат MARC II: използването на компютърночетими кодове за дефиниране на елементите в запис, така че те да бъдат разпознавани чрез тях, а не чрез позицията им в записа; създаването на комуникативен формат, чиято задача е обмен на данни.

Структурата на формата MARC е стандартизирана от Американския национален институт по стандартизация ANSI, стандарт Z39.2. В него се дефинират структурата на формата, вида на кодовете за идентификация на елементите с информация.¹⁰

1.2. ISO 2709

В началото на 70-те години САЩ приемат стандарта като национален. В последствие е утвърден от Международната организация по стандартизация (International Organization for Standardization, ISO) като международен стандарт за обмен на данни под номер ISO 2709 (ISO, 2006). Първоначално обхваща обмен на записи на магнитен носител (60-те и 70-те години), а в последствие стандартът е променен да разпознава и други медии за пренос.¹¹ Този стандарт не дефинира кои специфични кодове да бъдат използвани, при определянето на отделни части от информация. Определителите за съдържание или дефинирането на специфични кодове, които да бъдат използвани при идентифицирането на дадени елементи от информация в записа, е функция на формата MARC II.¹²

Според Deborah Byrne използването на полета и записи с променлива дължина (като противоположно на полета и записи с фиксирана дължина) представлява решителна крачка напред в информатизацията. Използването на определени компютърни кодировки, чрез които се идентифицират елементите в записа, отстранява необходимостта, съществуваща при записите с фиксирана дължина, елементите да

¹⁰ Byrne, Deborah J. ..., p. 9

¹¹ Hopkinson, Alan. Future prospects for UNIMARC. // Globalization, Digitization, Access and Preservation of Cultural Heritage. Papers from the Intern. Conf. Sofia. 2006, p. 345

¹² Byrne, Deborah J. ..., p. 9

бъдат идентифицирани чрез позицията им в записа. Като допълнение библиотечните нужди от използване на азбуки и специални символи привнасят специфичен културен елемент в света на компютрите. Библиотеките дават своя принос в съхраняването и представянето на историческото и културното наследство. Използвайки машинночетимите записи, те налагат преодоляване на дискриминацията по отношение на набора от символи, използвани в света на компютрите и налагат включване на знакови и диакритични символи, които не са с произход от английския език.¹³

Създаването на MARC II поставя началото на едно непрекъснато развитие и усъвършенстване на машинночетимите формати с цел посрещане нуждите на читателите и на все по-бързо развиващата се информационна среда, която се характеризира с бързата поява на нови видове документи. Развитието на MARC следва тези тенденции и скоро след разработването на форматите, предназначени за използване при обработка на отделните видове ресурси в библиотеките, се появява общ формат, който е пригоден за изграждане на библиографски записи за всички видове документи.

Форматите MARC се състоят от три основни елемента: структура на записа (според ISO 2709 / ANSI Z39.2), определител за съдържание, съдържание. Определителите за съдържание са кодове, които характеризират елементите от данни в записа и подпомагат манипулирането на тези данни, дефинирани в дадения формат. Съдържанието се определя според правилата или стандартите за библиографско описание, които не са свързани със самия формат, а с данните, необходими за идентифицирането на определен ресурс.¹⁴

Макар, че MARC е създаден като стандарт за използване от всички потребители, множество информационни организации създават свои собствени комуникативни формати. Такива са USMARC* за записите на Библиотеката на Конгреса на САЩ (поддържан от комитета за Машинно-четима библиографска информация (Machine-Readable Bibliographic Information Committee MARBI) към ALA), UKMARC за записите на Британската национална библиотека, CANMARC – за канадската национална библиотека, INTERMARC – Франция, IBERMARC – Испания, INDOMARC

¹³ Byrne, Deborah J. ..., p. 10

¹⁴ The USMARC Formats. Background and Principles (<http://www.ala.org/ala/alcts/divisiongroups/marbi/marc21formats.htm>, 20.08.2007)

* MARC II става известен като USMARC

– Индонезия, AUSMARC – Австралия, THAIMARC – Тайланд, SINGMARC – Сингапур, ANNAMARC – Италия.

Всички тези национални формати се използват за изграждането на национални бази от данни, създадени според националните особености и правила и на основата на стандартите ISO 2709 / ANSI Z39.2, което води до затруднения в обмена на библиографска информация.

1.3. UNIMARC

Множеството формати използват множество кодировки и практики, които не е възможно да бъдат лесно „преведени“ от един национален формат в друг. Алтернативата за ръчно манипулиране и прехвърляне на записи е безсмислена и води до оскъпяване на труда и затрудняване на обмена. Решението на този проблем е търсено в създаването на формат, който да разпознава и „превежда“ националните формати от един в друг.¹⁵ Създава се UNIMARC (UNiversal MARC), универсален комуникативен формат, разработен по начин, който позволява освен конвертирането на данни от един в друг формат, да бъде използван и като основен формат за създаване на библиографски записи и изграждане на бази от данни.

Хармонизацията дава надежда за свободен обмен на информация. Тя е процес от ключово значение за стандартизацията на библиографското описание и за свободния обем на библиографски записи чрез форматите. UNIMARC се поддържа от Програмата на ИФЛА за универсален библиографски контрол и международен MARC.¹⁶ Първото издание на формата е през 1977 г., преиздаден е през 1980 г. като причината е добавянето на полета за повече видове документи. През 1983 г. следва ново издание с повече обяснения, а през 1987 г. се публикува последното издание под името Ръководство за UNIMARC (UNIMARC Manual), допълнено с полета за електронни ресурси. През 1994 г. е публикувано последното издание, като печатният вариант е организиран като издание с подменящи се листове, което предполага по-лесна актуализация на съдържанието.¹⁷

След създаването на UNIMARC не се наблюдава облекчаване на ситуацията около обмена на библиографска информация. На основата на UNIMARC се създават

¹⁵ Вугне, Deborah J. . . . , p. 12-13

¹⁶ Ръководство за UNIMARC, 2002 (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>, 20.08.2007)

¹⁷ Пак там

множество нови национални формати¹⁸ (SAMARC – Южна Африка, Chinese MARC - Тайван, JAPANMARC – Япония, адаптация на UNIMARC в републиките на бивша Югославия¹⁹). „Бедата” е в това, че след създаването на MARC в другите страни по примера на САЩ се създават национални формати. Дори и тези, които използват като каталогизационни правила AACR създават национални формати – Великобритания, Канада, Австралия. Логично MARC става USMARC. Всички тези формати имат много общо, доколкото са изградени на една обща основа MARC, но и са различни помежду си, тъй като имат значение не само правилата, но и традициите за каталогизация, а също и различията във възгледите за възможностите и нуждите на електронния каталог. Всъщност процесът на създаване на форматите по никакъв начин не е регламентиран и като пример може да послужи Германия, която създава свой, собствен независещ от другите формат. Трудностите идват, когато се налага международен обмен на данни.²⁰

През 90-те години ЕС признава UNIMARC като официален формат за обмен на данни между страните, членки на съюза. Така той става единственият международно признат комуникативен формат, управляван от Постоянния комитет за UNIMARC (Permanent UNIMARC Committee PUC) със седалище португалската национална библиотека и под опеката на ИФЛА. От тук насетне, макар че по всичко изглежда, че проблемите в обмена са на път да бъдат преодолени, се наблюдават две посоки на развитие. От една страна възприемане на UNIMARC като основа за създаване на машинночетими записи, т.е. неговото използване не само като „преводен” формат, но и като формат, на чиято основа се изграждат съответните бази от данни. От друга страна се поставя началото на уеднаквяване на правила и формати, за да се избегне нуждата от „превод” на данните.²¹

Форматите MARC се изграждат като система от подформати, предназначени за създаване на машинночетими записи за различните типове данни.

В момента UNIMARC предлага следните основни формати^{22,23}:

- Формат за библиографски данни (UNIMARC Bibliographic)

¹⁸ Hopkinson, Alan. Future prospects ..., p. 345

¹⁹ Kokabi, Mortaza. The Internationalization of MARC. Part I. The emergence and divergence of MARC. // OCLC Systems & Services, Vol. 12, 1996, № 1, p. 21

²⁰ Скворцов, В. Формати MARC21, UNIMARC, RUSMARC, их настоящее и будущее (www.rba.ru/rusmarc/rusmarc/updates/mar.htm, 28.03.2005)

²¹ Пак там

²² Hopkinson, Alan. UNIMARC. Future perspectives. // International Conference UNIMARC & FRIENDS: charting the new landscape of library standards. Lisbon. 2006 (http://unimarc.bn.pt/a_u_f/hopkinson.pdf, 20.08.2007)

²³ UNIMARC forum. UNIMARC Formats (<http://www.unimarc.net/unimarc-formats.html>, 30.10.2007)

- Ръководство за UNIMARC, 2. изд. 1994, последна актуализация 2005 (UNIMARC Manual)
- Електронни версии: UNIMARC Manual: bibliographic format 1994
UNIMARC Concise Bibliographic Format 2000

Съдържа необходимата библиографска информация за идентификация на ресурсите – данни за заглавието, лицата с авторска отговорност, данни за изданието, физически характеристики, данни за издател, производител, разпространител, стандартни номера и др. Отделните видове ресурси се каталогизират след като в началото на записа се постави кодираща информация за типа на описвания ресурс (монография, продължаващо издание, електронен ресурс, картографско издание, нотно издание и др.). Попълването на конкретните данни се извършва в едни и същи полета на формата MARC.²⁴

- Формат за контролни данни (UNIMARC Authorities)
 - Ръководство за UNIMARC за контролни данни, 2. рев. и доп. изд. 2001 (UNIMARC manual: authorities format)
 - Електронни версии: UNIMARC manual: authorities format 2001

Форматът за контролни данни съдържа информация за контролните рубрики, които може да са имена на лица, колективи, заглавия, предметни рубрики.²⁵

- Формат за данни за фонда (UNIMARC Holdings Format, Version 1, 2006, update 2007)

Съдържа данни за притежаваните библиотечни единици в съответния фонд – специфични характеристики на документите, сигнатура, адрес на достъп на изданията с отдалечен достъп и др.²⁶

- Формат за класификационни данни (Concise UNIMARC Classification Format, 2000)

Форматът за класификационни данни се изгражда на базата на определена класификационна схема и служи за изграждане на класификационните рубрики на дадената организация.²⁷

²⁴ Яврукова, Биляна. ..., с. 16-17

²⁵ Пак там, с. 16-17

²⁶ Пак там, с. 16-17

²⁷ Пак там, с. 16-17

1.4. MARC 21

Началото на новото хилядолетие е ознаменувано и с появата на нов формат за обмен на данни MARC 21 като общ формат за библиографските данни на САЩ, Канада, Великобритания, Австралия, Нова Зеландия. Той намира бързо разпространение, което се дължи както на експанзията на множество производители на библиотечен софтуер, който предлага създаване на OPAC на основата на MARC 21, така и на бързото темпо на развитие на новия формат, който още с появата си предлага пет основни формата:

- Формат за библиографски данни (MARC 21 Concise Format for Bibliographic Data, 1999)
- Формат за данни за фонда (MARC 21 Concise Format for Holding Data, 2000)
- Формат за контролни данни (MARC 21 Concise Format for Authority Data, 1999)
- Формат за класификационни данни (MARC 21 Concise Format for Classification Data, 2000)
- Формат за обществена информация (MARC 21 Concise Format for Community Information, 2000) - предназначен за създаване на записи със сведения за различни обществени институции или лица.²⁸

Формат MARC 21 придобива след създаването си все по-широко разпространение. Той се приема като основен формат, без да бъде преработван в национален, във все повече страни. Британската национална библиотека официално от 2000 г.²⁹ преминава към създаване на библиографските си записи в MARC 21 като предоставя на потребителите на библиографска информация, в лицето на британската библиотечна общност, конвертирани записи от MARC 21 в UNIMARC. По мнението на Alan Norkinson конверсията от единия в другия формат е трудна, особено за записи на много нива. Съществуват разработени сравнителни таблици между двата формата, които биха могли да се използват при прехвърлянето на данни.³⁰

²⁸ Яврукова, Биляна. ..., с. 16-17

²⁹ British Library. The UKMARC Manual. Moving to MARC21(<http://portico.bl.uk/ukmarc/marc21move.html#>, 22.08.2007)

³⁰ MARC Standards. UNIMARC to MARC 21 Conversion Specifications. Version 3.0 (August 2001) (<http://www.loc.gov/marc/unimarc21.html>, 21.08.2007)

Както бе подчертано сред международната библиотечна общност, практиките на страните в немското езиково пространство се приемат като пример за индивидуален подход в развитието на каталогизационните процеси. От 2004 г. в тази общност е изработен проект за разработване на програма за прехвърляне на немските и австрийските записи във формат MARC 21. Тези записи са изградени на основата на националния формат MAB, който е стандартизиран според ISO 2709, но не принадлежи към фамилията на форматите MARC.^{31, 32} Решението на немската колегия за преход към MARC 21 се основава на неговото широко приложение, възприемането му като национален формат от все повече страни, както и на бързото му и гъвкаво развитие. В рамките на проекта е разработена сравнителна таблица между MAB2 и MARC 21, проведени са работни семинари и е направен превод на MARC 21 Concise на немски език.³³ През 2007 г. се започва практическата реализация на този проект, като работата се извършва и с оглед бъдещото развитие на формата и съставяне на схемата MARCXML.³⁴

1.5. UNIMARC и MARC 21

Двата основни формата, които се използват при обмен на данни предизвикват значителни дискусии, кой е по-подходящ за нуждите на дадена библиотека, информационен център или библиографска агенция. Такива дискусии съществуват и в българското библиотечно пространство.* Безспорно по-широко разпространеният формат е MARC 21. Този факт се дължи на преобладаващото количество съществуващи библиографски записи, създадени в MARC 21 (предимно на английски език), което е предпоставка за лесен обмен. Също така много от производителите на библиотечен софтуер предлагат използването на MARC 21 за нуждите на каталогизацията и обмена.

³¹ Helkamp, Kerstin, Oehlschläger, Susanne. Die Internationalisierung deutscher Standards. Auf dem Weg von MAB2 zu MARC 21. // Bibliotheksdienst, 40, 2006, H. 11, S. 1282

³² MARC Standards. MARC Proposal No. 2007-06 (<http://www.loc.gov/marc/marbi/2007/2007-06.html>, 21.08.2007)

³³ Deutsche Nationalbibliothek. Umstieg auf MARC 21 (<http://www.ddb.de/standardisierung/formate/marc21.htm>, 22.08.2007)

³⁴ Deutsche Nationalbibliothek. Datenaustauschprozesse zwischen Bibliotheken im deutschsprachigen Raum vor dem Umstieg auf MARC 21 mit besonderer Berücksichtigung von MARCXML (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/expertise_marcxml.pdf, 04.06.2008)

* UNIMARC, MARC 21 или двата съвместно?. // СБИР. Дискусии (<http://www.lib.bg/discussions.htm>, 20.02.2008)

На основата на *Ръководство за UNIMARC* (2002 (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>, 20.08.2007)), *MARC 21 Lite Формат за машинночетими библиографски записи* (София, 2005. 106 с.) и *MARC Standards. UNIMARC to MARC 21 Conversion Specifications*. (Version 3.0 (August 2001) (<http://www.loc.gov/marc/unimarc21.html>, 21.08.2007)) предлагам сравнителен анализ между UNIMARC и MARC 21, който има за цел да открие основните специфики на двата формата.

Съществуват множество фактори, които влияят при избора на формат. Националните традиции, използваните правила за каталогизация, езикът на записите, целите на обмена, географската принадлежност. Какви все пак са различията между форматите, които по своята същност са създадени с главната цел да подпомогнат процесите на каталогизация, да намалят разходите и да осигурят достъп до информация.

Двата формата структурират типовете данни в отделни групи, наречени блокове. Основният извод, който се налага още при прегледа на схемите е свързан с обвързаността на форматите със стандартите за библиографско описание. UNIMARC изцяло е съобразен със структурата на ISBD, докато MARC 21 по-скоро е обвързан с отделни национални правила за каталогизация и по-специално AACR2.

- Блокове в **UNIMARC**:

- 0-- Блок за идентификация
- 1-- Блок за кодирана информация
- 2-- Блок за описателна информация
- 3-- Блок за забележки
- 4-- Блок за връзки между записите
- 5-- Блок за взаимосвързани заглавия
- 6-- Блок за анализ на съдържанието
- 7-- Блок за интелектуална отговорност
- 8-- Блок за международно използване
- 9-- Блок за национално използване³⁵

- Блокове в **MARC 21**:

- 0XX = Контролна информация, номера и кодове
- 1XX = Редна дума
- 2XX = Заглавия, издание, отпечатване

³⁵ Ръководство за UNIMARC ...

3XX = Физическо описание и др.

4XX = Серии

5XX = Забележки

6XX = Полета за предметни рубрики

7XX = Име и др. точки за достъп и серии; връзки

8XX = Точки за достъп за серии, служебни данни и местонахождения

9XX = За национално използване³⁶

Форматите се състоят от *Маркер на записа* (UNIMARC) или *Водач* (MARC 21), *Директория*, *Променливи полета*. *Маркерът на записа* или *Водачът* заема първите 24 позиции със символи на всеки запис. В него се съдържат данни за структурата на записа според ISO 2709.* Определя се статуса, вида, библиографското ниво, пълнотата на записа, правилата по които се извършва библиографското описание. Тези данни са необходими преди всичко за автоматизираната обработка на записа. За двата формата разликите във водача са минимални.

Директорията се генерира автоматично. Тя следва непосредствено водача или маркера на записа и посочва кода, началната позиция и дължината на всяко поле. Тя заема 12 позиции.

Полетата от своя страна са *полета за данни* и *полета за контрол на информацията*. Те са организирани в 9 блока, които съдържат различна информация, необходима при обработката на всички видове библиографски единици. *Полета за контрол на информацията* са със стойност **00X**. Те се състоят само от данни, като могат да съдържат отделен елемент от данни или поредица от елементи от данни с фиксирана дължина. Не съдържат индикатори и кодове за подполета.

Във формат UNIMARC, контролните полета са в блок *0XX Блок за идентификация*. Това са полета **001 Идентификатор на записа** и **005 Идентификатор за последна редакция на записа**. В MARC 21 контролни полета са **001 Контролен номер**, **003 Идентификатор на контролния номер**, **005 Дата и час на последна редакция**, **006 Елементи от данни с фиксирана дължина – допълнителни характеристики на материала**, **007 Фиксирано поле за физическо описание** и **008 Елементи от данни с фиксирана дължина**. Разликите са в наличието на поле **003** в MARC 21, което няма идентично такова в UNIMARC.

³⁶ The MARC 21 Formats: Background and Principles (<http://www.loc.gov/marc/96principl.html#three>, 14.04.2008)

* За формат MARC 21 се определя според ANSI/NISO Z39.2, американският еквивалент на ISO 2709.

Останалите полета в блок **0XX** на UNIMARC, от **01X** до **071**, са сходни с полета за стандартни номера и кодове **010-04X** в MARC 21.

UNIMARC		MARC 21	
010	Международен стандартен номер на книгата (ISBN)	020	Международен стандартен номер на книгата (ISBN)
011	Международен стандартен номер на продължаващото издание (ISSN)	022	Международен стандартен номер на продължаващото издание (ISSN)
012	Идентификатор да старопечатни и редки издания	024	Друг стандартен идентификатор
020	Номер на документа в националната библиография	015	Номер в националната библиография
021	Номер на документа на задължителния екземпляр	017	Номер на авторско право или на задължителния екземпляр
022	Номер на официалното издание	086	Класификационен индекс за официално издание
040	CODEN	030	CODEN
071	Издателски номер (за звукозаписи и нотни издания)	028	Издателски номер

Таблица 1. Полета за контрол на информацията

Полета **013**, **014**, **015**, **016** нямат идентични. Поле **086** от MARC 21 съдържа информация за класификационен индекс за официално издание.

Блок *1XX Блок за кодирана информация* в UNIMARC съдържа данни с кодирана дължина, идентични до голяма степен с полета **008** *Елементи от данни с фиксирана дължина* и **007** *Фиксирано поле за физическо описание* на MARC 21. Начинът на изграждане на данните в поле **008** в MARC 21, предполага в позиции от 00 до 17 и от 35 до 39 да се съдържат данни, които са необходими за обработката на всички видове материали, а в позиции от 18 до 34 се попълват данните, характерни за всеки вид каталогизирана единица. В поле **007** на MARC 21 в позиция 00 се посочва видът на материала, след което се попълват останалите позиции в зависимост от специфичните характеристики. Този начин на задаване на информацията в полета **007** и **008** позволява да се търси идентичност между целия блок **1XX** в UNIMARC към само две полета на MARC 21.

Така например поле **100** *Общи данни, свързани с обработката* (UNIMARC) е с дължина 35 символа, а идентичното поле **008** *Елементи от данни с фиксирана дължина* (MARC 21) заема 40 символа. Поле **100** отговаря на поле **008** позиции 00-17 и 35-39. В поле **100** позиция 22-24 *Език на каталогизиране* е идентична на подполе **040\$b** на MARC 21. Позиции 26-29 *Набор от символи* и 30-33 *Допълнителни набори от символи* в поле **100** на UNIMARC нямат идентичност в MARC 21. Полета **101** *Език на документа* и **102** *Страна на публикуване и производство* (UNIMARC) са идентични

съответно както с поле **041** *Код за език*, така и с поле **008** позиции 35-37 *Език* и поле **044** *Код на държавата в, която е публикувана/произведена библиографската същност* и поле **008** позиции 15-17 *Място на публикуване, производство или изпълнение* (MARC 21).

UNIMARC		MARC 21	
100	Общи данни, свързани с обработката	008	Елементи от данни с фиксирана дължина
101	Език на документа	041	Код за език
		008/35-37	Език
102	Страна на публикуване или производство	044	Код на държавата
		008/15-17	Място на публикуване, производство или изпълнение
105	Поле за кодирани данни: Монографии	008	Елементи от данни с фиксирана дължина
106	Поле за кодирани данни: Физически характеристики на текстов материал		
110	Поле за кодирани данни: Продължаващи издания		
115	Поле за кодирани данни: Видеоматериали	007	Фиксирано поле за физическо описание
		008	Елементи от данни с фиксирана дължина
116	Поле за кодирани данни: Графични материали	-	
117	Поле за кодирани данни: Триизмерни артефакти и учебни помощни материали	-	
120	Поле за кодирани данни: Картографски материали (общо)	007	Фиксирано поле за физическо описание
		008	Елементи от данни с фиксирана дължина
121	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Физически качества	007	Фиксирано поле за физическо описание
		008	Елементи от данни с фиксирана дължина
122	Поле за кодирани данни: Времеви периоди за съдържание на единицата	045	Времеви период за съдържание
123	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Мащаб и координатни системи	034	Кодирани математически данни за картографски материали
124	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Анализи на вида на материала	007	Фиксирано поле за физическо описание
125	Поле за кодирани данни: Звукозаписи и нотни издания	008	Елементи от данни с фиксирана дължина
126	Поле за кодирани данни: Звукозаписи: Физически качества	306	Продължителност на изпълнението
		007	Фиксирано поле за физическо описание
		008	Елементи от данни с фиксирана дължина
127	Поле за кодирани данни: Продължителност на звукозаписи и нотни произведения	-	
128	Поле за кодирани данни: Музикални изпълнения и партитури	047	Код за форма на композицията
		008	Елементи от данни с фиксирана дължина

		048	
130	Поле за кодирани данни: Микроформи: Физически характеристики	007	Фиксирано поле за физическо описание
131	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Геодезично, координатно и вертикално измерване	886	Поле за информация, външна на MARC
135	Поле за кодирани данни: Електронни ресурси	008	Елементи от данни с фиксирана дължина

Таблица 2. Полета за кодирана информация

Според структурата на UNIMARC следва блок 2 *Блок за описателна информация*. В него се включват областите на библиографското описание на всички видове библиографски същности определени от ISBD. За Област на забележките и Област на стандартните номера са предвидени съответно блок 3 *Блок за забележки* и част от полетата в блок 0 *Блок за идентификация*. В MARC 21 областите на библиографското описание са в отделни блокове, които съдържат полетата, необходими за каталогизирането на дадената единица. Така например полета от **20X-24X** са *полета за сведения за заглавието*, полета от **250-270** са *полета за издателски данни*, полета **3XX** са *полета за физическа характеристика*, Полета **4XX** са за *серия*. *Забележките* са обхванати в полета **5XX**. Полета **6XX** и в двата формата са предназначени за *анализ на съдържанието*. Полета **700-75X** в MARC 21 да предвидени за *точки за достъп*, като *редната дума* е в полета **1XX**. В UNIMARC всички точки за достъп са в блок **7XX** *Блок за интелектуална отговорност*. Полетата за връзки между описанията са съответно в блок 4 *Блок за връзки между записите* на UNIMARC и *Полета за връзки между описанията* **76X-78X** на MARC 21.

UNIMARC		MARC 21	
200	Заглавие и сведение за интелектуалната отговорност	245	Сведения за заглавието
205	Сведения за изданието	250	Сведения за изданието
206	Специфична област на вида на материала: Картографски издания – Математически данни	255	Картографски издания: математически данни
207	Специфична област за продължавищи издания: Номерация	362	Година на издаване и/или означение на поредност
208	Специфична област за нотни издания	254	Сведения за формата на нотното издание
210	Издателски данни, сведения за разпространение и др.	260	Издателски данни, сведения за разпространение и др.
211	Планирана дата на издаване	263	Планирана дата на издаване
215	Физическа характеристика	300	Физическа характеристика
225	Серия	490	Сведение за серия
230	Специфични характеристики на електронен ресурс	256	Характеристики за компютърни файлове

Таблица 3. Полета за описателна информация

Блок *3XX* Блок за забележки в UNIMARC и полета за забележки *5XX* в MARC 21 са богато разработени и предлагат множество варианти за определяне и допълване на информацията, отнасяща се към каталогизираната единица. Пълна идентичност между форматите не може да се търси. Например забележки **301 до 318, 320, 324, 336** (UNIMARC) могат да бъдат представени само в поле **500 Общи забележки** (MARC21). Някои от полетата за забележки в UNIMARC (**326, 345**) са идентични с полета, които не се отнасят за забележки в MARC 21. Забележките в UNIMARC са съобразени изцяло с изискванията на ISBD. От своя страна формат MARC 21 предлага много по-богат набор от полета за забележки (49). Полетата за забележки в MARC 21 са разделени на две части. Първата обхваща полета **50X-53X**. Информацията в тях е предназначена за представяне на отделни аспекти на библиографските единици. Втората са полета **53X-58X** и са свързани преди всичко с архивния контрол или контрола за периодичността на документите. Втората част забележки в MARC 21 не могат да се съотнесат към подобни в UNIMARC. Разнообразието на полета за забележки в MARC 21* дава много по-богати възможности за представяне на различните аспекти и специфики на отделната библиографска единица.

UNIMARC		MARC 21	
300	Обща забележка	500	Общи забележки
301	Забележки, отнасящи се до идентификационните номера		
302	Забележки, отнасящи се до кодираната информация		
303	Общи забележки, отнасящи се до библиографската информация		
304	Забележки, отнасящи се до заглавието и сведенията за авторската отговорност		
305	Забележки, отнасящи се до изданието и до библиографската му история		
306	Забележки, отнасящи се до издаването, разпространението и т.н.		
307	Забележки, отнасящи се до физическата характеристика		
308	Забележки, отнасящи се до серията		
310	Забележки, отнасящи се до подвързията и начина на набавяне		
311	Забележки, които не могат да се получат автоматично от свързаните полета		
312	Забележки, отнасящи се до други заглавия		
313	Забележки, отнасящи се до начина на разкриване на съдържанието		

* В таблица 4 са представени само полетата за забележки в MARC 21, които съответстват на полетата за забележки в UNIMARC. За по-подробна информация Вж MARC 21 Format for Bibliographic Data. 5XX - Note Fields – General informations (<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd5xx.html>, 15.10.2008)

314	Забележки, отнасящи се до интелектуалната отговорност		
315	Забележки, отнасящи се до специфична информация за вида на документите (или вида на публикацията)		
316	Забележка, отнасяща се до конкретния екземпляр		
317	Забележка за произход		
318	Забележка, за действия, предприети с цел опазване на екземпляра		
320	Забележка за наличие на библиография и показалци	504	Забележка за наличие на библиография и др.
321	Забележка за библиографии, реферативни издания и справочници, в които е отразена описваната библиографска единица	500	Общи забележки
322	Забележки за личности и организации, които участват в художественото и техническото създаване на библиографската единица (видеоматериала)	508	Забележка за създатели/производители
323	Забележка за изпълнители	511	Забележка за участници или изпълнители
324	Забележка за оригинала	500	Обща забележка
325	Забележка за репродуцирано издание	533	Забележка за репродуциране
326	Забележка за периодичност (Продължаващи издания)	310	Текуща периодичност на изданието
		321	Предшестваща периодичност на изданието
		500	Обща забележка
327	Забележка за съдържанието	505	Форматирана забележка
328	Забележка за дисертация (теза)	502	Забележка за дисертация
330	Резюме	520	Забележка за наличие на резюме, анотация и т.н.
332	Предпочитано цитиране на описваните материали	524	Забележка да предпочитано цитиране на описвания материал
333	Забележка за читателско предназначение	521	Забележка за аудиторията, за която е предназначена библиографската единица
336	Забележка за вида на електронния ресурс	500	Обща забележка
337	Забележка за изисквания на системата (електронни ресурси)	538	Забележка за подробности, отнасящи се до системата
345	Забележка за информация, свързана с комплектуването	037	Източник за комплектуване

Таблица 4. Полета за забележки

Връзките между записите в UNIMARC се осигурява от блок **4XX**, докато в MARC 21 това са *Полета за връзка между описанията* **76X-78X**. Тези полета осигуряват връзки между описваните библиографски единици. Поради предназначението на UNIMARC за международен обменен формат в блок **4XX** е предвидено да се използват както възможностите на технологията на въведените полета, така и технологията на стандартните подполета. Това означава, че във всички дефинирани полета на блок **4XX** могат да се въведат съществуващите полета във формата, според технологията на въведените полета или могат да се въвеждат

идентични по вид подполета, според технологията на стандартните подполета. За да се осъществи връзката е необходимо в полетата от блок **4XX** да са вписани достатъчно данни, които да идентифицират библиографската единица, към която се прави връзката.³⁷ Технологията на въведените полета осигурва по-богати набори от библиографски описания.

В MARC 21 са дефинирани определени полета и подполета, чиято цел е да осигурят необходимите връзки. Чрез тези полета се осъществява автоматична връзка и се генерира забележка при визуализирането на записи на библиографски единици, които са взаимно свързани. Например полета **770** и **774** се попълват когато описваме съставна част или компонент от дадена библиографска единица. Връзката е вертикална. Полета **772** и **773** се попълват когато описваме основната библиографска единица, която съдържа или е главна за съставната част. Отново има вертикална връзка. Полета **777**, **780** и **785** изразяват хронологична връзка, а полета **765**, **767**, **775**, **776** – хоризонтална връзка, която се проявява между различните версии на дадена същност. Връзките между серия и подсерия също представлява вертикална връзка на общото към частите и на частите към общото (полета **760**, **762**).³⁸

Полета **461**, **462** (UNIMARC) и полета **773**, **774** (MARC 21) са полетата, подходящи за създаването на библиографски описания на многотомни монографии. Форматите предлагат възможност да се описват подобни издания когато те се третират като серия. Изборът се определя от правилата за каталогизация, които използва съответната организация.

UNIMARC		MARC 21	
410	Серия	760	Описание на основната серия
411	Подсерия	762	Описание на подсерията
421	Приложение	770	Описание на приложение/ специфична книжка на продължаващо издание
422	Приложение към	772	Описание на библиографската единица, към която принадлежи приложението
423	Издадено с	777	Описание на библиографската единица публикувана, (подвързана) с основния документ
430	Продължение на ...	780	Описание на предшестващата библиографска единица
436	Образувано след сливане на ... с ...		
440	Продължено от ...	785	Описание на библиографската единица, която е продължение на описваната библиографска единица
446	Разделено на ..., ... и ...		
447	Слято с ... в ...		

³⁷ Ръководството за UNIMARC. 4--Блок за връзки между записите (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/uni4.html>, 20.02.2008)

³⁸ MARC 21 Lite ..., с. 83-84

448	Възстановено под предишното заглавие		
451	Друго издание на същия носител	775	Описание на друго издание
452	Друго издание на друг носител	776	Описание на библиографската единица в друг физически формат
453	Преведено като	767	Описание на превод
454	Превод на	765	Описание на оригинален език
455	Възпроизведено от	787	Описание на библиографската единица с друга връзка с описваната библиографска единица
456	Възпроизведено като ...		
461	Комплект	774	Описание на съставна част
462	Част от по-голям комплект		
463	Отделна физическа единица	773	Описание на основна библиографска единица при аналитични записи
464	Аналитично представяне на част от по-голяма единица	774	Описание на съставна част
470	Рецензиран документ	787	Описание на библиографската единица с друга връзка с описваната библиографска единица
481	Подвързано в същия том	777	Описание на библиографска единица, публикувана (подвързана) с основния документ
482	Подвързано с ...		
488	Друго произведение, свързано с...	787	Описание на библиографската единица с друга връзка с описваната библиографска единица

Таблица 5. Полета за връзки между записите

Блок *5XX* Блок за взаимосвързани заглавия в UNIMARC няма идентичен в MARC 21. В този блок намират място всички заглавия, които са различни от основното, фигурират в, и се отнасят до описваната същност. От тях могат да се генерират точки за достъп и забележки за описваната единица. В MARC 21 подобна роля изпълняват полета **210-24X** *Полета за сведения за заглавието.*

UNIMARC		MARC 21	
500	Унифицирано заглавие	240	Унифицирано заглавие
		130	Редна дума – унифицирано заглавие
501	Унифицирано общо заглавие	243	Унифицирано общо заглавие
503	Условна редна дума	886	Поле за информация, външна на MARC
510	Паралелно основно заглавие	246	Различни форми на заглавието
512	Корично заглавие		
513	Заглавие на допълнителна заглавна страница		
514	Надтекстово заглавие		
515	Колонтитул		
516	Заглавие на гърба на книгата		
517	Други варианти на заглавието		
518	Заглавие на съвременен правопис		
520	Предишно заглавие (Продължаващи издания)		
530	Ключово заглавие (Продължаващи издания)	210	Съкратено заглавие
532	Развито заглавие	246	Различни форми на заглавието
540	Допълнително заглавие, добавено от каталогизатора		

541	Преведено заглавие, добавено от каталогизатора	242	Превод на заглавието от каталогизиращата агенция
545	Заглавие на част	773	Описание на основна библиографска единица при аналитични записи

Таблица 6. Полета за взаимосвързани заглавия

За блок *6XX Блок за анализ на съдържанието* на UNIMARC можем да търсим съответствие с *полета за предметни рубрики 6XX*, част от полетата за точки за достъп (**752, 753**) и полетата за класификационни индекси и сигнатури (**050-08X**) на MARC 21.

UNIMARC		MARC 21	
600	Име на лице, използвано като предмет	600	Име на лице, използвано като предмет
601	Име на колективен орган, използвано като предмет	610	Име на колективен орган, използвано като предмет
		611	Наименование на събрание, използвано като предмет
602	Име и фамилия, използвано като предмет	600	Име на лице, използвано като предмет
604	Име и заглавие, използвано като предмет		
605	Заглавие, използвано като предмет	630	Унифицирано заглавие, използвано като предмет
606	Тематична рубрика, използвана като предмет	650	Тематична предметна рубрика
607	Географско наименование, използвано като предмет	651	Географско наименование, използвано като предмет
608	Понятие за форма, жанр или физическа характеристика, използвани като предмет	655	Термин за индексирание, означаващ жанр или форма
610	Неконтролирани предметни термини	653	Неконтролиран термин за индексирание
615	Категория, към която се отнася съдържанието (Условно)	072	Тематична категория
		650	Тематична предметна рубрика
620	Мястото на издаване като точка за достъп	752	Точка за достъп – наименование на място с йерархична структура
626	Технически характеристики като елемент на търсене (електронни ресурси)(не се използва)	753	Системни подробности за достъп до компютърни файлове
660	Географски код (GAC)	043	Код на географската област
661	Хронологичен код	045	Времеви период за съдържание
670	PRECIS	886	Поле за информация, външна на MARC
675	Универсална десетична класификация (УДК)	080	Класификационен индекс по УДК
676	Десетична класификация на Дюи (ДКД)	082	Класификационен индекс по десетичната класификация на Дюи
680	Класификация на библиотеката на Конгреса на САЩ	050	Систематична сигнатура на библиотеката на Конгреса на САЩ
686	Други класификации	084	Класификационен индекс по друга класификация

Таблица 7. Полета за анализ на съдържанието

Блок *7 Блок за интелектуална отговорност* на UNIMARC съдържа всички видове първична и вторична авторска отговорност, които могат да бъдат точки за достъп. *Полетата за първична интелектуална отговорност (700, 710, 720)* определят редната дума според изискванията на каталогизационните правила. В MARC 21 редната

дума е обособена в полета **1XX** полета за редна дума. Полета **700-75X** (MARC 21) са полета за точки за достъп. В тях се включват всички онези имена, заглавия и термини, които трябва да предоставят вход към записа, но не са отразени в полета **1XX** (полета за редна дума), **6XX** (полета за разкриване на съдържанието), **400** (сведения за серията) и **80X-830** (полета за допълнителни точки за достъп до серия). Алтернативната и вторичната интелектуална отговорност според UNIMARC съответства на полетата за точки за достъп в MARC 21. Друга особеност е, че в MARC 21 се предвиждат различни полета за колективните автори, в зависимост от това дали са временни или постоянни колективи (полета **110, 111, 710, 711**) докато в UNIMARC това разграничаване се постига, чрез дефинираните индикатори в полетата за наименование на колективен орган (**710, 711, 712**). Тоест философията на определяне на интелектуалната отговорност в двата формата се различава. Докато UNIMARC се съобразява с видовете отговорност, като прави разграничение на първична, алтернативна и вторична отговорност, то MARC 21 определя видовете авторства по формален белег като ги разделя на редна дума (т.е. първична отговорност) и точка за достъп (всяка друга интелектуална отговорност).

UNIMARC		MARC 21	
700	Лично име – Първична интелектуална отговорност	100	Редна дума – лично име
701	Лично име – Алтернативна интелектуална отговорност	700	Точка за достъп – име на лице
702	Лично име – Вторична интелектуална отговорност		
710	Наименование на колективен орган – Първична интелектуална отговорност	110	Редна дума – наименование на колективен орган
		111	Редна дума – наименование на събрание
711	Наименование на колективен орган – Алтернативна интелектуална отговорност	710	Точка за достъп – име на колективен орган
		711	Точка за достъп – наименование на събрание
712	Наименование на колективен орган – Вторична интелектуална отговорност	710	Точка за достъп – име на колективен орган
		711	Точка за достъп – наименование на събрание
720	Име на фамилия – Първична интелектуална отговорност	100	Редна дума – лично име
721	Име на фамилия – Алтернативна интелектуална отговорност	700	Точка за достъп – име на лице
722	Име на фамилия – Вторична интелектуална отговорност		
730	Име – интелектуална отговорност	720	Точка за достъп – неконтролирано име

Таблица 8. Полета за интелектуална отговорност

Блок 8 Блок за международно използване съдържа полета, които са договорени и не са включени в останалите блокове на формата. За разлика в MARC 21 полетата **80X-830** са полета за допълнителни точки за достъп до серия, а от **841-88X** са полета

за служебни данни, част от тях са предназначени за осъществяването на връзка с MARC 21 Формат за данни за фонда. Интерес представлява поле **856**, което е идентично в двата формата. В него се включва необходимата информация за достъп до електронен ресурс и се използва като инструмент за регистрация на дигитални ресурси. Проблемите, свързани с тяхното каталогизиране са представена в следващата точка на настоящата глава. Блок **9XX** на UNIMARC и на MARC 21 е предназначен за национално използване.

UNIMARC		MARC 21	
801	Първоначален източник	040	Източник на каталожния запис
		005	Дата и час на последна редакция
		Ldr 18	Форма на каталожното описание
802	Център за ISSN		
830	Работни бележки на каталогизатора		
856	Електронен адрес и достъп	856	Електронен адрес и достъп
886	Данни, които не са конвертирани от изходния формат		

Таблица 9. Полета за международно използване

Направената съпоставка на двата основно използвани в света формата довежда до няколко съществени извода. Основата, на която са разработени, е предпоставка за техните основни различия. UNIMARC е създаден, за да улесни международния обмен, поддържа се от ИФЛА и е изцяло базиран на ISBD.³⁹ Цялата структура на формата следва областите на библиографското описание на всички видове материали. Пунктуацията се визуализира според изискванията на ISBD. MARC 21 е създаден за нуждите на северноамериканските библиотеки и е съобразен с англо-американските правила за каталогизация. Поддържа се от MARBI (Machime-Readable Bibliographic Information Committee) към Американските библиотечни асоциации. UNIMARC от 90-те години е признат от ЕС за официален обменен формат между страните-членки, което го прави единствен международно признат формат. Споменатият подход на въведените полета, предоставя възможности за създаване на богато структурирани записи с гъвкави връзки между тях. В MARC 21 структурата на записа е трайно установена и не предлага допълнителни възможности за промяна в нея. Така също понятията „редна

³⁹ Ръководство за UNIMARC ...

дума” и „точка за достъп”, които са ключови за MARC 21, не са разграничени толкова отчетливо в UNIMARC.^{40, 41, 42}

Като най-съществен проблем при наличието на разнообразни формати е проблемът, че дори и да се използва един формат, ако прилаганите правила за библиографско описание са различни, то тогава главният проблем при обмена остава – различие в библиографските записи на еднакви ресурси. Гърция, Италия, Литва, Португалия, Русия, Франция, Хърватска, Чехия, Словения въвеждат UNIMARC като основен формат на национално ниво. UNIMARC се характеризира и с възможността да създава многоезикови записи, с наличието на множество свързващи механизми и предлагането на избор на методология за създаване на записи на много нива. На този факт, твърди Alan Hopkinson, се дължи невъзможността да се прехвърлят каталожни записи с такива характеристики в MARC 21, освен след ръчна редакция на записите един по един.⁴³

Форматите активно се адаптират и променят според променящите се външни условия. Успешно работят с протокол Z39.50. Съществуват таблици за съответствие на техните елементи и с набора от данни с различни схеми с мета-данни. По настоящем по света съществуват милиони записи, създадени във формат MARC. Те се обменят с помощта на стандарт ISO 2709. Някои библиотечни системи очакват неговото използване чрез маркиращия език XML (Extensible Markup Language) като нова медия за обмен. Версии на XML, съгласувани с MARC вече са валидни и се представят като международни стандарти, които са освободени от структурата на записа, но които позволяват да се запазват други характеристики на формата MARC, етикетите, подполетата и индикаторите и действително осигуряват стандартен път за представянето им в XML.^{44, 45}

Като пример може да послужи MARCXML,⁴⁶ която представлява структура на запис в MARC, използваща езика XML, разработена от комитетите за поддръжка и развитие на MARC 21. Alan Hopkinson твърди, че използваната методология не е

⁴⁰ Скворцов, В. ...

⁴¹ Zhlobinskaya, Olga. Implementing UNIMARC in Russia. // International Conference UNIMARC & FRIENDS: charting the new landscape of library standards. Lisbon. 2006
(http://www.rba.ru/rusmarc/rusmarc/updates/UNIMARC_Russia.pdf, 29.01.2008)

⁴² The MARC 21 Formats ...

⁴³ Hopkinson, Alan. Future prospects ..., с. 347

⁴⁴ Пак там, с. 346

⁴⁵ Скворцов, В. ...

⁴⁶ MARCXML. MARC 21 XML schema (<http://www.loc.gov/standards/marcxml/>, 30.10.2007)

приложима към полетата на UNIMARC, особено за записи, използващи техниката на въведените полета за създаване на връзки в UNIMARC. Записите, които не използват подобна методика няма да срещнат проблеми с прилагането на MARCXML, но пак според него, нищо не може да спре разработването на собствена методология за представяне на записите UNIMARC в XML.⁴⁷

„Ние се нуждаем да запазим записите си по-дълго време и не можем да сменяме нашите системи както другите организации на всеки пет години... В нашата област сме постигнали стабилност на системите по начин, какъвто други бизнес системи нямат. Съществуват милиони каталожни записи в целия свят и ние искаме те да останат валидни за информационно търсене. Инструменти като CDS/ISIS, както и различни библиотечни системи разчитат на тези стабилни формати. Възможността за конверсия в структура на XML ги съживява. Не вярвайте (съветва Alan Hopkinson) на всеки, който ви казва, че форматът MARC е умрял.“⁴⁸

2. Каталогизация на дигитални документи. Концепция за мета-данните.

Глобализацията на обществото се свързва с възможността за достъп до информация, независимо от местонахождението и формата ѝ на съществуване. В дигиталния свят се наблюдава хаотичност, възприемана като предизвикателство от организациите, имащи за цел да пазят, организират, предоставят информация. Всъщност ситуацията е подобна, по думите на Michael Gorman, на ситуацията от времето на появата на печатната книга, която „поглъща“ постепенно ръкописната книга.⁴⁹ Част от тези книги изчезват, търпят промени при преписването, загубват се данни като автор, заглавие, издател. За електронните документи можем да направим същите наблюдения. Често в мрежата потребителите се натъкват на материали с неизвестен произход, със загуба на източници, с липсата на сигурност, че документите са автентични и непроменени. Разликите разбира се са в естеството на информацията. Ръкописите са били създавани от елита на обществото, докато в уеб пространството

⁴⁷ Hopkinson, Alan. Future prospects, с. 347

⁴⁸ Пак там, с. 348

⁴⁹ Gorman, Michael. Cataloguing in an Electronic Age. // Cataloging & Classification Quarterly, Vol. 36, 2003, № 3-4, p. 13

автор може да бъде всеки участник. Демократичността в световната мрежа предполага и основната трудност пред специалистите, чиято главна задача е да осигуряват достъп до съществуващата информация. Като стремеж за постигане целите на УБК е необходимо да каталогизираме всички новопоявяващи се видове документи, в това число и електронните. Те от своя страна се характеризират с нестабилност и липсата на критерии, дори и формални, за тяхната стойност и ценност.⁵⁰

Като отговор на проблемите, свързани с регистрацията и достъпа до дигитални документи, се създава концепцията за мета-данните. Всъщност мета-данните са познати на библиотечната общност много преди появата на електронните документи. Това са библиотечните каталози и правилата и стандартите за библиографско описание на документалните източници.

2.1. Мета-данни. Видове, принципи, характеристики

Терминът “мета-данни” се определя и разбира по различен начин от множеството професионални организации, които проектират, създават, съхраняват или използват различни информационни системи и ресурси. До средата на 90-те години на 20 век терминът е използван преди всичко от общности, обменящи геофизическа информация, които са разбирали мета-данните като съвкупност от всички данни, необходими за идентификация, представяне, обмен, техническото управление, изпълнение и употреба на данни, съдържащи се в дадената информационна система.⁵¹

Думите на Arlene Taylor⁵² обобщават причините за съществуването на множество дефиниции и понятия, включени под общия термин мета-данни: „Хората имат предвид различни неща, когато обясняват понятието „мета-данни”. В основата си дискусиите се отнасят до някои комбинации или до някои от следните концептуални компоненти: информационния пакет и атрибутите му, стандарти за съдържание (правила за описание на пакета), схеми с мета-данни, елементи на мета-данни, записи с мета-данни и кодиращите формати. Като пример за илюстрация на това твърдение

⁵⁰ Горман, Майкъл. Нашите непреходни ценности. София, 2006, с. 174-175

⁵¹ Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1., p. 1

(http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/setting.pdf, 06.02.2007)

⁵² Цит. по: Intner, Sheila S., Lazinger, Susan S., Weihs, Jean. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, p. 5

може да послужи форматът MARC, защото някои разглеждат MARC само като кодиращ формат, други го обясняват като схема с мета-данни.”

Най-разпространеното и най-популярно определение за мета-данните е „данни за данните” или „информация за информацията”. В тази дефиниция се вземат предвид всички ресурси във всякакъв формат, електронни или традиционни.

Някои от съществуващите дефиниции са:

- Структурирана информация, използвана, за намиране, достъп и управление на информационни ресурси, най-вече в дигиталното пространство. (International Encyclopedia of Information and Library Science, 2003)⁵³
- Структурирани, кодирани данни, които описват характеристиките на информационното поведение на обекти в помощ на идентификацията, откриването, оценяването и управлението на описваните обекти. (Michael Gorman)⁵⁴
- Структурирани данни, които описват ресурс, същност, обект или други данни. Те биха могли да се използват независимо от мястото, употребата, както и управлението на даден ресурс, същност и др.⁵⁵
- Информация, която се отнася към една или друга част от информация, съществуваща под отделни физически форми. Накратко данни за данните. Всеки тип описание може да бъде разглеждано като мета-данни. Примери могат да бъдат библиотечната каталожна информация, кодираните заглавия на текстови файлове и данните за шофьорските свидетелства. В света на информационните технологии терминът често е използван, за да определи данни, които се отнасят към дигитални ресурси, достъпни в Интернет.⁵⁶
- Мета-данните описват разнообразни атрибути на информационните обекти и им придават значение, съдържание и структура. Теорията и практиката на описателните мета-данни е позната област за мнозина като корените ѝ се крият в каталогизирането на печатни произведения. В дигиталната сфера допълнителни

⁵³ Цит. по: Intner, Sheila S., ..., p. 5

⁵⁴ Цит. по: Tedd, L., Large, A. Digital Libraries. München, 2005, p. 89

⁵⁵ Deutsche Nationalbibliothek. Metadaten (<http://www.ddb.de/standardisierung/metadaten/metadaten.htm>, 13.03.2007)

⁵⁶ Structural Metadata Dictionary for LC Digitized Material Version 1.03 (<http://memory.loc.gov/ammem/techdocs/repository/gengloss.html#metadata>, 07.02.2007)

категории от мета-данни се появяват, за да поддържат движението и управлението на файловете.⁵⁷

В библиотечното пространство мета-данни се използва обикновено за означаване на някои формални схеми за описание на ресурси, които са приложими към всякакви видове обекти, дигитални или недигитални. Традиционните библиотечни каталози са форма на мета-данни. MARC 21 и наборът от правила, използвани в него, подобно на AACR2, са стандарти за мета-данни. Други схеми за мета-данни са развити, за да опишат различни типове текстови или нетекстови обекти, които включват издадени книги, електронни ресурси, помощни средства за търсене на архивна информация, обекти на изкуството, образователни и обучителни материали и научни материали.⁵⁸

2.1.1. Принципи

Според Erik Duval⁵⁹ мета-данните се подчиняват на четири основни принципа:

- **Модулност (Modularity)**

Този принцип се изразява при изграждането на схемите с мета-данни. Проектантите създават нови компоненти, базирани на съществуващите схеми с мета-данни, като се възползват от наблюденията върху най-добрите практики, вместо да измислят наново елементи. Елементите с данни на различни схеми, като речници и други изграждащи блокове, могат да се комбинират чрез синтактично или семантично коопериране на принципа на „лего“. Блоковете могат да се изградят и в по-големи структури. Важно понятие, свързано с този принцип, е понятието за **пространство на имената** (namespace). Това е набор от елементи или формална колекция от термини, дефинирани в дадена схема с мета-данни. То е фундаментална част от инфраструктурата на уеб. Основният протокол на уеб, http-пространството на имената, гарантира уникалността на адресирането в мрежата. Предметният рубрикатор на Библиотеката на Конгреса на САЩ, LCSH (Library of Congress Subject Headings) –

⁵⁷ Moving Theory into Practice. Digital Imaging for Libraries and Archives. 5. Metadata (<http://www.library.cornell.edu/preservation/tutorial/preface.html>, 07.02.2007)

⁵⁸ NISO. Understanding Metadata. Bethesda, 2004, p. 1 (<http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, 23.11.2007)

⁵⁹ Duval, Erik, Hodgins, Wayne, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. Metadata Principles and Practicalities. // D-Lib Magazine, Vol. 8, 2002, № 4 (<http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/april02/weibel/04weibel.html>, 28.01.2007)

пространство на имената, управлява правилата за създаване и определяне на предметните рубрики.⁶⁰

Обявяването на пространството на имената позволява на дизайнерите на схеми с мета-данни да дефинират контекста на отделния термин, което осигурява неговата уникалност. Всяка схема с мета-данни получава уникален префикс, който определя нейната принадлежност. Така например можем да различим схемата на Dublin Core по префикса „dc” (<dc:creator>); схемата с мета-данни IEEE-LOM (IEEE Learning Object Metadata) ще я различим по префикса „lom” (<lom xmlns=>). В началото на записи RDF, декларацията на пространството на имената, дава както името на набора от елементи, използвани, за да се опишат атрибутите на информационния ресурс, така и URL (Uniform Resource Locator) или интернет адреса, на който е представен официалният синтаксис. Пространството на имената, което представлява набор от кодирани полета, е понятие, което подчертава модулността на мета-данните и е наричано още: набор от елементи с мета-данни, схема с мета-данни, система от мета-данни или пространство на имената.

- **Разтегливост (Extensibility)**

За да могат да бъдат използвани мета-данните те трябва да позволяват разтягане, т.е да могат да се добавят към основната схема допълнителни елементи, които да позволяват да бъдат използвани според определени изисквания, без да се допускат компромиси със съвместимостта на основната схема. Някои от елементите с мета-данни могат да бъдат открити във всяка схема с мета-данни, например, създателя на даден информационен ресурс или неговото идентифициране (URI/URL). От друга страна съществуват множество полета, които са специфични за определени приложения или общности.

Така например съществуват схеми с мета-данни, създадени и поддържани от професионални общности, които са базирани на елементите от мета-данни Dublin Core, при което специфични полета за съответната област са били добавени при изграждането на новата схема с мета-данни, за да разтелят използваемостта на основната схема (в случая Dublin Core Metadata Element Set).⁶¹

⁶⁰ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

⁶¹ Intner, Sheila S., ..., p. 7-8

- **Усъвършенстване (Refinement)**

Усъвършенстването дава възможността за създаване при необходимост на по-подробно описание на ресурси. Нивото на детайлизираност се определя от потребителя или от спецификата на дадено приложение. От една страна този принцип се проявява в прецизиране на значението (например илюстратор, автор, композитор или скулптор са примери за различни типове термини от много по-общия термин създател). Принципът се проявява и по отношение прецизиране на отделна схема или стойност на даден елемент (например, когато отделен елемент е избран от контролиран речник: LCSH, DDC (Dewey Decimal Classification)). Употребата на специфични кодиращите формати в схемите с мета-данни, позволява увеличаване на яснотата при машинните процеси, както и улеснява разбирането от страна на потребителите.^{62, 63}

- **Многоезичност (Multilingualism)**

Последният от четирите принципа на мета-данните, е основен за запазване лингвистичното и културно разнообразие при използването на схемите с мета-данни. Този принцип свързва архитектурата на мета-данните към езиковите и културните различия.

S. Intner, S. Lazinger и J. Weihs⁶⁴ го определят като парадокс. Основание им дава фактът, че първите три принципа, спазени в схемите с мета-данни подпомагат интернационализма и глобализацията при описанието на отделни ресурси. Стандартите гарантират постигане на основната цел на световната мрежа като информационна глобална среда. За да се постигне тази цел се използват инструменти като контролирани речници и внимателно дефинирани пространства на имената. Уеб като глобална информационна система позволява достъп до ресурси в глобален аспект. Ако подобни ресурси не са направени достъпни за потребителите на техните родни езици с подходящи набори от символи и мета-данни, уеб ще провали потенциала си за глобална информационна система.

Едновременно с глобализацията протичат и процеси, свързани с необходимостта от адаптиране на същите тези стандарти към локален контекст. Поради това се превеждат отделните спецификации и стандартни документи на различни езици (например DDC е преведена на различни езици, DCMI (Dublin Core Metadata Initiative) поддържа списък от преводи на техните основни документи, The European Workshop on

⁶² Intner, Sheila S., ..., p. 8

⁶³ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

⁶⁴ Intner, Sheila S., ..., p. 8

Learning Technologies, поддържа преводи на спецификацията LOM). По този начин даден контролиран речник може да бъде използван според определени нужди и да бъде прилаган от създателите на мета-данни, независимо от майчиния им език.

На техническо ниво съществува изискване кодирането да е доколкото е възможно по-неутрално от средата, т.е., не би било уместно да се дефинира определена стойност на елемент с данни в случаите когато тя е специфична само за дадена локална система. Предпочита се кодиране, базирано на цифрово представяне на елементите или техните стойности, въпреки че съществува широка практика да се употребяват някои форми на „псевдо-английски” (етикетите HTML са типичен пример: етикет се отнася към понятието “List Item” (списък на единиците)).

Многоезичността е един от аспектите от сродния въпрос за мултикултурализма, който се наблюдава при представянето на данни в различни страни. Тук се нареждат и въпросите за начина, на изобразяване на датите в различните календари; посоката на писане и четене; културните значения по подразбиране, на определени икони, пиктограми; стандарти от практиката (например подредбата на имената). Въпреки, че тези въпроси са извън специфичния контекст на мета-данните, те са също част от нуждата на мета-данните да описват релевантни характеристики на ресурсите по начин, който е във връзка и зачита езиковите и културни различия.^{65,66}

2.1.2. Видове и характеристики на мета-данните

Най-основно може да се каже, че съществуват три типа мета-данни.

- **Дескриптивни мета-данни** - описват ресурси с цел откриване и идентификация. Може да включват елементи, подобни на заглавие, анотация, автор и ключови думи
- **Структурни мета-данни** - посочват как съставните обекти да бъдат съчетани заедно. Например, как страниците са подредени при оформяне на част от даден документ.
- **Административни мета-данни** - предоставят информация, която подпомага управлението на ресурси, подобно на това кога и как е бил създаден даден ресурс, типа на файла и друга техническа информация и кой може да има достъп до

⁶⁵ Intner, Sheila S., ..., p. 8

⁶⁶ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

него. Подмножество на административните мета-данни, които понякога са посочвани като отделни типове мета-данни, са: - мета-данни за управление на права (интелектуална собственост); - мета-данни за консервация (информация необходима за архивите и опазване на ресурсите).⁶⁷

Приложение 4 илюстрира видовете мета-данни с техните цели и примерни елементи, както и употребата им. Талицата е според онлайн ръководство от Интернет портала на Cornell University Library.

Priscilla Caplan⁶⁸ се придържа към същата схема за видовете мета-данни. Някои изследователи, като Anne J. Gilliland⁶⁹ разделят мета-данните на административни, дескриптивни, за консервация, технически и за употреба. Мета-данните за консервация са свързани с управлението и опазването на информационните ресурси. Те документират физическото състояние на ресурсите или действията, предприети за опазване на физическата и дигиталната версия на ресурса, например опресняване на данни и миграция. Техническите мета-данни са свързани с това как функционира системата или с поведението на мета-данните. Такива са: документацията за хардуера и софтуера; информация за дигитализацията, например формати, коефициент на компресиране, скалираща програма; следене на времето за отговор на системата; данни за автентичност и сигурност, например кодиране, пароли. Мета-данните за употреба са свързани с нивото и вида на използване на информационните ресурси: показвани записи, следене на използването и на потребителите, съдържателна повторна употреба и информация за различните версии. Една ранна класификация (от 1998) предлага четири типа мета-данни: мета-данни, свързани с откриването на ресурсите; мета-данни за наличност на ресурса; мета-данни за използването на ресурса; мета-данни за администрация и контрол на ресурса.⁷⁰ Според Magda El-Sherbini и George Klim видовете мета-данни са неструктурирани данни, автоматично извлечени от ресурсите и индексирани от роботи (например Alta Vista); структурирани формати, които са достатъчно опростени, за да бъдат създадени от потребители неспециалисти, но някои данни се извличат автоматично (например DC); структурирани формати, които са

⁶⁷ NISO. Understanding Metadata. Bethesda, 2004, p. 1

(<http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, 23.11.2007)..., p. 1

⁶⁸ Цит. по: Nero, L. Cataloguing digital resources. // Library Review, Vol. 54, 2005, № 2, p. 104

⁶⁹ Gill, T., ..., p. 1

⁷⁰ Цит. по: Intner, Sheila S., ..., p. 11-12

богати и комплексни и организират комплексни връзки между обектите или колекциите от обекти и често се базирани на SGML (например MARC 21).⁷¹

Седем основни атрибути характеризират мета-данните: източник, метод на създаване, природа, статус, структура, семантика, ниво. На Приложение 5, отново според Anne J. Gilliland, могат да се проследят характеристиките на мета-данните с примери.

2.1.3. Значение на мета-данните

Мета-данните са от изключителна важност в света на информацията. Те позволяват описанието на дигитални източници на информация, играят съществена роля за запазването и достъпа до културното световно богатство и дават основание да се смята, че се постига задоволяване нуждата от бърз и ефективен достъп до информация. Tony Gill, Anne J Gilliland, Mary S. Woodley ⁷² определят значението на мета-данните в няколко направления:

- Повишаване на ефективността при търсенето на информация и нарастване на достъпността. Те позволяват търсенето в колекции, съставени от много елементи, както и създаването на виртуални колекции от материали, които са разположени в множество отделни бази данни.
- Запазване на контекста на съществуване на дадена информация. В дигиталния свят не е трудно за отделния обект от дадена колекция да бъде дигитализиран, след което да получи самостоятелност както от собствената каталогизираща информация, така и от връзките му към други обекти в същата колекция. Мета-данните имат критичната роля да запазват контекста. Те документират връзките между обектите, идентифицират автентичността, структурната и процедурна интегрираност, както и степента на завършеност на информационните обекти.
- Увеличаване използването на дигиталните информационни системи. Добре структурираните мета-данни могат да улеснят почти безкрайното число от начини за търсене на информация и представяне на резултатите, като постигат преодоляване на физическите бариери, съществуващи пред различните потребители.

⁷¹ El-Sherbini, Magda, Klim, George. Metadata and cataloging practices. // The Electronic Library, Vol. 22, 2004, № 3, p. 241

⁷² Gill, T., ..., p. 8-9

- Разграничаване на разнообразните версии, създавани от различните дигитални форми на даден обект. Мета-данните трябва да осигуряват връзка към разнообразните версии и да представят еднаквото и различното във всяка една версия. Мета-данните трябва също така да дават възможност за различаване вариантите дигитализирани версии от постоянните копия на оригиналния или родствения обект.
- Правни проблеми, свързани с информационните ресурси. Мета-данните позволяват да се записват много нива на права и репродуктивна информация която съществува за информационните обекти и техните разнообразни версии. Мета-данните също така документират легални или донорски изисквания, които са били наложени на обектите.
- Достъпност и понятност на информационните ресурси. В процеса на миграция на информационните обекти при разработване и използване на следващи генерации от компютърен софтуер и хардуер са от голямо значение мета-данните, носещи информация за това как даден документ е бил създаден и поддържан, какво е поведението му и какви са връзките му с други информационни обекти.
- Подобряване на системата и нейната икономика. Техническите данни за benchmark (стандартни схеми за оценяване), много от които могат да бъдат събирани автоматично от компютър, са необходими, за да развият и усъвършенстват системите така че да ги направят по-ефективни и по-резултатни от техническа и икономическа гледна точка. Данните могат да бъдат използвани в планирането на нови системи.

2.2. Модели за съхранение на мета-данни

Мета-данните могат да бъдат закрепени към дигитални обекти или могат да бъдат съхранявани отделно. Така наречените прикрепени мета-данни осигуряват съхранение без опасност от загуба.⁷³ Те предполагат мета-данните да са създадени едновременно със създаването на документа, често от самия автор. Експертите се разграничават в оценката си за създадените от самите автори мета-данни и за тези, създадени от подготвени да описват и оценяват специалисти. Стойността на вторият вид е много по-висока и поради тази причина те са много по-слабо разпространени.⁷⁴ Предимството на прикрепените мета-данни е, че те директно се асоциират с ресурса,

⁷³ NISO. Understanding Metadata. Bethesda, 2004, p. 1
(<http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, 23.11.2007)..., p. 1

⁷⁴ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

осигуряват достъпност на търсещите машини, предотвратяват загубата на информация при копиране, преместване, преобразуване или изтриване на ресурси.⁷⁵

Към определен тип обекти (например артефакти) е невъзможно закрепването на мета-данни. Тогава се създават така наречените свързани мета-данни (associated metadata). Съхраняването на мета-данните отделно позволява опростяване на управлението и улеснява търсенето. Тези мета-данните обикновено се съхраняват в отделни системи от бази от данни, като се свързват към обектите, които описват.^{76, 77} Много библиотечни каталози с уеб интерфейс имат директна връзка от полето за заглавие на библиографския запис директно към описания електронен ресурс. Ресурсите могат да бъдат копирани, местени, изтривани или модифицирани без модифициране на свързаните мета-данни. Предимството от съхраняването на мета-данните отделно от източника от една страна е, че мета-данните, обикновено са много по-малки файлове от самия ресурс и отделния сървър може да съхрани повече мета-данни, правейки търсенето по-ефикасно. Друго предимство е възможността за лесно управляване на мета-данните без изменение съдържанието на самия ресурс.⁷⁸

Мета-данните могат също така да бъдат създавани и съхранявани в бази от данни, които не са свързани към ресурса (подобно на каталози с библиографски записи). Те се поддържат в отделен депозиториум на дадена организация, която има или няма директен контрол върху достъпа до съдържанието на ресурсите или до самите ресурси. Типично за подобни мета-данни е, че се поддържат в бази от данни, които не са достъпни за претърсване за информация. Това е и техният основен недостатък както и опасността от некоректно отразяване на промените, настъпващи в описваните ресурси.^{79, 80}

Автоматичното създаване на мета-данни (например автоматично, създадени индекси) или създаването им от информационни организации, които не са запознати с каталогизирането, индексирването или речниковия контрол могат да създадат проблеми, свързани с качеството. Има опасност от липса или некоректно използване на задължителните елементи, грешки в синтаксиса на схемата, използване на

⁷⁵ Intner, Sheila S., ..., p.14

⁷⁶ NISO. Understanding ..., p. 1

⁷⁷ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

⁷⁸ Intner, Sheila S., ..., p.16

⁷⁹ Пак там, p.16

⁸⁰ Duval, Erik, Hodgins, Wayane, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. ...

несъгласувана терминология, което води до затруднение при издирването на релевантна информация.

В Ръководството за създаване на добри дигитални колекции (A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections⁸¹), можем да открием 6 принципа, отнасящи се до добрите мета-данни:

- Добрите мета-данни трябва да бъдат подходящи за материалите в колекцията, потребителите на колекцията и да са проектирани според настоящото и възможно бъдещо използване от дигиталния обект*.
- Добрите мета-данни осигуряват съвместимостта.
- Добрите мета-данни използват контрола върху точките за достъп и стандартите за описание и анализ на съдържанието и подреждат свързаните обекти.
- Добрите мета-данни съдържат ясни условия и срокове за използване на дигиталния обект.
- Добрите мета-данни подпомагат дългосрочния мениджмънт на обектите в колекциите.
- Добрите записи с мета-данни са обекти сами на себе си и поради това трябва да притежават качествата на добрите обекти, включвайки авторитетност, автентичност, способност за архивиране, постоянно и уникално идентифициране.⁸²

2.3. Структуриране на мета-данните (схеми с мета-данни). Съвместимост.

Схемите с мета-данни, са набор от елементи от мета-данни и правила за използването им, дефинирани според отпределени цели.^{83, 84}

Семантиката, правилата за съдържание и синтаксисът са трите аспекта на мета-данните, които трябва да бъдат определени в схемите с мета-данни.

Семантиката определя значението на отделния елемент от мета-данни сам по себе си. Една схема с мета-данни посочва елементите, включени в нея чрез даване на

⁸¹ NISO. Framework Advisory Group. A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections. 2nd ed. Bethesda, 2004, p. 21-27 (<http://www.niso.org/framework/Framework2.pdf>, 06.11.2007)

*Дигиталните обекти могат да бъдат два вида: такива, които са създадени като заместители на материали в аналогова форма (печатни книги, ръкописи, музейни артефакти, видеозаписи и др.) и такива, които са „родени дигитални“, обекти, които са създадени в машинночетима форма (някои електронни книги, научни бази от данни, дигитални фотографии, уеб сайтове и др.)

⁸² NISO. Understanding ..., p. 10-11

⁸³ Caplan, Priscilla. Metadata Fundamentals for All Librarians. Chicago, 2003, p. 5

⁸⁴ NISO. Understanding ..., p. 2

име и дефиниция на всеки от тях. Схемата трябва да показва и дали даден елемент е задължителен, факултативен или задължителен според определени изисквания (т.е. „задължителен ако е приложим“) и дали този елемент може или не може да бъде повторен.⁸⁵

Правилата за съдържание определят как стойностите на елементите от метаданни са селектирани и представени. **Семантиката** на схемите с метаданни установява определението на елемента, наречен „автор“, а правилата за съдържание определят кой е авторът и как авторското име да бъде представено.⁸⁶

Синтактичните правила определят как елементите и тяхното съдържание да бъде кодирано. На практика процесите на търсене, изобразяване на екран или други действия на метаданните могат да имат вътрешен формат за съхранение, съвсем различен от формата на метаданните. Специфичният синтаксис на схемата служи повече да осигури общ формат за обмен на метаданни между групи, отколкото да представя как данните са били съхранявани във всяка локална система. На това основание синтаксисът на схемата с метаданни може да бъде наречен комуникационен формат, формат за обмен, транспортен синтаксис или предавателен синтаксис.⁸⁷ Схеми с метаданни, които нямат предписан синтаксис, се наричат синтактично независими. За определяне синтаксиса на схемите с метаданни се използват, например, така наречените маркиращи езици SGML, HTML, XML. Може да се твърди, че XML играе, по настоящем, решаваща роля в обмена на данни в уеб,⁸⁸ а MARC, е най-общо използваният синтаксис в библиотечното пространство. Всички те се използват при обмена на информация.

Логически, семантиката, съдържателните правила и синтаксисът са независими, но свързани аспекти на схемите с метаданни. На практика всяка отделна схема може да съдържа, комбинира или да пропусне тези компоненти в някои комбинации. Например, някои схеми с метаданни са дефинирани като структури SGML или XML, докато други схеми пропускат да определят какъвто и да е синтаксис или предлагат инструменти за избор на одобрени синтаксиси. Някои схеми нямат

⁸⁵ Caplan, Priscilla. ..., p. 6

⁸⁶ Пак там, p. 6

⁸⁷ Пак там, p. 7

⁸⁸ NISO. Understanding ..., p. 2-3

правила за съдържание и отпращат към външни правила или са изградени по начин, позволяващ използването на каквито и да са правила за съдържание.⁸⁹

Често семантиката, правилата за съдържание и синтаксисът, определени в дадена схема с мета-данни, не са комплексни, а са ограничени или включват множество варианти за избор. В този случай правилата на схемата сами не са достатъчни, за да гарантират, че мета-данните, създадени от различни лица, или дори от едно и също лице, но по различно време, ще са консистентни. Създават се ръководства, които налагат повече ограничения от самата схема. Те могат да бъдат предназначени за определен проект или организация, които създават мета-данни или могат да бъдат споделяни от национални или международни общности. Профилите (също така наричани профили на приложение) са формално разработени спецификации, които ограничават и разясняват употребата на схемата с мета-данни за определена потребителска общност. Независимо дали се използват неформални ръководства или формални профили, допълнителни набори от правила са задължително необходими да допълват схемите с мета-данни при тяхното публикуване.⁹⁰ Дори в лимитираното пространство на библиотеки, институции за културно наследство, издателства и центрове за информационни услуги се прилагат голямо количество от схеми с мета-данни, които са с широки вариации на съдържание и форма.

Priscilla Caplan обръща внимание на липсата на официален стандарт за схемите с мета-данни, който да управлява съдържанието им и как те да бъдат представяни. Съществува само стандарт ISO за елементи от данни (ISO/IEC 11179 Specification and standardization of data elements), който адресира единици от информация, намерени във файлове и бази от данни. Целта на този стандарт е да направи елементите от данни разбираеми и възможни за споделяне. Поради това, че елементите от мета-данни за описание на информационни ресурси са поднабор на универсума от всички елементи от данни, ISO 11179 може да бъде прилаган най-малкото към тази част от схемите с мета-данни, които дефинират елементите от данни. Тя твърди, че схемите с мета-данни за библиотечните и сродни общности са слабо съобразени с този стандарт.⁹¹

⁸⁹ Caplan, Priscilla. ..., p. 7

⁹⁰ Пак там, p. 7

⁹¹ Пак там, p. 8

2.3.1. Синтаксис на схемите с мета-данни.

Синтаксисът на схемите с мета-данни се изразява в определянето на това, как елементите да бъдат кодирани в машинночетима форма, за да се осъществи възможност за обмен на информация. На ниво синтаксис стандартизацията е най-важният проблем. Разработени са множество стандарти, които могат да се използват за интегрирането на различни информационни източници – уеб стандартите като HTML, XML, RDF.⁹² Два важни инструмента за създаването на богато описание на мета-данни, появили се сред технологиите на уеб са Standard Generalized Markup Language (SGML) и неговия производен формат, eXtensible Markup Language (XML). За разлика от Hypertext Markup Language (HTML), който е фиксирана дефиниция за вида на документа (Document Type Definition, DTD) тези два документално създадени езика са мета-езици, способни да прикрепват описателни елементи в маркировката на самия документ. Това означава, че не са набор и не са ограничени до определен набор от етикети* като в HTML, а по-скоро дават възможност на автора да дефинира типа на собствените си документи, като не само да създават, но и да индексират уеб съдържание.⁹³ Проблемите на структурно и семантично ниво се появяват когато започват да се използват синтактичните стандарти, които затрудняват споделянето на информация според нейното съдържанието.⁹⁴

SGML (Standard Generalized Markup Language) (ISO 8879:1986) е международен стандарт за описание на “marked-up” електронни текстове. SGML дефинира структурата на документа.⁹⁵ Той е наричан още мета-език или средство, което формално описва даден език, в случая маркиращ език или мета-език за маркиране. Разработен е първоначално от издателската индустрия и е стандартизиран от ISO през 1986 г. Сам по себе си този език не определя специфични формати, по-скоро установява правилата за кодиране на документите (подобно на правилото, че имената на етикетите, трябва да бъдат заградени в остри скоби). Определянето на специфичен набор от етикети и правила за използването им се извършва чрез съставянето на DTD. Тя определя имената на елементите, които могат да се използват, в какъв ред трябва да се появяват, дали едно маркиране може да се използва в друго, кои елементи са

⁹² Stuckenschmidt, Heiner, Harmelen, Frank van. Information Sharing on the Semantic Web. Berlin, 2005, p. 4

* Думи заградени в остри скоби, например <and>. Наричат се още тагове.

⁹³ Intner, Sheila S., ..., p.25

⁹⁴ Stuckenschmidt, Heiner ..., p. 4

⁹⁵ Пак там, p. 5

задължителни и кои не и др. (например, една DTD може да се казва HTML и да определя етикетите използвани от HTML).⁹⁶ DTD понякога се нарича и приложение (програма) на SGML.

Основата на концепцията на SGML се състои в това, че съдържание, структура и оформление на даден документ могат да бъдат дефинирани независимо един от друг, съхранени и преработвани или с други думи части от документа сами по себе си могат да бъдат означавани с етикети или категоризирани като по този начин се осигурява възможност за прецизно пълнотекстово търсене.^{97, 98} Като основен недостатък на SGML специалистите посочват, че въпреки неговите свойства – богатство и гъвкавост, той е твърде комплексен. Това води до оскъпяване и възпрепятства прилагането му в широк кръг от области, включително и уеб пространството.⁹⁹

HTML (Hyper Text Markup Language) е основен документален формат, използван за показване на документите. Това е най-използваният език за публикуване на мултимедийни текстове и е фокусиран върху вида на документите.^{100, 101} Използва се за създаването на уеб страници в Интернет, което се смята за най-често и най-широко използваната техника за обмен на информация. Чрез набор от елементарни етикети се аотират текстовете или се включват файлове по ред, определящ визуализирането им на екрана. Самите етикетите са с унифициран синтаксис.¹⁰²

Важно е да се отбележи, че маркировката предлагана от HTML не насочва към съдържанието на информацията, а само определя начина, по който да бъде структурирана и представена информацията при изобразяването на уеб страницата. Както отбелязват Heiner Stuckenschmidt и Frank van Harmelen това ограничаване само до визуалните особености е голямо предимство. То позволява да се споделя „високо хетерогенно знание, произволни композиции на текстове на естествените езици и дигитална медия.“¹⁰³ Същевременно то е и голям недостатък, поради липсата на възможност за разбиране и оценяване на съдържанието. „HTML е създаден, не за да

⁹⁶ Caplan, Priscilla. ..., p. 17

⁹⁷ Holzheid, Gudula. Dublin Core, SGML und die Zukunft der Erschliessung am Beispiel einer Studie zur Optimierung des Dokumentmanagements einer grossen Nichtregierungsorganisation. Berlin, 2005, S. 12 (<http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h136/h136.pdf>, 25.11.2007)

⁹⁸ Intner, Sheila S., ..., p. 26

⁹⁹ Пак там, p. 26

¹⁰⁰ Holzheid, Gudula. ..., S. 12

¹⁰¹ Tedd, L., ..., p. 101-102

¹⁰² Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 5

¹⁰³ Пак там, p. 5

направи информацията разбираема, а по скоро достъпна за машините, за да могат те да извършват определени процеси с нея”.¹⁰⁴ Той е дефиниран на основата на SGML, без да спазва основния принцип на SGML за разделяне на структура от формат. Като слабост на този език се посочва и проблемът за променливостта на адресите на източниците в хипертекстовите връзки, които поддържат документите HTML.^{105, 106}

XML (Extensible Markup Language) е вариант на SGML и е разработен специално за уеб. Неговото развитие започва през 1996 г., а използването му, по препоръка на World Wide Web Consortium (W3C), от 1998 г. XML предлага гъвкава рамка за описване на документалната структура и мета-данните и за съхраняване и предаване на документите. Това е платформа, независима от специфичен хардуер или софтуер.¹⁰⁷ Създаден е с цел да е приложим навсякъде в Интернет, да поддържа широк набор от приложения, да е разбираем за потребителя, да позволява лесното създаване на документи и др.¹⁰⁸

XML запазва разтегливостта и структурата на SGML, но е много по-лесен за приложение. Позволява на потребителя да дефинира свои собствени етикети по начин, който посочва вида на съдържанието, аотирано чрез етикета. XML изглежда донякъде като HTML (използва етикети и атрибути под формата име=”стойност”), но използва етикетите само, за да определи данните и нивата на интерпретация от приложенията, които ще ги четат. Схемата XML дефинира структурата на данните и не осигурява информация за съдържанието или потенциалната им употреба.^{109, 110}

Всеки документ XML, трябва да отговаря на изискванията за добре оформен документ на W3C (World Wide Web Consortium).¹¹¹ Спецификацията осигурява формалната граматика, използвана в добре оформения документ. Като добавка към основната граматика, потребителят може да използва допълнителни DTD. В документа, елементите се ограничават с етикет за начало и за край. Всеки елемент е от определен

¹⁰⁴ Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 5

¹⁰⁵ Holzheid, Gudula. ..., S. 12 (

¹⁰⁶ Tedd, L., ..., p. 101-102

¹⁰⁷ Holzheid, Gudula. ..., S. 13

¹⁰⁸ Extensible Markup Language (XML) 1.0 (<http://www.w3.org/TR/REC-xml/#sec-well-formed>, 15.04.2008)

¹⁰⁹ Intner, Sheila S., ..., p. 26

¹¹⁰ Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 5

¹¹¹ Extensible ...

тип и може да притежава набор от спецификации на атрибути, състоящи се от име и стойност.¹¹²

XML е важен поради факта, че се превръща в основния език на уеб. Наблюдава се предпочитание и поддръжка на документи, създадени като XML. Множество от схемите с мета-данни се дефинират, чрез използването на XML.

2.3.2. Схеми с мета-данни

Както бе споменато схеми с мета-данни се разработват според определени цели и имат широк диапазон на приложение. Накратко ще представя някои от схемите, най-често използвани в хуманитаристиката. Заслужава внимание и фактът, че изследователи, занимаващи се с проблемите на мета-данните, сочат формата MARC, използван за създаване на машинночетими библиографски записи, като схема с мета-данни, която определя синтаксис за обмен на библиографска информация, а каталогизационните правила се явяват правила за съдържание, определящи стойностите на елементите. Като подкрепа на тези възгледи се развиват, както вече бе споменато, синтаксиси, които представят MARC на основата на XML (MARCXML* или схема на MARC 21 в XML).

- **Dublin Core (DC)****

Dublin Core е стандарт за мета-данни, управляван от Dublin Core Metadata Initiative (DCMI). Дефиниран е определен набор от елементи, който позволява на авторите, да опишат собствените си електронни ресурси. Целта е да се дефинират няколко елемента и няколко прости правила, които да дават възможност за използване и прилагане от некаталогизатори. Оригиналните 13 гнеzdови елемента в последствие нарастват до 15: заглавие, създател, предмет, описание (в смисъл, осигуряване на връзка със съдържанието, чрез резюме или съдържание), издател, разпространител, дата, вид (жанр), формат, идентификатор, източник, език, връзки (релации), обхват, права. Схемата DC е разработена, за да се използва при описването на уеб базирани документи и предлага опростена и сбита структура. Въпреки предназначението схемата

¹¹² Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 5-6

* Вж Приложение 6

** Вж Приложение 7

е използвана и за друг вид материали, което изисква определена комплексност. Това довежда до разграничаването на два вида схеми: определен и неопределен (или прост) DC.¹¹³

Неопределената схема предполага запазването на елементите в техния минимум, а синтаксисът и семантиката – прости. В основата на определеният DC е структуралистичния подход, изискващ по-fino семантично разграничаване. Към набора от елементи на DC създават така наречените определители (Dublin Core Qualifiers). Те са два вида. Едните посочват схема или контролен списък, който се използва при представяне стойността на елемента, а другите определят значението на елементите. Определителите могат да бъдат използвани, за да направят по-прецизен даден елемент или да идентифицират кодиращата схема, която да бъде приложена при представянето на стойностите на елементите. Например елементът „дата“ може да бъде използван с прецизирания определител (element refinement qualifier) „създаден“, за да се доближи значението на елемента към датата на която обектът е бил създаден. „Дата“ също така може да бъде използван като кодиращ схемата определител (encoding scheme qualifier), за да идентифицира формата, в която датата е била записана, следвайки, например, стандарта ISO 8601 за представяне на дата и време. Елементът „заглавие“ има един прецизиран определител – „алтернатива“ и няма кодиращ схемата определител. Всички елементи DC са изборни и всички са повтаряеми. Елементите могат да бъдат представени в каквато и да е последователност. Схемата е независима от какъвто и да е формат, както и от правила за съдържание.^{114, 115} DC позволява да се използват контролирани стойности на полетата, където те са подходящи (например контролни речници за поле „предмет“), но те не са задължителни.¹¹⁶ Поради тази причина при използването на схемата двама отделни автори могат да създадат напълно различно описание на еднакъв документ. Michael Gorman нарича този стандарт „недостатъчно определено подмножество на формата MARC, което изразява структурата (по-скоро основната структура) на библиографския запис и почти не отразява съдържанието му.“¹¹⁷

Поради простотата на схемата DC се използва от много общности извън библиотечната. Съществуват стотици световни проекти, които използват DC или за

¹¹³ NISO. Understanding ..., p. 3

¹¹⁴ Пак там, p. 3

¹¹⁵ Caplan, Priscilla. ..., p. 78

¹¹⁶ NISO. Understanding ..., p. 3

¹¹⁷ Горман, Майкъл. ..., с.175

каталогизиране или да събират данни от Интернет, като предметната граница е от културно наследство и изкуство до математика и физика.¹¹⁸

Dublin Core е одобрен за стандарт от NISO (National Information Standards Organization) през 2001 г. и от ISO през 2003 г.

- **Text Encoding Initiative (TEI)**

TEI е международен проект за разработване на ръководство за маркиране на електронни текстове в хуманитаристиката.¹¹⁹ Ръководството е публикувано за първи път през 1994 г. Целта на проекта е била „да се дефинира набор от общи насоки за представяне на текстови материали в електронна форма, по начин, който да позволява на изследователите, в която и да е област, да разменят и повторно използват ресурси, независимо от софтуер, хардуер и област на приложение.“¹²⁰ Използва се в предимно за маркиране на литературни и лингвистични текстове.¹²¹ През 2002 г. е ревизирано с поддръжка на XML.

Като добавка към определянето как да се кодира текст на произведение, ръководството TEI за кодиране и обмен на електронни текстове също така определя заглавна част на файл, прикрепена към ресурса, съдържаща мета-данни за произведението.¹²² Създателите на TEI приемат, че изследователите, използвайки схемата TEI, ще създават както кодирани текстове, така и кодирани заглавия, които ще използват и библиотеките като основа за каталогизирането на текстовете в библиотечните каталози. За изпълнението на тази цел заглавията TEI се изграждат в съответствие с ISBD и AACR.¹²³ Заглавието TEI, подобно на цялата схема TEI, е дефинирано според синтаксиса на SGML DTD. Тази маркировка SGML е част от електронния ресурс сам по себе си.¹²⁴ Заглавието TEI съдържа четири секции: - библиографско описание на електронния текст; - описание на връзките между електронния текст и източника; - описание на неблиографски аспекти на текста (използван език, ситуация, при която е създаден, дескриптори за актуалност, жанр); -

¹¹⁸ NISO. Understanding ..., p. 3

¹¹⁹ Пак там, p. 3

¹²⁰ Цит. по: Intner, Sheila S., ..., p. 30

¹²¹ NISO. Framework ..., p. 22-24

¹²² NISO. Understanding ..., p. 4

¹²³ Caplan, Priscilla. ..., p. 67

¹²⁴ NISO. Understanding ..., p. 4

история на промени на файла.¹²⁵ Прието е, че текстовете кодирани с TEI са електронни версии на печатни текстове. По тази причина заглавието TEI може да бъде използвано за записване на библиографска информация относно електронната версия на текста и относно неелектронната версия на източника.¹²⁶

Така наречените заглавия TEI може да са част от текст, създадени от автора или от издателя при първоначалното кодиране на текста, или да са създадени по време на кодирането с TEI на съществуващи документи (например в процеса на търсене или в архивна среда). Кодираните заглавия могат да бъде използвани многократно от библиотекари, търсачки, текстови архиви, които създават и поддържат бази от данни, препращащи към текстове, кодирани с TEI, намиращи се на отдалечен сайт. Това са така наречените независими или свободно стоящи заглавия TEI, т. е. заглавия, които могат да бъдат съхранявани отделно от текста и използвани в каталози или бази от данни, за да обясняват отдалечен текст, кодиран с TEI.¹²⁷ Обикновено библиотеките използват заглавията TEI когато притежават пълнотекстови колекции с кодировка SGML. Основната библиографска информация е подобна на тази, която се записва в библиотечния каталог и може да бъде схематизирана според формата MARC. Някои библиотеки използват заглавията TEI, за получаване на записи MARC за техните каталози, докато други използват записи MARC като основа за създаването на описания на заглавия TEI за текстови източници.¹²⁸

Поради големината и сложността за прилагане на TEI DTD, опростено подмножество на DTD, познато като TEI Lite е най-често използвано в библиотеките и за създаването на дигитални текстове.^{129, 130}

- **Metadata Object Description Schema (MODS)***

MODS е описателна схема на основата на MARC 21 и е проектирана както да пренася съществуващи записи от MARC 21, така и да позволява създаването на оригинални записи за описание на ресурс. Включва поднабор от полетата на MARC и

¹²⁵ NISO. Understanding ..., p. 67

¹²⁶ Пак там, p. 4

¹²⁷ Intner, Sheila S., ..., p. 30

¹²⁸ NISO. Understanding ..., p. 4

¹²⁹ Пак там, p. 4

¹³⁰ Intner, Sheila S., ..., p. 30

* Вж Приложение 8

предпочита езиково базирани етикети вместо цифровите, използвани в записите на MARC 21. В някои случаи, елементите от библиографския формат MARC 21 са прегрупирани. MODS се представя, използвайки езикът на схемата XML. Въпреки че стандартът MODS може да бъде използван самостоятелно, той може също така да допълни други формати с мета-данни. Поради неговата гъвкавост и използването на XML, MODS може потенциално да бъде използван като Z39.50 от следващо поколение специфичен формат, като се разширява схемата до METS - набор от мета-данни за претърсване и събиране на данни и за създаване на оригинални ресурси от мета-данни записи в синтаксис XML. Богатото описание на електронни ресурси е специфичният фокус на схемата MODS, която осигурява някои предимства пред другите схеми с мета-данни. Елементите MODS са по-богати от тези на DC. Нейните елементи са в по-голяма степен съвместими с библиотечните данни, отколкото на стандартите ONIX** или DC и е по-прост за прилагане, отколкото пълният библиографски запис във формат MARC 21.

С употребата на езика XML MODS предлага надстройка на MARC 21. Тази надстройка използва незадължителни ID атрибути, за да се облекчат връзките на ниво елемент, за да поддържа определен език, писмени знаци и схеми за транслитерация на ниво елемент, и да подпомага вграждането на богато описание на компоненти в свързаните с произведението елементи. Способността на MODS да дава подробно описание на съставните части на даден обект работи особено добре със структурните схеми на METS за комплексно описание на обектите от дигитална библиотека.¹³¹

- **Metadata Encoding and Transmission Standard (METS)**

Стандартът METS е разработен, за да запълни нуждата от стандартизирана структура от данни за описване на комплексни обекти в дигитална библиотека. METS е схема XML за създаване на документ XML, който изразява структурата на обектите в дигиталната библиотека, на асоциираните описателни и административни мета-данни и имената и местонахождението на файловете, които се съдържат в дигиталните обекти, т.е. METS е стандартна схема, осигуряваща метод за изразяване и пакетиране заедно на

** ONIX (Online Information eXchange) е схема с мета-данни, разработена от издателската индустрия, за обмен на библиографска, търговска и рекламна информация в електронна форма.

¹³¹ NISO. Understanding ..., p. 5-6

описателни, административни и структурни мета-данни за обектите в дигиталната библиотека.

Документът METS съдържа седем основни части:

- заглавие METS – съдържа мета-данни, които описват документа METS като такъв, включвайки информация като създател, редактор и др.
- Описателни мета-данни – те могат да бъдат външни на документа METS (например, запис във формат MARC в OPAC или кодирано архивно описание на помощни средства за търсене, поддържани от уеб сървъри), вътрешно прикрепени описателни мета-данни или и двете.
- Административни мета-данни – осигуряват информация за това как файловете са били създадени и съхранявани, притежанието на интелектуалните права, оригиналният обект, от който произхожда обектът в дигиталната библиотека и произхода на файловете, съдържащи се в обекти от дигиталната библиотека.
- Част за файловете – списък на всички файлове, съдържащи електронните версии на дигитален обект.
- Структурна карта – схематично изложение на йерархичните структури на обект от дигитална библиотека и връзките на елементите от тази структура към съдържателните файлове и мета-данни, които се отнасят към всеки елемент.
- Структурни връзки – позволяват на създателите на METS да записват разклоненията в йерархичната схема на структурната карта.
- Поведение – позволява да се асоциира очаквано поведение (например, предоставяне на адрес за достъп до помощно средство за издирване) към съдържанието на обект METS.

Заглавието METS, частта за файловете, структурната карта, структурните връзки и частта за поведение са дефинирани в схемата METS. METS е по-малко нормативна относно описателните и административните мета-данни, разчитайки на външно създадени схеми с мета-данни. Три са одобрените описателни схеми с мета-данни: Dublin Core, MARCXML и MODS. Използването на схемата METS е широко разпространено.¹³²

¹³² NISO. Understanding ..., p. 5

- **The Encoded Archival Description (EAD)**

EAD е разработена през 1990 г. като начин за маркиране на данни, съдържащи се в помощни средства за издирване, така че те да могат да бъдат търсени и представяни онлайн. В архивите и специалните колекции помощните средства за търсене на архивна информация са важен инструмент за описание на ресурси. Помощните средства, за разлика от записите в каталога, са по-дълги, по-описателни и по-обяснителни и високо йерархично структурирани. Те описват поредици, в които колекциите са организирани – подобно на кореспонденции, работни записки, персонални книжа и речи – и завършват с изброяване на съдържанието на физическите части на колекцията. Подобно на заглавие TEI, EAD е дефинирана като SGML DTD. Тя започва със заглавна част, която описва помощното средство за търсене само по себе си (например, кой го е написал), след което продължава с описанието на колекцията като цяло и последователно с по-детайлна информация за записите или поредиците в колекцията. Ако отделните описвани части съществуват дигитално, EAD може да съдържа указатели на дигиталните обекти. Версията от 2002 г. на EAD DTD осигурява поддръжка както на SGML, така и на XML.

Стандартът EAD се поддържа съвместно от Библиотеката на Конгреса на САЩ и Обществото на американските архиви. EAD на практика е популярно сред академичните библиотеки, историческите общности и музеите с големи специализирани колекции. Някои от тези колекции съдържат уникални материали, които не са лесно достъпни, като често материалите в колекциите не се каталогизират индивидуално като традиционните библиотечни материали.¹³³

Въпреки че определя семантиката на помощните средства за издирване на архивна информация, EAD не кореспондира с каквито и да е съдържателни стандарти за помощни средства (например, ISAD(G)).¹³⁴

- **Learning Object Metadata (LOM)**

IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) комитетът по стандартизация на обучителни технологии (IEEE Learning Technology Standards

¹³³ NISO. Understanding. ... p. 6

¹³⁴ Caplan, Priscilla. ..., p. 97

Committee LTSC) разработва стандарт Learning Object Metadata (LOM) (IEEE 1484.12.1-2002), за да даде възможност за използване и повторна употреба на технологично поддържани обучителни ресурси като компютърно базираното обучение и дистанционното обучение. LOM дефинира минималния набор от атрибути за управление, определяне на местонахождение и оценяване на познавателни обекти. Обектът за обучение е дигитална или недигитална същност, която може да бъде използвана за изучаване, образование и квалификация.¹³⁵ Атрибутите са групирани в категории:

- Общи, съдържащи информация за обекта като цяло;
- Циклични, съдържащи мета-данни относно оценяването на обекта;
- Технически, с описание на техническите характеристики и изисквания;
- Образователни, съдържащи образователно/педагогически атрибути;
- Права, относно притежанието на интелектуалните права и условията за използване;
- Връзки (релации), идентифициращи свързаните обекти;
- Анотации, съдържащи коментари, дата и автор на забележките;
- Класификация, която идентифицира други класификационни системни идентификатори за обекта.

Във всяка категория има йерархия от елементи от данни, с които са определени стойностите на мета-данните. Примери за свързани с обучение елементи от мета-данни, базирани на образователна категория, са: характерен възрастов диапазон (за предполагаем потребител), трудност, средно време за обучение и ниво на взаимодействие. IMS Global Learning Consortium разработва серия от спецификации за осигуряването на съвместимост в сферата на обучението. Тяхната спецификация Meta-Data Information Model е базиран на схемата IEEE LOM с някои минимални модификации.¹³⁶

- **Visual Resources Association (VRA)**

Схема разработена от Visual Resources Association Data Standards Committee за описание на произведения на изкуството, архитектурата, артефакти и други визуални

¹³⁵ Duval, Erik. Metadata Standards: What, Who & Why. // Journal of Universal Computer Science, Vol. 7, 2001, № 7, p. 595

¹³⁶ NISO. Understanding ..., p. 6-7

ресурси. Основните категории са създадени със съзнанието, че често съществуват многобройни проявления на произведенията на изкуството, например оригинална картина и диапозитив на картината, употребяван за преподаване.¹³⁷

Мета-данните, използвани за описване на визуални обекти като картини или скулптури, имат свои собствени изисквания. The Art Information Task Force (AITF) разработва концептуална рамка за описване и достъп до информация, относно обекти и изображения, наречена Категории за описването на произведения на изкуството (Categories for the Descriptions of Works of Art, CDWA). Дефинирани са около 30 категории, повечето с многобройни подкатегории. Някои примери за специализирани описателни елементи, релевантни на произведения на изкуството са: Ориентация, Размери, Условия, Надписи, Начин на консервация и Изложби/История на заемането. Типично колекциите от визуални ресурси, използвани при преподаване на история на изкуството и други подобни дисциплини, не съдържат оригинални произведения, а по-скоро диапозитиви или фотографии на оригиналните произведения на изкуството. По тази причина мета-данните създават описание на много нива на свързани ресурси, като оригинална картина, диапозитив на картината и дигитализирано изображение на диапозитив. Ядрените категории VRA (VRA Core Categories) изграждат и разширяват работата на CDWA по дефиниране на единичен набор от елементи от мета-данни, който може да бъде използван да опише произведение (реална картина, фотография, скулптура, постройка и др.) толкова добре, колкото и техните изображения (визуално изобразяване). Версия 3.0 на VRA Core Categories съдържа 17 елемента от мета-данни, които могат да бъдат прилагани за описване на всяка една от версиите и да ги свързват една с друга: Вид на записа, Вид, Заглавие, Размери, Материал, Техника, Създател, Дата, Местонахождение, Идентификационен номер, Стил/Период, Култура, Предмет, Връзки, Описание, Източник и Права. Подобно на DC, схемата VRA Core не определя специфичен синтаксис или правила за представяне на съдържание, елементите не са задължителни и са повтаряеми.¹³⁸ Елементът „произведение” е определен, за разлика от определението на FRBR, като „физическа същност, която съществува, която е съществувала по някое време в миналото или която би могла да съществува в бъдещето. Тя може да бъде художествено творение, подобно на картина или скулптура, представление, композиция или литературно произведение, сграда или друга

¹³⁷ NISO Framework ..., p. 22-24

¹³⁸ NISO. Understanding ..., p. 7

конструкция в областта на строителството, или да бъде обект на материалната култура”.¹³⁹ Както CDWA, така и VRA набляга на използването на контролни речници за специфичните елементи като при необходимост, различните общности, прилагащи VRA са насърчавани, да разработват и допълнителни речници.¹⁴⁰

- **MPEG Multimedia Metadata MPEG-7**

ISO/IEC Moving Pictures Group (MPEG) разработват серия стандарти за представяне на дигитално аудио и видео. Два от стандартите са адресирани към метаданните: MPEG-7, Multimedia Content Description Interface (ISO/IEC 15938) MPEG-21, Multimedia Framework (ISO/IEC 21000). MPEG-21 е разработен, за да покрие нуждите от обща рамка, която да осигури съвместимостта на дигиталните мултимедийни обекти.

MPEG-7 дефинира елементи от мета-данни, структура и връзки, които се използват, за да опишат аудиовизуални обекти, съдържащи фотографски снимки, графики, 3D модели, музика, аудио, говор, видео или мултимедийни колекции. Той е стандарт, състоящ се от няколко части:

- Описателни инструменти, съдържащи дескриптори, които определят синтаксиса и семантиката на всеки елемент от мета-данни и описателни схеми, които определят структурата и семантиката на връзките между елементите.
- Език за дефиниране на описанието (Description Definition Language) за определяне на синтаксиса на описателните инструменти, позволяващ създаването на нови описателни схеми, както и разширяването и модифицирането на съществуващите описателни схеми.
- Системни инструменти, които подкрепят съхраняването и предаването, синхронизацията на описанията със съдържанието, управлението и защитата на интелектуалните права.

Описателните схеми са базирани на XML и могат да бъдат представени в текстова или двоично форма. Тъй като пълното описание на мултимедийен обект, може да бъде доста комплексно, стандартът осигурява обща описателна схема, приспособена за разглеждане и ориентиране. Стандартът предвижда търсещите машини да използват MPEG-7 описанието от мета-данни за идентифициране на аудио-визуални обекти по напълно нови начини:

¹³⁹ Caplan, Priscilla. ..., p. 105

¹⁴⁰ NISO. Understanding ..., p. 7

- чрез дигитализирани музикални фрази, изпълнени от клавиатура, след което се извършва търсене в списък от части на музикални произведения, които съдържат поредица ноти;
- чрез изрисване на няколко линии на електронната чертожна дъска и осъществяване на търсене на изображения с подобна графика;
- чрез използване на гласови експерти, за да се търсят свързани файлове с говор, фотографии, видео клипове и биографична информация за говорителя. Тези механизми за търсене са извън целите на MPEG-7, но се очаква да бъдат приспособени и такива възможности за търсене и затова в схемата са включени множество изисквания за съвместимост извън типичните елементи от мета-данни.¹⁴¹

2.3.3. Съвместимост

Съвместимостта е способност на две или повече системи или компоненти с различни хардуерни и софтуерни платформи, структура на данните и интерфейс, да обменят информация с минимална загуба на съдържание и функционалност и да използват обменената информацията.^{142, 143} Тя може да означава, че „две приложения споделят общ комуникационен протокол, с който клиента може да взаимодейства с множество сървъри или чиито данни, могат да бъдат използвани в различен контекст.“¹⁴⁴ В контекста на мета-данните се разбира преди всичко съвместимост на търсенето, което позволява да се извършва едновременно претърсване на различни записи от мета-данни за получаването на релевантни резултати.¹⁴⁵

Всъщност съвместимостта не е еднозначно понятие. Съществува високо или ниско ниво на съвместимост. Нивата на съвместимост могат да бъдат разделени на ниво протокол (TCP/IP, HTTP), свързване на данни (HTML, XML, RDF), схеми с мета-данни (DC, LOM) и семантика (онтология, класификации, речници, таксономия).¹⁴⁶

При наличието на голямо количество от схеми с мета-данни, които са дефинирани според определени цели и изисквания, се налага постигането на първо място на структурна съвместивост. W3C създава такъв инструмент, наречен **Resource**

¹⁴¹ NISO. Understanding ..., p. 8

¹⁴² Цит. по: Tedd, L. ..., p. 86

¹⁴³ NISO. Understanding ..., p. 2

¹⁴⁴ Caplan, Priscilla. ..., p. 33

¹⁴⁵ Пак там, p. 33

¹⁴⁶ Duval, Erik. Metadata ..., p. 593

Description Framework (RDF). Стандартът RDF е разработен като модел от данни за представяне на мета-данни, които се отнасят до уеб страниците и тяхното съдържание, използвайки синтаксиса на XML. Създаването му е продиктувано от желанието да се опише информацията на мета-ниво и да се определи съдържанието ѝ. RDF предлага механизъм за интегриране на множество схеми с мета-данни.^{147, 148} Осигурява обща рамка за информация, така че тя да може да бъде обменена без загуба. Схемата RDF изразява моделите на схемите с мета-данни (например Dublin Core) в структурата XML. При представянето на набор от елементи като Dublin Core в синтаксиса на RDF* те стават по-лесни да се местят между мета-данни на Dublin Core и други типове мета-данни.¹⁴⁹

RDF е опит да се представят мета-данните в уеб така, че те да не бъдат само машинночетими а също така и машинноразбираеми. Формално RDF е модел от данни, предствяващ ресурси, техните свойства и стойностите на тези свойства. RDF създава структура, която позволява свойствата на един ресурс да бъдат описани чрез посочване на друг ресурс. Инфраструктурата, която RDF осигурява, позволява кодиране, обмен и повторна употреба на структурирани мета-данни. RDF гарантира съвместимостта на мета-данните чрез предоставяне на добре дефинирана структура. Осигурява се възможност на всяка общност, описваща ресурси, да дефинира собствена семантична структура и собствен набор от елементи с мета-данни, след което да използва XML като общ синтаксис за обмен и развитие на мета-данните. **Лексиката на RDF описва връзките.**^{150, 151}

Допълнителен проблем, който възниква от природата на уеб, е нуждата да се избягва конфликтът на имената, който може да се появи при посочването на различни уеб сайтове, които могат да използват различни модели RDF, за да анотират мета-данните.¹⁵² Основно за RDF е понятието **пространство на имената**, което може да бъде мислено като уеб-достъпна версия на схема с мета-данни. Всеки елемент от мета-данни в RDF описание се предшества от етикет, асоцииращ го към определено пространство на имената. По този начин се постигат две цели: - към името на елемента се присъединява

¹⁴⁷ NISO. Understanding ..., p. 11

¹⁴⁸ Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 6-8

* Вж Приложение 9

¹⁴⁹ Intner, Seila S., ..., p. 53

¹⁵⁰ NISO. Understanding ..., p. 11

¹⁵¹ Intner, Sheila S., ..., p. 53

¹⁵² Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 6-8

съществуващата дефиниция; - елементите от схеми с мета-данни на много нива могат да бъдат използвани заедно без да се описва отделния ресурс.¹⁵³

RDF използва пространство на имената, което е осигурено от XML и преодолява проблема, свързан с конфликта на имената. Имената са дефинирани веднъж, когато се отнасят до Unique Resource Identifier (URI),* който осигурява името и свързва към началния ID, използван, за да аотира всяко име в RDF спецификацията, дефинирайки оригинала на отделното име (име: източник_id:име).¹⁵⁴ Чрез осигуряването на кодиращ синтаксис и XML-пространство на имената, RDF прави мета-данните недвусмислени. Постига се смесване на набори от елементи в дадено описание на мета-данни без да има опасност от изпадане в противоречие при употребата на имената на елементите. Един елемент може да се основава на част от дадено пространство на имената, подобно на Dublin Core, като няма опасност да започне да си противоречи с елемент със същото име от друго пространство на имената. RDF е в състояние да обхване семантично описателните стандарти за голям набор от елементи от мета-данни, създадени от голям брой потребителски общности и да ги съвместява.¹⁵⁵

- **Системи за кръстосано търсене**

Подходът на системите за кръстосано търсене се основава на използването на средствата за търсене, които съществуват в отделните системи, съхраняващи мета-данни. Такова търсене се осъществява на основата на протокол Z39.50. Той е международен стандартен протокол (ANSI/NISO Z39.50 и неговият еквивалент ISO 23950), който позволява на дадена система да извърши търсене в друга система. Резултатите от търсенето се получават в първата система във формат, който осигурява тяхното възпроизвеждане и представяне. За постигането на тези цели Z39.50 изисква договяране на определен синтаксис, който трябва да притежава отделната система, за да може да използва протокола за търсене. Така се избягва необходимостта от „превод“ на езика за търсене на отделните системи. Z39.50 използва набори от атрибути или

¹⁵³ Caplan, Priscilla. ..., p. 20

* Uniform Resource Identifier URI представлява клас идентификатор, който съдържа Uniform Resource Name URN (идентфикатор, отнасящ към един или повече URL) и Uniform Resource Locator URL (адрес на даден ресурс).

¹⁵⁴ Stuckenschmidt, Heiner, ..., p. 6-8

¹⁵⁵ Intner, Sheila S., ..., p. 53

списъци от абстрактни характеристики, определени за даден тип търсене и профили (например, “the Bath Profile” е международно регистриран профил за използване от библиотеките), които софтуерът на клиента и сървъра, трябва да поддържат.¹⁵⁶ Z39.50 не извършва споделяне на мета-данни, а изгражда собствени схеми за търсене чрез общ набор от атрибути за търсене.¹⁵⁷

Силата на Z39.50 е в неговата способност да разделя интерфейса на клиента от този на информационния сървър, търсещите машини или базите от данни. Той осигурява общ изглед на информацията от широк набор източници и предлага на клиента възможност да интегрира информация от множество сървъри и бази от данни.¹⁵⁸

- **Сравнителни таблици на схеми с мета-данни**

Съвместимостта и обmena на мета-данни се осигурява и чрез изграждането на сравнителни таблици между схемите с мета-данни. Сравнителната таблица е карта на елементите, семантиката и синтаксиса от една схема с мета-данни, съотнесена към друга. Сравнителните таблици позволяват мета-данните, създадени от една общност, да бъдат използвани от друга група, която използва друг стандарт с мета-данни. Тези сравнителни таблици са успешни на ниво индивидуален запис в зависимост от това доколко са подобни двете схеми, дробността на елементите в целевата схема в сравнение с източника и съвместимостта на съдържателните правила, използвани, за да се попълнат елементите от всяка схема. Сравнителните таблици са важни за виртуални колекции, където ресурсите са изтеглени от различни източници и се очаква да действат като цяло.¹⁵⁹ Най-просто казано, използването на сравнителни таблици служи като основна спецификация при конверсия на записи от една в друга схема с мета-данни, участие в сводни каталози, претърсване и събиране на мета-данни в помощ на търсещите машини.¹⁶⁰

Изграждането на сравнителна таблица е трудна и скъпа задача. Тя изисква дълбоки познания и специализирани експертизи на стандартите с мета-данни. Изграждането е проблематично и поради факта, че стандартите с мета-данни често са

¹⁵⁶ Caplan, Priscilla. ..., p. 35-36

¹⁵⁷ NISO. Understanding ..., p. 2

¹⁵⁸ Tedd, L., ..., p. 104

¹⁵⁹ NISO. Understanding ..., p. 11

¹⁶⁰ Caplan, Priscilla. ..., p. 39

се развивали самостоятелно, независимо едни от други, използват различна специализирана терминология, методи и процеси.¹⁶¹ Трудности произтичат и поради липсата на стандартен формат за представяне на схемите с мета-данни. Различните схеми могат да определят различни свойства на елементите си, или да наричат еднакви елементи с различни имена. Първата стъпка при създаването на сравнителни таблици е да се поставят сравняваните схеми в подобни формати и еднаквите свойства да се представят по еднакъв начин. Така се постига известна съгласуваност. При изграждането на сравнителните таблици преодоляването на различията на ниво синтаксис затрудняват в по-голяма степен.¹⁶² Въпреки тези трудности изненадващо число от сравнителни таблици се публикува онлайн¹⁶³.

- **Регистри на схеми с мета-данни**

Регистрите са най-важният инструмент за управление на мета-данните. Регистрите на схеми с мета-данни могат да осигурят информация относно дефиницията, произхода, източника и местонахождението на данните. Регистрирането може да се прилага на много нива, включвайки схеми, профили на употреба, елементи от мета-данни и списъци с кодове на стойностите на елементите. Регистрите на мета-данни осигуряват интегриран ресурс за наследени данни, инструмент за създаване на нови бази от данни и документират всеки елемент от данни. Регистрите могат да документират и многобройни схеми или набори от елементи, особено в специфично поле от интереси.¹⁶⁴

Стандартизацията изисква публикуването на дефинициите на всеки стандарт. Като добавка към публикуването в традиционна форма или в уеб сайтове, част от процесите на стандартизация на мета-данните изискват публикуване на стандартите в машинночетима форма, което означава като схема. Регистрите за мета-данни са механизмът, използван за да се публикуват подобни схеми, позволяващи тяхното откриване, интерпретация, повторна употреба. В регистрите се публикуват и профили на приложение, които съдържат елементи от данни, произхождащи от една или повече

¹⁶¹ Intner, Seila S., ..., p. 51

¹⁶² Caplan, Priscilla. ..., p. 39

¹⁶³ Metadata Standards Crosswalks. // Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1., 10 p.

(http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/metadata_element_sets.html)

¹⁶⁴ NISO. Understanding ..., p. 11-12

схеми с мета-данни, които са комбинирани и се използват като инструменти за решаване на нуждите на специфични приложения.¹⁶⁵

Стандартите, релевантни за регистрите на схеми с мета-данни, включват ISO/IEC 11179 Specification and Standardization of Data Elements и ANSI X3.285, Metamodel for the Management of Shareable Data.¹⁶⁶ Отделни части от ISO/IEC 11179 покриват основните атрибути на елементите от данни, как да се формулират имена и дефиниции и как да се установи контрол на регистрацията и на регистрите с мета-данни.¹⁶⁷

Регистрите са средство за записване на достоверна информация за елементите от мета-данни от множество източници. При записване на имената, дефинициите и свойствата на елементите от мета-данни, регистрите на схеми с мета-данни подпомагат идентификацията, повторното използване и съвместимостта на елементите от мета-данни.¹⁶⁸ Например регистърът на DCMІ изгражда своеобразен депозиториум на схемите DCMІ, съдържащ дефиниции на термините на всички езици, на които съществуват преводи и управляващ промените и допълненията към набора от елементи от мета-данни DCMІ. Той осигурява на потребителите авторитетни източници на информация относно набора от елементи Dublin Core и свързаните речници, като това илюстрира връзките между термините. Възвраща повторната употреба на съществуващи термини, свързани с мета-данните, е от съществено значение при стандартизацията и представя съвместимостта между наборите от елементи от мета-данни. Откриването на наличните термини е необходима стъпка в този процес. Това представя широката адаптация, стандартизация и съвместимост на мета-данните при улесняване на тяхното откриване и повторна употреба навсякъде в разнообразните дисциплини и практики на различни общности.¹⁶⁹

Priscilla Caplan включва към подходите за постигане на съвместимост на търсенето и **сводните каталози** или **сводни индекси**. При този подход се изгражда обща база от данни, в която се поддържат мета-данните от множество различни източници, а централна търсеща система осъществява достъпа до данните. Сводните каталози, изградени на основата на записи, базирани на формата MARC, са добър

¹⁶⁵ Intner, Sheila S., ..., p. 24

¹⁶⁶ NISO. Understanding ..., p. 11-12

¹⁶⁷ Caplan, Priscilla. ..., p. 40

¹⁶⁸ Пак там, p. 40

¹⁶⁹ Intner, Sheila S., ..., p.24

пример за това.¹⁷⁰ Като контраст може да послужи подходът разработен от Open Archive Initiative (OAI)*, който се състои в това, че всички доставчици на данни превеждат своята основна схема с мета-данни в общ ядрен набор от елементи и ги представят за претърсване и събиране. Доставчикът на услугата по търсене събира мета-данните в общ централен индекс, за да позволи търсене в депозиториумите въпреки форматите за мета-данни, които са използвани в депозиториумите участници.¹⁷¹ В този случай може да се твърди, че съществува смесване на подхода на сводните каталози и системите за кръстосано търсене. Тоест налице са протоколи, различни от Z39.50, които позволяват претърсването на множество бази от мета-данни чрез използването на изграден своден индекс.

Въпреки наличието и разработването на различни методи и пътища за постигане на съвместимост между различните схеми с мета-данни, съществуват множество **бариири** пред съвместимостта, които са трудни за преодоляване. На първо място са различията в семантиката. Не винаги значението на елементите в различните схеми с мета-данни е определено идентично (например автор и създател). Проблем са и различията в практиката по описание на ресурсите, по представяне на елементите (например датата може да бъде представена по различен начин) и по използваните речници. Трудности за съвместимостта произтичат и от множеството версии на дадено произведение (текст, картина, филм), многоезичността, както и при сравняване на записи от колекции с описания според различни стандарти (схематизирането на по-ниско йерархични към по-високо йерархични схеми, създава определени затруднения и довежда до загуби на смисъл. Например MARC 21 към DC).¹⁷² Множеството различия налагат изграждане на обща рамка, според която да се създават новите схеми и да се преобразуват съществуващите.¹⁷³ Някои от общите качества, например, които трябва да притежават всички схеми, са:

- уникални идентификатори за всеки елемент;
- семантична дефиниция за всеки елемент;
- правила, определящи дали елементът е задължителен или факултативен и дали е повтаряем;

¹⁷⁰ Caplan, Priscilla. Metadata ..., p. 33

* OAI е организация, която поддържа протоколи за претърсване и събиране на мета-данни от репозиториуми дистрибутори.

¹⁷¹ NISO. Understanding ..., p. 2

¹⁷² Caplan, Priscilla. ..., p. 41-42

¹⁷³ Intner, Sheila S., ..., p.92

- правила, определящи йерархичните връзки на елементите от мета-данни;
- ограничаване на стойностите на елементите;
- информация относно отношението им към локално дефинирани елементи от мета-данни.¹⁷⁴

В началото на развитието си стандартите за мета-данни са били фокусирани преди всичко върху елементите, необходими за описание, идентификация и търсене. Следва разработването на административните мета-данни особено в областта на правата и консервацията. Техническите мета-данни се създават, за да подпомагат ефективния обмен и използване на дигиталните обекти като стандартизират специфични технически изисквания. На основата на подобни дейности се разработват международни стандарти, съвместно с ISO, NISO. От друга страна някои от съществуващите схеми с мета-данни придобиват статута на стандарти (например DC, който от 2003 е ISO 15836). Дейността на W3C, свързана с мета-данните, довежда до създаването на RDF, който позволява споделяне на данни, независимо от профила на приложение, осигурява съвместимостта на мета-данните, и създаването на специфични схеми с мета-данни.¹⁷⁵

Пътят на развитието на концепцията на мета-данните, по думите на Michael Gorman, прилича много на пътя, извървян от каталогизаторите в усилията на постигане на международна стандартизация и хармонизация.¹⁷⁶ И все пак, можем ли да смятаме, че мета-данните са „третият път“ за каталогизиране на дигиталните ресурси? Чрез създаването им се цели опростяване на използваните традиционни библиотечни подходи при каталогизирането от една страна, а от друга, преодоляване на хаотичността при свободното пълнотекстово търсене, осъществявано от машините за търсене.

Използваните в библиотеките описателни стандарти и машинночетими формати като част от тази концепцията за мета-данните, са доказали в достатъчна степен своята ефективност в каталогизирането на електронни ресурси. Едновременно с това тяхната висока комплексност и сложнота за използване от неспециалисти и сравнително ниската бързина на обработка и предоставяне на достъп до необходимата информация налагат развиването на новите подходи и методи при регистрацията на този вид документи. Повечето схеми с мета-данни са разработени от общности извън

¹⁷⁴ Intner, Sheila S., ..., p.93

¹⁷⁵ NISO. Understanding ..., p. 12

¹⁷⁶ Gorman, Michael. Metadata ..., p. 52

библиотечната, което недвусмислено говори за нуждата от механизми, улесняващи каталогизирането на дигиталните ресурси. Концепцията за мета-данните изработва комплексен инструментариум за осигуряване на информация и достъп до дигиталните ресурси в уеб, който е способен да предложи по-опростен и достатъчно надежден подход за тяхното каталогизиране. Продължава разработването на нови подходи за осигуряване на обмен и достъп до дигитална информация. Появява се и нова „мечта“, свързана с понятието „семантичен уеб“, който ще направи възможна комуникация между хората с помощта на машините.

Изводи

Информатизацията на библиографията повлиява силно върху каталогизационните процеси като цяло. Автоматизирането на библиотечно-библиографските дейности започва почти едновременно със създаването на международните стандарти за библиографско описание, което обуславя структурната зависимост между областите на библиографското описание по стандарт и полетата на машинночетимите формати. Тъй като националните традиции при каталогизирането са все още твърде силни, се стига до създаването на богато разнообразие от национални машинночетими формати, което провокира появата на общ „преводен“ формат. Чрез него се търси решение на проблемите при обмена на информация. Опитът за създаване на UNIMARC не постига целта си и довежда до създаването на нов формат MARC 21. Двата формата се използват широко, като се наблюдава предпочитание към внедряването на MARC 21. Независимо, че UNIMARC в по-голява степен е обвързан със стандартите ISBD, MARC 21 се налага по-бързо, което се дължи до голяма степен на гъвкавостта в развитието му, обвързаността с производителите на библиотечен софтуер и не на последно място с преобладаващото количество записи, използващи AACR като правила за описание.

Изборът на машинночетим формат за национални цели не е лека задача. От направените анализи ясно проличава, че MARC 21 и UNIMARC имат своите предимства и недостатъци. Обвързаността на UNIMARC със стандартите ISBD, добрата структурираност на формата, съобразяването на структурата му и с традиционните каталози, както и уникалният механизъм за изграждане на връзки

между записите, го правят, според мен, по-подходящия формат за избор от гледна точка на българските национални записи.

Пред световната библиотечна общност излизат на дневен ред и проблемите на регистрацията на дигитални ресурси, необходимостта от осигуряване на съвместимост при използването на стандарти, както и търсенето на механизъм за опростяване и облекчаване на каталогизационните процеси.

С цел да се преодолеят трудностите при достъпа до дигитални материали, да се повиши бързината на регистрирането им, да се намали стойността на тази регистрация и да се предостави възможност на неспециалисти да каталогизират информационни ресурси се създава концепцията за мета-данните. За кратко време се появяват множество схеми, което довежда до необходимостта от хармонизиране на стандартите и осигуряване на съвместимост между тях. Създават се нови инструменти (XML, RDF и др.) за постигане на тази съвместимост. Библиотечните формати за обмен на данни, заедно със съдържателните стандарти, които са разработени и се използват активно в библиотечните среди много по-рано от схемите с мета-данни, започват да се разглеждат от специалистите като схеми с мета-данни. Високата структурираност на форматите MARC, изградените контролни речници (предметни рубрикатори) се превръщат в модел за контрол на съвместимостта на схемите с мета-данни. На тази основа след първоначалното отричане на библиотечните каталогизационни подходи се наблюдава възприемане и прилагане на тези подходи към развитието на мета-данните.

Следващата стъпка в достъпа на информация е в посока концентриране върху съдържанието на ресурса като информационен обект, където се очаква да се преодолеят различията между отделните подходи, чрез създаването на механизми, които да предоставят информация, независимо от нейната форма на съществуване. В чисто библиотечен план тази стъпка се очаква да направи новите англо-американски правила за каталогизация.

Част II Българската каталогизация в променящата се информационна среда на XXI век

Глава 3. Процеси и дейности, протичащи в българската каталогизационна практика

Ще се опитам да анализирам процесите в българската каталогизационна практика на фона на разгледаните до момента международни и национални практики. Анализът ще е насочен главно по отношение стандартизацията на библиографското описание, практиката за регистрация на нововъзникващите видове документи и прилагането на новата терминология от една страна, а от друга - процесите на автоматизация и по-точно на автоматизираното каталогизиране. Във връзка с направения преглед на концепцията за мета-данните е необходимо да се уточни, че в българската библиотечна практика все още не се третира активно въпросът за регистрацията на дигитални документи от всякакъв тип. Това до известна степен се дължи на липсата на законова предпоставка, която да осигури депозирането на националните електронни ресурси с динамичен характер.^{1,2} Именно поради липсата на изградени механизми и подходи за включване на този вид ресурси в българската каталогизационна практика, смятам, че е необходимо да се поставят на дискусия и въпросите, третиращи дигиталните документи. Тази стъпка е нужна и от гледна точка на създадените вече у нас дигитални колекции (*Bibliotheka Slavica* (<http://www.libsu.uni-sofia.bg/slavica/>, 19.10.1008), *Списание Сердика* (<http://www.serdika.org/index.htm>, 19.10.2008), *Дигитална библиотека* (http://www.nationallibrary.bg/digitalna_bibl_doklad.html, 19.10.2008) и др.), което създава предпоставки за възникване на ситуация на разпокъсаност и хаотичност при избора и внедряването на методи за каталогизирането на дигитални ресурси. Напълно съм съгласна с изказаното мнение, че „извършването на изследвания на характеристиките на електронните издания и

¹ Тотоманова, Антоанета. Участието на Националната библиографска агенция в изграждането на общество на знанието. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/totomanova.pdf>, 16.08.2008)

² Тотоманова, Антоанета, Дипчикова, Александра. Предложения за промени в Закона за задължително депозиране на печатни и други издания. // СБИР. Нац. науч. конф., XVII. София. 2007 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/prezentacii/atotomanova.pdf>, 19.02.2008)

наблюдения върху тяхното развитие и разпространение, както и разработването на нормативи за тяхното библиографско отразяване³ е по силите на специалистите-каталогизатори.

1. Отражение на международните програми и принципи

1.1. Български стандарти за библиографско описание

Първите български стандарти за библиографско описание се създават през 70-те години на миналия век. Те са подчинени изцяло на идеята за хармонизация на библиографското описание, изградени са на основата на ISBD и според Парижките принципи за каталогизация.

Дейността по стандартизация започва през 1972 г. с публикуването на БДС 9735-72 за описание на печатни произведения, който е заменен от БДС 15419-82 *Библиографско описание на книгите* и БДС 15687-83 *Библиографско описание на периодични издания*. През 1973 г. излиза БДС 10670-73 *за описание на специални видове печатни издания*, а през 1974 г. БДС 11682-74 *за описание на специални видове технически издания*. Следва изработването на БДС 15934-84 *Библиографско описание на картографски издания*, БДС 15935-84 *Библиографско описание на нотните издания*, БДС 16764-88 *Библиографско описание на графични издания*. През 1991 г. се приема БДС 17254-91 *Библиографско описание. Аналитично описание на съставни части от публикации в книжни материали*. Разработени са и стандарти, отнасящи се до библиографските данни в книгите и периодичните издания, международните стандартни номера на книгите и периодичните издания, прилаганите съкращения, нареждането и оформянето на каталозите. Дейността по изработването и прилагането на българските стандарти протича почти едновременно със създаването и популяризирането на международните.⁴ Процесът по изготвянето на стандартите се ръководи от Координационна комисия по каталогизация, действала в рамките на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (НБКМ) в периода 1980 – 1989 г. В

³ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография в изменящата ..., с. 56

⁴ Дипчикова, Александра. Новите информационни технологии и предизвикателствата пред българските каталогизатори. // *Libraries in the age of the Internet. Papers from the Intern. Conf. held in Sofia, 8-10 Nov. 2000.* Sofia, 2001, p. 260

нейния състав са влизали представители на Централна техническа библиотека (ЦТБ), Университетска библиотека (УБ), Централна селско-стопанска библиотека (ЦСБ), Централна медицинска библиотека (ЦМБ), Библиотеката при ВИАС, ЦБ при БАН, Народна библиотека „Иван Вазов“ (НБИВ) и НБКМ.⁵ От 1992 г. е създаден ТК 16 „АБИД“, национален технически комитет по стандартизация в областта на архивната, библиотечната, информационната и издателската дейност⁶, който поема контрола по обсъждането и приемането на стандарти в тези области. По настоящем дейността на ТК 16 се изразява в приемането на стандарти от типа БДС EN, БДС EN ISO, БДС ISO и БДС ISO/IEC.⁷

Първата преработка на българските стандарти е осъществена под въздействието на първата ревизионна кампания, проведена от ИФЛА. Новите стандарти не възприемат пряко измененията в международните, а по скоро ги адаптират към особеностите на българските правила като запазват структурата на ISBD, отразявайки националните традиции по отношение на графично представяне на редната дума, прави скоби, разположение на областите на описанието, максимална пълнота на лицата с интелектуална отговорност.^{8,9} Включването на идентификационен номер в библиографското описание на периодичните издания започва от 1979 г. като национален стандарт е разработен през 1982 г. - БДС 15407-82 *Номерация международна стандартна на периодичните издания*, заменен през 2002 г. от БДС ISO 3297:2002 *Информация и документация. Международен стандартен номер на продължаващи издания (ISSN)*. Стандартът за книгите е изработен през 1983 г. - БДС *Номерация международна стандартна на книгите*, заменен през 2002 г. от БДС ISO 2108:2002 *Информация и документация. Международен стандартен номер на книгата*. Същинското прилагане на стандарта започва едва през 1991 г.^{10, 11}

⁵ Карачоджукова, Надя. Сътрудничество в областта на каталогизацията – минало, настояще, бъдеще. // СБИР. Нац. науч. конф., XIII. София. 2003 (http://www.lib.bg/dokladi2003/n_kara.htm, 09.09.2007)

⁶ Гълъбова, Севдалина. Стандартиите – нормативна база на качеството на библиотечно-информационната дейност. // СБИР. Нац. науч. конф., XIV. Варна. 2004 (<http://www.lib.bg/dokladi2004/galabova.htm>, 28.11.2007)

⁷ Пак там

⁸ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. // Изв. НБКМ, т. 23 (29), 1999, с.146

⁹ Зотова, Кремена. Стандартиите за библиографско описание в България. // Библиотека, 1993, I, № 4, с. 21

¹⁰ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.146

¹¹ Български институт за стандартизация. Технически комитети. ТК-16 (http://www.bds-bg.org/tc/?committee_id=17&button_id=22, 19.10.2008)

Измененията в ISBD, осъществени след изследването за Функционалните изисквания към библиографските записи, не намират своевременно отражение в българската практика. Самото изследване е слабо познато на българските каталогизатори. За осъвременяването на сега действащите нормативни документи се предвижда прякото използване на международните стандарти след договаряне на необходимите методически решения, продиктувани от националните традиции и практики.^{12, 13} Преводът на стандартите се налага от динамиката в развитието и появата на нови видове документи и медии за пренос и идва да запълни липсата на български нормативни документи, които да регламентират библиографското им описание. Прякото приемане на международните стандарти улеснява стандартизацията по отношение на несъответствие на елементите в библиографското описание, отстранява затруднения при обмен и загуба на информация, както и популяризира новата терминология. За да се запазят българските традиции е необходимо да се изработят национални правила за каталогизация, което ще позволи за нуждите на потребители да се допълни информацията, която традиционно е характерна за националните записи.

Българското библиографско описание, използвано в съществуващата система на централна каталогизация и в националната библиография, все още е идентично,¹⁴ независимо от дискутирането на необходимостта от промени в нивото на записите за националната библиография, традиционните и машинните каталози.¹⁵ Поради факта, че НБКМ се включи в мрежата „COBISS.Net”^{*} се предвижда да се разграничи пълнотата на записите, които ще се разпространяват от централната каталогизация и записите в текущата национална библиография (ТНБ) на България. Данните ще са достатъчни за идентификация на търсеният документ и ще предлагат оперативност на информационното търсене.

¹² Дипчикова, Александра, Янакиева, Татяна. Библиографският контрол и дигитализацията на културно-историческото наследство. // Библиотека, 2007, № 1, с. 12

¹³ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България : Състояние, проблеми, тенденции на развитие. // Българска библиография 1852-2002. В. Търново, 2002, с. 91

¹⁴ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие., с.148

¹⁵ Людсканова, Виолета. Препоръки за опростяване на библиографското описание и за представянето му в машинен каталог. // Библиотека, 1995, № 1, с. 29-30

* Вж т. 2.3 от настоящата част

Сравнявайки отделните елементи в стандарта за библиографско описание на книги¹⁶ с елементите според ISBD и същностите и атрибутите и техните връзки според FRBR,¹⁷ се наблюдават следните зависимости:*

- Според БДС библиографското описание започва с **редна дума**, която може да бъде **индивидуален автор, колективен автор** или **заглавна редна дума**. Редната дума не се регламентира от международните стандарти.

- В **област на заглавието и авторската отговорност** елементът **общо означение на материала** е незадължителен за ISBD(M), а в БДС не се предвижда. Данните за **паралелно заглавие** са незадължителни в българския стандарт.

- За **област на характеристика на изданието** прави впечатление, че в БДС не се предвижда включването на **паралелно сведение за изданието**, което в ISBD(M) е включено като незадължително. **Сведенията за авторската отговорност на даденото издание** са незадължителни. Не се предвижда информация за **авторска отговорност към допълнителни сведения за изданието**.

- Третата област според ISBD(M) е **специфично означение за материал** (или вид на **публикацията**), която не се прилага при библиографското описание на книги.

- В **област на издателските данни, данни за разпространение и др.** прави впечатление разликата в детайлността на включената информация. В ISBD(M) присъства и **име на разпространителя, сведение за ролята на разпространителя**. Предвидени са данни за **печатница или производител**. Включва се информация за **дата** на публикуване, разпространение, производство. В БДС елементите с данни за **следващо сведение за място** и за **отпечатване** са незадължителни. Третира се единствено ролята на **издателя и печатаря** и се предвиждат данни за **годината** на издаването, отпечатването.

- В **област на физическата характеристика** основното различие е по отношение задължителното включване на информация в ISBD(M) относно **специфично означение за материал и обем**, който се отбелязва при определянето на специфична категория материал, към която принадлежи изданието. ISBD(M) изисква задължително информация за **пагинацията**, и за **размерите** на изданието, а сведенията

¹⁶ БДС 15419-82 Библиографско описание на книгите. София, 1982. 56 с.

¹⁷ Mapping ISBD ...

* Вж Приложение 10

за **илюстрации и съпроводителен материал** са незадължителни. Според БДС задължителен елемент е само пагинация.

- **Област на серията** се различава по определената структура на полето. В ISBD(M) при наличието на повече от една серия или подсерия данните се вписват последователно, разделени от задължителната пускуация. БДС определя поотделно последователността на данните за серия и подсерия. Също така сведенията за **паралелно заглавие, подзаглавни данни и отговорност на серията**, както и всички сведения за подсерията са незадължителни. Според ISBD(M) само информацията за **международен стандартен номер на серията или подсерията** е незадължителен.

- **Областта на забележките** в БДС е незадължителна. И в двата стандарта тя следва строго структурата на самите стандарти като различията произтичат именно от различията в организацията на информацията в останалите области на описание. ISBD(M) включва **забележка за източника на основното заглавие, забележка, даваща варианти на заглавието или транслитерирано заглавие, забележка за същността, обхвата, формата, предназначението или езика на публикацията, забележки за специфична област за материал (или вид на публикация), забележки, отнасящи се до подвързията и условията на разпространение, забележки, отнасяща се до описвания материал**. Областта на забележките в ISBD(M) дава възможност за включване в описанието на богата система от забележки, които допринасят за идентификацията на отделната единица. Основната разлика е в задължителността на областта.

- **Областта на Международния стандартен (или алтернативен) номер и за условията на разпространение** се различава по отношение на включването на алтернативни номера в ISBD(M). БДС предвижда допълнително включването на информация за **издателска подвързия**. Този елемент е незадължителен.

На основата на направената съпоставка може да се твърди, че действащият в момента български стандарт за библиографско описание на книги отговаря в достатъчна степен на международния стандарт ISBD(M). Разликите са преди всичко по отношение задължителността на елементите.

На български език вече са преведени и се използват международните стандарти за описание на некнижни материали ISBD (NBM)¹⁸ и за електронни ресурси ISBD

¹⁸ ИФЛА. Международен стандарт за библиографско описание на некнижни материали. ISBD (NBM). (<http://www.lib.bg/standarti.html>, 28.11.2007)

(ER)¹⁹. Дейността по прилагането им в практиката се извърши без предварителна подготовка и чрез прякото „напасване“ на изискванията на стандартите към съществуващите практики за библиографско описание. През 2006 г. се преведе, адаптира и подготви за практическо прилагане и ISBD (CR).²⁰ Също така съществува и превод на ISDB(G).²¹ Наличните адаптирани международни стандарти са достатъчна основа за обхващането на всички видове библиографски същности при тяхното каталогизиране. От сравнителния анализ на БДС за книги и ISBD(M) става ясно, че действащият стандарт в достатъчна степен отговаря на международните нормативни документи. Преводът на всички отделни международни стандарти* не е наложителен, тъй като те до голяма степен са идентични (според В. Людсканова²² ISBD (A) изцяло повтаря ISBD (M)). Наличието на обединен международен стандарт,** който избягва дублирането на отделните стандарти, предлага обозримост на съдържанието и съпоставимост на моделите за описание на видовете материали е също предпоставка за преразглеждане на взетото решение за превод на цялото семейство ISBD. Преводът на консолидирания стандарт ще осигури значително намаляване на времето за внедряване на международните стандарти, намаляване на разходите, както и въвеждането на новата терминология.

Положителна роля изиграха преводите на стандартите по отношение налагане на част от новата терминология, установена на международно равнище. Пример за това е въвеждането на термина „електронен ресурс“. Нов елемент в библиографското описание е и сведението за „вид на материала“. Мястото му е непосредствено след основното заглавие, а разделителният знак, с който се означава е прави скоби „[]“ (Примери: Software [Електронен ресурс] ; Концерти [Аудиокасета]***)

Натрупаният опит по прилагането в практиката на международните нормативни документи представлява достатъчна основа за обхващане на всички видове библиографски същности в нови каталогизационни правила. Необходимостта от

¹⁹ ИФЛА. Международен стандарт за библиографско описание на електронни ресурси. ISBD (ER). (<http://www.lib.bg/standarti.html>, 28.11.2007)

²⁰ НБКМ. Дейности на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ през 2006. София. с. 28 (<http://www.nationallibrary.bg/otchet2006.pdf>, 15.02.2008)

²¹ Цит. по: Филипова, Силвия. Библиография на трудовете на ст.н.с. д-р Александра Дипчикова. // Библиотечни дискурси. София, 2006, с. 252

* Стандартите, които предстоят да се преведат са ISBD(M), ISBD(A), ISBD(CM), ISBD(PM).

²² Людсканова, Виолета. Стандартизация, автоматизация – начина на употреба. // СБИР. Нац. науч. конф. с междунар. участие, IX. София. 1999, с. 72-73

** Вж Глава 1, т. 1.1.

*** Примерите са взети от цитираните стандарти.

изработването на национални правила или най-малкото на ръководство с разработени национални примери трябва да бъде приоритет за българската библиотечна общност.

Налице е проблемът с регистрацията на електронни ресурси с отдалечен достъп. Този вид издания се третира от ISBD(ER), но в български условия те, все още, не се каталогизират, което се дължи, както вече бе споменато, на липсата на законова уредба, която да регламентира тяхното депозирание и обхващането им като вид издания в системата на ТНБ.

1.2. Национални правила за каталогизация

В момента действащите национални правила за каталогизация²³ са разработени на основата на актуалните стандарти, предназначени са за каталогизиране на книги и са съобразени с традиционните библиотечни каталози и библиографски указатели. По настоящем процесите по стандартизиране на правилата за каталогизация на международно равнище са на етап разработване на „Международни принципи на каталогизация“, съдържащи основните задачи, които трябва да изпълняват правилата за каталогизация. Конференцията на експертите за международни правила за каталогизация предвижда принципите да послужат при изработването на международните правила. Правилата третират и създаването на контролни форми на имената.

При съставянето на правила за каталогизация трябва да се съобразим с определени изисквания. Първостепенна задача на правилата е те да бъдат изцяло подчинени на удобството на ползвателя. Правилата трябва да са логични и последователни. Основното правило при изработването им се основава на изискването каталогизационните решения да се взимат от гледна точка на потребителя. Езикът, лексиката на ползвателя и терминологията в библиографските описания не би трябвало да се различават съществено. Същото изискване се отнася и до формата на имената на лицата с интелектуална отговорност в създаването на дадено произведение. Възприетата форма на името би трябвало да отговаря на предпочитаната от автора форма. Също така правилата трябва да гарантират достоверността и идентифицирането на описваната единица, значимостта на включените елементи, като същевременно подпомагат потребителя и гарантират икономичност. За да се постигне съвместимост

²³ Ръководство за азбучни каталози на книги. София, 1989. 406 с.

при обмена на информация се изисква описанията и точките на достъп да са унифицирани в достатъчна степен.²⁴

Пред българската колегия на дневен ред е разработването на национални правила за каталогизация. Едно от възможните решения е да се изработят изцяло български правила, които да са съобразени с всички видове материали, да са предназначени за нуждите на електронните каталози, да запазват някои особености, свързани с националните традиции и да са съобразени и с факта, че в българските библиотеки преобладават фишовите каталози. Алтернативното решение предполага превод и адаптация на български език на някои от действащите чужди правила за каталогизация. Разбира се прилагането на чуждите правила трябва да стане след изработването на национални методически решения.²⁵

От направения анализ на различни национални правила в Глава 1 става ясно, че в международен план са налице и двата подхода. Тенденцията към възприемането на англо-американските правила за каталогизация като международни е силно изявена. Дори традиционно консервативни библиотечни общности като немската са склонни да извършат преход към тези правила, особено на фона на изцяло новата концепция на новото издание на англо-американски правила*. RDA представлява своеобразна матрица, която е изцяло съобразена с ISBD и функционалните изисквания към библиографските и контролните записи и предоставя възможност за изграждане на записи, независимо от стандарта или правилата, които използваме. По настоящем англо-американските правила се преведени на 25 езика.²⁶ В България също се използват тези правила, например в библиотеките на Българската академия на науките.

Подходът за изработване на изцяло национални правила е възприет от Русия. Съществува голяма доза прилика по отношение на традициите и съвременното състояние на каталогизационната практика в България и Русия: липса на ясна терминология, съобразена с новите международни препоръки; ниско ниво на автоматизация на преобладаващата част от библиотеките; трудност при осъществяване на достъп до автоматизирани национални бази от данни; липса на достъп до контролните файлове; преобладаващо количество на традиционни каталози и библиографски указатели.

²⁴ ИФЛА. Конференция на експерти за международни правила за каталогизация, I. ..., с. 3

²⁵ Дипчикова, Александра, Янакиева, Татяна. Библиографският ..., с. 12-13

* Вж Глава 1, т. 2.1

²⁶ JSC for Development of RDA. Translations of AACR
(<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/translations.html>, 19.02.2008)

Резултатите от проведеното през периода ноември 2005 г. – април 2006 г., изследване „Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество”²⁷ показват, че независимо от спешната необходимост от нови нормативни документи за работа в библиотеките, ние трябва да се съобразяваме не само с международното развитие, но и с текущото състояние на библиотечната мрежа в България. Не може да се пренебрегва фактът, че повече от 90% от анкетираните библиотеки не разполагат с CD или DVD, 70% нямат компютър, само 8,5% имат внедрена софтуерна система за електронен каталог, само около 15% имат връзка с Интернет, в 4% има осигурен достъп до онлайн бази от данни, 68% от библиотеките нямат персонал с базова компютърна грамотност и 97% нямат персонал с ИТ подготовка.

Вземането на решение относно бъдещия подход към създаването и прилагането на правила за каталогизация трябва да е подчинено на факторите от национално значение и на съвременните световни тенденции. Липсата на нови национални правила, които да гарантират стандартизираното библиографското описание, донякъде се преодолява чрез разпространяваните записи от централната каталогизация, независимо, че голяма част от библиотеките нямат възможност да използват информацията, разпространявана само по електронен път.

1.3. Национални контролни записи

За успешното включване на страната в програмата на ИФЛА за УБК изиграва роля изграждането на национални контролни файлове. Началото на създаването на картотека с контролните форми на имената на българските автори е през 1992 г. Трябва да отчетем, че тази дейност започва сравнително късно и е свързана преди всичко с автоматизирането на ТНБ, където именно се съсредоточава изработването на картотеката. Работата се извършва едновременно текущо и ретроспективно²⁸ и е на основата на методика, съобразена с GARE и разработена в НБКМ. Целта на изграждането ѝ е осигуряване на стандартизирана точка за достъп „име на автор” и като следствие - улесняване на информационното търсене.

²⁷ Грашкина, Ваня, Харизанова, Оля. Готовност на българските библиотеки за включването им в информационното общество на обединена Европа. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/daits.pdf>, 14.12.2007)

²⁸ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.147

Информацията, която се съдържа в записа за име на лице, е: стандартизирана форма на името, невъзприети форми на името, години на раждане и смърт, националност, език, кратки биографични сведения, които да са достатъчни за идентифицирането му.²⁹ Контролната точка за достъп за българските национални и за преводните автори е формата на името на български език. Като алтернативна форма за търсене на българските автори е транслитерираната форма на латиница, както и различните форми на изписване на едно име на различните езици, използващи латинска азбука. За чуждите автори, които пишат на езици с латинска азбука, е оригиналното име, а при автори, които пишат на езици с кирилска азбука, е транслитерираната форма на оригиналното име.³⁰ Обхващат се лица с авторство в съответното издание, като авторите на статии не се включват в контролните файлове, а лицата по белег персоналия са обект на предметния рубрикатор.³¹

Поставено е начало на изграждането на контролен файл на издателствата и сериите. Поддържа се предметен рубрикатор, който е изграден на основата на съществуващата в НБКМ картотека на предметните рубрики.³²

Контролните файлове са изградени в отделна база от данни на основата на програмния продукт CDS/ISIS, който не осигурява връзка с библиографските записи. Базата от данни не е достъпна за потребителите на библиографска информация, а поради липсата на връзка с библиографските бази от данни се стига до съществено забавяне и оскъпяване на процеса по контрол на записите в контролния файл.³³

Съвременните формати за машинночетими записи притежават богати набори от връзки, които значително благоприятстват контрола и информационното търсене. Контролът на достъпа на съвременния етап от развитието на каталогизационните процеси се третира като основен проблем и съществена част от принципите на каталогизация. Изграждането на контролните файлове се разглежда като част от принципите на каталогизация и като основен инструмент за осигуряване удобството на потребителя.

По отношение на контролните файлове на имената българските автори се смята, че те в достатъчна степен отговарят на изискванията на изследването на ИФЛА

²⁹ Карачоджукова, Надя. Контролните файлове като неразделна част от процеса на автоматизиране на каталозите и водещата роля на НБКМ за тяхното създаване. // Библиотека, 2005, № 3-4, с. 35

³⁰ Филипова, Силвия. Библиографският контрол ..., с. 136-137

³¹ Пак там, с. 134

³² Карачоджукова, Надя. Контролните ..., с. 35-36

³³ Филипова, Силвия. Библиографският контрол ..., с. 138

FRANAR. Записът включва установената контролна форма, вариантни форми и сходни рубрики като препратки, допълнителна информация за обекта и връзки с други обекти. Тъй като за момента картотеката с контролните форми на имената се изгражда в машинночетим формат, но няма изградени връзки с библиографските записи от електронния каталог, в нея не се включва информация за правилата на описание, таблиците за транслитерация, агенцията, която създава записите, които се очаква да бъдат прибавени на по-късен етап при прехвърляне на записите във формат MARC.³⁴

Бъдеща задача е изграждането на контролен файл на колективните автори, като специалистите са на мнение, че поради ограничения им брой* не е оправдано изграждането на отделен контролен файл.³⁵

В български условия видовото разнообразие на контролните записи все още е твърде ограничено. Изградените файлове по формални белези са на имена на лица и на серии.³⁶ Поддържа се и контролен файл на предметните рубрики, който се използва за нуждите на централната каталогизация и ТНБ.³⁷

Основна задача е осъществяване на връзката между контролните записи и библиографските записи, което може да се постигне на основата на даден комуникативен формат. Това ще улесни контрола и ще повиши информационната стойност на електронните каталози и базите от данни. Също така ще даде възможност за поддържане на други необходими контролни записи.

1.4. Семантичен анализ на библиографските същности**

Съдържателният анализ на библиографските същности в България се извършва с помощта на Универсалната десетична класификация (УДК) и на съществуващия предметен рубрикатор.³⁸

³⁴ Филипова, Силвия. Съвременни изисквания за създаване на контролни файлове. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006, с. 3-4 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/sfilipova.pdf>, 04.01.2008)

* Интерес би представляла официална статистика за броя и вида на колективните автори, която да подкрепи вземането на решение относно модела на изграждане на контролния файл.

³⁵ Филипова, Силвия. Библиографският контрол ..., с. 135

³⁶ Филипова, Силвия. Съвременни ..., с. 9

³⁷ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България : Състояние, проблеми, тенденции на развитие. ..., с. 92

** Въпросите, свързани със съдържателния анализ на библиографската информация са обект, преди всичко на интерпретиране на национално ниво и поради това обстоятелство те не са засегнати в част I на изследването.

³⁸ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.149

През 1991 г. е взето решение за въвеждане на УДК като единна класификационна система за страната.³⁹ Тази договореност е постигната в рамките на разработения Проект за национална автоматизирана библиотечно информационна мрежа. Решението е обусловено преди всичко от изискванията към ТНБ,⁴⁰ съобразено е с традицията в използването на таблиците и е предпоставка за стандартизиране на класификационните дейности на национално ниво.⁴¹ До този момент в страната се използват „Схема за научните и по-големи библиотеки, издание на УДК”, което е силно идеологизирано и не отговаря на стандартните издания на УДК, и преведената на български език, класификационна схема на Всесъюзната книжна палата.^{42, *} За да се осъществи взетото решение, Таблиците на десетичните класификации, се преработват частично и през 1991 г. се издават две допълнения. Едното заменя и връща към стандартизиран вид променените раздели от предишните издани (1 Философия, 2 Религия. Теология, 3 Обществени науки, 8 Езикознание. Филология. Литература, 92 Биографии, 93/99 История), а второто е преработеният азбучно-предметен показалец.⁴³ Взетото решение за частична актуализация на таблиците, вместо пристъпването към подготовка на изцяло ново стандартно издание на УДК на български език е продиктувано от редица обществено-политически фактори и процеси като: нарушена координация между библиотеките, децентрализация на библиотечната система, липса на средства, запазване на съществуващите до момента схеми, използвани за организиране фондовете на библиотеките.⁴⁴

УДК предлага различни видове издания - пълно, средно, кратко и отраслово издание. Според приетата програма за внедряване на схемата в България и за да се унифицира класификационната практика в страната, а от там и на международно равнище, първоначално е необходимо да се приеме Стандарт за подбрани деления на

³⁹ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Във връзка с въпросите, зададени от колегата Антоанета Димитрова. // Библиотеките в България. Публикации (<http://www.bibliotekibg.primasoft.bg/html/images/klasifikacija.htm>, 04.01.2008)

⁴⁰ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.149

⁴¹ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. За стандартизацията на УДК в България. // Българска книга, 1992, № 8, с. 60-61

⁴² Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.149

* Схема за класификация на книгите в научните и по-големите библиотеки. София, 1964; Таблици на десетичната класификация. София, 1985; Библиотечно-библиографска класификация. София, 1973-1980

⁴³ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.149

⁴⁴ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Във връзка с въпросите, ...

УДК,⁴⁵ Според специалистите това е системата, която ще доведе до унифициране на дейността на национално и международно ниво.^{46, 47} Този стандарт е разработен и приет през 1998 г., но не се прилага все още в практиката.

Второто направление за развитие на УДК в България е издаването на стандартно издание на схемата. Изработването му все още е на дневен ред пред библиотечната общност. Причините за забавянето на работата в това направление са предимно от финансово естество. Поради това България все още не е член на UDC Consortium,^{*} който работи активно от 1992 г. и непрекъснато въвежда изменения в схемата. За да се преодолее до известна степен това статукво, по страниците на специализирания печат периодически се публикуват, а през 2005 г. са издадени, допълнения, поправки и методически решения към таблиците.⁴⁸ Все пак тези изменения не са подчинени изцяло на промените, които налага консорциумът УДК, а са съобразни и с традиционните систематични каталози в българските библиотеки. Съображението на специалистите за това решение се основава на необходимостта от преподреждане на фондовете и преработване на каталозите в библиотеките при въвеждането на по-големи изменения, докато не разполагаме с лицензирано на български език издание на УДК. Изработването на средно издание на схемата ще наложи еднократни промени в подредбата на фондовете и каталозите и ще е подходящо за използване, когато целта на приложение е детайлното представяне на ресурсите (например за целите на ТНБ, за фондовете на отделна библиотека). От своя страна стандартът за подобрите деления ще осигурява съвместимост в онлайн базите от данни и електронните каталози. Това също така ще позволи на библиотеките, които използват различни класификационни схеми и участват в различни системи за споделена каталогизация, да продължат да ги прилагат като същевременно поставят и съответния индекс от схемата УДК, за да се постигне достатъчно ниво на контрол и достъп до документите в споделена база от данни или в електронен каталог. В автоматизиран режим, ползването на таблицата като точка за достъп и търсене не предполага пълно унифициране на индексите, тъй като комбинациите от индекс и определители могат да бъдат неограничени, а и предполагат

⁴⁵ БДС 17388-96 Универсална десетична класификация. Подбрани деления. София, 1988. 88 с.

⁴⁶ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.149

⁴⁷ Дипчикова, Александра, Антоанета Тотоманова. За стандартизацията на УДК ..., с. 61

^{*} UDC Consortium (<http://www.udcc.org/index.htm>, 20.02.2008)

⁴⁸ Таблици на десетичната класификация. Допълнения, поправки и методични решения 1993-2004. София, 2005. 140 с.

обучение на потребителя, което трудно би могло да бъде постигнато. Поради тази причина е достатъчно използването на подобрите деления на УДК за целите на автоматизираните каталози.^{49, 50, 51}

Като трета точка в програмата за приложение на схемата в България се предвижда и разработването на отраслови стандарти, които да отговарят на пълното издание на УДК.⁵² Те ще са предназначени за ползване от големите научни и специализирани библиотеки. Изпълнението на тази точка е естествена последица от изработването и прилагането в практиката на стандарта за подобрите деления и на стандартно издание на класификацията.

У нас се прилага и предметизацията като метод за широкоаспектно представяне съдържанието на каталогизираните същности. Най-съществени традиции има в НБКМ, където е разработен и се поддържа предметен рубрикатор. В следствие на автоматизацията на ТНБ и на дейностите по каталогизация, списъкът с предметните рубрики също се прехвърля в електронен вариант. Различията при предметизирането на българските и чуждите книги в рамките на националната библиотека са преодоляни като контролираните предметни рубрики се прилагат и в ТНБ, а също така се разпространяват чрез централната каталогизация. Въпреки това системата за предметизация не е позната на библиотечната общност и се нуждае от разработване на правила и указания за прилагането ѝ.^{53, 54}

⁴⁹ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.150

⁵⁰ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Във връзка с въпросите, ...

⁵¹ Дипчикова, Александра, Антоанета Тотоманова. За стандартизацията на УДК ..., с. 61

⁵² Пак там, с. 61

⁵³ Дипчикова, Александра, Янакиева, Татяна. Библиографският ..., с. 13

⁵⁴ Дипчикова, Александра. Класификационната система на Народната библиотека – проблеми и развитие. // Библиотекозн., библиогр., книгозн., 1, 1991, с. 44-45

2. Автоматизация на библиотеките в България

2.1. Проекти

Първите теоретични постановки и опити за автоматизиране на отделни библиотечни процеси водят началото си от 60-те години на миналото столетие. Резултатите са повече от скромни. Процесите се характеризират с откъслечност, спорадичност и хаотичност. Използват се различни информационно-търсещи езици, програмно осигуряване и техника.^{55, 56} Едва в началото на 90-те години на миналото столетие се разработва съвместен проект между Фондация Отворено общество и Министерство на културата „Проект за изграждане на автоматизирана библиотечно-информационна мрежа”. Неговата цел е „да се предложат модели за автоматизация на библиотеките в страната и за изграждане на технологични връзки между тях, с които информационното обслужване да се постави на свършено нова технологична основа, подготвяйки ги за включване в международния информационен обмен.”⁵⁷ Този период се характеризира и с осъществяване на промени в библиотечната система на България. Извършва се преход от централизация на библиотечната мрежа към децентрализация. При изграждането на НАБИМ се приема, че въпреки закономерните промени, трябва да се използват всички преимущества на съществуващата до момента централизирана библиотечна система, като същевременно изграждането на мрежата предполага доброволно спазване на определени договорни условия и изисквания.⁵⁸

Развитието на проекта продължава до 2000 г. През този период някои от библиотеките успяват да реализират значителни постижения. За съжаление, се наблюдават процеси на оттегляне на държавата от подкрепа към изпълнението на проекта още в първите години от неговото реализиране.⁵⁹ Към днешна дата може да се твърди, че проектът вече е трудно осъществим. Основания за този извод дават

⁵⁵ Димчев, Александър, Войникова, Тая. Бъдещето няма да ни чака. Библиотеките в България и новият информационен ред. // Библиотека, 1996, № 4-5, с. 10

⁵⁶ Димчев, Александър. Автоматизация на библиотеките в България. Подходи. // Библиотекар, 1991, № 9, с. 16

⁵⁷ Димчев, Александър, Войникова, Тая. Бъдещето ..., с. 11

⁵⁸ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Проблеми и решения при интегрирането на библиотеките в националната информационна инфраструктура. // Libraries, civil society and social development. Papers from the Intern. Conf. Sofia, 2004, p. 17-18

⁵⁹ Димчев, Александър. Фондация „Отворено общество” в подкрепа на българското библиотечно дело. // Библиотечни дискурси. София, 2006, с. 122

променената среда на дейност на библиотеките. Днес те са поставени в условията на реално действаща пазарна икономика, вече са изяснени механизмите на функциониране и задачите на библиотеките като обществени информационни центрове, които активно участват в информатизацията на обществото и са активна част от пазара на информация. Оттеглянето на държавата от подкрепа на библиотеките довежда до засилване процесите на дезинтеграция при автоматизирането на отделните библиотеки и забавя значително въвеждането на новите технологии като цяло. Наличието вече на изградени локални библиотечни мрежи, които използват различни технологии и различни интегрирани продукти води до трудности при обмена на информация дори на национално ниво. Пример за това е използването на различни формати за обмен на данни в страната, които изискват допълнителни усилия и вложения при реализиране на обмен в рамките на страната. Налице е и неспазване на определените нормативи и стандарти. В отделни библиотеки се пристъпи към въвеждане на международни правила за каталогизация, които не са получили съответния превод на български език и за което няма постигната никаква национална договореност. Това създава условия за нарушаване на стандартизацията и затруднява хармонизирането на библиографските процеси.

Основното постижение на проекта НАБИМ е ролята му на механизъм, който поставя автоматизацията на българските библиотеки на обоснова, премислена и изцяло съобразена както с националните интереси и изисквания, така и със световните тенденции, основа.⁶⁰

Идеята е НАБИМ да се изгради като мрежа, която се състои от локални системи, които да съхраняват и предлагат информация за фондовете на съответните библиотеки. Отделните библиотеки са възли в мрежата като един от тях е базов център. Задачите на центъра са да поддържа националните сводни каталози, да представя натрупаната библиографска информация в режим онлайн и да предлага различни продукти и услуги. Като цяло системата е отворена, поддържаща неограничен брой възли, която допуска участието и на локални или глобални мрежи. Участието в мрежата е изцяло доброволно и зависи само от технологичното ниво и от възпримането и спазването на общите норми, стандарти и правила.⁶¹

⁶⁰ Димчев, Александър, Войникова, Таня. Бъдещето ..., с. 12

⁶¹ Петков, Красимир. Съвременни информационни технологии. София, 1996, с. 215-216

Очакваните ефекти от реализирането на проекта по отношение на потребителите се изразяват в подобряване качеството и обхвата на предлаганата информация, бързината на обслужването, разнообразие в информационни продукти и персонализиране на информационното обслужване. За библиотеките се смята, че ще се постигне подобряване на комплектуването, споделено каталогизиране, положителен икономичен ефект, подобряване процесите на обмен на информация и на междубиблиотечното обслужване, достъп до националните сводни каталози и на малките библиотеки, разширяване на информационните функции на библиотеките и повишаване бързината на информационното обслужване. Положително въздействие се очаква и върху международния обмен, т.е. представянето на българските бази от данни на международния информационен пазар, появата на реални възможности за изграждане на информационни системи с други страни, както и използване на действащите международни системи.^{62, 63}

Както бе споменато изграждането на проекта се осъществява на основата на съществуващата до този момент централизирана библиотечна система. Този факт предопределя използването на утвърдените единни правила за библиографско описание, които са съобразени с международните стандарти ISBD, както и утвърждаването на УДК като основен информационно-търсещ език за цялата библиотечна мрежа⁶⁴ и въвеждането и използването на предметен информационно-търсещ език в каталогизационната практика на библиотеките.⁶⁵

В резултат от изпълнението на проекта се постига изграждането на локални автоматизирани мрежи в около 120 библиотеки, а в над 60 библиотеки се организират читателски работни места, които предоставят достъп до Интернет.⁶⁶ През 2000 г. в 76% от възлите съществуват изградени локални мрежи, 46 от библиотеките-възли, предоставят достъп до Интернет и е изграден базовият център в НБКМ.⁶⁷

Прекратяването на работата по проекта довежда до създаването на предпоставки за разпокъсаност, хаотичност и липса на ясна политика по отношение на интегриране на библиотеките в националната информационна инфраструктура.

⁶² Петков, Красимир. ..., с. 224-225

⁶³ Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ). София, 1993, с. 131-132. (Библиотекознание, библиография, книгознание. 4)

⁶⁴ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Проблеми и решения ..., р. 18

⁶⁵ НАБИМ ..., с. 129

⁶⁶ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Проблеми и решения ..., р. 19

⁶⁷ Димчев, Александър. Фондация „Отворено общество” ..., с. 123

С цел да се преодолее тази тенденция и в опит да се поднови работата и изпълнението на проекта НАБИМ в края на миналото столетие се разработва нов широкомащабен проект, който разглежда всички аспекти от дейността на библиотеките, тяхната роля в обществото, връзките с книжния сектор и образованието.⁶⁸ Направените анализи констатира, че за автоматизация на библиотеките вече може да се говори, което е изиграло положителна роля при обслужването на читателите и изграждането на връзки между библиотеките. Но същевременно става факт тенденцията на физическо и морално остаряване на наличната техника, броят на използваните интегрирани библиотечни системи е силно ограничен, слабо са автоматизирани най-масовите библиотеки в страната (читалищни и училищни).⁶⁹ Тези изводи не се различават съществено от констатациите, на цитираното вече изследване⁷⁰ за готовността на българските библиотеки да се превърнат в основни информационни центрове в страната, което показва, че в 85% от анкетиранияте библиотеки няма никакво технически оборудване.

2.2. Формати за обмен на данни, използвани в България

Първите български формати за обмен на данни (за книги и периодични издания⁷¹) се разработват почти едновременно със създаване на UNIMARC⁷² и са изградени изцяло на основата му. При първите откъслечни опити за автоматизиране на отделни библиотечни дейности изработените формати не се използват. В рамките на НАБИМ се планира изработване на национален формат, който да стъпи на основата на вече съществуващите формати и който да бъде актуализиран според промените настъпили в UNIMARC⁷³. Прекратяването на изпълнението на проекта, навлизането в страната на различни интегрирани библиотечни системи, разработването на международно ниво на нови стандарти за обмен на данни (MARC 21, схемите с метаданни), довеждат до процеси, които правят невъзможно, а дори и ненужно, изработването на изцяло български обменен формат.

⁶⁸ Шанс за българските библиотеки за 21 век. Проект. София, 1999. 129 с.

⁶⁹ Пак там, с 60-61

⁷⁰ Грашкина, Ваня, Харизанова, Оля. Готовност ...

⁷¹ Формат за машинночетими библиографски записи. Книги. София, 1984. 92 с. ; Формат за машинночетими библиографски записи. Чуждестранни периодични издания. София, 1983. 50 с.

⁷² Дипчикова, Александра. Новите информационни технологии ..., р. 260

⁷³ Петков, Красимир. ..., с. 220

За съжаление в българската библиотечна общност поради слабото познаване на философията и теорията на машинночетимите формати се наблюдават опити да се заместят и изцяло пренебрегнат националните стандарти за библиографско описание на различните видове документи за сметка на структурата на машинночетимия формат. Не трябва да се забравя, че правилата и стандартите определят начина за съставяне на библиографското описание, елементите и структурата му. Форматите определят формата и структурата на записите, за да се постигне безпрепятствен обмен на данни. Изборът кои точно полета ще се използват от съответната библиотека е изцяло свободен. Единственото условие е те да бъдат попълвани според приетите стандарти, за да е възможно осъществяване конверсия на данни между библиотеките.

По изпълнението на проекта НАБИМ през 1992 г. започва постепенно автоматизиране на националната библиография, която осигурява текущата регистрация на издателската продукция на страната и е пряко отговорна на централната каталогизация. Избран е програмният продукт CDS/ISIS, който се поддържа и разпространява от ЮНЕСКО. Този софтуер притежава определени характеристики (входно-изходен формат ISO 2709, който регламентира структурата на машинночетимия библиографски запис, наличие на версии за всички класове машини, разпространява се и се усъвършенства безплатно, версиите са адаптирани на кирилица), които го предопределят като най-подходящия избор за целите на проекта.⁷⁴ Изборът на софтуер за създаването на машинночетимите записи се основава на изискването да „дава възможност за запазване на централната каталогизация и изданията на текущата национална библиография в техния традиционен вид едновременно със създаването на автоматизирани библиографски бази от данни – основа за бъдещите машинни каталози.”⁷⁵ Чрез изборът на CDS/ISIS се замества липсата на национален обменен формат⁷⁶ и същевременно се създават предпоставки за получаване на разнообразие в схемите, използвани от отделните библиотеки при създаването на библиографските записи. Така се стига до необходимостта от разработване на прехвърлящи програми между библиотеките, използващи еднакъв софтуер. В национални рамки, разпространението на библиографска информация в системата на централната каталогизация се осъществява чрез предоставяне на технически носител или чрез

⁷⁴ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. ..., с.155

⁷⁵ Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Проблеми и ..., р. 19

⁷⁶ Дипчикова, Александра. Новите информационни технологии ..., р. 261

изпращане по електронна поща на записите, изработени в националната библиография. Абонатите са принудени да използват преобразуващи програми, което води до оскъпяване на каталогизирането, затрудняване получаването на информация и забавяне нейното предоставяне за използване на потребителите. Решение за преодоляване на този проблем се търси в избора на единен обменен национален формат.⁷⁷

Най-масово разпространените и използвани програмни продукти сред българските библиотеки са два - CDS/ISIS и „Автоматизирана библиотека (АБ)“.

Програмният продукт “АБ” е изцяло българска разработка на фирма РС-ТМ. Внедрен е в над 200 библиотеки от всякакъв тип (университетски, регионални, читалищни, училищни) и предлага библиотечен софтуер от началото на своята дейност през 1990 г. „АБ” се състои от 20 отделни модула, които представляват пълен набор от инструменти за обработка на библиотечни документи, поддържане на необходимата библиотечна документация и информационното обслужване на потребителите. Ползвателите на продукта имат възможност за конверсия на данни от централната каталогизация и от/към среда MARC.⁷⁸

CDS/ISIS micro е най-разпространеният софтуер в България и се използва в DOS среда (Информационна библиотечна система „Библиотека”, разработена и разпространявана от НБКМ⁷⁹) и в WINDOWS среда („Интегрирана библиотечно-информационна система e-Lib”, разработена и разпространявана от фирма СофтЛиб). С „e-Lib” са автоматизирани повече от 150 библиотеки (университетски, регионални, читалищни, училищни) и институции. „Електронна библиотека e-Lib” е система за автоматизиране на библиотечните дейности. Предлага различни модули, които покриват изцяло отделните дейности, извършвани в дадена библиотека. Продуктът предлага обмен на данни, както на записите от централната каталогизация, така и във формат MARC.⁸⁰

Единственият използван в страната машиночетим формат е MARC 21. Прилага се в малко на брой библиотеки (Библиотеките на Нов български университет, Техническият университет-София, Медицинският университет-Плевен, Българската академия на науките, Университетска библиотека „Св. Климент Охридски”,

⁷⁷ Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България : Състояние, проблеми, тенденции на развитие. ..., с. 93

⁷⁸ РС-ТМ новини. Автоматизирана библиотека 2002 – MARC 21 (<http://www.pc-tm.com/pctmbg/default.htm>, 23.12.2007)

⁷⁹ Шанс ..., с. 58

⁸⁰ СофтЛиб (<http://www.softlib.primasoft.bg/modules/news>, 12.02.2008)

Американския университет в Благоевград). Автоматизирането на библиотечните процеси в тези библиотеки е решено чрез използването на чужди софтуерни пакети (ALEPH, Q-Series, VTLS).

Използването на различни програмни продукти, от една страна и необходимостта да се осъществи обмен на данни в национални и международни рамки, от друга страна, изисква търсенето на адекватни решения, които да гарантират достъп до информация и удобство на потребителя. Приложение 11 представя съответствието между полетата на библиографски записи за книги в среда WINISIS и полетата на формат MARC 21 Lite.*

Проблемните области при прехвърлянето на записите се открояват преди всичко при редна дума, точки на достъп, серия, забележки, предметни рубрики и многотомни издания. Характерна особеност е, че форматът дава възможност, чрез използването на множество подполета, за детайлно отразяване на разнообразна информация относно библиографската единица.

Редната дума се третира от MARC 21 идентично с българските стандарти за библиографско описание, което определя съответствието между полетата за редна дума в българските записи и формата. В MARC 21 поле **100 Редна дума – лично име** изисква когато имаме за редна дума име на владетел или духовно лице и към името се прибавя номерация или титла те да бъдат отразени в отделни подполета - **\$b номерация, \$c титли**. В българските записи тези данни не се отделят чрез подполета от същинското име на лицето, което изисква при обмен прехвърляне на информацията изцяло в подполе **\$a име на лице** или нейното ръчно отразяване в съответните подполета на формата. Идентично е положението в полетата за **точки на достъп – име на лице (700)** и **предметна рубрика – име на лице (600)**.

Също така във формата MARC видовете колективни автори (временни и постоянни) както и описанията на материали с условна редна дума се вписват в отделни полета. В националните записи колективните автори нямат индикатор за различаване

* През 2005 година в Софийския университет, Философски факултет, Катедра по Библиотекознание, научна информация и културна политика се проведе работа по проект “Конверсия на библиографски записи от националната библиография в MARC среда”. Като резултат от работата по проекта на български език бе преведен формат MARC 21 Lite, предназначен за публични библиотеки. Част от работата бе свързана с прехвърлянето на записи от Националната библиография в полетата на формат MARC 21, което бе извършено ръчно. Целта бе да се установи точното и пълно съответствие на полетата от записите на националната библиография към полетата на MARC 21. Полетата в WINISIS са според списъка, представен от фирма СофтЛиб, която осигури софтуерния продукт за експерименталната част на проекта.

по такъв признак. Това означава, че при автоматично прехвърляне на базите от данни, документите с редна дума, точка за достъп и предметна рубрика колективен автор или условна редна дума ще се прехвърлят на едно място във формат MARC 21 (в полета **110** или **111**, **610** или **611** и **710** или **711**). По преценка на каталогизиращата институция е възможно ръчното обработване на записите с колективни автори в съответните полета на формата MARC. Подобен проблем съществува и в областта на забележките.

Форматът MARC предполага използването на много повече отделни полета (полета от **500** до **586**) за различни видове забележки, за разлика от националните записи. Според изискванията на стандартите за библиографско описание в българските записи, забележките следват отделните области на описание. В MARC 21 Lite полетата за забележки са в различна последователост и не би било възможно автоматичната конверсия от поле Забележки на запис, съставен в WINISIS към различните полета в блок **5** на MARC 21. Трябва да се отбележи, че записите на националната библиография, които са прехвърлени от CDS/ISIS за DOS среда в WINISIS са загубили съществуващото в базите от данни, изработвани в ТНБ, разпределяне на видовете забележки на четири групи – *забележки за редна дума, област на заглавието и авторската отговорност и област за характеристика на изданието; забележки за област на издателските данни и относно езика на документа; забележки за област на серията, международния стандартен номер и съдържание; забележки за наличие на библиография, резюме, показатели*. Това изисква забележките да бъдат прехвърлени в поле **500** *Обща забележка*, което е повтарящо се или в зависимост от големината на базите от данни разпределянето да се извърши ръчно. От направения сравнителен анализ на полетата на UNIMARC и MARC 21 се вижда, че няма пълно съответствие на видовете забележки. UNIMARC следва изцяло международните стандарти, което важи и за българските библиографски записи и което води до извода, че не би могло да се постигне пълно съответствие на областта на забележките при прехвърлянето на национални записи в MARC 21.

Идентично е и положението с полетата за предметни рубрики (полета от **600** до **655**). В българските WINISIS записи съществува едно повтарящо се поле за предметни рубрики, което трудно би се конвертирало изцяло автоматично в различните полета за предметни рубрики на MARC 21. Решението е прехвърляне в едно поле (например поле **650** *Тематична предметна рубрика*) или ръчното напасване на видовете предметни рубрики.

Прехвърлянето на данни за областта на серията предполага загуба на информация. В поле **440** на MARC 21 Lite (или поле **490** според MARC 21 Concise) не се предвижда информация за паралелно заглавие и авторска отговорност на серията и ISSN на подсерията, които според международните стандарти за библиографско описание са задължителни елементи. От друга страна поле *Серия за търсене* се конвертира също в поле **440 Сведение за серия/точка за достъп** в MARC 21 Lite. Това означава, че при конверсия на полетата се създават едновременно две различни точки на достъп, особено при различие в наименованието на серията.

Също така полета *Вид на справочното издание, паралелна авторска отговорност, инвентарни номера, име на издателство за търсене* са без съответствие в MARC 21 Lite. Относно поле *Индикатор за анонимно издание* във формата е достатъчно да няма попълнени полета за редна дума, за да се създаде запис за анонимно издание.

Друг важен въпрос е свързан с библиографското описание на многотомни издания. В практиките на англоезичните страни се използва поле **490 Сведение за серия** (при MARC 21 Lite поле **440 Сведение за серия/Точка за достъп**). Този подход се различава съществено от българската практика. У нас, в библиотеката на Българската академия на науките, която работи с MARC 21, се използват възможностите, които предоставя интегрираният софтуер като се изграждат паралелни връзки между отделните записи на томове на дадено многотомно издание.⁸¹ Формат MARC 21 предлага и друга алтернатива (полета **773** или **774**), която позволява да се доближим максимално точно към националните традиции при библиографското описание на подобни библиотечни документи. Поле **773** предоставя възможност за съставяне на аналитични записи. Използва се, когато записът се прави за съставната част и в такъв случай полето съдържа информация, която касае основната библиографска единица. Поле **774** съдържа информация за съставните части на основната библиографска единица. В полето се вписват данните за отделните съставни части. Подполе **\$g** и на двете полета се попълва с необходимата информация за връзка между документите.

От направената съпоставка между националните записи за книги и формат MARC 21 Lite става ясно, че е необходимо вземането на съвместни решения при каталогизирането на отделните видове документи, които да са съобразени преди всичко

⁸¹ Анева, Събина, Герасимова, Елена. Модели за библиографско описание на библиотечни документи, създадени според изискванията на MARC 21-Concise format for bibliographic data в ЦБ на БАН. // Годишник на Българския информационен консорциум [за 2004], 2005, с. 116

с националните правила за библиографско описание и които да не противоречат на използването на формата. Самата структура на MARC 21 предполага нарушаване на част от традициите при библиографското описание. Все пак това не е достатъчно основание за неспазване на стандартите, тъй като каква информация ще съдържа съответното поле и подполе зависи изцяло от нашите национални решения, които трябва да бъдат взети на основата на единни национални правила.

Както бе споменато, в България по настоящем, се използва от няколко библиотеки само формат MARC 21. Това състояние пречи на действителния обмен на данни в национален и преди всичко в международен мащаб. Българската документална продукция е налична в автоматизиран вид* и като следващ етап от нейното използване е осигуряването на възможност за обмен в стандартен формат.

2.3. Международни програми за споделено каталогизиране с българско участие

От 2006 г. националната библиотека се присъединява към библиотечната мрежа COBISS.Net с подписването на „Споразумение за включване на библиотеките от България в безплатна обмяна на библиографски записи в мрежата COBISS.Net". Мрежата е наследник на системата за споделена каталогизация, съществувала на територията на бивша Югославия. От 2003 г. COBISS.Net се изгражда като мрежа за обмен на записи, създавани от библиотечно-информационните мрежи на Словения, Босна и Херцеговина, Сърбия, Черна гора, Македония.⁸²

Целите на проекта са свързани с осигуряване на бърз и равен достъп до информация, създавана от библиотеките – участнички, разширяване на мрежата на регионален принцип, хармонизиране на правилата за каталогизация, изграждане на съвместими научноизследователски информационни системи, приемане на концепцията за управление на библиографиите на изследователите като част от националните библиотечно-информационни системи в рамките на националните

* През периода 1995-2002 г. се осъществява проект, част от НАБИМ, за пълна ретроконверсия на националната библиография. Базите от данни са изградени на основата на програмния продукт CDS/ISIS и се предлагат в изходен формат ISO 2709. Една от целите на проекта е готовите бази от данни да послужат на библиотеките в страната за изграждането на локалните машинни каталози. Изпълнението на тази задача ще доведе до изграждането на национален своден каталог.

⁸² Проект COBISS.Net. ...

политики за научни изследвания, увеличи ползването на резултатите от научните изследвания.⁸³

COBISS (Co-operative Online Bibliographic System and Services) „представлява модел на организация на библиотеки, свързани в единна информационна система със споделена каталогизация, споделена библиографска база от данни COBIB, т.е. с общ своден каталог и локални библиографски бази от данни на участващите библиотеки, наречени COLIB, с база от данни с контролни функции CONOR и с редица други функции, обединени под наименованието виртуална библиотека.“⁸⁴ Безпрепятственото функциониране на системата изисква споделянето на стандартизираната обработка на библиотечните материали, единно управление на каталозите, високо ниво на компетентност на каталогизаторите, добре изградени комуникационни връзки между библиотеките.⁸⁵

Библиотечно-информационната система, построена на платформата на COBISS е разработена в сътрудничество с националните библиотечно-информационни служби и библиотеките, участващи в споделената каталожна система.⁸⁶ Библиотеките-участнички могат да са със статут на библиотека с национална отговорност (каталогизира националните издания, контролира и обучава каталогизатори), пълноправен участник (активно участва в споделената каталогизация) и асоцииран участник (имат право да свалят записи от споделените бази от данни, като за целта използват софтуер, различен от COBISS*).

За обмен на данни в системата COBISS, се използват форматите COMARC/B за библиографските записи, COMARC/A за контролните данни и формат COMARC/H за служебните данни. Международният обмен се осъществява чрез UNIMARC като в клиентския протокол Z39.50 е включена конверсия от формат MARC 21 във формат COMARC.⁸⁷

Както бе отбелязано в Част I, UNIMARC възниква като обменен формат между съществуващите множество национални формати MARC. Той не успява да разреши

⁸³ Проект COBISS.Net. ...

⁸⁴ Тодоров, Тодор. Автоматизация на библиотечните процеси. София, с. 107

⁸⁵ Проект COBISS.Net. ...

⁸⁶ Тодоров, Тодор. Автоматизация на библиотечните ..., с. 109

* Софтуерът за автоматизация на библиотеките – участнички в CODISS.Net носи името COBISS2 или COBISS3.

⁸⁷ Тодоров, Тодор. Автоматизация на библиотечните ..., с. 114

проблема с разнообразието от схеми и става основа за създаването на нови формати, базирани на UNIMARC като в това число спада и COMARC.

2.3.1. Формати UNIMARC и COMARC/B*

Основните разлики между UNIMARC и COMARC/B се отнасят до структурата на форматите, задължителните полета, аналитичните и записите за многотомни, а също така и относно връзките в полетата.

В структурата на формат COMARC/B етикетът на записа не е изграден според изискванията на стандарта ISO 2709 и не съществува. Самият формат COMARC се състои само от полета за данни с фиксирана и променлива дължина. Повечето от данните, които се съдържат в Етикет на записа на ISO 2709 са включени в поле 001 Идентификатор на записа във формат COMARC/B. Това различие произтича от факта, че предназначението на COMARC/B е преди всичко за споделена каталогизация в режим онлайн, докато стандартът ISO 2709 е предназначен за обмен на данни чрез магнитни носители.

В COMARC/B не съществува и Директория като данните за дължината на полетата се структурират в цялостната система от данни.

UNIMARC	COMARC/B
Маркер на записа	
Директория	
Полета за данни	Полета за данни

Таблица10. Структура на форматите

Поле 000 е системно поле, което се създава автоматично и присъства във всеки един запис COMARC/B. То съдържа информация за създател, редактор, дата на създаване, дата на последна обработка и др., като част от данните в това поле отговарят на части от различни полета в UNIMARC.

Задължителните полета в един запис COMARC/B са:

000 Системно поле

001 Идентификатор на записа

a статус на записа

* За анализа са използвани следните материали: Ръководство за UNIMARC, 2002 (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>, 20.08.2007); COMARC/B / Прев. на бълг. (работен вариант); Differences between COMARC/B and UNIMARC.

- b** вид на записа
- c** библиографско ниво
- d** йерархично ниво

011 ISSN

- a** ISSN за статия
- c** вътрешен номер на продължаващ ресурс
- e** валиден ISSN
- f** непотвърден ISSN

100 Общи данни, свързани с обработката

- b** година на публикуване
- c** година на публикуване 1*
- h** език на каталогизиране

101 Език на документа

- a** език на текста

110 Продължаващи ресурси

- a** вид на продължаващия ресурс
- b** Периодичност

200 Заглавие и сведения за отговорност

- a** основно заглавие

210 Издателски данни, сведения за разпространение и др.

- a** място на издаване, разпространение и др.
- c** наименование на издателя, разпространителя и др.

464 Съставна част на монография

- 1** идентификационен номер

675 УДК

- c** класификационен индекс по УДК

Полетата, които трябва да присъстват в запис, създаден във формат UNIMARC

са следните:

001 Идентификатор на записа

100 Общи данни, свързани с обработката

101 Език на документа (когато е приложимо)

* Начална година на публикуване при продължаващи и многотомни издания.

120 Поле за кодирани данни: картографски материали: общо (само за картографски издания)

123 Поле за кодирани данни: картографски материали: мащаб и координати (само за картографски издания)

200 Заглавие и сведение за авторска отговорност (§а основното заглавие е единственото задължително подполе)

206 Специфична област на вида на материала: картографски материали: математически данни (само за картографски издания)

801 Поле за първоначален източник на записа

В блок за идентификация **0XX** се съдържат полетата, които идентифицират записа. Идентични за двата формата са полета 010 Международен стандартен номер на книгата (ISBN), 013 Международен стандартен номер на нотното издание (ISMN), 020 Номер на документа в националната библиография, 021 Номер на документа на задължителния екземпляр, 022 Номер на официалното издание, 040 CODEN, 071 Издателски номер (за звукозаписи и нотни издания). Поле 041 е уникално за COMARC/B и съдържа други номера за продължаващи издания, различни от CODEN и ISSN.

COMARC/B		UNIMARC	
001	Идентификатор на записа	001	Идентификатор на записа
		005	Идентификатор за последна редакция на записа
010	ISBN	010	ISBN
011	ISSN	011	ISSN
012	Идентификатор за старопечатни и редки издания	012	Идентификатор за старопечатни и редки издания
013	ISMN	013	ISMN
		014	Идентификатор за статии от списания
		015	Международен стандартен номер на техническите издания (ISRN)
		016	Международен стандартен номер на звукозаписи (ISRC)
020	Номер на документа в националната библиография	020	Номер на документа в националната библиография
021	Номер на документа на задължителния екземпляр	021	Номер на документа на задължителния екземпляр
022	Номер на официалното издание	022	Номер на официалното издание
		035	Контролни номера на други системи
040	CODEN	040	CODEN
041	Други идентификационни номера		
071	Издателски номер (за звукозаписи и нотни издания)	071	Издателски номер (за звукозаписи и нотни издания)

Таблица 11. Блок за идентификация 0XX

Най-сериозните различия са свързани с поле 001 Идентификатор на записа. В COMARC/B полето съдържа подполета докато в UNIMARC то съдържа само символи, определени от каталогизиращата агенция и според изискванията на ISO 2709, няма индикатори и не съдържа подполета. Част от подполетата на поле 001 в COMARC/B са идентични на поле Етикет на записа в UNIMARC. Така например подполета **a**, **b**, **c** и **d** на поле 001 в COMARC/B отговарят съответно на позиции **5** (статус на записа), **6** (вид на записа), **7** (библиографско ниво) и **8** (йерархични връзки) от етикета на записа в UNIMARC.

Подполета на поле 001 в COMARC/B		UNIMARC	
a	статус на записа	Идентификатор на записа	позиция 5
b	вид на записа		позиция 6
c	библиографско ниво		позиция 7
d	йерархично ниво		позиция 8
e	стар номер на записа	Подполе, характерно само за COMARC	
g	код за пълнота на записа		
h	форма на библиографското описание		
t	типология на документа/произведението	Подполе, характерно само за COMARC	
x	номер на оригиналния запис	Подполе, характерно само за COMARC	
7	Азбука	Подполе, характерно само за COMARC	

Таблица 12. Поле 001 COMARC/B

Разлики се наблюдават и в полета 011 ISSN и 012 Идентификатор за старопечатни и редки издания.

В поле 011 подполе **e** Валиден ISSN (COMARC/B) отговаря на подполе **\$a** Номер (UNIMARC), тъй като не се използва подполе **\$b** Пояснение от UNIMARC. В този случай COMARC/B съдържа уникални за него подполета.

COMARC/B		UNIMARC	
a	ISSN за статия	a	Номер
		b	Пояснение
c	Вътрешен номер на продължаващ ресурс		
d	Начин на разпространение и/или цена	d	Начин на разпространение и/или цена
e	Валиден ISSN		
f	Непотвърден ISSN		
s	ISSN на серия / подсерия / приложение		
y	Отменен ISSN	y	Отменен ISSN
z	Сгрешен ISSN	z	Сгрешен ISSN

Таблица 13. Поле 011 ISSN

В поле 012 на COMARC/B се съдържат допълнително подполета 0 Сигнатура и 9 Инвентарен номер.

COMARC/B		UNIMARC	
a	Индикатор за старопечатни и редки издания	a	Индикатор за старопечатни и редки издания
0	Сигнатура		
2	Код на системата за идентифициране на старопечатни и редки издания	2	Код на системата за идентифициране на старопечатни и редки издания
5	Институция, за която се отнася идентификатора	5	Институция, за която се отнася идентификатора
9	Инвентарен номер		

Таблица 14. Поле 012 Идентификатор за старопечатни и редки издания

Блок за кодирана информация 1XX съдържа кодирани елементи от данни. Полетата и в двата формата са почти идентични. Изключение прави поле 131 на UNIMARC.

COMARC/B		UNIMARC	
100	Общи данни, свързани с обработката	100	Общи данни, свързани с обработката
101	Език на документа	101	Език на документа
102	Страна на публикуване или на производство	102	Страна на публикуване или на производство
105	Текст – Монографии	105	Поле за кодирани данни: Монографии
106	Текст - Физически характеристики	106	Поле за кодирани данни: Физически характеристики на текстов материал
110	Продължаващи ресурси	110	Поле за кодирани данни: Продължаващи издания
115	Видеоматериали	115	Поле за кодирани данни: Видеоматериали
116	Графични материали	116	Поле за кодирани данни: Графични материали
117	Триизмерни артефакти и предмети	117	Поле за кодирани данни: Триизмерни артефакти и учебни помощни материали
120	Картографски материали – Общи сведения	120	Поле за кодирани данни: Картографски материали (Общо)
121	Картографски материали – Физическо описание	121	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Физически качества
122	Времеви период на съдържанието на единицата	122	Поле за кодирани данни: Времеви период на съдържанието на единицата
123	Картографски материали – Машаб и координатни системи	123	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Машаб и координатни системи
124	Картографски материали – Специфично означение за материала	124	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Анализ на вида на материала
125	Звукозаписи и нотни издания	125	Поле за кодирани данни: Звукозаписи и нотни издания
126	Звукозаписи – Физическо описание	126	Поле за кодирани данни: Звукозаписи: Физически качества
127	Продължителност на звукозаписи и нотни произведения	127	Поле за кодирани данни: Продължителност на звукозаписи и нотни произведения
128	Музикални изпълнения и партитури	128	Поле за кодирани данни: Музикални изпълнения и партитури
130	Микроформи – Физическо описание	130	Поле за кодирани данни: Микроформи: Физически характеристики
		131	Поле за кодирани данни: Картографски материали: Геодезично, координатно и

			вертикално измерване
135	Електронни ресурси	135	Поле за кодирани данни: Електронни ресурси
140	Старопечатни издания (Общо)	140	Поле за кодирани данни: Старопечатни издания (Общо)
141	Старопечатни издания: Специфични характеристики на екземпляра	141	Поле за кодирани данни: Старопечатни издания: Специфични характеристики на екземпляра

Таблица 15. Блок за кодирана информация IXX

Във формат UNIMARC подполетата са с фиксирана дължина и данните (с изключение на полета 101, 102, 123, 124, 127, 128, 131) се определят посредством позицията на символа в подполето. В COMARC/B данните се означават чрез различни кодове, използвани в полетата. Например в поле 100 Общи данни, свързани с обработката на COMARC/B подполета **b, c, d, e, f, g, h, i, l** отговарят на подполе **\$a** на поле 100 в UNIMARC. Мястото на кодиращия символ в UNIMARC зависи от определената във формата позиция.

Поле 100 COMARC/B		Поле 100 UNIMARC	
Подполета		подполе \$a Общи данни, свързани с обработката	
b	означение за годината на публикуване	дата на публикуване	позиция 8
c	година на публикуване 1	година на публикуване 1	позиции 9-12
d	година на публикуване 2	година на публикуване 2	позиции 13-16
e	код за предназначение	код за предназначение	позиции 17-19
f	код за официално издание	код за официално издание	позиция 20
g	код за модифициран запис	наличие на знаци, липсващи в основния знаков набор на системата	позиция 21
h	език на каталогизиране	език на каталогизиране	позиции 22-24
i	код за транслитерация	код за транслитерация	позиция 25
l	азбука на основното заглавие	азбука на заглавието	позиции 34-35

Таблица 16. Поле 100 Общи данни, свързани с обработката

Дата на въвеждане във файла е първият елемент от данни в поле 100 подполе **\$a** на формат UNIMARC и заема позиции от 0 до 7. В COMARC/B тази информация е част от системния файл: 000 \$b Дата на записа.

В поле 105 кодове **h** годишник, **m** докторска дисертация, **r** научно изследване, **t** развойно изследване, **u** правилник, **v** наръчник, **z** сборник и др. в подполе **b** Кодове за формата на съдържанието на COMARC/B, което кореспондира с позиции 4-7 на подполе **\$a** в UNIMARC, се различават по значение (например, COMARC/B поле 105 подполе **b** код *h* кодира годишник; UNIMARC поле 105 подполе **\$a** позиция 4-7 код *h* кодира описание на проект). Същото наблюдение важи и за подполе **f** Код за жанр на COMARC/B, което отговаря на позиция 11 на подполе **\$a** в UNIMARC. В UNIMARC се

използва едносимволен код, докато COMARC/B позволява въвеждането на двусимволен код, който характеризира в по-голяма степен жанра на произведението. Например код **a** роман, съдържа в COMARC/B кодове от **a1** до **a6**, които определят вида на романа.

Поле 110 на UNIMARC съдържа повече кодове, отколкото подполетата в COMARC/B.

COMARC/B		UNIMARC	
		подполе \$a Кодирани данни за продължаващото издание	
a	вид на продължаващия ресурс	вид на продължаващото издание	позиция 0
b	Периодичност	периодичност	позиция 1
c	Регулярност	регулярност	позиция 2
d	код за форма на документа	форма на документа	позиция 3
		вид на съдържанието	позиции 4-6
		материали от конференция	позиция 7
		наличие на заглавна страница	позиция 8
		наличие на показалец	позиция 9
		наличие на кумулативен показалец	позиция 10

Таблица 17. Поле 110

Структурата на поле 135 в COMARC/B се различава изцяло от структурата на UNIMARC, където кодировката е много по-детайлна.

COMARC/B		UNIMARC	
		подполе \$a Кодирани данни за електронни ресурси	
a	вид на електронния ресурс	вид на електронния ресурс	позиция 0
b	физическа форма	вид на материала	позиция 1
		цвят	позиция 2
		размери	позиция 3
		звук	позиция 4
		наситеност на двоичния образ	позиции 5-7
		брой на форматите на файла	позиция 8
		стандарт за качество	позиция 9
		оригинал/източник	позиция 10
		степен на компресиране	позиция 11
		качество на реформатирането	позиция 12

Таблица 18. Поле 135

Кодовете в COMARC/B за поле 135 \$b физическа форма изцяло се различават от тези прилагани в UNIMARC.

COMARC/B поле 135b		UNIMARC поле 135 \$a/1	
a	магнитна лента (1600 bpi)	a	касета с магнитна лента
b	магнитна лента (6250 bpi)	b	компютърен чип в касета
c	QIC2 (касета за PC)	c	касета с оптичен диск
d	касета DAT		

e	обикновена аудиокасета		
f	дискета 3 ½ in	f	компютърна магнитна лента
g	дискета 5,25 in		
h	CD-ROM	h	магнитна лента за големи ЕИМ
i	Онлайн		
j	DVD	j	дискета
z	Друга	z	Друга
		m	компютърен магнитооптичен диск
		o	компютърен оптичен диск
		r	система в режим online
		u	неизвестен

Таблица 19. Вид на материала в поле 135

Относно поле 140 разликата е в липсата на код 0 в подполета **i** Воден знак **j** Печатарски знак **k** Издателски знак **l** Украса в COMARC/B, който в UNIMARC, съответно позиции \$a/22/23/24/25 се използва, за да укаже, че не е наличен даденият белег.

В поле 141 COMARC/B съдържа допълнително информация за сигнатура и инвентарен номер.

В блок **2XX Блок за описателна информация** напълно идентични са полета *208 Специфична област за нотни издания*, *225 Серия* и *230 Специфична характеристика за електронен ресурс*. В останалите полета разликите са преди всичко в отпадането на подполета и промяна на статуса на полето (повтаряемо или не). Например в поле *200 Заглавие и сведения за интелектуалната отговорност* на COMARC/B липсват подполета **\$v** *Означение на том* и **\$5** *Институция*, за която се отнася полето, в поле *207 Продължаващи ресурси-номерация* не се съдържа подполе **\$z** *Източник на сведения за номерацията*. Полета *205 Сведения за изданието*, *210 Издателски данни*, *сведения за разпространението* са неповтарящи се в COMARC/B.

Основната разлика е в поле *215 Физическо описание*. В COMARC/B при описание на съставни части полето съдържа информация за съставната част и данни към коя основна библиографска единица принадлежат.

COMARC/B		UNIMARC	
a	Специфично означение за материал и обхват	a	Вид и специфична характеристика на документа
c	Други физически данни	c	Други физически характеристики
d	Размери	d	Размери
e	Придружителен материал	e	Придружителен материал
g	Номерация – трето ниво		
i	Номерация – второ ниво		
h	Номерация – първо ниво		

k	Хронология		
o	Алтернативна пагинация		
p	Алтернативна номерация – трето ниво		
q	Алтернативна номерация – второ ниво		
r	Алтернативна номерация – първо ниво		
s	Алтернативна хронология		

Таблица 20. Поле 215

Подполета **g, i, h, k, o, p, q, r, s** се използват при описването на съставни части. Когато описваме съставна част на монография се попълват подполета **a, g, i, h**, при описването на съставна част на продължаващо издание – подполета **a, g, i, h, k**. Подполета **o, p, q, r, s** са предназначени за описването на съставна част на продължаващо издание, която се явява и подсерия или приложение на друго продължаващо издание.

Тук се наблюдава съществена разлика в подхода на каталогизиране на многотомни издания. В UMIMARC се попълва поле **200 \$v** *Означение на том*, когато поле 200 е попълнено в някое от полетата на блок **4XX Блок за връзка** между записите (според технологията на въведените полета). Такава възможност изобщо не присъства в COMARC/V.

В блок **3XX Блок за забележки** основните разлики са в полетата, които съдържат двата формата.

Полета в COMARC/V		Полета в UNIMARC	
300	Обща забележка	300	Общи забележки
301	Забележка, отнасяща се до идентификационните номера	301	Забележки, отнасяща се до идентификационните номера
		302	Забележки, отнасящи се до идентификационните номера
		303	Общи забележки, отнасящи се до библиографската информация
304	Забележка, отнасяща се до заглавието и сведенията за отговорност	304	Забележки, отнасящи се до заглавието и сведенията за авторска отговорност
305	Забележка, отнасяща се до изданието и библиографската му история	305	Забележки, отнасящи се до изданието и библиографската му история
306	Забележка, отнасяща се до издаването, разпространението и т.н.	306	Забележки, отнасящи се до издаването, разпространението и т.н.
		307	Забележки, отнасящи се до физическата характеристика
		308	Забележки, отнасящи се до серията
		310	Забележки, отнасящи се до подвързията и начина на набавяне
311	Забележка за свързано поле	311	Забележки, които не могат да се получат автоматично от свързаните полета
		312	Забележки, отнасящи се до други заглавия
		313	Забележки, отнасящи се до начина на

			разкриване на съдържанието
314	Забележка, отнасяща се до интелектуалната отговорност	314	Забележки, отнасящи се до интелектуалната отговорност
		315	Забележки, отнасящи се до специфична информация за вида на документите (или вида на публикацията)
316	Забележка, отнасяща се до конкретния екземпляр	316	Забележки, отнасящи се до конкретния екземпляр
317	Забележка за произход	317	Забележка за произход
318	Забележка за действия, предприети с цел опазване на екземпляра	318	Забележка за действия, предприети с цел опазване на екземпляра
320	Забележка за библиографии / показалци / резюмета в описвания ресурс	320	Забележка за наличие на библиографии и показалци
321	Забележка за библиографии, реферативни издания и справочници, в които е отразена описваната библиографска единица	321	Забележка за библиографии, реферативни издания и справочници, в които е отразена описваната библиографска единица
322	Забележка за други участници създаването на библиографската единица (филми, видеоматериали и звукозаписи)	322	Забележки за личности и организации, които участват в художественото и техническото създаване на библиографската единица (видеоматериали)
323	Забележка за изпълнителите (филми, видеоматериали и звукозаписи)	323	Забележки за изпълнителите (видеоматериали)
324	Забележка за оригинала	324	Забележка за оригинала
325	Забележка за репродукция	325	Забележка за репродуцирано издание
326	Забележка за периодичност	326	Забележка за периодичност (Продължаващи издания)
327	Забележка за съдържание	327	Забележка за съдържанието
328	Забележка за дисертация (теза)	328	Забележка за дисертация (теза)
330	Резюме	330	Резюме
		332	Предпочитано цитиране на описваните материали
333	Забележка за читателско предназначение	333	Забележка за читателско предназначение
334	Забележка за награди		
336	Забележка за формата на електронния ресурс	336	Забележка за вида на електронния ресурс
337	Забележка за изискванията на системата	337	Забележка за изискванията на системата (Електронен ресурс)
		345	Забележка за информация, свързана с комплектуването

Таблица 21. Блок 3XX

Напълно идентични са полета 300, 301, 311, 314, 318, 320, 322, 323, 324, 325, 326, 333, 336, 337.

В полета 316 и 317 COMARC/B съдържа освен подполета **a** *текст на забележката* и **5** *Институция, за която се отнасят данните в полето* и подполета **0** *Сигнатура на екземпляра, за който се отнасят данните в полето* и **9** *Инвентарен номер на екземпляра, за който се отнасят данните в полето*, които от своя страна не присъстват в UNIMARC.

В поле 321 COMARC/B за разлика от UNIMARC съдържа подполета **a** *Текст на забележката* и **x** *ISSN*, но не съдържа подполе **b** *Години на обхват*.

В поле 327 разликите са съществени. В COMARC/B се съдържат две подполета: **0** *Въвеждащ текст* и **a** *Текст на забележката*. Индикатор 1 се отнася до пълнота на забележките и съдържа **стойности: 0** *Забележката за съдържание е непълна; 1* *Забележката за съдържание е пълна*. Индикатор 2 се отнася до форма на изхода и съдържа **стойности: 0** *Пунктуацията между повтарящите се подполета е точка и запетая; 1* *Пунктуацията между повтарящите се полета е нов ред*. Като цяло полето е повтарящо се.

Поле 327 COMARC/B (повтаряемо)		Поле 327UNIMARC (неповтарящо се)	
индикатори	стойност	Индикатори	стойност
1 пълнота на забележките	0 забележката за съдържание е непълна	1 пълнота на забележката	0 забележката за съдържание е непълна
	1 забележката за съдържание е пълна		1 забележката за съдържание е пълна
2 форма на изхода	0 пунктуацията между повтарящите се подполета е точка и запетая	2 недефиниран	
	1 пунктуацията между повтарящите се полета е нов ред		
подполета	повтаряемост	Подполета	повтаряемост
0 въвеждащ текст	не се повтаря		
a текст на забележката	повтаря се	a текст на забележката	повтаря се

Таблица 22. Поле 327

Наличието на допълнителен индикатор с определени стойности и допълнително подполе **0** в COMARC/B улеснява визуализирането на информация на каталожни картички. Когато е необходимо изработване на картички с допълнителни описания (препратки) е задължително отделните данни да бъдат вписани и в поле 423 *Издадено с...*

Поле 328 в COMARC/B съдържа подполета **a** *Текст на забележката*, **d** *Година на защита*, **e** *Година на промоция*, **f** *Научно звание*, **g** *Научна област*, докато в UNIMARC полето съдържа само подполе **a** *Текст на забележката*, за което няма стандартизирана форма за съдържанието му и се препоръчва прилагането на практиките на отделните правила за каталогизация.

За поле 330 COMARC/B предлага допълнително подполета **f** *Автор на анотацията или резюмето* и **z** *Език*. Общото подполе за двата формата е **a** *Текст на забележката*.

Блок **4XX**, както в UNIMARC, така и в COMARC/B е **блок за връзка между записите**. В този блок полетата са означени чрез вида на записа, към който се прави връзката. Към прилагането на технологията на въведените полета е предвидена и възможност за използване на стандартни подполета като каталогизиращата агенция сама решава коя техника ще използва. Технологията на въведените полета се използва в COMARC/B за полета 421, 423, 481 и 482 при описване на монографии. В останалите случаи се използва технологията на стандартните подполета, като подполе **a** *Основно/ключово заглавие* в COMARC/B не отговаря по съдържание на подполе **\$t** *Заглавие* от UNIMARC.

Полета в COMARC/B		Полета в UNIMARC	
410	Серия	410	Серия
411	Подсерия	411	Подсерия
421	Приложение	421	Приложение
422	Приложение към	422	Приложение към
423	Издадено с	423	Издадено с
430	Продължение на	430	Продължение на
431	Частично продължение на		
434	Поглъща		
435	Частично поглъща		
436	Образувано след сливане на...с...	436	Образувано след сливане на...с...
440	Продължен от	440	Продължено от
441	Частично продължен от		
444	Погълнат от		
445	Частично погълнат от		
446	Разделено на...,...и...	446	Разделено на...,...и...
447	Слято с...в...	447	Слято с...в...
		448	Възстановено под предишното заглавие
		451	Друго издание на същия носител
452	Друго издание на друг носител	452	Друго издание на друг носител
453	Преведено като	453	Преведено като
454	Превод на	454	Превод на
		455	Възпроизведено от
		456	Възпроизведено като
		461	Комплект
		462	Част от по-голям комплект
		463	Отделна физическа единица
464	Съставна част на монография		
		470	Рецензиран документ
481	Подвързани в същия том	481	Подвързани в същия том
482	Подвързано с	482	Подвързано с
488	Друго произведение, свързано по друг начин	488	Друго произведение, свързано с

Таблица 23. Блок 4XX

Полета 41X и 42X представят връзките между серии и приложения, полета 43X - връзки с предишни заглавия, полета 44X – променени заглавия, полета 45X - връзки с други издания, полета 46X – нива, и полета 47X и 48X – други връзки.

Блок **5XX** за **взаимосвързани заглавия** е петият за двата формата. Той обхваща информация за заглавията, които се съдържат в каталогизираната библиографска единица. Формат COMARC/B не съдържа поле *541 Заглавие на част* от UNIMARC и има дефинирано поле *539 Основно заглавие с команди LATEX*, което предназначено за търсене на математически и други символи.

Поleta в COMARC/B		Поleta в UNIMARC	
500	Унифицирано заглавие	500	Унифицирано заглавие
501	Унифицирано общо заглавие	501	Унифицирано общо заглавие
503	Условна редна дума	503	Условна редна дума
510	Паралелно основно заглавие	510	Паралелно основно заглавие
512	Корично заглавие	512	Корично заглавие
513	Заглавие на допълнителна заглавна страница	513	Заглавие на допълнителна заглавна страница
514	Надтекстово заглавие	514	Надтекстово заглавие
515	Колонтитул	515	Колонтитул
516	Заглавие на гърба на книгата	516	Заглавие на гърба на книгата
517	Други варианти на заглавието	517	Други варианти на заглавието
518	Заглавие на съвременен правопис	518	Заглавие на съвременен правопис
520	Преишно заглавие	520	Преишно заглавие (Продължаващи издания)
530	Ключово заглавие	530	Ключово заглавие (Продължаващи издания)
531	Съкратено заглавие	531	Съкратено заглавие (Продължаващи издания)
532	Развито заглавие	532	Развито заглавие
539	Основно заглавие с команда LATEX		
540	Допълнително заглавие, добавено от каталогизатора	540	Допълнително заглавие, добавено от каталогизатора
541	Предевено заглавие, добавено от каталогизатора	541	Предевено заглавие, добавено от каталогизатора
		545	Заглавие на част

Таблица 24. Блок 5XX

Напълно идентично е поле 520 и двата формата. В COMARC/B в полета 512, 513, 514, 516 и 517 не съдържат подполе **\$e** *Друга информация за заглавието*. Полета 500 и 501 не включват подполета **\$j** *Подрубрика за форма към унифицирано заглавие*, **\$x** *Тематична подрубрика към унифицирано заглавие*, **\$y** *Географска подрубрика към унифицирано заглавие*, **\$z** *Хронологична подрубрика към унифицирано заглавие*, когато се използват за предмет и **\$2** *Код на използваната система за предметизация*, **\$3** *Номер на контролния запис*.

поле 500 COMARC/B	подполета	
	a	Унифицирано заглавие
	b	Общо означение за материал
	h	Означение за частта
	i	Наименование на частта
	k	Година на издаване

	l	Пояснение към редната дума
	m	Език (като част от редната дума)
	n	Друга информация
	q	Версия (или година на версията)
	r	Средство за изпълнение (за музикални издания)
	s	Серия, опус или тема (за музикални издания)
	t	Преработка (за музикални издания)
	u	Ключ (за музикални издания)
поле 501 COMARC/B		
	a	Унифицирано общо заглавие
	b	Вид на документа
	e	Унифицирано подзаглавие
	k	Година на издаване и т.н.
	m	Език (като част от редната дума)
	r	Средство за изпълнение (за музикални издания)
	s	Номерация (за музикални издания)
	u	Ключ (за музикални издания)
	w	Сведение за аранжирмент (за музикални издания)

Таблица 25. Полета 500, 501 в COMARC/B

Използването на поле 503 е различно в двата формата. В UNIMARC полето е предназначено за библиографско описание с условна редна дума. Не се използва за произведения, които изискват описание под колективен автор, което включва и закони и договори, които се описват с редна дума наименование на страна. В COMARC/B полето се прилага за въвеждането на условна редна дума, която означава вида на официални издания.

Поле 510 в COMAR/B не съдържа подполета **\$j** *Том или период, свързани със заглавието* и **\$n** *Допълнителна информация*. Поле 530 не съдържа подполета **\$j** *Том или период, свързани със заглавието* и **\$v** *Означение на том* и е неповтарящо се. Поле 531 не съдържа **\$v** *Означение на том* и е неповтарящо се. Поле 532 не съдържа подполе **\$z** *Език на заглавието*. Поле 541 не съдържа подполета **\$e** *Подзаглавни данни* **\$h** *Номер на част* и **\$i** *Наименование на част*, а подполе **\$z** е повтарящо се.

Блок **6XX Блок за анализ на съдържанието** включва информация за съдържанието на документа, представено след индексирание според определени системи за търсене на информация. Напълно идентични са полета *676 Десетична класификация на Дюи*, *680 Класификация на Библиотеката на Конгреса на САЩ* и *686 Други класификации*.

Полета в COMARC/B		Полета в UNIMARC	
600	Име на лице, използвано като предмет	600	Име на лице, използвано като предмет
601	Име на колективен орган, използвано като предмет	601	Име на колективен орган, използвано като предмет

602	Име на фамилия, използвано като предмет	602	Име на фамилия, използвано като предмет
		604	Име и заглавие, използвани като предмет
605	Заглавие, използвано като предмет	605	Заглавие, използвано като предмет
606	Тематична рубрика, използвана като предмет	606	Тематична рубрика, използвана като предмет
607	Географско наименование, използвано като предмет	607	Географско наименование, използвано като предмет
608	Понятие за форма, жанр или физическа характеристика, използвани като предмет	608	Понятие за форма, жанр или физическа характеристика, използвани като предмет
609	Хронологична предметна рубрика		
610	Неконтролирани предметни термини	610	Неконтролирани предметни термини
		615	Категория, към която се отнася съдържанието (условно)
620	Мястото на издаване като точка за достъп	620	Мястото на издаване като точка за достъп
		660	Географски код (GAC)
		661	Хронологичен код
		670	PRECIS
675	Универсална десетична класификация (УДК)	675	Универсална десетична класификация (УДК)
676	Десетична класификация на Дюи (ДКД)	676	Десетична класификация на Дюи (ДКД)
680	Класификация на Библиотеката на Конгреса на САЩ	680	Класификация на Библиотеката на Конгреса на САЩ
686	Други класификации	686	Други класификации

Таблица 26. Блок 6XX

Поле 609 в COMARC/V кореспондира с поле 608 в UNIMARC.

Основните разлики са преди всичко в различните подполета използвани в двата формата. В поле 600 на формат COMARC/V не се използват подполета **\$g** *Развити инициали на лично име*, **\$p** *Принадлежност/адрес* и **\$t** *Заглавие*, които са представени с едно подполе **w** *Подрубрика за форма*, което е оригинално за COMARC/V. В поле 601 в COMARC/V не се използва подполе **\$t** *Заглавие*. В поле 605 не се използват подполета **\$r** *Начин на изпълнение (за музика)*, **\$s** *Номерация (за музика)*, **\$u** *Ключ (за музика)*. В полета 606, 607 и 608 в COMARC/V не се използва подполе **\$j** *Подрубрика за форма*. Вместо него се използва подполе **\$x** *Тематична подрубрика*.

В полета 600, 602, 605, 606 има разлика и в индикаторите. В COMARC/V индикатор 1 се отнася до показването и има четири стойности: **0** – не се изобразява, **1** – показва се в каталози, **2** – показва се в библиографии, **3** – показва се в каталози и библиографии. Индикатор 1 в поле 600 на UNIMARC е недефиниран, в полета 605, 607, 608 и двата индикатора са недефинирани. Индикаторите в поле 606 на COMARC/V изцяло не кореспондират с индикаторите на полето в UNIMARC.

В поле 620 на COMARC/V не се използва подполе **\$3** *Номер на контролен запис*. Поле 675 съдържа подполета **b** *Съкратен индекс*, **c** *Класификационен индекс за COBIB*, **s** *Статистика*, **u** *Класификационен индекс за локални каталози*, които не са дефинирани в UNIMARC. Поле 680 в COMARC/V не съдържа подполе **\$b** *Сигнатура*.

Блок **7XX** Блок за интелектуална отговорност съдържа имената на индивидуални автори и колективи, които имат отговорност към описваната библиографска единица. В COMARC/V не се предвижда въвеждането на информация за име на фамилия, полета 720, 721 и 722 и поле 730, което съдържа неструктурирана форма на име.

Полета в COMARC/V		Полета в UNIMARC	
700	Лично име – първична интелектуална отговорност	700	Лично име – първична интелектуална отговорност
701	Лично име – алтернативна интелектуална отговорност	701	Лично име – алтернативна интелектуална отговорност
702	Лично име – вторична интелектуална отговорност	702	Лично име – вторична интелектуална отговорност
710	Наименование на колективен орган - първична интелектуална отговорност	710	Наименование на колективен орган - първична интелектуална отговорност
711	Наименование на колективен орган - алтернативна интелектуална отговорност	711	Наименование на колективен орган - алтернативна интелектуална отговорност
712	Наименование на колективен орган - вторична интелектуална отговорност	712	Наименование на колективен орган - вторична интелектуална отговорност
		720	Име на фамилия - първична интелектуална отговорност
		721	Име на фамилия - алтернативна интелектуална отговорност
		722	Име на фамилия - вторична интелектуална отговорност
		730	Име – интелектуална отговорност

Таблица 27. Блок 6XX

Полета 700 и 701 в COMARC/V не се съдържат подполетата от UNIMARC **\$g** *Развиване на инициал на лично име*, **\$p** *Принадлежност към институция/адрес*, тъй като има дефинирани оригинални подполета в COMARC/V - **6** *Данни за връзки между полетата*, **7** *Шифър на изследователя*, **8** *Шифър на институцията/организацията*, **9** *Номер на предишен контролен запис*. На лице е съществено различие и в дефинираните индикатори. В UNIMARC индикатор **1** е недефиниран, а индикатор **2** определя формата на името и има две стойности: **0** - името е въведено в прав ред, **1** - името е въведено под фамилно, бащино и др. име. В поле 700 на COMARC/V индикатор **1** е дефиниран като индикатор за изход. Стойностите са: **#** - включва се в персонална библиография; **2** - не се включва в персонална библиография. В поле 701 и 702 на COMARC/V индикатор **1** е дефиниран също като индикатор за изход, но има определени три стойности: **0** - включва се в библиография; **1** - включва се в библиография и каталожни картички; **2** - не се включва в персонална библиография.

Поле 700 COMARC/B		Поле 700 UNIMARC	
индикатори	стойност	индикатори	стойност
1 за изход	# включва се в персонална библиография	1	недефиниран
	2 не се включва в персонална библиография		
2 форма на изхода	0 името е в прав ред	2 форма на името	0 името е в прав ред
	1 името е въведено под фамилно, бащино и др. име		1 името е въведено под фамилно, бащино и др. име
Поле 701, 702 COMARC/B		Поле 701, 702 UNIMARC	
1 за изход	0 включва се в библиография	1	недефиниран
	1 включва се в библиография и каталожни картички		
	2 не се включва в персонална библиография		
2 форма на изхода	0 името е въведено в прав ред	2 форма на името	0 името е в прав ред
	1 името е въведено под фамилно, бащино и др. име		1 името е въведено под фамилно, бащино и др. име

Таблица 28. Индикатори на полета 700, 701, 702

Полета 710, 711 и 712 в COMARC/B са идентични с полетата в UNIMARC с изключение, че подполе **\$p** *Принадлежност към институция/адрес* в UNIMARC се заместват с подполета **6** *Данни за връзки между полетата* (за полета 711, 712) и **8** *Код за институция/организация* (за полета 710, 711, 712) в COMARC/B. Също така в COMARC/B пунктуацията се визуализира автоматично.

Блок **8XX** Блок за международно използване съдържа полета, които са договорени на международно ниво и не са били включени в блоковете от 0XX до 7XX.

Полета в COMARC/B		Полета в UNIMARC	
		801	Първоначален източник
		802	Център за ISSN
830	Обща бележка на каталогизатора	830	Работна бележка на каталогизатора
856	Електронен адрес и достъп	856	Електронен адрес и достъп
		886	Данни, които не са конвертирани от изходния формат

Таблица 29. Блок 8XX

В поле 856 COMARC/B не съдържа подполе **\$e** *Дата и час на последното ползване, при което е събрана информацията* от UNIMARC, а използва подполе **3** *Информация за материала*. Също така индикатор **2** е недефиниран в UNIMARC докато в COMARC/B е дефиниран като индикатор за отношение със стойности: **0** - електронен ресурс; **1** - електронна версия; **2** - сроден електронен ресурс; **8** - не се генерира автоматично въвеждащ израз.

Поле 856 COMARC/B		Поле 856 UNIMARC	
индикатори	стойност	индикатори	стойност
1 начин на достъп	_ без информация	1 начин на достъп	# без информация
	0 електронна поща		0 електронна поща
	1 FTP		1 FTP
	2 включване към отдалечен компютър		2 включване към отдалечен компютър
	3 достъп чрез комутируема телефонна линия		3 достъп чрез комутируема телефонна линия
	4 HTTP		4 HTTP
	7 начин на достъп определен в подполе у		7 начин на достъп определен в подполе \$у
2 отношение	0 електронен адрес	2 недефиниран	
	1 електронна версия		
	2 сроден електронен ресурс		
	8 не се генерира автоматично въвеждащ израз		

Таблица 30. Поле 856

Блок **9XX** е предназначен за **национално използване** от агенциите, които са приели UNIMARC като основен национален формат.

Формат COMARC/B предлага собствено разработена система за **аналитично описание**. Записите съдържат само информация за отделната част, а данните за главната единица се добавят автоматично. При аналитично описание на статия от периодично издание свързваща роля играе ISSN номерът (поле 011 а), когато се съставя запис за съставна част от монографично издание се използва идентификационния номер на записа (поле 464) за изграждане на връзка.

Посочените различия са достатъчно основание за необходимостта от разработването на конвертиращи таблици от формат COMARC/B към програмните продукти, използвани от библиотеките в България, които ще се третират като така наречените асоциирани членове. Обменът чрез UNIMARC се извършва на международно ниво, а в рамките на страната записите от централната каталогизация ще бъдат предоставяни в изходен формат COMARC/B.

3. Обмен на данни

С влизането на България в мрежата COBISS.Net в рамките на изградената и действаща от десетилетия система за обмен на каталожни записи се налагат съществени промени. На първо място измененията са свързани с нивото на записа, разпространяван в рамките на страната. Както бе споменато, записите от централната каталогизация отговарят по пълнота на записите, използвани в Националната библиография на България. За нуждите на електронните каталози тази пълнота не е необходима. От гледна точка на потребителите част от библиографската информация не е ценна. Наблюдава се и забавяне на достъпа до информацията. За целите и удобство на ползвателите е важно записите да притежават достатъчно идентификационни елементи и точки за достъп.⁸⁸ В духа и целите на изследването на ИФЛА, FRBR* се смята, че определеният основен библиографски запис е напълно достатъчен, за да се постигне задоволяване на потребителските изисквания и достъпа до информация. В рамките на националната мрежа ще се обменят записи, отговарящи на основното ниво на функционалност на библиографските записи, определени от FRBR. В този смисъл информацията, ще отговаря изцяло и на изискванията на международните стандарти за библиографско описание и разработеният проект за Международни правила за каталогизация.*

В определена степен въвеждането на комуникативен формат е възможно да доведе и до промени в самото библиографско описание. COMARC/B е формат, разработен за използване от библиотеки, стъпващи на обща традиция в каталожната си практика (съвместната работа в рамките на страните от бившата Югославска федерация). Независимо, че в основата на българските стандарти, от една страна и на формата, от друга страна, са вложени изискванията на ISBD, съществуват различия, които могат да доведат или до промени в българските нормативни документи, или до приспособяване на формата към националните изисквания. Българската страна е първата, която се присъединява към мрежата, без да е била част от съществуващата по-

⁸⁸ Людсканова, Виолета. Препоръки за ..., с. 29-30

* Вж Глава 1, т. 1.2.

* Вж Приложения 12 и 13, представящи схеми на базови записи за отделните видове каталогизирани същности

рано система. Този факт ще окаже друстранно влияние (върху мрежата и върху българските практики) и върху използваните български софтуерни продукти.

3.1. Обмен на библиографски записи за монографии във формат COMARC/B и програмни продукти, използвани на българския информационен пазар (програмен продукт „e-Lib”, програмен продукт „АБ”)

На базата на определените основни данни в изследването FRBR, които е необходимо да присъстват в националния библиографски запис, за да се гарантира достъп до търсената информация, съм разработила сравнителна таблица, илюстрираща отразяването на информацията в съответствие с международните изисквания, формат COMARC/B и програмни продукти e-Lib и АБ. Основното ниво на функционалност на записите, според този модел, не е задължително за спазване от националните библиографски агенции. Трябва да се има предвид, че определеното основно ниво е достатъчно за идентифицирането на информацията от страна на потребителите.

Сравнителна таблица

Основно ниво на функционалност на библиографските записи, според FRBR		Елементи на библиографския запис, според COMARC/B				Елементи на библиографския запис, според e-Lib		Елементи на библиографския запис, според АБ		
Елементи на описанието										
Област на библиографското описание	Елементи от областта	Наименование на поле	№	Индикатори	Подполета	№ на поле	подполета	Наименование на поле	Име на поле от базата	Наименование на поле
Област на заглавието и сведения за авторската отговорност	същинско заглавие	Заглавие и сведения за отговорност	200	1 индикатор за значимост на заглавието 0 заглавието не е точка за достъп 1 е точка за достъп	a основно заглавие d паралелно основно заглавие e допълнение към заглавието	20	^a заглавие ^d паралелно заглавие ^b подзаглавни данни ^c авторска отговорност ^e паралелни подзаглавни данни ^f паралелна авторска отговорност	Заглавие и авторска отговорност	kng_os->osn_zag	Заглавие - Книги
	паралелно(и) заглавие(я) (по преценка)								kng_os->parl_zag	Паралелно загл.
	авторска отговорност(и), идентифицираща индивид(и) и/или група(и), които имат принципно отношение към съдържанието								avtokl->avtor	Автори
Област на характеристика на изданието	сведения за изданието	Сведения за изданието	205	няма определени индикатори	a сведения за изданието b сведения за препечатка d паралелно сведение за изданието f сведение за отговорност, отнасяща се до изданието g следващо сведение за отговорност	30		Поредност на изданието	kng_os->izdanie	Издание
	допълнителни сведения за изданието									
Област на специфика на материала (или вид на публикацията)	номерация (продължаващи издания)	Продължаващи ресурси: Номерация	207	няма определени индикатори	a година и означение на том					
	математически данни – координати (картографски материали)	Картографски материали - математически данни	206	няма определени индикатори	a математически данни					
	математически данни – мащаб (картографско изображение/обект)									
	сведения за музикално представяне – вид на партитурата (нотиране)	Нотни издания	208	няма определени индикатори	a специфични данни за нотни издания d паралелни специфични данни за нотни издания					

Сравнителна таблица

Област на издателските данни, данни за разпространение и др.	местоиздаване, място на разпространение и др.	Издателски данни, сведения за разпространение и др.	210	няма определени индикатори	a място на издаване, разпространение и др.	40	^a място на издаване	Местоиздаване и издателство	kng_os->grad_izd	Местоиздаване		
	b адрес на издателя, разпространителя и др.				^b издателство				kng_isbn->izdat	Издателство		
	име на издател, разпространител и др.				d година на издаване, разпространение и др.	42	Година на издаване	kng_os->g_izd	Год. на издаване			
дата на публикуване, разпространение и др.												
Област на физическата характеристика	вид на материала	Физическо описание	215	няма определени индикатори	a специфично означение на материала	50		Пагинация	kng_os->pages	Страници		
	количествена характеристика (по преценка)											
					c други физически характеристики	51	Илюстрации	kng_os->pages	Страници			
	размер (по преценка)				d размери	52	Размер на изданието	kng_os->razmer	Размер			
					e придружителен материал	53	Съпроводителен материал	kng_os->sapr_mat	Съпровод. мат.			
Област на серията	основно заглавие на серията	Серия	225	1 форма на заглавието	0 различава се от установената форма 1 няма установена форма 2 не се различава от установената форма	60	Серия	^a заглавие на серията	kng_os->seria	Серии		
	паралелно заглавие на серията (по преценка)			d паралелно заглавие на серията								
	първо сведение за авторска отговорност, отнасящо се до серията (при необходимост)			f сведение за отговорност								
				h номер на подсерия	^i № на изданието в подсерията	kng_os->n_podseria	N: подсерия					
								i наименование на подсерия	^g Заглавие на подсерия	kng_os->podseria	Подсерия	
	номерация в сериите											v номерация в серията
								^e ISSN				
					^h ISSN на подсерията							
Област на забележките	забележки за формата на проявление (по преценка)	Обща забележка	300	1 за изход	0 изписва се на каталожна картичка и на библиография	а	текст на забележката					
					1 изписва се на каталожна картичка							
				2 неопределен								
	забележка за езика (при необходимост)											

Сравнителна таблица

забележка за отличителни характеристики на формата на проявление	Забележка за библиографии, показатели, резюмета в описвания ресурс	320	1 за изход	0 изписва се на каталожна картичка и на библиография 1 изписва се на каталожна картичка	a текст на забележката				
			2 неопределен						
	Забележка за дисертация	328	няма определени индикатори		a текст на забележката				
	Забележка за читателско предназначение	333	няма определени индикатори		a текст на забележката				
	Забележка за награди	334	няма определени индикатори		a текст на забележката				
периодичност (продължаващи издания)	Забележка за периодичност	326	няма определени индикатори		a периодичност b период				
забележка за медията при представяне формата на проявление (ноти или звукозаписи)									
забележка за изданието и библиографска история – приемник (при необходимост)	Обща забележка	300	1 за изход	0 изписва се на каталожна картичка и на библиография	a текст на забележката	70	Забележки	kng_os->zabel	Забележка
забележка за изданието и библиографска история – приложение (при необходимост)									
забележка за изданието и библиографска история – допълнение (при необходимост)									
забележка за изданието и библиографска история – редакция									
забележка за изданието и библиографска история – превод									
забележка за изданието и библиографска история – основно произведение (при необходимост)									
забележка за изданието и библиографска история – аранжмент (музика)									
забележка за физическо описание – медия (при необходимост)									
забележка за физическо описание – фолиация (инкунабули)									
забележка за физическо описание – съпоставяне (инкунабули)									

Сравнителна таблица

	забележка за физическо описание – коефициент на намаление (микроформи)																		
	забележка за физическо описание – формат на представяне (визуали проекции)																		
	забележка за изисквания към системата (електронни ресурси)	Забележка за изисквания към системата	337	няма определени индикатори		a текст на забележката													
	забележка свързани с подвързията и достъпността – източници на придобиване/достъп																		
	забележка за ограничения в употребата/достъп (при необходимост)																		
	забележка за начина на достъп (електронни ресурси с отдалечен достъп)	Забележка за изисквания към системата	337	няма определени индикатори		a текст на забележката													
	забележка за начина на достъп - адрес на достъп (електронни ресурси с отдалечен достъп)																		
Област на стандартен (или алтернативен) номер и условия за набавяне	стандартен номер (или алтернативен)	Международен стандартен номер на книгата (ISBN)	010	няма определени индикатори		a номер b пояснение d начин на разпространение и/или цена z стрешен ISBN		80	^a ISBN (само цифри) ^h цена ^i валута	ISBN, цена	kng_isbn->isbn	ISBN							
Организащи елементи – точки за достъп																			
Форми на имена		Име на лице - първична отговорност	700	1 за изход	# включва се в персонална библиография 2 не се включва в персонална библиография	a първи елемент от редната дума b част от име, което не е първи елемент на редната дума c допълнения към имената d римски цифри f дати 4 код за ролята на лицето по отношение на библиографската единица		^a автор в инверсия											
				2 начин на въвеждане на името	0 име в прав ред 1 име инверсия														
				1 вид колективен автор	0 наименование на колективен орган 1 конференция	a част от наименованието, използвана като първи		^b колективен автор											

Сравнителна таблица

	форма(и) на име на лице(a) и/или на колектив(и) с основна отговорност към произведението	Наименование на колективен орган - първична отговорност	710	2 начин на извеждане на наименованието	0 наименование в инвертирана форма 1 наименование, въведено под названието на страната или на висшестоящ орган 2 наименование, въведено в прав ред	елемент b подразделение c допълнение или пояснение към името d поредност на конференцията e място на провеждане на конференцията f година на провеждане на конференцията g инвертиран елемент h част от наименованието, различно от редната дума и от инвертирания елемент 4 Код за ролята на колективния орган по отношение на библиографската единица 8 Код за институцията/организацията	10		Автор	kng_os->r_p	Редно поле
	форма(и) на име на лице(a) и/или на колектив(и) с основна отговорност към формата на проявление	Име на лице - алтернативна отговорност; - вторична отговорност	701 702	1 за изход	0 включва се в библиографии 1 включва се в библиографии и каталожни картички 2 не се включва в персонална библиография	a първи елемент от редната дума b част от име, което не е първи елемент на редната дума с допълнения към имената d римски цифри f дати 4 код за ролята на лицето по отношение на библиографската единица	140		Имена, за които става дума	avtokl->avtor	Автори
		Наименование на колективен орган - алтернативна отговорност; - вторична отговорност	711 712	2 начин на въвеждане на името	0 име в прав ред 1 име инверсия				Колективен автор за който става дума	avkokl->avko	Колективен автор
				Полетата съдържат идентични стойности на поле 710			902				
Форми на заглавие	форма(и) на заглавие на произведението(ята)	Унифицирано заглавие	500	1 за значимост на заглавието	0 не е точка за достъп	a унифицирано заглавие					
	допълнение към унифицирано заглавие – език					m език					
	допълнение към унифицирано заглавие – други отличителни характеристики					n друга информация					
	допълнение към унифицирано заглавие – медия на представяне (музика)					g медия (за музикални издания)					
	допълнение към унифицирано заглавие – номерация (музика)					s серия, опус или тема (за музикални издания)					
				2 за основното описание							

Сравнителна таблица

	допълнение към унифицирано заглавие – ключ (музика)				1 не се използва в COMARC/B	u ключ (за музикални издания)					
	допълнение към унифицирано заглавие – аранжирмент (музика)					t преработка (за музикални издания)					
Форма(и) на серия(и)	форма на серии										
Форми на предметните рубрики/класификационните индекси		Име на лице, използвано като предмет	600	1 за изход	0 не се включва 1 включва се в каталожни картички 2 включва се в	a първи елемент от редната дума b част от име, което не е първи елемент на редната дума c допълнения към имената d римски цифри f дати w подрубрика за форма x тематична подрубрика у географска подрубрика z хронологична подрубрика 2 Код на системата за предметизация 6 Данни за връзка между полетата				zanek1->zane	За него / за нея
				2 за начин на въвеждане на името	0 име в прав ред 1 име инверсия						
		Наименование на колективен орган използвано като предмет	601	1 вид колективен автор	0 наименование на колективен орган 1 конференция	a част от наименованието, използвана като първи елемент b подразделение c допълнение или пояснение към името d поредност на конференцията e място на провеждане на конференцията f година на провеждане на конференцията g инвертиран елемент h част от наименованието, различно от редната дума и от инвертирания елемент w подрубрика за форма x тематична подрубрика у географска подрубрика z хронологична подрубрика 2 Код на системата за предметизация 6 Данни за връзка между полетата					
				2 начин на извеждане на наименованието	0 наименование в инвертирана форма 1 наименование, въведено под названието на страната или на висшестоящ орган 2 наименование, въведено в прав ред						

Сравнителна таблица

форми на предметните рубрики и/или класификационните индекси за основната тема(и) на произведението(а)	Име на фамилия, използвано като предмет	602	1 за изход	<p>0 не се включва</p> <p>1 включва се в каталожни картички</p> <p>2 включва се в библиографии</p> <p>3 включва се в каталожни картички и в библиографии</p>	<p>a редна дума f дати w подрубрика за форма x тематична подрубрика y географска подрубрика z хронологична подрубрика 2</p> <p>Код на системата за предметизация 6 Данни за връзка между полетата</p>	150	^a основна рубрика ^b I подрубрика ^c II подрубрика	Предметни рубрики		
			2 неопределен							
	Заглавие, използвано като предмет	605	1 за изход	<p>0 не се включва</p> <p>1 включва се в каталожни картички</p> <p>2 включва се в библиографии</p> <p>3 включва се в каталожни картички и в библиографии</p>	<p>a редна дума h номер на част i наименование на част k година на публикуване l подрубрика за форма m език (когато е част от предметната рубрика) n друга информация q версия (или година на версията) w подрубрика за форма x тематична подрубрика y географска подрубрика z хронологична подрубрика 2</p> <p>Код на системата за предметизация 6 Данни за връзка между полетата</p>					
2 неопределен										
	606 Тематична предметна рубрика	606 607 608 609	1 за изход	<p>0 не се включва</p> <p>1 включва се в каталожни картички</p> <p>2 включва се в библиографии</p> <p>3 включва се в каталожни картички и в библиографии</p>	<p>a редна дума w подрубрика за форма x тематична подрубрика y географска подрубрика z хронологична подрубрика 2 Код на системата за предметизация 6 Данни за връзка между полетата</p>			terukl->teru	Тематична рубрика	
	607 Географско наименование, използвано като предмет									
	608 Хронологична предметна рубрика		2 неопределен							
								gepokl->gepo	Географско понятие	
								prubkl->prub	Предметна рубрика	

Сравнителна таблица

		608 Формална предметна рубрика						prubkl->prub	Предметна рубрика		
		Неконтролирани предметни термини	610	1 ниво на термина	0 без определено ниво 1 първостепенен термин 2 второстепенен термин # без информация за нивото						
				2 неопределен						a предметен термин b термин за форма z език на предметния термин	
		УДК	675	няма определени индикатори		a класификационен индекс	90		Класификационен индекс		udkkl->udk.kod

Според модела FRBR данните, необходими за отразяването на описваната библиографска същност са разделени на две основни групи: *Елементи на описанието* и *Организиращи елементи – точки за достъп*. Първата група отговаря на областите на библиографското описание, познати ни от стандартите за библиографско описание. От своя страна, наименованията на отделните полета в COMARC/V също са идентични с областите на описанието. Това наблюдение се основава и на факта, че форматът е разработен на основата на UNIMARC, който изцяло е съобразен с ISBD. Подобно съответствие се наблюдава и в организационната структура на продукта e-Lib (Приложение 14) докато при АБ така предложеният списък с полета (Приложение 15) не позволява да се твърди, че структурата на записите отговаря на определени норми.

Втората група данни са свързани с точките за достъп или това са всички форми на имена, предмети, заглавия, индекси, които изпълняват ролята на входи към съдържанието на отделното произведение. Формат COMARC/V предлага изключително богато разнообразие от форми на точките за достъп, докато софтуерните продукти e-Lib и АБ значително са ограничени по отношение на тяхното видово многообразие.

Като илюстрация към поведението на софтуера при реален обмен на библиографски записи на основата на експеримент по ръчно прехвърляне на данни от базов запис към запис в среда e-Lib и АБ предлагам Примери 1-18. Целта на проведените опити бе да се прецени степента на съответствие на данните, необходимостта от промяна в софтуера или каталогизационните правила както и да се установи дали е възможно извършването на обмен на библиографска информация в рамките на страната, независимо от разнообразието в прилаганите програмни продукти. На основата на Сравнителната таблица и примерите се налагат редица констатации и заключения, които биха изиграли съществена роля в бъдещото сътрудничество на национално ниво.

JELENC, Zoran

Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih / Zoran Jelenc. - Ljubljana :
 Filozofska fakulteta pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, PZE za pedagogiko,
 1980. - 65 str. : graf. prikazi ; 30 cm

Bibliografija: str. 64-65

374.7.048

COBISS.SI-ID 18022

Запис в COMARC/B			Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	подполета	поле	подполета	поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		t2.01 - Professional Monograph	типологична характеристика	Professional Monograph		
	7ba - Latin					
100		bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
		c1980				
		ek - adult, serious				
		hslv - Slovenian				
	lba - Latin					
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia
105		aa - illustrations				
200	0#	a Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih	20	a Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih	kng_os->osn_zag	Svetovalno delo na področju izobraževanja odraslih
		f Zoran Jelenc		c Zoran Jelenc	avtokl->avtor	Zoran Jelenc
210		a Ljubljana	40	a Ljubljana	kng_os->grad_izd	Ljubljana
	c Filozofska fakulteta pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, PZE za pedagogiko	b Filozofska fakulteta pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, PZE za pedagogiko		kng_isbn->izdat	Filozofska fakulteta pri univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, PZE za pedagogiko	
	d 1980	1980	kng_os->g_izd	1980		

215		a65 str.	50	65 str.	kng_os->pages	65 str. : graf. Prikazi
		cgraf. prikazi	51	graf. prikazi		
		d30 cm	52	30 cm.		
320		aBibliografija: str. 64-65	70	Bibliografija: str. 64-65	kng_os->zabel	Bibliografija: str. 64-65
606	1#	aizobraževanje odraslih	150	^aizobraževanje odraslih	terukl->teru	izobraževanje odraslih
		2EET				
606	1#	asvetovanje	150	^asvetovanje	terukl->teru	svetovanje
		2EET				
606	1#	aadult education	150	^aadult education	terukl->teru	adult education
		2EET				
606	1#	aguidance	150	^aguidance	terukl->teru	guidance
		2EET				
675		a374.7.048	90	374.7.048	udkkl->udk.kod	374.7.048
		s374.7.02/.08				
		b374.7.02/.08				
		vdo 4. izd				
		c374 - Education and training out of school. Adult education. Further education			udkkl->udk.text	Education and training out of school. Adult education. Further education
700	#1	32746467	10		kng_os->r_p	
		aJelenc		^aZoran, Jelenc		Zoran, Jelenc
		bZoran				
		707129				
		4070 - author				
		84-002 - Andragoški center Republike Slovenije				

JERNEJEC, Mitja, 1924-

Družbeni centri / obdelala Mitja Jernejec, Braco Mušič ; za tisk priredil in dopolnil Mitja Jernejec. - Ljubljana : Urbanistični inštitut Slovenije, 1964. - 144 f., [27] f. pril. : ilustr. ; 29 cm

Bibliografija

725.813

COBISS.SI-ID 198532

Запис в COMARC/B			Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	подполета	поле	подполета	поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed monograph
		cm – monograph		monograph		
		d0 - no hierarchical relationship				
		t2.02 - Professional Monograph	типологична характеристика	Professional Monograph		
	7ba - Latin					
100		c1964				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia
105		aa - illustrations				
200	0#	a Družbeni centri	20	a Družbeni centri	kng_os->osn_zag	Družbeni centri
		f obdelala Mitja Jernejec, Braco Mušič		c obdelala Mitja Jernejec, Braco Mušič ; za tisk priredil in dopolnil Mitja Jernejec	avtokl->avtor	obdelala Mitja Jernejec, Braco Mušič ; za tisk priredil in dopolnil Mitja Jernejec
		g za tisk priredil in dopolnil Mitja Jernejec				

210		aLjubljana	40	^aLjubljana	kng_os->grad_izd	Ljubljana
		cUrbanistični inštitut Slovenije		^bUrbanistični inštitut Slovenije	kng_isbn->izdat	Urbanistični inštitut Slovenije
		d1964		1964	kng_os->g_izd	1964
215		a144 f., [27] f. pril.	50	144 f., [27] f. pril.	kng_os->pages	144 f., [27] f. pril. : ilustr.
		cilustr.	51	ilustr.		
		d29 cm	52	29 cm		
320		aBibliografija	70	Bibliografija	kng_os->zabel	Bibliografija
610		aSlovenija	150	^aSlovenija	kewokl->kewo	Slovenija
		aarhitektura		^aarhitektura		arhitektura
		asocializem		^asocializem		socializem
		akrajevne skupnosti		^akrajevne skupnosti		krajevne skupnosti
		akinodvorane aknjižnice		^akinodvorane aknjižnice		kinodvorane aknjižnice
		agledališča		^agledališča		gledališča
		akulturni centri		^akulturni centri		kulturni centri
		ajavne zgradbe		^ajavne zgradbe		javne zgradbe
		zslv - Slovenian				
675		a725.813	90	725.813	udkkl->udk.kod	725.813
		s71/72				
		b71/72				
		c725 - Public, civil, commercial, industrial buildings. Secular architecture				
675		a711.571	90	711.571	udkkl->udk.kod	711.571
700	#1	32401379	10		kng_os->r_p	
		aJernejec		^aJernejec, Mitja		Jernejec, Mitja
		bMitja				
		705283				
		f1924-				
		4070 - author				
		81-005 - Urbanistični inštitut RS				
701	11	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Vladimir Braco		Mušič, Vladimir Braco
		bVladimir Braco				
		700475				
		4070 - author				
		81-005 - Urbanistični inštitut RS				

Пример 2

901	10	31553507	140		avtokl->avtor	
		aAkant		Akant		Akant
		5e - pseudonym				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Braco		Mušič, Braco
		bBraco				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Braco Vladimir		Mušič, Braco Vladimir
		bBraco Vladimir				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Braco Vladimir-		Mušič, Braco Vladimir-
		bBraco Vladimir-				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Vladimir		Mušič, Vladimir
		bVladimir				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Vladimir-B.		Mušič, Vladimir-B.
		bVladimir B.				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMušič		Mušič, Vladimir-Braco		Mušič, Vladimir-Braco
		bVladimir-Braco				
901	13	31553507	140		avtokl->avtor	
		aMusic		Music, Vladimir Braco		Music, Vladimir Braco
		bVladimir Braco				

COOPER, Kenneth H.

Novi aerobik : hitrejši od infarkta : program vadbe, ki je spremenil življenje milijonov Američanov / Kenneth Cooper ; [prevod iz angleščine Saša Prešern]. - Ljubljana : Šolski center za telesno vzgojo, 1979 (Ljubljana : Šolski center za telesno vzgojo). - 221 str. : ilustr. ; 21 cm

Prevod dela: The new aerobics. - Kazalo

613.7:796.1

796.1:613.7

796.015

COBISS.SI-ID 510750

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	подполета	поле	подполета	поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		t2.06 - Manual, Dictionary, Lexicon, Atlas, Map	типологична характеристика	Manual, Dictionary, Lexicon, Atlas, Map		
		7ba - Latin				
100		c1979				
		ek - adult, serious				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	1#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
		ceng - English		eng - English	kng_os->dr_ezici	eng - English

102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia	
105		aa - illustrations					
		e1 - index present					
200	0#	aNovi aerobik	20	^aNovi aerobik	kng_os->osn_zag	Novi aerobik	
		ehitrejši od infarkta		^bhitrejši od infarkta : program vadbe, ki je spremenil življenje milijonov Američanov	kng_os->pod_zag	hitrejši od infarkta : program vadbe, ki je spremenil življenje milijonov Američanov	
		eprogram vadbe, ki je spremenil življenje milijonov Američanov					
		fKenneth Cooper		^cKenneth Cooper ; [prevod iz angleščine Saša Prešern]	avtokl->avtor	Kenneth Cooper ; [prevod iz angleščine Saša Prešern]	
		g[prevod iz angleščine Saša Prešern]					
210		aLjubljana	40	^aLjubljana	kng_os->grad_izd	Ljubljana	
		cŠolski center za telesno vzgojo		^bŠolski center za telesno vzgojo	kng_isbn->izdat	Šolski center za telesno vzgojo	
		d1979		1979	kng_os->g_izd	1979	
		eLjubljana		43	^aLjubljana		
		gŠolski center za telesno vzgojo		^bŠolski center za telesno vzgojo	kng_os->pecatnica	Šolski center za telesno vzgojo	
215		a221 str.	50	221 str.	kng_os->pages	221 str. : ilustr.	
		cilustr.		51			ilustr.
		d21 cm		52			21 cm
300	1#	aPrevod dela: The new aerobics	70	Prevod dela: The new aerobics	kng_os->zabel	Prevod dela: The new aerobics	
320		aKazalo	70	Kazalo	kng_os->zabel	Kazalo	
500	00	a#The #new aerobics					
610		atrening	150	^atrening	kewokl->kewo	trening	
		ašportna aktivnost		^ašportna aktivnost		športna aktivnost	
		atelesne značilnosti		^atelesne značilnosti		telesne značilnosti	
		avarnost		^avarnost		varnost	
		aterapija		^aterapija		terapija	
		aženske		^aženske		ženske	
		aaerobna kapaciteta		^aaerobna kapaciteta		aerobna kapaciteta	
		apriročniki		^apriročniki		priročniki	
		ašport		^ašport		šport	
		zslv - Slovenian					

Пример 3

675		a613.7:796.1	90	613.7:796.1	udkkl->udk.kod	613.7:796.1
		s796				
675		b796	90		udkkl->udk.kod	
		vdo 4. izd.				
675		c796.01 - Philosophy. Theory. Purpose. Methodology. Ethics. Aesthetics. Training. Kinesiology	90		udkkl->udk.text	Philosophy. Theory. Purpose. Methodology. Ethics. Aesthetics. Training. Kinesiology
		a796.1:613.7				796.1:613.7
675		vdo 4. izd.	90		udkkl->udk.kod	
		a796.015		90		796.015
675		b796.015	90			udkkl->udk.kod
		s796.015				
700	#1	c796/799 - Sport. Games. Physical exercises	10		kng_os->r_p	
		358538083		10		^aCooper, Kenneth H.
702	01	aCooper	140			avtokl->avtor
		bKenneth H.			Prešern, Saša	
702	01	4070 - author	140		avtokl->avtor	
		32055523		140		
902	01	aPrešern	140			avtokl->avtor
		bSaša			Prešern, Saša	
902	01	703326	140		avtokl->avtor	
		4730 - translator				
902	01	32055523	140		avtokl->avtor	
		aPrešeren				Prešern, Saša
902	01	bSaša	140		avtokl->avtor	
		5z - other				
902	01	32055523	140		avtokl->avtor	
		5z - other				
902	01	aPresern	140		avtokl->avtor	
		bSasa				Presern, Sasa

WORLD Congress of Comparative Education Societies (13 ; 2007 ; Sarajevo)

Living together : education and intercultural dialogue / XIII World congress of Comparative Education Societies, Sarajevo, 3-7 September, 2007 = Vivre ensemble : education et dialogue interculturel / XIII Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée = Živjeti zajedno : edukacija i interkulturalni dijalog / XIII Svjetski kongres udruženja komparativnih pedagoga. - Sarajevo : WCCES, 2007. - 246 str. ; 30 cm

COBISS.SI-ID 945788

Запис в COMARC/B			Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d1 - highest level record				
		7ba - Latin				
100		bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
		c2007				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	aeng - English	138	eng - English	kng_os->ezik	eng - English
		ffre - French			kng_os->ezik_kdbf	eng - English
		fbos - Bosnian			kng_os->dr_ezici	fre - French bos - Bosnian
102		abih - Bosnia and Herzegovina	139	bih - Bosnia and Herzegovina	kng_os->strana	bih - Bosnia and Herzegovina
105		bz - proceedings, festschrift, etc.				
		c1 - conference publication				
		e1 - index present				

200	0#	aLiving together	20	^aLiving together	kng_os->osn_zag	Living together
		eeducation and intercultural dialogue		^beducation and intercultural dialogue	kng_os->pod_zag	education and intercultural dialogue
		fXIII World congress of Comparative Education Societies, Sarajevo, 3-7 September, 2007		^cXIII World congress of Comparative Education Societies, Sarajevo, 3-7 September, 2007	avtokl->avtor	XIII World congress of Comparative Education Societies, Sarajevo, 3-7 September, 2007
		dVivre ensemble		^dVivre ensemble	kng_os->parl_zag	Vivre ensemble
		eeducation et dialogue interculturel		^eeducation et dialogue interculturel		
		fXIII Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée		^fXIII Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée	kng_os->parl_avt	XIII Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée
		dŽivjeti zajedno				
eedukacija i interkulturalni dijalog						
fXIII Svjetski kongres udruženja komparativnih pedagoga						
210		aSarajevo	40	^aSarajevo	kng_os->grad_izd	Sarajevo
		cWCCES		^bWCCES	kng_isbn->izdat	WCCES
		d2007		2007	kng_os->g_izd	2007
215		a246 str.	50	246 str.	kng_os->pages	246 str.
		d30 cm		30 cm	kng_os->razmer	30 cm
			70	Други парал. загл. Živjeti zajedno	kng_os->zabel	Други парал. загл. Živjeti zajedno
501	1#	aVivre ensemble				
501	1#	aŽivjeti zajedno				
606	1#	aPrimerjalna pedagogika	150	^aPrimerjalna pedagogika	terukl->teru	Primerjalna pedagogika
		2EET				
610	0#	akongres	150	^akongres	kewokl->kewo	kongres
		zslv - Slovenian		^bslv - Slovenian		
675		c37.015 - Special pedagogic sciences. Educational psychology	90		udkkl->udk.text	Special pedagogic sciences. Educational psychology
710	12	aWorld Congress of Comparative Education Societies	10	^bWorld Congress of Comparative Education Societies, XIII. Sarajevo. 2007	kng_os->r_p	World Congress of Comparative Education Societies, XIII. Sarajevo. 2007
		d13				
		f2007				
		eSarajevo				
910	12	aCongrès mondial de sociétés d'éducation comparée	902	Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée, XIII. Sarajevo. 2007	avkokl->avko	Congrès mondial de sociétés d'éducation comparée, XIII. Sarajevo. 2007
		d13				
		f2007				
		eSarajevo				
910	12	aSvjetski kongres udruženja komparativnih pedagoga	902	Svjetski kongres udruženja komparativnih pedagoga, XIII. Sarajevo. 2007	avkokl->avko	Svjetski kongres udruženja komparativnih pedagoga, XIII. Sarajevo. 2007
		d13				
		f2007				
		eSarajevo				
910	12	aWCCES	902	WCCES, XIII. Sarajevo. 2007	avkokl->avko	WCCES, XIII. Sarajevo. 2007
		d13				
		f2007				
		eSarajevo				

EUROPEAN Conference for the Advancement of Assistive Technology (5 ; 1999)

Assistive technology on the threshold of the new millennium / edited by Christian Bühler, Harry Knops. - Amsterdam [etc.] : IOS press, cop. 1999. - XX, 832 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Assistive technology research series ; #Vol. #6, ISSN 1383-813X)

Bibliografija na koncu prispevkov. - Kazalo

ISBN 1-58603-001-9 ((IOS press))

ISBN 4-274-90319-2 (C3050(Ohmsha))

COBISS.SI-ID 285545

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d1 - highest level record				
		t2.01 - Scientific Monograph	типологична характеристика	Scientific Monograph		
		7ba - Latin				
010		a1 -58603-001-9	80	^a1 -58603-001-9	kng_isbn->isbn	1-58603-001-9
		b (IOS press)		^b IOS press		
010		a4 -274-90319-2	80	^a4 -274-90319-2	kng_isbn->isbn	4-274-90319-2
		b C3050(Ohmsha)		^b C3050(Ohmsha)		
100		c 1999				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	aeng - English	138	eng - English	kng_os->ezik	eng - English
					kng_os->ezik_kdbf	eng - English
102		anld - Netherlands	139	nld - Netherlands	kng_os->strana	nld - Netherlands
105		aa - illustrations				
		e1 - index present				

200	0#	aAssistive technology on the threshold of the new millennium	20	^aAssistive technology on the threshold of the new millennium	kng_os->osn_zag	Assistive technology on the threshold of the new millennium
		fedited by Christian Bühler, Harry Knops		^cedited by Christian Bühler, Harry Knops	avtokl->avtor	edited by Christian Bühler, Harry Knops
210		aAmsterdam [etc.]	40	^aAmsterdam [etc.]	kng_os->grad_izd	Amsterdam [etc.]
		cIOS press		^bIOS press	kng_isbn->izdat	IOS press
		dcop. 1999		cop. 1999	kng_os->g_izd	cop. 1999
215		aXX, 832 str.	50	XX, 832 str.	kng_os->pages	XX, 832 str. : ilustr.
		cilustr.		ilustr.		
		d25 cm		25 cm		
215	1#	aAssistive technology research series	60	^aAssistive technology research series	kng_os->seria	Assistive technology research series
		v#Vol. #6		^f#Vol. #6	kng_os->n_seria	#Vol. #6
		x1383-813X		1383-813X		
320		aBibliografija na koncu prispevkov	70	Bibliografija na koncu prispevkov	kng_os->zabel	Bibliografija na koncu prispevkov
320		aKazalo	70	Kazalo	kng_os->zabel	Kazalo
675		c615.4 - Pharmaceutical preparations. Medical material. Equipment	90		udkkl->udk.text	Pharmaceutical preparations. Medical material. Equipment
702	01	325447011	140		avtokl->avtor	Bühler, Christian editor
		aBühler		Bühler, Christian editor		
		bChristian				
		4340 - editor				
702	01	321157219	140		avtokl->avtor	Knops, Harry editor
		aKnops		Knops, Harry editor		
		bHarry				
		4340 - editor				
710	12	aEuropean Conference for the Advancement of Assistive Technology	10	^bEuropean Conference for the Advancement of Assistive Technology, V. 1999	kng_os->r_p	European Conference for the Advancement of Assistive Technology, V. 1999
		d5				
		f1999				
910	02	aAAATE	902	AAATE, V. 1999	avkokl->avko	AAATE, V. 1999
		d5				
		f1999				

NACIONALNA i sveučilišna biblioteka (Zagreb)

Stare knjige i rukopisi Gradišćanskih Hrvata u posjedu NSB : izbor : katalog izložbe : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, prosinac, 1988 / [uvodni tekst i izbor izložaka Dražen Budiša]. - Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1988 (Zagreb : Kućna tiskara Nacionalne i sveučilišne biblioteke). - [12] str. ; 21 cm + prilog ([2] str.)

Tiraž 250

((Broš.))

09(436.3=862)(064)(085)"17/18"

COBISS.SI-ID 7686402

Запис в COMARC/B			Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm – monograph		monograph		
		d0 - no hierarchical relationship				
		7ba - Latin				
010		b(Broš.)	80	^bBroš.	kng_isbn->isbn	
100		c1988				
		hsc - Serbian				
		lba - Latin				
101	0#	as - Croatian	138	scr - Croatian	kng_os->ezik	scr - Croatian
					kng_os->ezik kdbf	scr - Croatian
102		ahrv - Croatia	139	hrv - Croatia	kng_os->strana	hrv - Croatia
105		bb - catalogue				

200	0#	aStare knjige i rukopisi Gradišćanskih Hrvata u posjedu NSB	20	^aStare knjige i rukopisi Gradišćanskih Hrvata u posjedu NSB	kng_os->osn_zag	Assistive technology on the threshold of the new millennium
		eizbor		^bizbor : katalog izložbe : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, prosinac, 1988	kng_os->pod_zag	izbor : katalog izložbe : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, prosinac, 1988
		ekatalog izložbe				
		eNacionalna i sveučilišna biblioteka, prosinac, 1988				
f[uvodni tekst i izbor izložaka Dražen Budiša]	^c[uvodni tekst i izbor izložaka Dražen Budiša]	avtokl->avtor	[uvodni tekst i izbor izložaka Dražen Budiša]			
210		aZagreb	40	^aZagreb	kng_os->grad_izd	Zagreb
		cNacionalna i sveučilišna biblioteka		^bNacionalna i sveučilišna biblioteka	kng_isbn->izdat	Nacionalna i sveučilišna biblioteka
		d1988	42	cop. 1988	kng_os->g_izd	cop. 1988
		eZagreb	43	^aZagreb		
		gKućna tiskara Nacionalne i sveučilišne biblioteke		^bKućna tiskara Nacionalne i sveučilišne biblioteke	kng_os->pecatnica	Kućna tiskara Nacionalne i sveučilišne biblioteke
215		a[12] str.	50	[12] str.	kng_os->pages	[12] str.
		d21 cm	52	21 cm	kng_os->razmer	30 cm
		eprilog ([2] str.)	53	prilog ([2] str.)	kng_os->sapr_mat	prilog ([2] str.)
300		aTiraž 250	70	Tiraž 250	kng_os->zabel	Tiraž 250
606		aKnjige, retke	150	^aKnjige, retke	terukl->teru	Knjige, retke - Gradišćanski Hrvati - katalog izložbe - XVIII/XIX vek
		xGradišćanski Hrvati		^bGradišćanski Hrvati		
		wkatalog izložbe		^ckatalog izložbe		
		zXVIII/XIX vek				
606		aRukopisi	150	^aRukopisi	terukl->teru	Rukopisi - Gradišćanski Hrvati - katalog izložbe - XVIII/XIX vek
		xGradišćanski Hrvati		^bGradišćanski Hrvati		
		wkatalog izložbe		^ckatalog izložbe		
		zXVIII/XIX vek				
675		a09(436.3=862)(064)(085)"17/18"	90	09(436.3=862)(064)(085)"17/18"	udkkl->udk.kod	09(436.3=862)(064)(085)"17/18"
		b09				
		vdo 4. izd.				
702	01	aBudiša	140	Budiša, Dražen	avtokl->avtor	Budiša, Dražen
		bDražen				
		4080 - author of introduction, etc.				
710	02	aNacionalna i sveučilišna biblioteka	10	^bNacionalna i sveučilišna biblioteka.	kng_os->r_p	Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
		eZagreb		Zagreb		

HÖFLER, Janez

Svetovna dediščina : Unesco - naravne in kulturne znamenitosti : [Škocjanske jame, Plitvička jezera, Split, Dubrovnik, Kotor, Durmitor in Tara, Ras in Sopočani, Studenica, Ohridsko jezero in Ohrid] / [zamisel, vsebinska zasnova, organizacija in ureditev Marjan Krušič ; besedilo o kulturni dediščini Janez Höfler in Ignacij Voje, besedilo o naravni dediščini Matjaž Puc ; strokovni prispevek za poglavje o Ohridu Vlado Malenko, o ikonah Cvetan Grozdanov, besedilo k slikam za poglavje o Ohridskem jezeru Boris Sket]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1991 (Martin : Tlačiareň Neografia). - 174 str. : barvne ilustr. ; 30 cm

Nasl. v CIP-u: Svetovna dediščina v Jugoslaviji. - Drugi podnasl. na ov. - Avtorji navedeni v kolofonu. - Zvd. in legende na spojnih listih

ISBN 86-11-06445-3

908(497.1)(084.1)
779:908(497.1)
719(497.1)
001:061.1(100):719(497.1)

COBISS.SI-ID 117308

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	подполета	поле	подполета	поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		em - monograph		monograph		
		d0 - no hierarchical relationship				
		t2.02 - Professional Monograph	типологична характеристика	Professional Monograph		
	7ba - Latin					
010		a86-11-06445-3	80	^a86-11-06445-3	kng_isbn->isbn	86-11-06445-3
100		c1991				
		hslv - Slovenian				
		em - adult, general				
		lba - Latin				
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia
105		aa - illustrations				

200	0#	aSvetovna dediščina	20	^aSvetovna dediščina	kng_os->osn_zag	Svetovna dediščina	
		eUnesco - naravne in kulturne znamenitosti		^bUnesco - naravne in kulturne znamenitosti : [Škocjanske jame, Plitvička jezera, Split, Dubrovnik, Kotor, Durmitor in Tara, Ras in Sopoćani, Studenica, Ohridsko jezero in Ohrid]	kng_os->pod_zag	Unesco - naravne in kulturne znamenitosti : [Škocjanske jame, Plitvička jezera, Split, Dubrovnik, Kotor, Durmitor in Tara, Ras in Sopoćani, Studenica, Ohridsko jezero in Ohrid]	
		e[Škocjanske jame, Plitvička jezera, Split, Dubrovnik, Kotor, Durmitor in Tara, Ras in Sopoćani, Studenica, Ohridsko jezero in Ohrid]		^c[zamisel, vsebinska zasnova, organizacija in ureditev Marjan Krušič ; strokovni prispevek za poglavje o Ohridu Vlado Malenko, o ikonah Cvetan Grozdanov, besedilo k slikam za poglavje o Ohridskem jezeru Boris Sket]	avtokl->avtor	^c[zamisel, vsebinska zasnova, organizacija in ureditev Marjan Krušič ; strokovni prispevek za poglavje o Ohridu Vlado Malenko, o ikonah Cvetan Grozdanov, besedilo k slikam za poglavje o Ohridskem jezeru Boris Sket]	
		f[zamisel, vsebinska zasnova, organizacija in ureditev Marjan Krušič		gstrokovni prispevek za poglavje o Ohridu Vlado Malenko, o ikonah Cvetan Grozdanov, besedilo k slikam za poglavje o Ohridskem jezeru Boris Sket]			
210		aLjubljana	40	^aLjubljana	kng_os->grad_izd	Ljubljana	
		cMladinska knjiga		^bMladinska knjiga	kng_isbn->izdat	Mladinska knjiga	
		d1991		1991	kng_os->g_izd	1991	
		eMartin		43	^aMartin		
		gTlačiareň Neografia		^bTlačiareň Neografia	kng_os->pecatnica	Tlačiareň Neografia	
215		a174 str.	50	174 str.	kng_os->pages	174 str. : barvne ilustr.	
		cbarvne ilustr.		51	barvne ilustr.		
		d30 cm		52	30 cm	kng_os->razmer	30 cm
300	1#	aNasl. v CIP-u: Svetovna dediščina v Jugoslaviji	70	Nasl. v CIP-u: Svetovna dediščina v Jugoslaviji	kng_os->zabel	Nasl. v CIP-u: Svetovna dediščina v Jugoslaviji	
300	1#	aDrugi podnasl. na ov.	70	Drugi podnasl. na ov.	kng_os->zabel	Drugi podnasl. na ov.	
300		aAvtorji navedeni v kolofonu	70	Avtorji navedeni v kolofonu	kng_os->zabel	Avtorji navedeni v kolofonu	
300		aZvd. in legende na spojnih listih	70	Zvd. in legende na spojnih listih	kng_os->zabel	Zvd. in legende na spojnih listih	
517	0#	aSvetovna dediščina v Jugoslaviji					
540	0#	aNaravne in kulturne znamenitosti					
607		aJugoslavija	150	^aJugoslavija	gepokl->gepo	Jugoslavija - Domoznanstvo	
		xDomoznanstvo		^bDomoznanstvo			
610		aJugoslavija	150	^aJugoslavija	kewokl->kewo	Jugoslavija	
		adomoznanstvo		^adomoznanstvo		domoznanstvo	
		anaravna dediščina		^anaravna dediščina		naravna dediščina	
		akulturna dediščina		^akulturna dediščina		kulturna dediščina	
		aspomeniško varstvo		^aspomeniško varstvo		spomeniško varstvo	
		aalbumi		^aalbumi		albumi	
675		a908(497.1)(084.1)	90	908(497.1)(084.1)	udkkl->udk.kod	908(497.1)(084.1)	
		b908+91					
		vdo 4. izd.					
		c908(4) - European countries, local history and geography				udkkl->udk.text	European countries, local history and geography
675		a779:908(497.1)	90	779:908(497.1)	udkkl->udk.kod	779:908(497.1)	
		vdo 4. izd.					
675		a001:061.1(100):719(497.1)	90	001:061.1(100):719(497.1)	udkkl->udk.kod	001:061.1(100):719(497.1)	
...	...	31752163	...				
		aHöfler		^aHöfler, Janez		Höfler, Janez	
		bJanez					

Пример 7

| 700 | #1 |

10

kng_os->r_p

		4070 - author			
		83-114.10 - Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino			
701	11	31255267	140		
		aVoje		Voje, Ignacij	avtokl->avtor
		bIgnacij			
		4070 - author			
701	11	314057059	140		
		aPuc		Puc, Matjaž	avtokl->avtor
		bMatjaž			
		f1946-			
		4070 - author			
702	11	36125155	140		
		aKrušič		Krušič, Marjan ed.	avtokl->avtor
		bMarjan			
		4340 - editor			
702	01	320241251	140		
		aMalenković		Malenković, Vladimir	avtokl->avtor
		bVladimir			
		719303			
		4080 - author of introduction, etc.			
702	01	345998179	140		
		aGrozdanov		Grozdanov, Cvetan	avtokl->avtor
		bCvetan			
		4080 - author of introduction, etc.			
702	11	31495139	140		
		aSket		Sket, Boris	avtokl->avtor
		bBoris			
		700206			
		f1936-			
		4080 - author of introduction, etc.			
900	#0	31752163	140		
		aJ. H.		J. H.	avtokl->avtor
900	#1	31752163	140		
		aHoefler		Hoefler, Janez	avtokl->avtor
		bJanez			
		5f - real name			
900	#1	31752163	140		
		5z - other			
		aHöfler		Höfler, J.	avtokl->avtor
		bJ.			
902	10	31495139	140		
		aB. Sk.		B. Sk.	avtokl->avtor
902	11	aSket	140		
		bB.		Sket, B.	avtokl->avtor
		f1936-			
		5z - other			

COBISS.SI-ID 37338625

#The #COMPLETE parallel Bible : containing the Old and New testaments with
 Apocryphal/Deuterocanonical books : new revised standard version, revised English Bible, new
 American Bible, new Jerusalem Bible. - New York; Oxford : Oxford university press, 1993. -

ISBN 0-19-528318-X

222/225

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в AB		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	1	corrected record	kng_os->vid_bm	language materials, printed monograph
		ba - language materials, printed		language materials, printed		
		cm - monograph		monograph		
		d0 - no hierarchical relationship				
		7ba - Latin				
010		a0-19-528318-X	80	^a0-19-528318-X	kng_isbn->isbn	0-19-528318-X
100		bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
		c1993				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	aeng - English	138	eng - English	kng_os->ezik kng_os->ezik_kdbf	eng - English eng - English
102		ausa - United States	139	usa - United States	kng_os->strana	usa - United States gbr - United Kingdom
		agbr - United Kingdom		gbr - United Kingdom		
105		ay - no illustrations				
200	1#	a#The #complete parallel Bible	20	^a#The #complete parallel Bible	kng_os->osn_zag	#The #complete parallel Bible
		econtaining the Old and New testaments with Apocryphal/Deuterocanonical books		^bcontaining the Old and New testaments with Apocryphal/Deuterocanonical books : new revised standard version, revised English Bible, new American Bible, new Jerusalem Bible		
		enew revised standard version, revised English Bible, new American Bible, new Jerusalem Bible				
210		aNew York	40	^aNew York	kng_os->grad_izd	New York Oxford Oxford university press
		aOxford		^aOxford		
		cOxford university press		^bOxford university press		
		d1993		1993		
215		aXLII, 3249 str.	50	XLII, 3249 str.	kng_os->g_izd	XLII, 3249 str.
		d24 cm		24 cm		
500	00	aBiblia				
606	1#	asveto pismo	150	^asveto pismo	terukl->teru	sveto pismo svetopisemski prevodi
		wsvetopisemski prevodi		^bsvetopisemski prevodi		
675		a222/225	90	222/225	udkkl->udk.kod	222/225
		s2				
		vdo 4. izd.				
712	12	aBiblia	902	Biblia	avkokl->avko	Biblia

COBISS.SI-ID 11307

SLOVENIJA. Zakoni itd.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju : s pojasnili / [pojasnila k posameznim členom so pripravili Maja Godler...[et al.]. - [Ljubljana] : Uradni list SR Slovenije, 1983. - 358 str. ; 17 cm

369

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm – monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		t2.01 - Scientific Monograph	типологична характеристика	Scientific Monograph		
7ba - Latin						
100		c1983				
		hslv - Slovenian				
		ek - adult, serious				
		lba - Latin				
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia
105		ay - no illustrations				
		bn - laws and legislation				
200	0#	a Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju	20	^a Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju	kng_os->osn_zag	Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju
		es pojasnili		^bs pojasnili	kng_os->pod_zag	s pojasnili
		f [pojasnila k posameznim členom so pripravili Maja Godler...[et al.]		^c [pojasnila k posameznim členom so pripravili Maja Godler...[et al.]	avtokl->avtor	[pojasnila k posameznim členom so pripravili Maja Godler...[et al.]
210		a [Ljubljana]	40	^a [Ljubljana]	kng_os->grad_izd	[Ljubljana]
		c Uradni list SR Slovenije		^b Uradni list SR Slovenije	kng_isbn->izdat	Uradni list SR Slovenije
		d 1983	42	1983	kng_os->g_izd	1983

215		a358 str. d17 cm	50 52	358 str. 17 cm	kng_os->pages kng_os->razmer	358 str. 17 cm
503	1#	aZakoni itd.	10	^bZakoni itd.	kng_os->r_p	Zakoni itd.
610	0#	apokojninsko zavarovanje	150	^apokojninsko zavarovanje	kewokl->kewo	pokojninsko zavarovanje
		ainvalidsko zavarovanje		^ainvalidsko zavarovanje		invalidsko zavarovanje
		asocialno zavarovanje		^asocialno zavarovanje		socialno zavarovanje
		azakoni		^azakoni		zakoni
		zslv - Slovenian				
675		s369	90		udkkl->udk.kod	
		a369		369		369
		vdo 4. izd.				
		c364.3 - Social benefits. Social allowances. Social insurance. Social assistance				udkkl->udk.text
701	11	38464995	140		avtokl->avtor	
		aGodler		Godler, Maja		Godler, Maja
		bMaja				
		4070 - author				
701	11	33700579	140		avtokl->avtor	
		aKalčič		Kalčič, Miran		Kalčič, Miran
		bMiran				
		712535				
		4070 - author 83-208 – Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta				
701	11	3598371	140		avtokl->avtor	
		aKuhelj		Kuhelj, Jože		Kuhelj, Jože
		bJože				
		4070 - author				
701	11	38467043	140		avtokl->avtor	
		aPrijatelj		Prijatelj, Janez		Prijatelj, Janez
		bJanez				
		4070 - author				
701	11	38467811	140		avtokl->avtor	
		aSvete		Svete, Pavle		Svete, Pavle
		bPavle				
		4070 - author				
702	01	aGodler	140	Godler, Maja	avtokl->avtor	Godler, Maja
		bMaja				
		4210 - commentator				
710	01	aSlovenija	10	^bSlovenija	kng_os->r_p	Slovenija

NIETZSCHE, Friedrich

Slučaj Wagner / Fridrih Niče ; prevod Mirjana Avramović. - Beograd : Čigoja štampa, 2005 (Beograd : Čigoja štampa). - 80 str. ; 20 cm. - (#Biblioteka #"Zlatna grana")

Prevod dela: Sämtliche Werke / Friedrich Nietzsche. - Str. 79-80: Niče i njegovo doba / Vito Marković

ISBN 86-7558-321-4

821.112.2-4

78.01

COBISS.SI-ID 121881356

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	подполета	поле	подполета	поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
	7ba - Latin					
010		a86-7558-321-4	80	^a86-7558-321-4	kng_isbn->isbn	86-7558-321-4
100		c2005				
		hslv - Slovenian				
		em - adult, general				
	lba - Latin					
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian
		cger - German		ger - German	kng_os->dr_ezici	ger - German
102		asrb - Serbia	139	srb - Serbia	kng_os->strana	srb - Serbia
		bes - Central Serbia				

200	0#	aSlučaj Wagner	20	^aSlučaj Wagner	kng_os->osn_zag	Slučaj Wagner
		fFridrih Niče		^cFridrih Niče ; prevod Mirjana Avramović	avtokl->avtor	Fridrih Niče ; prevod Mirjana Avramović
		gprevod Mirjana Avramović				
210		aBeograd	40	^aBeograd	kng_os->grad_izd	Beograd
		cČigoja štampa		^bČigoja štampa	kng_isbn->izdat	Čigoja štampa
		d2005	42	2005	kng_os->g_izd	2005
		eBeograd	43	^aBeograd		
gČigoja štampa	^bČigoja štampa	kng_os->pecatnica		Čigoja štampa		
215		a80 str.	50	80 str.	kng_os->pages	80 str.
		d20 cm	52	20 cm	kng_os->razmer	20 cm
225	2#	a#Biblioteka #"Zlatna grana"	60	^a#Biblioteka #"Zlatna grana"	kng_os->seria	#Biblioteka #"Zlatna grana"
300	1#	aPrevod dela: Sämtliche Werke / Friedrich Nietzsche	70	Prevod dela: Sämtliche Werke / Friedrich Nietzsche	kng_os->zabel	Prevod dela: Sämtliche Werke / Friedrich Nietzsche
300	1#	aStr. 79-80: Niče i njegovo doba / Vito Marković	70	Str. 79-80: Niče i njegovo doba / Vito Marković	kng_os->zabel	Str. 79-80: Niče i njegovo doba / Vito Marković
500	00	aSämtliche Werke				
		msrbski ali hrvaški (latinica)				
600	11	aVagner	140	Vagner, Rihard za nego	zanekl->zane	Vagner, Rihard za nego
		bRihard				
		f1813-1883				
		601				
		2SR				
606		aFilozofija istorije	150	^aFilozofija istorije	terukl->teru	Filozofija istorije
		2SR				
675		a821.112.2-4	90	821.112.2-4	udkkl->udk.kod	821.112.2-4
		c821.112.2 - German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)			udkkl->udk.text	German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)
		s82			udkkl->udk.kod	
		b82-4				
675		a78.01	90	78.01	udkkl->udk.kod	78.01
		c78.01 - Theory and philosophy of music			udkkl->udk.text	Theory and philosophy of music
700	#1	37943267	10		kng_os->r_p	
		aNietzsche		^aNietzsche, Friedrich		Nietzsche, Friedrich
		bFriedrich				
		4070 - author				

Пример 10

702	01	386399587	140		avtokl->avtor	
		aAvramović		Avramović, Mirjana translator		Avramović, Mirjana translator
		bMirjana				
		4730 - translator				
702	01	348691555	140		avtokl->avtor	
		aMarković		Marković, Vito		Marković, Vito
		bVito				
		4080 - author of introduction, etc.				
900	#1	37943267	140		avtokl->avtor	
		aNietzsche		Nietzsche, Frédéric		Nietzsche, Frédéric
		bFrédéric				
900	#1	37943267	140		avtokl->avtor	
		aNietzsche		Nietzsche, Friedrich W.		Nietzsche, Friedrich W.
		bFriedrich W.				
900	#1	37943267	140		avtokl->avtor	
		aNietzsche		Nietzsche, Friedrich Wilhelm		Nietzsche, Friedrich Wilhelm
		bFriedrich Wilhelm				
900	#1	37943267	140		avtokl->avtor	
		aNiče		Niče, Fridrih		Niče, Fridrih
		bFridrih				
960	33	aVagner	140	Vagner, Rihard за него	zanekl->zane	Vagner, Rihard за него
		bRihard				
		f1813-1883				
		601				
		2SR				

MAY, Karl, 1842-1912

#Die #Sklavenkarawane : Erzählung aus dem Sudan / von Karl May. -
 95. bis 104. Tsd. - Radebeul bei Dresden : Karl-May-Verlag, [po 1928].
 – 632 str. ; 18 cm. - (Karl May's Gesammelte Werke ; #Bd #41)

Got.

821.112.2

COBISS.SI-ID 3430401

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm – monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		7ba - Latin				
100		bf - monograph, date of publication uncertain				
		c1928				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	1#	ager - German	138	ger - German	kng_os->ezik	ger - German
					kng_os->ezik kdbf	ger - German
102		adeu - Germany	139	deu - Germany	kng_os->strana	deu - Germany
105		ay - no illustrations				
		fa - fiction				
200	0#	a#Die #Sklavenkarawane	20	^a#Die #Sklavenkarawane	kng_os->osn_zag	#Die #Sklavenkarawane
		eErzählung aus dem Sudan		^bErzählung aus dem Sudan	kng_os->pod_zag	Erzählung aus dem Sudan
		fvon Karl May		^cvon Karl May	avtokl->avtor	von Karl May

205		a95. bis 104. Tsd.	30	95. bis 104. Tsd.	kng_os->izdanie	95. bis 104. Tsd.
210		aRadebeul bei Dresden	40	^aRadebeul bei Dresden	kng_os->grad_izd	Radebeul bei Dresden
		cKarl-May-Verlag		^bKarl-May-Verlag	kng_isbn->izdat	Karl-May-Verlag
		d[po 1928]		[po 1928]	kng_os->g_izd	[po 1928]
215		a632 str.	50	632 str.	kng_os->pages	632 str.
		d18 cm	52	18 cm.	kng_os->razmer	18 cm.
225	1#	a#Zbirka #Karl May	60	^a#Zbirka #Karl May	kng_os->seria	#Zbirka #Karl May
		v#Bd #41		^f#Bd #41	kng_os->n_seria	#Bd #41
300		aGot.	70	Got.	kng_os->zabel	Got.
606	1#	anemška književnost	150	^anemška književnost	terukl->teru	nemška književnost - sužnji - sužnji
		xsužnji		^bsužnji		
		wromani		^csužnji		
675		a830-311.3	90	830-311.3	udkkl->udk.kod	830-311.3
		s82				
		bP				
		vdo 4. izd.				
		c821.112.2 - German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)			udkkl->udk.text	German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)
700	#1	310093411	10		kng_os->r_p	
		aMay		^aMay, Karl		May, Karl
		bKarl				
		f1842-1912				
		4070 - author				
900	#1	310093411	140		avtokl->avtor	
		aMay		May, Karol		May, Karol
		bKarol				
900	#1	310093411	140		avtokl->avtor	
		aMay		May, K.		May, K.
		bK.				
900	#1	310093411	140		avtokl->avtor	
		aMaj		Maj, Karl		Maj, Karl
		bKarl				
		9scc				

COBISS.SI-ID 2406

AKTIVIERUNG von Gruppenprozessen / Ernst Meyer, Alexander Weber (Hrsg.). #Bd. #2, Hochschule, Erwachsenenbildung, Beratung, Therapie. - Paderborn : Schöningh, 1982. - 414 str. ; 22 cm : ilustr. - (Neue Reihe Pädagogik ; 76154)

Bibliografija: str. 411. - Kazalo Vsebuje del prispevkov s kongresa skupinske pedagogike, ki je potekal od 11. do 14. septembra 1980 v Paderbornu. Prispevki o predšolski vzgoji, šoli, pouku in delu z mladimi so objavljeni v prvem zvezku.

ISBN 3-506-76154-4

371.314(082)

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	поле	подполета	име на поле	
001	ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
	ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
	cm - monograph		monograph		monograph
	d0 - no hierarchical relationship				
7ba - Latin					
010	a3-506-76154-4	80	^a3-506-76154-4	kng_isbn->isbn	3-506-76154-4
100	bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
	c1982				
	ek - adult, serious				
	hslv - Slovenian				
	lba - Latin				
101	0# ager - German	138	ger - German	kng_os->ezik	ger - German
				kng_os->ezik_kdbf	ger - German
102	adeu - Germany	139	deu - Germany	kng_os->strana	deu - Germany
105	aa - illustrations				
	bz - proceedings, festschrift, etc.				
200	1# aAktivierung von Gruppenprozessen	20	^aAktivierung von Gruppenprozessen	kng_os->osn_zag	Aktivierung von Gruppenprozessen
	fErnst Meyer, Alexander Weber (Hrsg.)		^cErnst Meyer, Alexander Weber (Hrsg.)	avtokl->avtor	Ernst Meyer, Alexander Weber (Hrsg.)
	h#Bd. #2				
	iHochschule, Erwachsenenbildung, Beratung, Therapie				
210	aPaderborn	40	^aPaderborn	kng_os->grad_izd	Paderborn
	cSchöningh		^bSchöningh	kng_isbn->izdat	Schöningh
	d1982	42	1982	kng_os->g_izd	1982

215		a414 str.	50	414 str.			
		cilustr.	51	ilustr.	kng_os->pages	414 str. : ilustr.	
		d22 cm	52	22 cm.	kng_os->razmer	22 cm.	
225	2#	aNeue Reihe Pädagogik	60	^aNeue Reihe Pädagogik	kng_os->seria	Neue Reihe Pädagogik	
		v76154		^f76154	kng_os->n_seria	76154	
320		aBibliografija: str. 411	70	Bibliografija: str. 411	kng_os->zabel	Bibliografija: str. 411	
320		aKazalo	70	Kazalo	kng_os->zabel	Kazalo	
327	10	aVsebuje del prispevkov s kongresa skupinske pedagogike, ki je potekal od 11. do 14. septembra 1980 v Paderbornu. Prispevki o predšolski vzgoji, šoli, pouku in delu z mladimi so objavljeni v prvem zvezku.	100 (101, 102)	^bVsebuje del prispevkov s kongresa skupinske pedagogike, ki je potekal od 11. do 14. septembra 1980 v Paderbornu. Prispevki o predšolski vzgoji, šoli, pouku in delu z mladimi so objavljeni v prvem zvezku.	kng_memo->anotacia	Vsebuje del prispevkov s kongresa skupinske pedagogike, ki je potekal od 11. do 14. septembra 1980 v Paderbornu. Prispevki o predšolski vzgoji, šoli, pouku in delu z mladimi so objavljeni v prvem zvezku.	
606	1#	askupinska pedagogika	150	^askupinska pedagogika	terukl->teru	skupinska pedagogika	
		2EET					
606	1#	avisokošolsko izobraževanje	150	^avisokošolsko izobraževanje	terukl->teru	visokošolsko izobraževanje	
		2EET					
606	1#	aizobraževanje odraslih	150	^aizobraževanje odraslih	terukl->teru	izobraževanje odraslih	
		2EET					
606	1#	apoklicno izobraževanje	150	^apoklicno izobraževanje	terukl->teru	poklicno izobraževanje	
		2EET					
606	1#	askupinsko svetovanje	150	^askupinsko svetovanje	terukl->teru	skupinsko svetovanje	
		2EET					
606	1#	agroup learning	150	^agroup learning	terukl->teru	group learning	
		2EET					
606	1#	ahigher education	150	^ahigher education	terukl->teru	higher education	
		2EET					
606	1#	aadult education	150	^aadult education	terukl->teru	adult education	
		2EET					
606	1#	avocational education	150	^avocational education	terukl->teru	vocational education	
		2EET					
606	1#	agroup counseling	150	^agroup counseling	terukl->teru	group counseling	
		2EET					
675		a371.314(082)	90	371.314(082)		371.314(082)	
		s371					
		b371					
		vdo 4. izd.					
		c371.3 - Teaching methods and procedures			udkkl->udk.text	Teaching methods and procedures	
702	01	aMeyer	140	Meyer, Ernst editor		Meyer, Ernst editor	
		bErnst			avtokl->avtor		
		4340 - editor					
702	01	aWeber	140	Weber, Alexander editor		Weber, Alexander editor	
		bAlexander			avtokl->avtor		
		4340 - editor					
712	11	aGruppenpädagogischen Kongreß	902	Gruppenpädagogischen Kongreß. Paderborn. 1980	avkokl->avko	Gruppenpädagogischen Kongreß. Paderborn. 1980	
	f1980						
	ePaderborn						

COBISS.SI-ID 11563

EKONOMSKA enciklopedija / glavni redaktor Zoran Pjanić. - Beograd
: Savremena administracija, 1986. - 2 zv. : graf. prikazi ; 29 cm

Vsebuje:

#Zv. #1: 2. izd. - XXVIII, 1280 str.

#Zv. #2: [2. izd.]. - 1368 str. - Kazalo

33(031)

Запис в COMARC/В		Запис в Е-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		7ba - Latin				
100		c1986				
		ek - adult, serious				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	ascc - Serbian	138	scc - Serbian	kng_os->ezik	scc - Serbian
					kng_os->ezik_kdbf	scc - Serbian
102		asrb - Serbia	139	srb - Serbia	kng_os->strana	srb - Serbia
		bcs - Central Serbia				
105		aa - illustrations				
		bf - encyclopedia				
200	1#	aEkonomaska enciklopedija	20	^aEkonomaska enciklopedija	kng_os->osn_zag	Ekonomaska enciklopedija
		fglavni redaktor Zoran Pjanić		^cglavni redaktor Zoran Pjanić	avtokl->avtor	glavni redaktor Zoran Pjanić

Пример 13

210		a Beograd	40	^a Beograd	kng_os->grad_izd	Beograd
		c Savremena administracija		^b Savremena administracija	kng_isbn->izdat	Savremena administracija
		d 1986		1986	kng_os->g_izd	1986
215		a 2 zv.	50	2 zv.	kng_os->pages	2 zv. : graf. Prikazi
		c graf. prikazi		graf. prikazi		
		d 29 cm		29 cm.		
327	11	0 Vsebuje:	100 (101, 102)		kng_memo->anotacia	
		a #Zv. #1: 2. izd. - XXVIII, 1280 str		^b #Zv. #1: 2. izd. - XXVIII, 1280 str		#Zv. #1: 2. izd. - XXVIII, 1280 str
		a #Zv. #2: [2. izd.]. - 1368 str. - Kazalo		^b #Zv. #2: [2. izd.]. - 1368 str. - Kazalo		#Zv. #2: [2. izd.]. - 1368 str. - Kazalo
610	0#	z slv - Slovenian	150		kewokl->kewo	
		a ekonomija		^a ekonomija		ekonomija
		a enciklopedije		^a enciklopedije		enciklopedije
675		a 33(031)	90	33(031)	udkkl->udk.kod	33(031)
		v do 4. izd.				
		s 33				
		c 33 - Economics. Economic science				udkkl->udk.text
702	01	3 44671331	140		avtokl->avtor	
		a Pjanić		Pjanić, Zoran		Pjanić, Zoran
		b Zoran				
		4 060 - associated name				

VADITELJ. 1. del, Priročnik za vaditelje v društvih Partizan : (za starostno skupino 7-15 let) / [gradivo uredil Silvo Kristan]. - Ljubljana : Partizan Slovenije, 1991. - 237 str. : ilustr. ; 21 cm

372.879.6:796

COBISS.SI-ID 201905

Запис в COMARC/B			Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле		
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record			
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed	
		cm - monograph		monograph			
		d0 - no hierarchical relationship					
		t2.02 - Professional Monograph	типологична характеристика	Professional Monograph			
7ba - Latin							
100		c1991					
		ek - adult, serious					
		hslv - Slovenian					
		lba - Latin					
101	0#	aslv - Slovenian	138	slv - Slovenian	kng_os->ezik	slv - Slovenian	
					kng_os->ezik_kdbf	slv - Slovenian	
102		asvn - Slovenia	139	svn - Slovenia	kng_os->strana	svn - Slovenia	
105		aa - illustrations					
		bv - handbook					
200	1#	aVaditelj	20	^aVaditelj	kng_os->osn_zag	Vaditelj	
		h1. del					
		iPriročnik za vaditelje v društvih Partizan			^b1. del, Priročnik za vaditelje v društvih Partizan : (za starostno skupino 7-15 let)	kng_os->pod_zag	1. del, Priročnik za vaditelje v društvih Partizan : (za starostno skupino 7-15 let)
		e(za starostno skupino 7-15 let)					
		f[gradivo uredil Silvo Kristan]		^c[gradivo uredil Silvo Kristan]	avtokl->avtor	[gradivo uredil Silvo Kristan]	

210		a Ljubljana	40	^a Ljubljana	kng_os->grad_izd	Ljubljana
		c Partizan Slovenije		^b Partizan Slovenije	kng_isbn->izdat	Partizan Slovenije
		d 1991		1991	kng_os->g_izd	1991
215		a 237 str.	50	237 str.	kng_os->pages	237 str.: ilustr.
		c ilustr.		ilustr.		
		d 21 cm		22 cm.		
610	0#	a šport	150	^a šport	terukl->teru	šport
		a teorija		^a teorija		teorija
		a športna vzgoja		^a športna vzgoja		športna vzgoja
		a šola		^a šola		šola
		a športna gimnastika		^a športna gimnastika		športna gimnastika
		a športna ritmična gimnastika		^a športna ritmična gimnastika		športna ritmična gimnastika
		a didaktika		^a didaktika		didaktika
		a atletika		^a atletika		atletika
		a gimnastika		^a gimnastika		gimnastika
		a igre		^a igre		igre
		a športna značka		^a športna značka		športna značka
	a ples	^a ples	ples			
675		a 372.879.6:796	90	372.879.6:796	udkkl->udk.kod	371.314(082)
		c 379.8 - Leasure and recreation. Amateurism. Hobby			udkkl->udk.text	Leasure and recreation. Amateurism. Hobby
		s 372.879.6				
		b 372.879.6				
702	01	3 2048611	140		avtokl->avtor	
		a Kristan		Kristan, Silvo editor		Kristan, Silvo editor
		b Silvo				
		7 03294				
		4 340 - editor				
	8 3-113 - Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport					
902	01	3 2048611	140		avtokl->avtor	
		a Kristan		Kristan, Silvester		
		b Silvester				
902	01	3 2048611	140		avtokl->avtor	
		a Kristan		Kristan, Slivo		Kristan, Slivo
		b Slivo				
902	01	3 2048611	140		avtokl->avtor	
		a Kistan		Kistan, Silvo		Kistan, Silvo
		b Silvo				

OBŠČESLAVJANSKIJ lingvističeskij atlas : serija fonetiko-grammatičeskaja / <predsedatel' Redkollegii V. V. Ivanov ; kartograf Slobodan Kablarevič>. - Belgrad : Meždunarodnyj komitet slavistov, Komissija Obščeslavjanskogo lingvističeskogo atlasa : Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU : Serbskaja akademija nauk i iskusstv, 1988-<2006>. - Zv. <1, 2a, 2b, 3, 4b> : zvd. ; 49 cm

Na vzpor. nasl. str.: Općeslavenski lingvistički atlas. Fonetsko-gramatička serija. - Cir. in lat.

Dosedanja vsebina:

#Vyp. #1: refleksy *ě. - 1988. - 63 str.

#Vyp. #2a: refleksy *ę. - Moskva : Nauka, 1990. - 174 str.

#Vyp. #2b: refleksy *o[nosni]. - 1990. - 123 str.

#Vyp. #3: refleksy *[jer]r, *[jor]r, *[jer]l, *[jor]l. - Warszawa, 1994. - 164 str.

#Vyp. #4a: refleksy *['], *[']. - Zagreb, 2006. - 160 str. + 1 CD ROM

#Vyp. #4b: refleksy *[jor], *[jer]. Vtoričnye glasnye. - Skopje, 2003. - 148 str. ((Pl.))

811.16'282(084.4)

COBISS.SI-ID 498178

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатори	поле	подполета	име на поле	
001	ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
	ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
	cm - monograph		monograph		monograph
	d1 - highest level record				
	e80001993				
	7ba - Latin				
	t2.01 - Scientific Monograph	типологична характеристика	Scientific Monograph		
010	b(Pl.)	80	^b(Pl.)		
100	c1988				
	d2006				
	g1 - modified record				
	hslv - Slovenian				
	lca - Cyrillic - script unspecified				
	bg - monograph whose publication continues for more than one year				
	ib - other transliterations				

101	2#	a	scc - Serbian	kng_os->ezik	scc - Serbian
		arus - Russian	rus - Russian	kng_os->ezik_kdbf	scc - Serbian
		c	scc - Serbian		
		crus - Russian			rus - Russian
102		a	srb - Serbia	kng_os->strana	srb - Serbia
		b	Central Serbia		
		bvj - Vojvodina			
105		ab - maps			
		e0 - no index			
200	1#	a	Obšćeslavjanskij lingvističeskij atlas	kng_os->osn_zag	Obšćeslavjanskij lingvističeskij atlas
		eserija fonetiko-grammatičeskaja	^bserija fonetiko-grammatičeskaja	kng_os->pod_zag	serija fonetiko-grammatičeskaja
		f<predsedatel' Redkollegii V. V. Ivanov	^c<predsedatel' Redkollegii V. V. Ivanov ; kartograf Slobodan Kablarević>	avtokl->avtor	<predsedatel' Redkollegii V. V. Ivanov ; kartograf Slobodan Kablarević>
		gkartograf Slobodan Kablarević>			
210		a	Belgrad	kng_os->grad_izd	Belgrad
		c	Meždunarodnyj komitet slavistov, Komissija Obšćeslavjanskogo lingvističeskogo atlasa	kng_isbn->izdat	Meždunarodnyj komitet slavistov, Komissija Obšćeslavjanskogo lingvističeskogo atlasa и др.
		c	Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU		
		c	Serbskaja akademija nauk i iskusstv		
215		d	1988-<2006>	kng_os->g_izd	1988-<2006>
		a	Zv. <1, 2a, 2b, 3, 4b>	kng_os->pages	Zv. <1, 2a, 2b, 3, 4b> : zvd.
		czvd.	zvd.	kng_os->razmer	49 cm.
300		a	Na vzpor. nasl. str.: Općeslavenski lingvistički atlas. Fonetsko-gramatička serija	kng_os->zabel	Na vzpor. nasl. str.: Općeslavenski lingvistički atlas. Fonetsko-gramatička serija
		a	Cir. in lat.	kng_os->zabel	Cir. in lat.
			Други издат. Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU, Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU	kng_os->zabel	Други издат. Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU, Sovet akademij nauk i iskusstv SFRJU, Mežakademičeskij komitet po dialektologičeskim atlasom SFRJU
327	01	0	Dosedanja vsebina:		
		a	Vyp. #1: refleksy *č. - 1988. - 63 str.	^b#Vyp. #1: refleksy *č. - 1988. - 63 str.	#Vyp. #1: refleksy *č. - 1988. - 63 str.
		a	Vyp. #2a: refleksy *č. - Moskva : Nauka, 1990. - 174 str.	^b#Vyp. #2a: refleksy *č. - Moskva : Nauka, 1990. - 174 str.	#Vyp. #2a: refleksy *č. - Moskva : Nauka, 1990. - 174 str.
		a	Vyp. #2b: refleksy *o[nosni]. - 1990. - 123 str.	^b#Vyp. #2b: refleksy *o[nosni]. - 1990. - 123 str.	#Vyp. #2b: refleksy *o[nosni]. - 1990. - 123 str.
		a	Vyp. #3: refleksy *[jer]r, *[jor]r, *[jer]l, *[jor]l. - Warszawa, 1994. - 164 str.	^b#Vyp. #3: refleksy *[jer]r, *[jor]r, *[jer]l, *[jor]l. - Warszawa, 1994. - 164 str.	#Vyp. #3: refleksy *[jer]r, *[jor]r, *[jer]l, *[jor]l. - Warszawa, 1994. - 164 str.
		a	Vyp. #4a: refleksy *['], *[']. - Zagreb, 2006. - 160 str. + 1 CD ROM	^b#Vyp. #4a: refleksy *['], *[']. - Zagreb, 2006. - 160 str. + 1 CD ROM	#Vyp. #4a: refleksy *['], *[']. - Zagreb, 2006. - 160 str. + 1 CD ROM
a	Vyp. #4b: refleksy *[jor], *[jer]. Vtoričnye glasnye. - Skopje, 2003. - 148 str.	^b#Vyp. #4b: refleksy *[jor], *[jer]. Vtoričnye glasnye. - Skopje, 2003. - 148 str.	#Vyp. #4b: refleksy *[jor], *[jer]. Vtoričnye glasnye. - Skopje, 2003. - 148 str.		
610	0#	z	slv - Slovenian		
		a	lingvistični atlas	^a	lingvistični atlas
		a	dialektoški atlas	^a	dialektoški atlas
		a	slovanski jeziki	^a	slovanski jeziki
		a	slovanski lingvistični atlas	^a	slovanski lingvistični atlas
		a	OLA	^a	OLA
		a	narečj	^a	narečj
		a	slv	^a	slv

610	0#	zeng - English	150		kewokl->kewo	
		aLinguistic atlases		^aLinguistic atlases		Linguistic atlases
		adialectological atlases		^adialectological atlases		dialectological atlases
		aSlavic languages		^aSlavic languages		Slavic languages
		aSlavic linguistic atlas		^aSlavic linguistic atlas		Slavic linguistic atlas
adialects	^adialects	dialects				
675		a811.16'282(084.4)	90	811.16'282(084.4)	udkkl->udk.kod	811.16'282(084.4)
		b80				
		c811.16/.17 - Slavic languages. Baltic languages				udkkl->udk.text
702	11	353482595	140		avtokl->avtor	
		aIvanov		Ivanov, V. V. editor		Ivanov, V. V. editor
		bV. V.				
4340 - editor						
702	11	aKablarević	140	Kablarević, Slobodan cartographer	avtokl->avtor	Kablarević, Slobodan cartographer
		bSlobodan				
		4180 - cartographer				
702	01	32496611	140		avtokl->avtor	
		aSmole		Smole, Vera editor		Smole, Vera editor
		bVera				
		705799				
		4340 - editor				
81-008 - Znanstvenoraziskovalni center SAZU						
702	01	33272803	140		avtokl->avtor	
		aKenda-Jež		Kenda-Jež, Karmen editor		Kenda-Jež, Karmen editor
		bKarmen				
		710288				
		4340 - editor				
81-008 - Znanstvenoraziskovalni center SAZU						
902	01	32496611	140		avtokl->avtor	
		aSmole		Smole, W.		Smole, W.
		bW.				
		5z - other				
902	00	32496611	140		avtokl->avtor	
		aV. Smo.		V. Smo.		V. Smo.
902	01	32496611	140		avtokl->avtor	
		aSmole		Smole, V.		Smole, V.
902	01	33272803	140		avtokl->avtor	
		aJež		Jež, Carmen Kenda-		Jež, Carmen Kenda-
902	01	bCarmen Kenda-				
		33272803	140		avtokl->avtor	
aJež	Jež, Karmen Kenda-	Jež, Karmen Kenda-				
902	01	bKarmen Kenda-				
		33272803	140		avtokl->avtor	
aKenda-Jež	Kenda-Jež, Carmen	Kenda-Jež, Carmen				
902	01	bCarmen				
		33272803	140		avtokl->avtor	
aKenda-Jež	Kenda-Jež, Karmen	Kenda-Jež, Karmen				
902	01	bKarmen				
		33272803	140		avtokl->avtor	
aKenda-Jež	Kenda-Jež, K.	Kenda-Jež, K.				
902	01	bK.				

ADVICE for the patient drug informatio in lay language. Vol. 2 : USP DI 2002. - 22nd ed. - Englewood, CO : Micromedex, cop. 2002. - I-88, MC 24, G-14, 1688 str. : ilustr. ; 28 cm. - (Drug information for the health care provider, ISSN 0740-4174)

Includes indexes. - Vsebina: v. 1. Drug information for the health care professional ; v. 2. Advice for the patient : drug information in lay language ; v. 3. Approved drug products and legal requirements

ISBN 1-56363-406-6 (Vol. 2)

615.11

COBISS.SI-ID 1107313

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
		cm - monograph		monograph		monograph
		d0 - no hierarchical relationship				
		eocm48953984				
	7ba - Latin					
010		a1 -56363-406-6	80	^a1 -56363-406-6	kng_isbn->isbn	1-56363-406-6
		b Vol. 2		^b Vol. 2		
100		bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
		c 2002				
		hslv - Slovenian				
		lba - Latin				
101	0#	aeng - English	138	eng - English	kng_os->ezik	eng - English
					kng_os->ezik_kdbf	eng - English
102		ausa - United States	139	usa - United States	kng_os->strana	usa - United States
105		aa - illustrations			kng_os->vid_bm	
		e1 - index present				

200	1#	aAdvice for the patient drug informatio in lay language	20	^aAdvice for the patient drug informatio in lay language	kng_os->osn_zag	Advice for the patient drug informatio in lay language
		hVol. 2		^bVol. 2 : USP DI 2002	kng_os->pod_zag	Vol. 2 : USP DI 2002
		eUSP DI 2002				
205		a22nd ed.	30	22nd ed.	kng_os->izdanie	22nd ed.
210		aEnglewood, CO	40	^aEnglewood, CO	kng_os->grad_izd	Englewood, CO
		cMicromedex		^bMicromedex	kng_isbn->izdat	Micromedex
		dcop. 2002		cop. 2002	kng_os->g_izd	cop. 2002
215		aI-88, MC 24, G-14, 1688 str.	50	I-88, MC 24, G-14, 1688 str.	kng_os->pages	I-88, MC 24, G-14, 1688 str. : ilustr.
		cilustr.		ilustr.		
		d28 cm		22 cm.		
225	1#	aDrug information for the health care provider	60	^aDrug information for the health care provider	kng_os->seria	Drug information for the health care provider
		x0740-4174		^e0740-4174		
300	1#	aIncludes indexes	70	Includes indexes	kng_os->zabel	Includes indexes
327	10	0Vsebina:	100 (101, 102)		kng_memo->anotacia	v. 1. Drug information for the health care professional ; v. 2. Advice for the ; v. 3. Approved drug products and legal requirementspatient : drug information in lay language
		av. 1. Drug information for the health care professional		^bv. 1. Drug information for the health care professional ; v. 2. Advice for the ; v. 3. Approved drug products and legal requirementspatient : drug information in lay language		
		av. 2. Advice for the patient : drug information in lay language				
		av. 3. Approved drug products and legal requirements				
540	1#	aUSP DI 2002				
606	1#	aPharmacopeias	150	^aPharmacopeias	terukl->teru	Pharmacopeias
		2MESH				
606	1#	aPharmaceutical Preparations	150	^aPharmaceutical Preparations	terukl->teru	Pharmaceutical Preparations - Popular Works
		wPopular Works		^bPopular Works		
		2MESH				
606	1#	aPharmaceutical Preparations	150	^aPharmaceutical Preparations	terukl->teru	Pharmaceutical Preparations - Dictionary
		wDictionary		^bDictionary		
		2MESH				
606	1#	aLegislation, Pharmacy	150	^aLegislation, Pharmacy	terukl->teru	Legislation, Pharmacy
		2MESH				
606	1#	aLegislation, Drug	150	^aLegislation, Drug	terukl->teru	Legislation, Drug
		2MESH				
675		a615.11	90	371.314(082)	udkkl->udk.kod	371.314(082)
		c615 - Pharmacy. Pharmacology			udkkl->udk.text	Pharmacy. Pharmacology
		vdo 4. izd.				
712	02	aUnited States Pharmacopeial Convention	902	United States Pharmacopeial Convention	avkokl->avko	United States Pharmacopeial Convention

RILKE, Rainer Maria

Gedichte / Rainer Maria Rilke. - [1. Aufl.]. - Frankfurt am Main : Insel, 1987. -
 6 zv. (878; 959; 975; 1118; 697; 1631 str.) ; 18 cm. - (Insel Taschenbuch ;
 1101 ; 1102 ; 1103 ; 1104 ; 1105 ; 1106) (Sämtliche Werke / Rainer Maria
 Rilke ; #Bd. #1 ; #Bd. #2 ; #Bd. #3 ; #Bd. #4 ; #Bd. #5 ; #Bd. #6)

ISBN 3-458-32801-7 (zv. 1)
 ISBN 3-458-32802-5 (zv. 2)
 ISBN 3-458-32803-3 (zv. 3)
 ISBN 3-458-32804-1 (zv. 4)
 ISBN 3-458-32805-X (zv. 5)
 ISBN 3-458-32806-8 (zv. 6)

830-821-1

COBISS.SI-ID 27597825

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ	
поле	индикатор	поле	подполета	име на поле	
001	ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
	ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed
	cm - monograph		monograph		monograph
	d0 - no hierarchical relationship				
	7ba - Latin				
010	a3-458-32801-7	80	^a3-458-32801-7	kng_isbn->isbn	3-458-32801-7
	bzv. 1		^bzv. 1		
010	a3-458-32802-5	80	^a3-458-32802-5	kng_isbn->isbn	3-458-32802-5
	bzv. 2		^bzv. 2		
010	a3-458-32803-3	80	^a3-458-32803-3	kng_isbn->isbn	3-458-32803-3
	bzv. 3		^bzv. 3		
010	a3-458-32804-1	80	^a3-458-32804-1	kng_isbn->isbn	3-458-32804-1
	bzv. 4		^bzv. 4		
010	a3-458-32805-X	80	^a3-458-32805-X	kng_isbn->isbn	3-458-32805-X
	bzv. 5		^bzv. 5		

010		a3-458-32806-8	80	^a3-458-32806-8	kng_isbn->isbn	3-458-32806-8
		bzv. 6		^bzv. 6		
100		c1987				
		hslv - Slovenian				
		bd - monograph complete when issued, or issued within one calendar year				
		lba - Latin				
101	1#	ager - German	138	ger - German	kng_os->ezik	ger - German
					kng_os->ezik_kdbf	ger - German
102		adeu - Germany	139	deu - Germany	kng_os->strana	deu - Germany
105		ay - no illustrations			kng_os->vid_bm	
200	0#	aGedichte	20	^aGedichte	kng_os->osn_zag	Gedichte
		fRainer Maria Rilke		^cRainer Maria Rilke	avtokl->avtor	Rainer Maria Rilke
205		a[1. Aufl.]	30	[1. Aufl.]	kng_os->izdanie	[1. Aufl.]
210		aFrankfurt am Main	40	^aFrankfurt am Main	kng_os->grad_izd	Frankfurt am Main
		cInsel		^bInsel	kng_isbn->izdat	Insel
		d1987		1987	kng_os->g_izd	1987
215		a6 zv. (878; 959; 975; 1118; 697; 1631 str.)	50	6 zv. (878; 959; 975; 1118; 697; 1631 str.)	kng_os->pages	6 zv. (878; 959; 975; 1118; 697; 1631 str.)
		d18 cm	52	18 cm.	kng_os->razmer	18 cm.
225	2#	aInsel Taschenbuch	60	^aInsel Taschenbuch	kng_os->seria	Insel Taschenbuch
		v1101		^f1101	kng_os->n_seria	1101
		v1102		^f1102		1102
		v1103		^f1103		1103
		v1104		^f1104		1104
		v1105		^f1105		1105
		v1106		^f1106		1106
225	2#	aSämtliche Werke	60	^aSämtliche Werke		kng_os->seria
		fRainer Maria Rilke				
		v#Bd. #1		^f#Bd. #1	kng_os->n_seria	#Bd. #1
		v#Bd. #2		^f#Bd. #2		#Bd. #2
		v#Bd. #3		^f#Bd. #3		#Bd. #3
		v#Bd. #4		^f#Bd. #4		#Bd. #4
		v#Bd. #5		^f#Bd. #5		#Bd. #5
v#Bd. #6	^f#Bd. #6	#Bd. #6				
610	0#	zslv - Slovenian anemška književnost 20. st.	150	^anemška književnost 20. st.		terukl->teru
675		aa830-821-1	90	830-821-1	udkkl->udk.kod	830-821-1
		s830				
		vdo 4. izd. c821.112.2 - German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)				udkkl->udk.text
700	#1	aRilke	10	^aRilke, Rainer Maria	kng_os->r_p	Rilke, Rainer Maria
		bRainer Maria 4070 - author				

SCHMITZ, Rudolf, 1918-

Geschichte der Pharmazie / Rudolf Schmitz ; unter Mitarbeit von Franz Josef Kuhlen. Band I. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters. - Eschborn : Govi-Verlag, cop. 1998-. - v. <1 > : ilustr. ; 25 cm

Kazalo. - Bibliografija: str. 593-778

Dosedanja vsebina:

Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters

ISBN 3-7741-0706-8 (Bd. 1)

COBISS.SI-ID 857969

Запис в COMARC/B		Запис в E-Lib		Запис в АБ		
поле	индикатори	кодове на подполета	поле	подполета	име на поле	
001		ac - corrected record	статус на записа	corrected record		
		ba - language materials, printed	1	language materials, printed	kng_os->vid_bm	language materials, printed monograph
		cm – monograph		monograph		
		d0 - no hierarchical relationship				
		eocm40881674				
	7ba - Latin					
010		a3-7741-0706-8	80	^a3-7741-0706-8	kng_isbn->isbn	3-7741-0706-8
		bBd. 1		^bBd. 1		
100		bg - monograph whose publication continues for more than one year				
		c1998				
		d9999				
		g1 - modified record				
		hslv - Slovenian				
	lba - Latin					

101	1#	a <code>ger - German</code>	138	ger - German	kng_os->ezik	ger - German
					kng_os->ezik kdbf	ger - German
102		a <code>deu - Germany</code>	139	deu - Germany	kng_os->strana	deu - Germany
105		a <code>aa - illustrations</code>				
		e <code>l - index present</code>				
200	0#	a <code>Geschichte der Pharmazie</code>	20	^a <code>Geschichte der Pharmazie</code>	kng_os->osn_zag	Geschichte der Pharmazie
		f <code>Rudolf Schmitz</code>		^c <code>Rudolf Schmitz ; unter Mitarbeit von Franz Josef Kuhlen. Band I. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters</code>	avtokl->avtor	Rudolf Schmitz ; unter Mitarbeit von Franz Josef Kuhlen. Band I. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters
		g <code>unter Mitarbeit von Franz Josef Kuhlen. Band I. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters</code>				
210		a <code>Eschborn</code>	40	^a <code>Eschborn</code>	kng_os->grad_izd	Eschborn
		c <code>Govi-Verlag</code>		^b <code>Govi-Verlag</code>	kng_isbn->izdat	Govi-Verlag
		d <code>cop. 1998-</code>	42	cop. 1998-	kng_os->g_izd	cop. 1998-
215		av. <1 >	50	v. <1 >	kng_os->pages	v. <1 > : ilustr.
		ci <code>lustr.</code>	51	ilustr.		
		d <code>25 cm</code>	52	25 cm.	kng_os->razmer	25 cm.
320		a <code>Kazalo</code>	70	Kazalo	kng_os->zabel	Kazalo
320		a <code>Bibliografija: str. 593-778</code>	70	Bibliografija: str. 593-778	kng_os->zabel	Bibliografija: str. 593-778
327	01	0 <code>Dosedanja vsebina:</code>	100 (101, 102)			
		a <code>Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters</code>		^b <code>Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters</code>	kng_memo->anotacia	Bd. 1. Von den Anfängen bis zum Ausgang des Mittelalters
606	1#	a <code>Pharmacy</code>	150	^a <code>Pharmacy</code>	terukl->teru	Pharmacy - History
		x <code>History</code>		^b <code>History</code>		
		2 <code>LC</code>				
606	1#	a <code>Pharmacy</code>	150		terukl->teru	
		x <code>history</code>				
		2 <code>MESH</code>				
675		c <code>821.112.2 - German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)</code>	90		udkkl->udk.text	German literature (also Austrian, Swiss, Yiddish)
		v <code>do 4. izd.</code>				
700	#1	a <code>Schmitz</code>	10	^a <code>Schmitz, Rudolf</code>	kng_os->r_p	Schmitz, Rudolf
		b <code>Rudolf</code>				
		f <code>1918-</code>				
		4 <code>070 - author</code>				

Характерно за **Област на заглавието и сведения за авторската отговорност** е, че българските програмни продукти предвиждат включването на повече информация в записа спрямо изискванията на FRBR. Така например e-Lib и АБ имат полета за включването на информация, свързана с подзаглавни данни. e-Lib съответно предвижда попълването на информация за паралелни подзаглавни данни и паралелна авторска отговорност. Според изискванията на FRBR достатъчно условие за идентифициране на дадена същност е наличието на информация за заглавие, паралелно заглавие и авторска отговорност.

Данните, които се отнасят до областта се съдържат в поле **2XX Заглавие и сведения за отговорност** на COMARC/B, поле **20 Заглавие и авторска отговорност** на e-Lib и в полета **kng_os->osn_zag Заглавие - Книги**, **kng_os->parl_zag Паралелно заглавие**, **kng_os->pod_zag Подзаглавни данни** на АБ. Характерно за тази област е, че при прехвърлянето на данните от подполетата на поле **200**, COMARC/B, които са повтаряеми, информацията се събира в едно подполе **20^a заглавие**, **20^b подзаглавни данни** и **20^c авторска отговорност** на e-Lib, тъй като тук цялото поле е повтаряемо, а не отделните подполета. Същото наблюдение се отнася и до АБ. Данните се събират от повторените подполета на COMARC/B в съответното поле на българския софтуер. (примери 3, 4, 6, 8). Трябва да се има предвид и че различните видове авторска отговорност в COMARC/B са разделени в отделни подполета (**200f, g**) докато в другите програмни продукти те са в едно подполе (**20^c**, e-Lib) или в едно поле (**avtokl->avtor**, АБ). (примери 7, 10, 15) В тези случаи трябва да бъдат съобразени разделителните знаци.

В пример 4 прави впечатление наличието на повече от едно паралелно заглавие. Според българските правила в областта на заглавието и авторската отговорност се включват първите две заглавия, а останалите се посочват в забележка. По този начин са изградени e-Lib и АБ. От своя страна информацията в COMARC/B е в отделни повтарящи се подполета. Това изисква отразяването на всички заглавия след второто в забележка, ако се запази статуквото в правилата или отказ от тях. Възможно е също така полетата в e-Lib и АБ да бъдат променени.

В **Област на характеристика на изданието** се наблюдава различие по отношение на информацията за допълнителни сведения за изданието. Областта е представена в полета **205 Сведения за изданието**, COMARC/B, **30 Поредност на изданието**, e-Lib и **kng_os->izdanie Издание**, АБ (пример 11, 16, 17). Според определените задължителни елементи от FRBR освен конкретните данни за поредност

на изданието тук трябва да се съдържа и допълнителна информация, която да подпомага идентификацията на съответната форма на физическо представяне. Формат COMARC/B предоставя възможност за попълването на данни относно препечатка, паралелно сведение за изданието и авторската отговорност на конкретното издание. В националните записи няма традиция за включването на подобна информация, макар че тя е от съществена важност при идентифицирането на дадена библиографска единица. Поради тази причина и независимо от факта, че тя присъства в БДС за библиографско описание на книги, използваните софтуери не предвиждат съответни полета за попълването ѝ. Тази констатация предполага промяна в каталожната практика и в съответните програмни продукти.

Според FRBR следва **Област на специфика на материала**, която не се използва при библиографското описание на монографии. Поради тази причина тази област не се взема под внимание в конкретното изследване.

Област на издателските данни, данни за разпространение и др. е напълно идентична и отговаря по съдържание и в четирите наблюдавани групи и според наблюденията върху конкретните примери не предполага възникването на трудности при обмена на данни. Поле **210** на COMARC/B съдържа цялата информация, която съответства на полета **40, 42, 43** на e-Lib и полета **Местоиздаване, Издателство, Година на издаване, Печатница** на АБ. Единствено софтуерът на фирма АБ не съдържа поле за място на отпечатване. (пример 3, 6, 7, 8, 10) При наличието на повече от едно местоиздаване, издателство, място на отпечатване или печатница съответно подполетата на поле **210**, COMARC/B както и полетата в българските продукти са повтаряеми и предоставят възможност за обхващането на всички данни, според изискванията на стандартите и правилата. (примери 8, 15)

Област на физическата характеристика обхваща информация за вид на материала, което в случай на описание на монографии отговаря на информация, свързана с пагинацията. Данните за количествена характеристика и размер се включват по преценка на каталогизиращата агенция. Поради факта, че както e-Lib, така и АБ включват данни за размер, то тази информация позволява да остане в националните записи. По отношение вид на материала в случай на описание на монографии се предвижда включването на данни за брой на томове, частите и др., когато описанието се касае за издания, състоящи се от много части. Прието е да се смята, че вид на материала и количествена характеристика при библиографското описание на книги са идентични и включват данни за пагинацията, когато информацията се отнася до

еднотомно издание.⁸⁹ e-Lib и АБ включват и информация за илюстративен и съпроводителен материал, което не се предвижда според FRBR. В програмен продукт АБ данните за илюстрации се вписват в полето за страници.

В област на физическа характеристика единствената задължителна информация е относно вид на материала, която в конкретния случай на обмен на монографични издания съдържа данни за пагинацията. На основата на тази предпоставка може да се забележи, че и трите софтуера предлагат включването на повече данни като илюстративен материал, размери и съпроводителен материал. Единствено АБ няма поле за илюстрации.

И при **Област на серията** се налага отново изводът, че в българските програмни продукти се включва много по-подробна информация, отколкото е според изискванията за национално ниво на библиографския запис. Така например задължителната информация според FRBR е свързана с основното заглавие на серията и номерация в сериите. Данните за паралелно заглавие на серия и първо сведение за авторска отговорност, отнасящо се до серията, се включват по преценка на каталогизиращата агенция и при необходимост за разграничаване на отделни форми на физическо представяне. По отношение на информацията за подсерия, която присъства в националните софтуери и както бе установено и при сравнителния анализ между ISBD(M) и БДС за книги (Приложение 10) начинът на представяне на данните в областта се различава в двата стандарта. Тъй като българските програмни продукти са съобразени с националните стандарти, те предвиждат отделни полета за информация, свързана с подсерия. COMARC/B, от своя страна, също съдържа отделни подполета за вписване на данните за подсерия. Тези наблюдения предполагат два подхода при обмена. От една страна при спазване на изискванията за основното ниво на функционалност на записа е възможно записите в електронните каталози да претърпят промяна в посока редуциране на част от данните. Другата алтернатива е напълно противоположният подход, при който на основата на установена договореност от страна на библиотеките-потребители е възможно запазване на дробността на информация. В този случай също е необходима преценка дали да се запази пълнотата на информацията в записите, предназначени за електронни каталози, или да бъде съобразена само с препоръките за основно ниво на функционалност. Сравнявайки

⁸⁹ IFLA. International Standard Bibliographic Description (ISBD). Preliminary Consolidate Edition. 2007, p. 5.1-1

полетата с данни между COMARC/B, e-Lib и АБ като извод се налага, че АБ е с по-ограничени възможности при прехвърляне на данни с по-голяма дробност. Така например липсват полета за авторска отговорност, паралелно заглавие, ISSN на серията и подсерията. (примери 10, 11, 12, 16, 17).

По отношение на **забележките**, както бе констатирано и при направената съпоставка между формат MARC 21 и програмен продукт e-Lib, областта на забележките в българските продукти е обобщена в едно поле забележки. За да бъде гарантирана възможността за допълване на записите с необходимата за тяхната идентификация информация, полето е повтаряемо. Единственото условие е спазването на определената от стандарта последователност на видовете забележки. Според изискванията на FRBR за съдържанието на тази област, забележките са конкретизирани и разделени по вид. На разграничаването на отделните видове забележки съответстват отделните полета на COMARC/B. Трябва да се отбележи, че част от полетата за забележки във формата (304, 305, 306) не се използват, въпреки, съответствието им със забележките, предвидени във FRBR. Задължителните забележки са свързани с отличителните характеристики на формата на проявление, редакция, превод, ограничения в употребата и достъпа. Другите забележки се включват при наличието на определени условия като невъзможност от разграничаване на отделните форми на физическо представяне, при тяхната значимост, свързана със съдържанието на каталогизираната единица, при установяване на йерархична зависимост, при затруднен достъп. Когато описваната библиографска единица не е монография, се включват и забележки, свързани с характерните особености на продължаващи издания, звукозаписи, инкунабули, ноти, микроформи, визуални произведения, електронни ресурси.

Като допълнение към забележките e-Lib и АБ съдържат полета за анотации (полета **100, 101, 102** *Анотация / съдържание*, e-Lib и поле **kng_memo->anotacia** *Анотация*, АБ), което е свързано със съдържанието на произведението и съответства на забележката за съдържание (поле **327** на COMARC/B). (примери 12, 13, 15, 16)

Последната **Област на стандартен (или алтернативен) номер и условия за набавяне** съдържа информация само за номерата. Обхваща се в поле **010**, COMARC/B и полета **80**, подполе **^a** на e-Lib и **ISBN** на АБ. Когато имаме повече от един полетата са повтаряеми. (примери 5, 7, 8, 10, 12, 16, 17). e-Lib предвижда включването и на информация за цена.

Следват **Организиращи елементи – точки за достъп**. Прави впечатление, че основните точки за достъп, които са застъпени в националните записи, са формите за имена на лица и колективни автори. Тази особеност произтича от традициите при каталогизирането на българската книжовна продукция, както и от изискванията към фишовите каталози. В национален мащаб в рамките на ТНБ съществува изграден контролен файл на имената на българските автори и серии, които не са достъпни за ползване от потребители и библиотеки. Съществува и се използва предметен рубрикатор. Поради този факт няма съответствие на форми на заглавие и форма на серия, които са задължителни според FRBR. Като форма на име на лица и колективи с основна отговорност към произведението се приравнява понятието „редна дума”, което е характерно за българските библиографски описания и се третира от националните стандарти и правила. Като форма на име на лица и колективи с основна отговорност към формата на проявление се включват лицата и колективите с вторична авторска отговорност. Лицата с белег персоналия, които се отличават по препратката „за него/за нея” се приравняват към предметните рубрики. Тъй като според FRBR е упоменато общо наличието на форма на предметни рубрики/класификационни индекси, смятам, че видовото разнообразие, предлагано от COMARC/В трябва да се запази и да присъства в базовия запис. Тук важи същото заключение, което бе направено по отношение на забележките. Програмен продукт e-Lib предлага само едно повтаряемо поле предметни рубрики, без да ги разделя по различни белези. За разлика, АБ освен поле предметна рубрика съдържа и полета тематична рубрика, географско понятие и ключова дума, както и поле за имена по белег персоналия. Като цяло може да се смята, че предметните рубрики и класификационните индекси ще бъдат прехвърляни без съществени проблеми от националните записи в базите от данни на библиотеките, използващи e-Lib и АБ.

Полетата за анализ на съдържанието на COMARC/В се прехвърлят към поле **150 Предметни рубрики**, e-Lib и полета **prubkl->prub Предметна рубрика**, **terukl->teru Тематична рубрика**, **kewokl->kewo Ключова дума**, **gepokl->gepo Географско понятие**, **zanekl->zane За него / за нея**, АБ. Тематичната рубрика от АБ отговаря на поле **606 Тематична предметна рубрика** на COMARC/В. Ключова дума, АБ отговаря на поле **610 Неконтролирани предметни термини**, COMARC/В. Географско понятие, АБ отговаря на поле **607 Географско наименование, използвано като предмет**, COMARC/В. Останалите полета **601, 602, 605, 608, 609** при прехвърляне на записи намират съответствие единствено в поле **Предметна рубрика** на АБ. Поле **zanekl->zane**

За него / за нея, АБ ще събере имената на лица по белег персоналия и отговаря на поле **600** от COMARC/B. (пример 10) Полето не съдържа определението за него/за нея, което предполага отказ в националните записи от този вид препратки. От друга страна използването на точки за достъп колективни орган, фамилии и заглавия ще повиши информационната стойност на електронните каталози, както и ще постави необходимостта от изработвенати на контролни файлове по споменатия белег (полета 601, 602, 605).

Полет **675** УДК от COMARC/B отговаря на поле **90** *Класификационен индекс* от e-Lib. В АБ имаме две полета, които ще приемат информация от поле **675**. Поле **udkkl->udk.kod** *УДК - код (не текст)* отговаря на **675a**, а поле **udkkl->udk.text** *УДК - текст (не - код)* – на **675c**. Данните от подполе **675b** *Съкратен индекс* могат да се използват за извличане на информация за полета **kng_zapu->otraswl** *Отрасъл*, **kng_inv->otraswl** *Отрасъл на знанието* на АБ.

В базовите записи следват полетата за отговорност. Според българските стандарти за библиографско описание редната дума е първият елемент от описанието и във формат COMARC/B се отразява в полета **700** **Име на лице – първична отговорност** и **710** **Наименование на колективен орган – първична отговорност**. Видът и начинът на изписване на колективните автори се определя с помощта на индикаторите. Полета **700**, **710** отговарят на поле **10** *Автор* на e-Lib и **kng_os->r_p** *Редно поле* на АБ. Полета **701**, **702** отговарят на поле **140** *Имена, за които става дума*, e-Lib и **avtokl->avtor** *Автори* на АБ, а полета **711**, **712** отговарят на поле **902** *Колективен автор, за който става дума*, e-Lib и на **avkokl->avko** *Колективен автор*, АБ.

Тъй като на сравнителната таблица между FRBR, COMARC/B, e-Lib и АБ не се третира обмена на кодиращи данни е необходимо да направя някои пояснения относно полетата в блокове **0** и **1** на COMARC/B.*

Както може да се види на примерите всички записи започват с полета от блок **0XX** **Блок за идентификация**. В поле **001** **Етикет на записа**, подполета **a** *Статус на записа*, **b** *Вид на записа*, **c** *Библиографско ниво* съдържат кодовете, които определят типа на каталогизираната единица. Трябва да се има предвид, че елементите от данни в поле **001** се отнасят изключително до характеристиката на записа, а данните, отнасящи

* За повече информация, относно съдържанието на полетата и подполетата на формат COMARC/B вж Приложение 16

се до характеристиката на отделната библиографска единица са в останалите полета на формата. Подполе **a** *Статус на записа* на поле **001** отговаря на поле **200** *Статус на записа* в e-Lib, докато АБ не предвижда определяне на нивото на обработка на отделните записи. Други цялостни наблюдения, които могат да бъдат направени са свързани с подполета **001b** *Вид на записа* и **001c** *Библиографско ниво* на СОМАСРС/В, които показват вида на библиографската единица. В примерите може да се проследи, че навсякъде присъстват съответно код **a** и **m**, което означава, че записите се отнасят за текстови материали, печатни и по конкретно за монографии. Тази информация може да бъде използвана и от двата български програмни продукти при определянето съответно на *Вид на библиотечната единица*, поле **1** на e-Lib и *Вид на библиотечния материал*, поле **kng_os->vid_bm** на АБ.

В блок **1XX** **Блок за кодирана информация** се включват отново данни, определящи вида на библиографската единица, но те не идентифицират записа като цяло, а определят конкретния ресурс. Блокът започва с поле **100**, което съдържа общи данни, свързани с обработката на записа. Данните в това поле се прилагат за отделните материали, независимо от техния носител и присъстват във всички записи, без да се взема предвид вида на библиографските единици, като се отнася до конкретната библиографирана единица. Следващите полета **101** и **102** се отнасят до език и националност и отново присъстват във всички записи. От поле **101** се извлича информация в поле **138** *Код на езиците* на e-Lib и полета **kng_os->ezik** *Език* и **kng_os->ezik_kdbf** *Език КДФ* на АБ. От поле 102 информацията съответно се отнася към полета **139** *Националност*, e-Lib и **kng_os->strana** *Страна*, АБ.

Останалите полета от блок **1XX** определят вида на каталогизираната единица (например полета **105** и **106** ще съдържат данни за **монографии**, а поле **110** за **продължаващи ресурси**). Кодирайки по този начин записа, следват блоковете с елементи от данни, попълнени според изискванията на стандартите за библиографско описание на съответния вид материал. Така например при попълнени полета **120**, **121**, **122**, **123**, **124**, което показва че описанието е за **картографски материали**, ще присъства и област на математическите данни, която е характерна само за конкретния вид издания. Полета **105** и **106** конкретно се попълват при монографии. В изработените примери, тъй като всички се отнасят за монографични издания, може да се проследи, че кодировката на записите е следната: подполе **001b** код **a**, подполе **001c** код **m**, поле **105**.

Данните, кодирани в подполетата на полета 105 до 140 присъстват още веднъж в записа под формата на конкретна информация, откъдето те се извличат, за да се

прехвърлят в полетата на българските продукти (например в подполе **105a** код **a** означава, че монографията е илюстрирана, като тази информация присъства и в подполе **215c**ilstr., от където се конвертира в полета **51** *Илюстрации*, e-Lib и **kng_os->pages** *Страници*, АБ). (примери 1, 2, 3, 5, 7, 12, 13, 14, 16)

Следват областите на библиографското описание, които са лесни идентификация и напълно отговарят на основното ниво на функционалност на записите. Отразени са в **Блок 2XX за описателна информация**, **3XX Блок за забележки**, **6XX Блок за анализ на съдържанието**. Полетата за **точки за достъп** са в блок **7XX**.

До този момент в българските бази от данни не са се осъществявали възможности за търсене по всички варианти на отделно заглавие. Формат COMARC/B с помощта на блок **5XX** предоставя възможност за създаване на точки за достъп или препратки от всяко едно заглавие, отнасящо се до конкретната каталогизирана единица. Тези данни ще станат част от националните записи, което от своя страна налага разширяването на българските програмни продукти с допълнителни полета, които да осигурят запазването на информацията и които ще повишат информационните възможности на базите (примери 3, 4, 7, 8, 9, 10, 16). От своя страна тази информация е част от изискванията на FRBR, което означава, че тя е необходима за идентифицирането на търсената от потребителите информация.

Трябва да се има предвид, че данните в полетата на блок **5XX** в някои случаи имат значение при определянето на формата на редната дума. (пример 9) В случая примерът е за библиографско описание с условна редна дума. Тази форма на редна дума се съставя от поле **503**, където е записан условният израз и от поле **710**, където е вписано името на страната. Двете полета ще образуват пълната форма на условния израз, който отговоря на полета **10^ab**, e-Lib и **kng_os->r_p** *Редно поле*, АБ.

В примерите се забелязва, че присъставт полета от блок **9XX**, който е предназначен за национално използване. В случая са представени данните от националните контролни записи. Прехвърлянето на тази информация не е задължително и се определя от договореностите между участниците в обмена, както и от възможностите на използвания софтуер.

На основата на извършеното наблюдение се налагат няколко извода. Като цяло програмните продукти използвани за автоматизирането на каталогизационните процеси в българските библиотеки съдържат повече данни от изискванията за основна функционалност на записите. Тъй като формат COMARC/B предоставя възможност за

попълването на информация в голяма дробност след преценка на специалистите по каталогизация, е възможно запазването на по-голямата дробност на информацията. Налагащата се препоръка от моя гледна точка е, че е не е необходимо да се запази тази сложност на записите, тъй като потребителите изискват бързина на достъпа и яснота при подбора на релевантна информация. Основното ниво, определено от изследването FRBR, е съобразено изцяло с нуждите на потребителите и гарантира, че необходимата информация ще бъде намерена, идентифицирана, подбрана и осигурен достъп до нея.

За българските софтуери е необходимо да се обърне внимание на областта на забележките и разделянето на полетата по вид на забележките, на формите на заглавия и серии, които до този момент не присъстват като възможност за попълване от каталогизаторите. Важно е да се отрази пренасочването на информацията за лица по белег персоналия към областта на предметите рубрики. От своя страна, според мен, е необходимо да се възприеме видовото разнообразие на предметни рубрики, предлагано от COMARC/B, което да намери отражение в българските софтуери, независимо, че според основното ниво на функционалност те не са разделени по различни белези.

Като цяло може да се твърди, че дори и да запазят настоящата си организация без промени, програмните продукти, които се използват в различни български библиотеки, могат да извършват безпрепятствен обмен на ниво базов запис, предназначен за електронните каталози на отделните институции.

3.2. Обмен на библиографски записи за монографии, състоящи се от много части, във формат COMARC/B и програмни продукти, използвани на българския информационен пазар (програмен продукт „e-Lib”, програмен продукт „АБ”)

Друга посока на анализ и наблюдение изисква съставянето и обмена на записи за издания на няколко нива. В основното ниво на функционалност на записите данните в *Област на забележките* е мястото, където се посочва йерархичната зависимост между отделните части на така нареченото многотомно издание. Става дума за *Забележка изданието и библиографската му история - основно произведение*. Пълният анализ на този вид издание се третира от страна на стандартите за библиографско описание и най-вече на различните правила за каталогизация. От своя страна форматите за обмен на записи предлагат различни възможности за тяхната регистрация и представяне в електронните каталози. Поради тази причина интерес представлява начинът на третиране на тези издания от COMARC/B, тъй като подходите на

регистрация на многотомните издания ще претърпят промени, което ще се отрази и на програмните продукти.

При записите в COMARC/B трябва да се има предвид, че когато базовият запис се съдържа в подполе **001d** код **0**, записът се отнася за библиографска единица без йерархична връзка. Код **1** означава, че съществува запис за дадена част от продължаващо монографично издание. Когато кодът е **2** означава, че записът е на част от продължаващо монографично издание. Информацията за томовете се съдържа основно в полета **200, 210, 215, 327**.

При получаване на базови записи за многотомни издания, чиито токове се различават само по означението на частите, тази информация е в полета **010** *Международен стандартен номер на книгата* и **215** *Физическа характеристика*. Общото заглавие е в подполе **200a**. Годината на издаване в подполе **210d**. Международните стандартни номера на всеки том са в отделно подполе **010a**. Означенията на томовете в подполе **010b**. Пагинацията е в подполе **215a**, където на първо място е дадена информация за общия брой на томовете, последвана от специфичното означение за всеки отделен том в кръгли скоби. (пример 17) Разликите в установената практика е в липсата на спецификация, като данните, отнасящи се до конкретните токове са означени в общата част на описанието.

При базов запис, в който всяка част се отличава и по заглавие, информацията се съдържа и в полета **100** *Общи данни, свързани с обработката*, **210** *Издателски данни, сведения за разпростанение и др.* и **327** *Забележка за съдържание*. Ако многотомното е завършило своето публикуване в подполе **100b** се намира код **g**, което посочва, че изданието излиза повече от една година, или код **d**, което показва, че изданието излиза в рамките на една календарна година. В подполе **100c** е вписана първата година на издаване, а в **100d** последната година на издаване. В подполе **210d** са включени отново началната и крайната година на публикуване. В подполе **327a** е дадена информация за отделните токове със заглавия и/или пагинация. Възможно е да има и друга информация, отличаваща томовете един от друг. Когато изданието е с общ автор за всеки том, данните за отделните части са отделно подполе **327a**. За издание с отделни автори на всеки том, подполе **327a** е само едно. (Пример 15) При запис за издание, което все още продължава да излиза разликите ще са в подполе **100b**, където винаги има код **g**, подполе **100d**, където е вписано 9999, подполе **210d**, където след началната година остава тире и един пункт разстояние. В подполе **215a** са вписани в остри скоби получените до момента части. Острите скоби показват, че информацията е

временна и подлежи на промяна. В подполе **327a** забележката е въведена с израз, който указва, че информацията е само за частите, които са получени до момента. (Пример 18) Тук отново се наблюдава същата разлика с националната традиция, спомената в първия пример. Данните, специфични за отделните томове са включени в поле за забележки **327** *Забележка за съдържание*.

При многотомни издания, при които отделната част има едно заглавие и две или повече подчинени заглавия, информацията се съдържа в поле **200** *Заглавие и сведения за отговорност*. В този случай е изработен запис за отделна част от дадено многотомно издание. В поле **200a** е общото заглавие. В поле **200h** е цифровото означение на частта. В поле **200i** е заглавието на частта. Когато имаме повече подчинени заглавия, полета **200h** и **200i** са повторени в съответната йерархична зависимост. (Примери 12, 14) При такъв запис може да се каже, че имаме описание на отделна част от том, според българските правила за каталогизация.

При регистрацията на издание, при което отделната част има две или повече равностойни заглавия информацията е в полета **200** *Заглавие и сведения за отговорност* и **327** *Забележка за съдържание*. Отново имаме случай на отделно описание на част от многотомно издание. Полетата са идентични с примери 12, 14 като е добавено подполе **327a** където са вписани отделните заглавия. Не е попълнено подполе **200i**, което показва йерархична зависимост. Когато произведенията са анонимни или са от различни автори, данните са вписани само в едно подполе **327a**. При идентичен автор, данните са в повтарящи се подполета **327a**. (Пример 16)

При запис за издание, чието заглавие е родов израз, необходимата информация е в полета **200** *Заглавие и сведение за отговорност* и **225** *Серия*. В повтарящи се подполета **200a** са заглавията на отделните части. В поле **225a** е общото заглавие (родовият израз). В подполе **225f** сведения за отговорността. В подполе **225v** номерацията. Когато отделните части са в поле **327** *Забележка за съдържание* това означава, че наименованията не са взети от заглавната страница на изданието и се касае за сборник с общо заглавие според българските правила за каталогизация, според които родовият израз винаги е общо заглавие и не се третира като серия. (Примери 11, 17)

На таблиците със съдържанието на полетата на АБ и e-Lib се вижда, че те имат предвидени отделни полета за регистрацията на частите на многотомно издание, което изцяло отговаря на съществуващите до момента традиции и практика за регистрация на подобни издания у нас. Тъй като ТНБ, а като следствие и записите от централната каталогизация, ще възприеме описания подход на формат COMARC/B смятам, че

неминуемо ще се наложи да се извърши промяна и в двата български софтуера. Запазването на съществуващото до този момент положение ще оскъпи и затрудни работата по прехвърлянето на записите за издания на няколко нива. Това се дължи на факта, че извличането на съответната информация зависи изцяло от начина на определяне вида на многотомното издание при каталогизирането на библиографската единица в COMARC/B. Така например, ако се касае за многотомно, в което отделната част няма собствено заглавие или то не е достатъчно идентифициращо, тогава информацията се намира в полета **010, 210, 215, 327**. За подобен запис има създадено едно библиографско описание. При издание, в което отделните части имат свои заглавия се създават записи за всяка отделна част и тогава информацията е в полета **200, 327**. Трябва да се отбележи, че системата не осъществява активна вертикална връзки между записите, т.е. не би могло да се изведат на екран всички налични части на дадено издание чрез общото заглавие на монографията. Последният вариант за описание на библиографска единица в повече части е, когато общо заглавие представлява родов израз. В такъв случай родовият израз се възприема като серия и информацията е в полета **200, 225, 327**.

Тези особености на третиране на многотомните монографии предполагат усложняване на процеса на прехвърляне на данни от записите от централната каталогизация в базите, работещи с български софтуер. Възможните решения са промени в програмите или прехвърляне на част от информацията, която е възможно да бъде преобразувана по автоматичен път заедно с ръчната доработка на записите. Вземането на решението зависи изцяло от големината на базите, работната сила и възможностите на софтуера, а също така и от евентуалните промени в националните правила за библиографско описание, провокирани от внедряването на формата за обмен.

Изводи

В своето развитие българската каталогизация следва темповете и изискванията на международната библиотечна общност. Постепенно и като последица от редица фактори, степента на развитие на каталогизацията в национални рамки значително се забавя. Промените, наложили се по отношение целите на каталогизацията и

осигуряването достъп до информация, които в международен план рефлектират в появата на нови стандарти за библиографско описание, разработването на международни правила за каталогизация, включването на точките за достъп като част от правилата, въвеждането на новата терминология, която отразява потребителските нужди, остават встрани от подходите, методите и практиките в българската каталогизация.

За преодоляването на това статукво е поставено началото на пряко адаптиране на стандартите ISBD като национални. Тяхното прилагане в практиката се извършва без предварително разработен механизъм, който да гарантира правилното тълкуване и използване на нормативните документи. До известна степен ролята на такъв механизъм играе системата на централизираното каталогизиране, но трябва да се отбележи ниският ръст на библиотеките, използващи тази услуга.

В тези условия с приоритет се очертава работата по изработване и приемане на национални правила за каталогизация, които от една страна да предлагат ръководство за прилагане на новите подходи в каталогизационните практики и от друга страна да обхващат регистрацията на всички видове материали (традиционни и нетрадиционни). Изработването на подобни правила ще регламентира и създаването на точки за достъп, които на настоящия етап са приоритет на националната библиография и не са познати на специалистите-каталогизатори. Националните правила за каталогизация ще подпомогнат и въвеждането и използването на новата терминология, установена от изследването FRBR.

Положителният ефект от създаването на каталогизационни правила може да се търси и във връзка с въвеждането и използването в страната на обменни формати. Работата с комуникативен формат поставя началото на нарушаване на стандартизацията на библиографското описание в рамките на страната, което се проявява чрез непосредственото прилагане на AACR2 в работата на отделни водещи библиотеки. Това води до нарушаването на едно от най-съществените постижения на българската каталогизационна практика, а именно стандартизираното библиографско описание, което е гаранция за безпрепятствения обмен на библиографска информация.

На основата на проведените наблюдения и експерименти за обмен на библиографска информация може да се твърди, на първо място, че в рамките на страната, независимо от разнообразието от използвани програмни продукти и ниво на автоматизация, действителен обмен на данни може да бъде осъществяван. Българските програмни продукти, в значителна степен са по-опростени от форматите MARC, като

същевременно с това предполагат включването на повече информация от изискванията за основно ниво на функционалност на библиографските записи. Принципите за основно ниво на функционалност на записите дават основание и се превръщат в предпоставка за преосмисляне степента на пълнота на записите за електронен каталог.

Поради различния подход при каталогизацията, който предполага работата с формат, се налагат промени в националните практики по отношение на редна дума, характеристика на изданието и библиографската му история, забележки, предметни рубрики, точки за достъп, многотомни издания. Тези промени са още една предпоставка за изработването на нови каталогизационни правила, които да са приложими едновременно за изграждането на традиционни и онлайн каталози.

Значително изоставане се наблюдава относно регистрацията на електронни ресурси от всякакъв тип. Разнообразието от подходи при тяхното каталогизиране, проблемите, свързани с подбора, критериите за оценка, осигуряването на съвместимост, които бяха представени в част 1, глава 2 на настоящото изследване са непознати и все още не представляват интерес за преобладаващата част от колегията. Наложително е тяхното изследване, за да се създадат предпоставки за вземането на обосновани решения при предстоящото им включване като част от информационните ресурси, подлежащи на регистрация.

Заклучение

Направеният в дисертацията анализ на основните тенденции в развитието на каталогизацията и опитът да се види българската проблематика в рамката на този международен контекст на усилията на библиотеки и библиографски агенции откри следните проблеми:

1. При ясно изразената световна тенденция за усъвършенстване на подходите, осигуряващи достъпа и идентификацията на информационните ресурси в информационната среда на 21 век, у нас за съжаление липсва общонационална стратегия за развитието на машиночетима библиографска информация и за изграждане на национална мрежа за обмен като опори за развитието на информационно общество в България. Несъгласуваните опити за избор на национален MARC, въпреки положените усилия в тази посока, не дадоха очаквания резултат.

2. Направеният анализ на основните теоретични разработки в областта на каталогизацията на международно равнище налагат преосмисляне и използване на нова терминология, адекватна на протичащите процеси в тази област. У нас тази терминология навлиза чрез публикациите на отделни изследователи, но е наложителна национална теоретична дискусия, която да обедини изследователите и практиците от сектора.

3. Разработването на нови, алтернативни форми на каталогизация, каквито предлага подходът на мета-данните, за нови решения на проблемите, свързани с регистрацията и достъпа до дигитални документи остават далеч от практиката и дейностите на българските каталогизатори. Въпреки отделни публикации по темата и направени разумни предложения, остава необходимостта от професионална дискусия по тази проблематика, която да изработи адекватна политика за ролята на библиографията при създаването на дигитални информационни ресурси като средство за библиографски контрол и основа за разработването на национална стратегия на процеса.

4. В условията на многообразие от използваните в страната програмни продукти за библиотечна автоматизация се откроява въпросът за обмена на библиографска информация. Наличието на множество средства, които се използват при регистрирането на информационните ресурси и в международен контекст, както и непрекъснатото доразвиване и създаване на нови механизми и подходи в тази насока, демонстрира затрудненията, които изпитва световната библиотечна общност в

осъществяването на реален и безпрепятствен обмен. Изход от ситуацията се търси в още по-голямата стандартизация на процесите. Със съжаление трябва да отбележим, че липсата на консенсус за избор на национален обменен формат, попречи и у нас да се избегнат проблемите, свързани с обмена. Ако в момента обменът на библиографска информация в страната е затруднен от ниското ниво на автоматизация и от липсата на национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа, то предстоящото въвеждане и на втория машинночетим формат за нуждите на националната библиография ще създаде ситуация, в която обмен ще се осъществява от библиотеки, използващи най-малко четири различни структурни схеми за записите си. Тази ситуация изисква засилване на стандартизацията, строго спазване на всички договорености и най-вече вземане на решения, свързани с промени в правилата и стандартите, на основата на обединените усилия на професионалистите в страната.

5. Българската библиотечна общност е пред избор и на адекватна на съвременните условия каталогизационна практика. Световната библиотечна общност предлага различни модели на такива практики като тяхното проучване е от значение при вземането на решение, което трябва да се основава на национални договорености и да отразява в достатъчна степен националните приоритети, традиции и цели.

6. Липсата в страната на национални правила за каталогизация, които да обхващат всички видове документи и да са предназначени и за целите на машинния каталог, възпрепятства процесите по регистрация на информационните ресурси. Изключително е затруднено описанието на новите видове носители, а използваната терминология не отговаря на целите и задачите, които трябва да изпълнява библиографският запис. Не е регламентирано и създаването на точките за достъп, които според новите принципи за каталогизация са неразделна част от концепцията за каталога. Всички тези проблеми отново акцентират върху необходимостта от съвместните усилия на цялата библиотечна общност в България за подготвянето и реализирането на български каталогизационни правила.

7. На фона на все по-засилващата се стандартизация в библиографската практика на отделните страни и усилията на Международната федерация на библиотечните асоциации в тази посока, в страната се наблюдава тревожна тенденция на замяна на българските стандарти за библиографско описание с чужди правила, без да има обективно основание за това. Този процес е пряка последица от липсата на национална съгласуваност относно изборът на единен национален обменен формат.

8. Информационната среда на 21 век постави високи изисквания не само към библиотечните специалисти, но и към потребителите на информация. Те са принудени да се ориентират в глобална информационна среда, характеризираща се с непрекъснато увеличаващо се количество информационни източници, неясни критерии за оценка на тези източници, многообразие на предлаганите подходи за достъп до информация. Контролът върху точките за достъп е механизмът, който улеснява потребителя в тези процеси. В българската каталожна практика все още ползвателите не са подпомагани в издирването на релевантна за тях информация чрез избор на разнообразни контролирани форми на точките за достъп, които трябва да гарантират надеждното търсене и ограничаване на резултатите от това търсене. Преодоляването на този проблем е част от решаването на проблема с липсата на национални правила за каталогизация, които да третират и създаването на разнообразни точки за достъп.

9. Задълбочените анализи на основните тенденции както в световен, така и в национален мащаб наложиха извода, че изработването на стратегии за бъдещото развитие на българската каталогизация трябва да е дело на обединените усилия на професионалната общност.

Така очертаните изводи и набелязани проблеми пред българската каталогизационна практика подкрепят и доказват формулираните в началото на изследването работни хипотези.

1. Изоставането на българската каталогизация недвусмислено изисква промяна и вземането на национално отговорни решения относно въвеждането и прилагането на последните световни изследвания, разработки и договорености. Това ще подпомогне включването на страната като активен субект в обмена на информация. Изработването на първо място на нови правила за каталогизация ще създаде предпоставки за промяна в терминологията, в целите на каталогизационните подходи, в обхвата на видовете ресурси и стандартизирането на библиографското им описание, в регламентиране изработването на разнообразни точки за достъп.

2. Въведените и използвани в страната различни програмни продукти за каталогизация, както и двата комуникативни формата ще затрудни и оскъпи обмена на библиографска информация, но не го прави невъзможен. Ще се наложат промени в структурата на българските програмни продукти, както и изработването на преобразуващи програми. Комуникативните формати ще наложат и промени в стандартите за библиографско описание, което пряко кореспондира с нуждата от

изработване на национални каталогизационни правила, които да са съобразени както с традиционните така и с електронните каталози.

Приносни моменти в изследването

1. Представени са новите проекти за каталогизационни правила в международен контекст, които предлагат нова визия и напълно нов подход към каталогизацията и които, смятам, че ще определят бъдещото развитие на тази дейност.

2. За нуждите на българските специалисти е разработен сравнителен анализ на формат UNIMARC и MARC 21, което създава предпоставки за разбиране същността на двата формата. Тази съпоставка е добра основа за обосноваване избор на комуникативен формат за нуждите на дадена информационна агенция.

3. В дисертационния труд е представен резултатът от проведения експеримент за трансфер на библиографски записи от националната библиография в MARC среда.

4. Експериментира се прехвърляне на записи, създадени във формат COMARC/B към програмни продукти e-Lib и АБ и се доказва възможността за осъществяване на обмен на библиографска информация в рамките на страната.

5. В рамките на докторската теза се изработи сравнителна таблица на основата на изискванията за функционалност на библиографските записи, стандартите ISBD и българските държавни стандарти за описание на книги, с което се демонстрира, че приоритет трябва да бъде изработването на национални правила за каталогизация.

6. Потвърди се и необходимостта от промяна в нивото на пълнота на записите, използвани в електронните каталози на българските библиотеки като се разработи сравнителна таблица между основните елементи с данни, които трябва да съдържа библиографският запис, според изискванията на FRBR за базисно ниво на функционалност на записите и структурата на записи, създадени във формат COMARC/B и програмни продукти e-Lib и АБ.

7. Обширно и всестранно е представена концепцията за мета-данните като нов подход за създаване, съхранение, регистриране и управление на дигитални колекции.

8. В теоретичната разработка е използвана утвърдената от световната библиотечна общност, терминология.

Списък на използваните съкращения

БДС	Български държавни стандарти
ИФЛА	Международна федерация на библиотечните асоциации
НАБИМ	Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа
НБА	Национална библиографска агенция
НБИВ	Народна библиотека „Иван Вазов”
НБКМ	Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”
НТБ	Научные и технические библиотеки
ТНБ	Текуща национална библиография
УБ	Университетска библиотека
УБК	Универсален библиографски контрол
УДК	Универсална десетична класификация
ЦМБ	Централна медицинска библиотека
ЦСБ	Централна селско-стопанска библиотека
ЦТБ	Централна техническа библиотека
ЮНЕСКО	Организация на обединените нации за образование, наука и култура
AACR	Anglo-American Cataloguing Rules
AITF	The Art Information Task Force
ALA	American Library Association
ANSI	American National Standards Institute
CD	Компактдиск
CDNL	Конференцията на директорите на национални библиотеки
CDS/ISIS	Computerized Documental System/Integrated Set of Information System
CDWA	Categories for the Descriptions of Works of Art
CERL	Consortium of European Research Libraries
COBISS	Co-operative Online Bibliographic System and Services
CoBRA	Computerized Bibliographic Record Action
COMARC	Cooperative Machine-Readable Cataloging
DC	Dublin Core
DCMI	Dublin Core Metadata Initiative
DDC	Dewey Decimal Classification
DTD	Document Type Definition
DVD	Digital Video Disk
	Цифров видео диск
EAD	the Encoded Archival Description
ELAG	Европейската група по библиотечна автоматизация
FRAD	Functional Requirements for Authority Data
	Функционалните изисквания към контролните данни
FRANAR	Functional Requirements and Numbering of Authority Records
FRBR	Functional Requirements for Bibliographic Records
FRSAR	Functional Requirements for Subject Authority Records
GARE	Guidelines for Authority and Reference Entries
GARR	Guidelines for Authority Records and References

GMD	General Material Designation
GSARE	Guidelines for Subject Authority and Reference Entries
HTML	Hypertext Markup Language
HTTP	Hypertext Transfer Protocol
ICA/CDS	International Council on Archives Committee on Descriptive Standards
ICABS	IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards Обединение за библиографски стандарти на ИФЛА и Конференция на директорите на националните библиотеки
ICC	International Cataloguing Code Международни правила за каталогизация
ICNBS	Международна конференция за национални библиографски служби
ID	Identifier
IEC	International Electrotechnical Commission
IEEE	Institute of Electrical and Electronics Engineers
IEEE LOM	IEEE Learning Object Metadata
IFLA	International Federation Library Association
IME ICC	IFLA Meeting of Experts on an ICC
IMS	the Instructional Management Systems
ISAD(G)	General International Standard Archival Description
ISADN	International Standard Authority Data Number
ISAN	International Standard Authority Number
ISBD	International Standard for Bibliographic Description Международни стандарти за библиографско описание
ISBD(A)	International Standard Bibliographic Description for Older Monographic Publications (Antiquarian)
ISBD(CF)	International Standard Bibliographic Description for Computer Files
ISBD(CM)	International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials
ISBD(CR)	International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources
ISBD(ER)	International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources
ISBD(G)	General International Standard Bibliographic Description
ISBD(M)	International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications
ISBD(NBM)	International Standard Bibliographic Description for Non-Book Materials
ISBD(PM)	International Standard Bibliographic Description for Printed Music
ISBD(S)	International Standard Bibliographic Description for Serials
ISBN	Международен стандартен номер на книгите
ISO	International Organization for Standardization
ISO/IEC	International Organization for Standardization/ International Electrotechnical Commission
ISO/TC	International Organization for Standardization/Technical Committee
ISSN	Международен стандартен номер на сериалните издания
JSC	Joint Steering Committee
KfR	die Konferenz für Regelwerksfragen
LCSH	Library of Congress Subject Headings
LOM	Learning Object Metadata

LTSC	Learning Technology Standards Committee
MAB	Maschinelle Austauschformat fuer Bibliotheken
MARBI	Machine Readable Bibliographic Information Committee
MARC	Machine Readable Cataloging
METS	Metadata Encoding and Transmission Standard
MLAR	Minimal Level of Authority Record
MODS	Metadata Object Description Schema
MPEG	Moving Pictures Group
NISO	National Information Standards Organization
OAI	Open Archive Initiative
OCLC	Online Computer Library Center
ONIX	Online Information eXchange
OPAC	Online Public Access Catalog
PUC	Permanent UNIMARC Committee
RAK	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung
RAK-AV	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Audiovisuelle Materialien
RAK-Karten	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Karten
RAK- Koerperschaften	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Koerperschaften
RAK-Musik	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Musik
RAK-NBM	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Nichtbuchmaterialien
RAK-OB	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Oeffrntliche Bibliotheken
RAK-UW	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Unselbststaendig erschienene Werke
RAK-WD	Regeln fuer Alphabetische Katalogisierung - Wissenschaftliche Bibliotheken
RDA	Resource Description and Access
RDF	Resource Description Framework
RSWK	Regeln für den Schlagwortkatalog
SGML	Standard Generalized Markup Language
TCP/IP	Transmission Control Protocol/Internet Protocol
TEI	Text Encoding Initiative
UBC	Universal Bibliographic Control
UBCIM	Universal Bibliographic Control and International MARC
UNIMARC	Universal MARC
URI	Unique Resource Identifier
URL	Uniform Resource Locator
VRA	Visual Resources Association
W3C	World Wide Web Consortium
XML	eXtensible Markup Language

Използвана литература

1. Анева, Събина, Герасимова, Елена. Модели за библиографско описание на библиотечни документи, създадени според изискванията на MARC 21-Concise format for bibliographic data в ЦБ на БАН. // Годишник на Българския информационен консорциум [за 2004], 2005, с. 112-120
2. Бахтурина, Т. А. Англо-американские правил каталогизации на пути к RDA : Промежуточные результаты пересмотра AACR. // Науч. техн. библ., 2006, № 2 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2006&num=2&art=13>, 11.08.2007)
3. Бахтурина, Т. А. Консолидированное издание ISBD – знаменательное событие в истории развития Международного стандартного библиографического описания. // Науч. техн. библ., 2007, № 3 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2007&num=3&art=17>, 21.07.07)
4. Бахтурина, Т. А. Создание новых международных правил „Описание ресурса и доступ к нему”: проблемы и их решения. К пересмотру Англо-американских правил каталогизации // Науч. техн. библ., 2006, № 8 (<http://ellib.gpntb.ru/?journal=ntb&year=2006&num=8&art=4>, 11.08.2007)
5. БДС 15419-82 Библиографско описание на книгите. София, 1982. 56 с.
6. БДС 17388-96 Универсална десетична класификация. Подбрани деления. София, 1998. 88 с.
7. Българска книга : Енциклопедия. София, 2004. 506 с.
8. Български институт за стандартизация. Технически комитети. ТС-16. (http://www.bds-bg.org/tc/?committee_id=17&button_id=22, 19.10.2008)
9. Горман, Майкъл. Нашите непреходни ценности. София, 2006. 264 с.
10. Грашкина, Ваня, Харизанова, Оля. Готовност на българските библиотеки за включването им в информационното общество на обединена Европа. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/daits.pdf>, 14.12.2007)
11. Гълъбова, Севдалина. Стандартите – нормативна база на качеството на библиотечно-информационната дейност. // СБИР. Нац. науч. конф., XIV. Варна. 2004 (<http://www.lib.bg/dokladi2004/galabova.htm>, 28.11.2007)
12. Димитрова, Антоанета. Автоматизирането на библиографското описание при липсата на единни национални стандарти – предимства и недостатъци. // СофтЛиб. Семинари, V. Казанлък. 2003 (<http://www.softlib.primasoft.bg/seminari/toniDim.htm>, 03.01.2008)
13. Димчев, Александър. Автоматизация на библиотеките в България. Подходи. // Библиотекар, 1991, № 9, с. 15-19
14. Димчев, Александър, Войникова, Таня. Бъдещето няма да ни чака. Библиотеките в България и новият информационен ред. // Библиотека, 1996, № 4-5, с. 9-16

15. Димчев, Александър. Българските библиотеки в условията на глобалната мрежа. // Libraries in the age of the Internet. Papers from the Intern. Conf. held in Sofia, 8-10 Nov. 2000. Sofia, 2001, p. 138-146
16. Димчев, Александър. Фондация „Отворено общество” в подкрепа на българското библиотечно дело. // Библиотечни дискурси. София, 2006, с. 111- 133
17. Дипчикова, Александра, Янакиева, Татяна. Библиографският контрол и дигитализацията на културно-историческото наследство. // Библиотека, 2007, № 1, с. 5-15
18. Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Във връзка с въпросите, зададени от колегата Антоанета Димитрова. // Библиотеките в България. Публикации (<http://www.bibliotekibg.primasoft.bg/html/images/klasifikacija.htm>, 04.01.2008)
19. Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. За стандартизацията на УДК в България. // Българска книга, 1992, № 8, с. 60-63
20. Дипчикова, Александра. Класификационната система на Народната библиотека – проблеми и развитие. // Библиотекозн., библиогр., книгозн., 1, 1991, с. 38-45
21. Дипчикова, Александра. Международното сътрудничество на библиотеките в областта на каталогизацията. // СБИР. Нац. науч. конф., XIII. София. 2003 (<http://www.lib.bg/dokladi2003/dipchikova.htm>, 03.01.2008)
22. Дипчикова, Александра. Новите информационни технологии и предизвикателствата пред българските каталогизатори. // Libraries in the age of the Internet. Papers from the Intern. Conf. held in Sofia, 8-10 Nov. 2000. Sofia, 2001, p. 258-265
23. Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Политика на Народната библиотека в създаването и организирането на библиографска информация от национално значение. // СБИР. Нац. науч. конф., VII. София. 1997, с. 44-50
24. Дипчикова, Александра, Тотоманова, Антоанета. Проблеми и решения при интегрирането на библиотеките в националната информационна инфраструктура. // Libraries, civil society and social development. Papers from the Intern. Conf. Sofia, 2004, p. 17-21
25. Дипчикова, Александра. Функционални изисквания към библиографските записи: Коментар върху целите, понятията и препоръките на изследването на ИФЛА. // Библиотека, 2003, № 4-5, с. 25-49
26. Зотова, Кремена. Оптимальная модель текущей библиографии Болгарии. София, 1982. 232 с.
27. Зотова, Кремена. Организация на текущата национална библиография на България. // Изв. Нар. библ. "Св. св. Кирил и Методий", 21(27), 1993, с. 159-174.
28. Зотова, Кремена. Стандартите за библиографско описание в България. // Библиотека, 1993, № 4, с. 20-26
29. Илиева, Ваня. Функционални изисквания към библиографските записи. // Библиосфера, 2004, № 5 (http://lib.nbu.bg/html/bg_bibl_main.htm, 01.08.2007)
30. ИФЛА. Конференция на експерти за международни правила за каталогизация, I. Франкфурт. 2003. Международни принципи на каталогизацията. Проект 2006, 10 с. (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/statement_bulgarian_apr06.pdf, 12.10.2007)

31. ИФЛА. Международен стандарт за библиографско описание на електронни ресурси. ISBD (ER) (<http://www.lib.bg/standarti.html>, 28.11.2007)
32. ИФЛА. Международен стандарт за библиографско описание на некнижни материали. ISBD (NBM) (<http://www.lib.bg/standarti.html>, 28.11.2007)
33. Карачоджукова, Надя. „Да” или „не” на стандартизацията на библиографското описание в електронните каталози на библиотеките. Каталогизация на книги и периодика. // Библиотечни дискурси. София, 2006, с. 68-75
34. Карачоджукова, Надя. Контролните файлове като неразделна част от процеса на автоматизиране на каталозите и водещата роля на НБКМ за тяхното създаване. // Библиотека, 2005, № 3-4, с. 31-37
35. Карачоджукова, Надя. Сътрудничество в областта на каталогизацията – минало, настояще, бъдеще. // СБИР. Нац. науч. конф., XIII. София. 2003 (http://www.lib.bg/dokladi2003/n_kara.htm, 09.09.2007)
36. Каспарова, Н. Н. Основные положения „Российских правил каталогизации” – итоги пересмотра. // Международная Конференция „КРЫМ 2003”, X. Судак. 2003 (<http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/111/Doc5.HTML>, 07.08.2007)
37. Клим, И. Л. Каталогизацията на прага на третото хилядолетие. // Библиотека, 2000, № 5, с. 46-56
38. Концепция пересмотра российских „Правил составления библиографического описания” : Проект (<http://old.rsl.ru/pub.asp?11.htm>, 08.08.2007)
39. Людсканова, Виолета. Препоръки за опростяване на библиографското описание и за представянето му в машинен каталог. // Библиотека, 1995, № 1, с. 23-50
40. Людсканова, Виолета. Стандартизация, автоматизация – начина на употреба. // СБИР. Нац. науч. конф. с междунар. участие, IX. София. 1999, с. 71-75
41. Муртомаа, Ева. Бъдещето на каталогизацията. Програма на ИФЛА за Универсален библиогр. контрол и междунар. MARC. // Библиотека, 2001, № 5, с. 5-11.
42. Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ). София, 1993. 170 с. (Библиотекознание, библиография, книгознание. 4)
43. Национальный информационно-библиотечный центр „Либнет”. Методическое обеспечение (<http://www.nilc.ru/>, 03.06.2008)
44. НБКМ. Дейности на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” през 2006. София. 104 с. (<http://www.nationallibrary.bg/otchet2006.pdf>, 15.02.2008)
45. Петков, Красимир. Съвременни информационни технологии. София, 1996. 308 с.
46. Попова, Анна. ИФЛА през 2003 г. // СБИР. Бюлетин, 2003, № 1-2, с. 12-16
47. Проект COBISS.Net. Втори етап. Подкрепа на знанието и межкултурния диалог (www.nationallibrary.bg/project_cobiss.html, 06.01.2008)
48. Ръководство за азбучни каталози на книги. София, 1989. 406 с.
49. Ръководство за UNIMARC, 2002 (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>, 20.08.2007)

50. Ръководството за UNIMARC. 4--Блок за връзки между записите (<http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/uni4.html>, 20.02.2008)
51. Скворцов, В. Форматы MARC21, UNIMARC, RUSMARC, их настоящее и будущее (www.rba.ru/rusmarc/rusmarc/updates/mar.htm, 28.03.2005)
52. СофтЛиб (<http://www.softlib.primasoft.bg/modules/news>, 12.02.2008)
53. Таблици на десетичната класификация. Допълнения, поправки и методични решения 1993-2004. София, 2005. 140 с.
54. Термини и определения, приети на организираната от ИФЛА Конференция на специалисти за Международни правила за каталогизация (IME ICC) (съобразени с препоръките на IME ICC2, Буенос Айрес, август 2004) редакция от 20 септември 2005. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/glossary_bulgarian_sept05.pdf, 01.08.2007)
55. Тодоров, Тодор. Автоматизация на библиотечните процеси. София, 2007. 248 с.
56. Тодоров, Тодор. Автоматизация и цифровизация на библиотеките. // Трудове на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии, т. 4, 2005, с. 123-134
57. Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България – състояние и перспективи на развитие. // Изв. НБКМ, т. 23 (29), 1999, с.141-160
58. Тотоманова, Антоанета. Националната библиография на България. Състояние, проблеми, тенденции на развитие. // Българска библиография 1852-2002. В. Търново, 2002, с. 81-97
59. Тотоманова, Антоанета. Националната библиография в изменящата се информационна среда. // Библиотеката минало и настояще. Юбил. сб., посветен на 125-годишнината на Народната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий”. София, 2005, с. 49-64
60. Тотоманова, Антоанета, Дипчикова, Александра. Предложения за промени в Закона за задължително депозиране на печатни и други издания. // СБИР. Нац. науч. конф., XVII. София. 2007 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/prezentacii/atotomanova.pdf>, 19.02.2008)
61. Тотоманова, Антоанета. Участието на Националната библиографска агенция в изграждането на общество на знанието. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006 (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/totomanova.pdf>, 16.08.2008)
62. Филипова, Силвия. Библиография на трудовете на ст.н.с. д-р Александра Дипчикова. // Библиотечни дискурси. София, 2006, с. 242 - 255
63. Филипова, Силвия. Библиографският контрол на имената в националната библиография. // Българска библиография 1852-2002. В. Търново, 2002, с. 128-140
64. Филипова, Силвия. Съвременни изисквания за създаване на контролни фойлове. // СБИР. Нац. науч. конф., XVI. София. 2006, 9 с. (<http://www.lib.bg/konferencii/nk2006/prezentacii/sfilipova.pdf>, 04.01.2008)
65. Формат за машинночетими библиографски записи. Книги. София, 1984. 92 с.
66. Формат за машинночетими библиографски записи. Чуждестранни периодични издания. София, 1983. 50 с.
67. Шанс за българските библиотеки за 21 век. Проект. София, 1999. 129 с.

68. Яврукова, Биляна. Формат MARC 21. // Библиотека, 2003, № 1-2, с. 15-19
69. Янакиева, Татяна. Интегративност на информатизираната библиография // СБИР. Нац. науч. конф., VII. София. 1997, с. 39-43
70. Янакиева, Татяна. Информатизация на библиографията. // Библиотека, 1994, № 11, с. 6-12
71. Янакиева, Татяна. Парадигматични промени на националната библиография. // Библиотекозн., библиогр., книгозн., 7, 1997, с. 183-187
72. Янакиева, Татяна. Пермутация на библиографската информация или за отношението "национално-универсално". // Библиотека, 1995, № 10, с. 3-6
73. Янакиева, Татяна. Суверенност на текста като информационен обект в библиографския запис. // СБИР. Нац. науч. конф., XIII, София. 2003 (http://www.lib.bg/dokladi2003/t_yanakieva.htm, 03.01.2008)
74. Anderson, Doroty. Universal Bibliographic Control. München, 1974, 87 p.
75. Andersen, Lief. After MARC – what then? // Library Hi Thech, 22, 2004, N 1, p. 40-51
76. Attig, John. RDA: a new cataloging standard for a digital future (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/jca-philadelphia-20080113.pdf>, 16.06.2008)
77. Ball, Rafael, Plott, Cornelia. Identifying online publications – how to find a needle in a haystack: a German view. // New Library World, Vol. 105, 2004, № 1206/1207, p. 436-445
78. Block, Barbara, Hengel, Christel, Heuvelmann, Reinhold, Katz, Cornelia, Rusch, Beate, Schmidgall, Karin, Sigris, Barbara. Maschinelles Austauschformat für Bibliotheken und die Functional Requirements for Bibliographic Records Oder: Wieviel FRBR verträgt MAB?. // Bibliotheksdienst, 39, 2005, H. 10, S. 1231-1244
79. British Library. The UKMARC Manual. Moving to MARC21 (<http://portico.bl.uk/ukmarc/marc21move.html#>, 22.08.2007)
80. Byrne, Deborah J. MARC manual: Understanding and using MARC Records. 2. ed. London, 1998. 263 p.
81. Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme: Purpose, Process, and Prospects, 2002 (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/papers_byrum.pdf, 21.07.07)
82. Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme. Purpose, Process, and Prospects. // IFLA. Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, II. Buenos Aires. 2004 (<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/source/papers-byrum.pdf>, 15.07.07)
83. Byrum, John D. IFLA's ISBD Programme. Purpose, Process, and Prospects. // IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code, III. Cairo. 2005 (<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/pdf/papers-ISBD09-05.pdf>, 31.07.2007)
84. Caplan, Priscilla. Metadata Fundamentals for All Librarians. Chicago, 2003. 193 p.
85. Danskin, Alan. Mature consideration: developing bibliographic standards and maintaining values. // New Library World, Vol. 105, 2004, N 1198/1199, p. 113-117
86. Deutsche Nationalbibliothek. Arbeitsstelle für Standardisierung (AfS). Öffentliches Stellungnahmeverfahren. „Angleichung der Ansetzung von Personennamen nach RAK-WB und RSWK.

- (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/stellungnahmeverfahren_personennamen.pdf, 15.08.2007)
87. Deutsche Nationalbibliothek. Arbeitsstelle für Standardisierung (AfS). RAK 2-Entwürfe (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/rak2_entwuerfe.pdf, 15.08.2007)
 88. Deutsche Nationalbibliothek. Datenaustauschprozesse zwischen Bibliotheken im deutschsprachigen Raum vor dem Umstieg auf MARC 21 mit besonderer Berücksichtigung von MARCXML (http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/expertise_marcxml.pdf, 04.06.2008)
 89. Deutsche Nationalbibliothek. Metadaten (<http://www.ddb.de/standardisierung/metadaten/metadaten.htm>, 13.03.2007)
 90. Deutsche Nationalbibliothek. Projekt Umstieg auf internationale Formate und Regelwerke (MARC21, AACR): Abschlussbericht, 2004, 31 S. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/dfg_abschlussbericht.pdf, 13.08.2007)
 91. Deutsche Nationalbibliothek. Regeln für den Schlagwortkatalog RSWK, 3. überarb. und erw. Aufl. auf dem Stand der 4. Ergänzungslieferung, 2007 (http://files.d-nb.de/pdf/rswk_gesamtausgabe.pdf, 24.10.2007)
 92. Deutsche Nationalbibliothek. Statement of Principles: Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October 1961. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf, 21.07.07)
 93. Deutsche Nationalbibliothek. Umstieg auf MARC 21 (<http://www.ddb.de/standardisierung/formate/marc21.htm>, 22.08.2007)
 94. Duval, Erik, Hodgins, Wayne, Sutton, Stuart, Weibel, Stuart. Metadata Principles and Practicalities. // D-Lib Magazine, Vol. 8, 2002, № 4 (<http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/aw/d-lib/dlib/april02/weibel/04weibel.html>, 28.01.2007)
 95. Duval, Erik. Metadata Standards: What, Who & Why. // Journal of Universal Computer Science, Vol. 7, 2001, № 7, p. 591-601
 96. El-Sherbini, Magda, Klim, George. Metadata and cataloging practices. // The Electronic Library, Vol. 22, 2004, № 3, p. 238-248
 97. Extensible Markup Language (XML) 1.0 (<http://www.w3.org/TR/REC-xml/#sec-well-formed>, 15.04.2008)
 98. Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1., 10 p. (http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/setting.pdf, 06.02.2007)
 99. Gömpel, Renate, Henze, Gudrun. Nationale oder internationale Standards? : Anmerkungen zur aktuellen Regelwerksdiskussion. // RAK versus AACR. Bad Honnef, 2002, S. 13-24
 100. Gorman, Michael. Bibliographic Control or Chaos: An Agenda for National Bibliographic Services in the 21st Century. // IFLA Journal, 27, 2001, № 5-6, p. 307-313
 101. Gorman, Michael. Cataloguing in an Electronic Age. // Cataloging & Classification Quarterly, Vol. 36, 2003, N 3-4, p. 5-17

102. Gorman, Michael. Metadata Dreaming. // The Serials Librarian, Vol. 51, 2006, 2, p. 47-54
103. Guidelines for Authority Records and References. 2nd ed. 2001. 46 p. (<http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>, 05.08.2007)
104. Helkamp, Kerstin, Oehlschläger, Susanne. Die Internationalisierung deutscher Standards: auf dem Weg von MAB2 zu MARC 21. // Bibliotheksdienst, 40, 2006, H. 11, S. 1281-1285
105. Helkamp, Kerstin, Oehlschläger, Susanne. Ein Meilenstein auf dem Weg zur Internationalisierung. Im Jahr 2007 erfolgt der Umstieg auf MARC21. // BuB, 58, 2006, № 11-12, S. 733-734
106. Hoffman, Gretchen L. The statement of International cataloguing principles: A global cataloging initiative. // Libraries, Globalization and Cooperation. Papers from the Intern. Conf. Sofia, 2005, p. 187-192
107. Hoffmann, Luise. Umstieg auf internationale Formate und Regelwerke (MARC21, AACR2), S. 3-5 (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/2003_1_hoffmann.pdf, 15.08.2007)
108. Holzheid, Gudula. Dublin Core, SGML und die Zukunft der Erschliessung am Beispiel einer Studie zur Optimierung des Dokumentmanagements einer grossen Nichtregierungsorganisation. Berlin, 2005. 79 S. (<http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h136/h136.pdf>, 25.11.2007)
109. Hopkinson, Alan. Future prospects for UNIMARC. // Globalization, Digitization, Access and Preservation of Cultural Heritage. Papers from the Intern. Conf. Sofia. 2006, p. 344-348
110. Hopkinson, Alan. UNIMARC. Future perspectives. // International Conference UNIMARC & FRIENDS: charting the new landscape of library standards. Lisbon. 2006 (http://unimarc.bn.pt/a_u_f/hopkinson.pdf, 20.08.2007)
111. IFLA. International Standard Bibliographic Description (ISBD). Preliminary Consolidated Edition, 2007 (http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf, 27.05.2008)
112. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. Functional Requirements for Bibliographic Records. Final Report. München, 1998. 136 p. (<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>, 03.08.2007)
113. IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Functional Requirements for Authority Data. A Conceptual Model. Draft, 01.04.2007. 70 p. (<http://www.ifla.org/VII/d4/Franar-ConceptualModel-2ndReview.pdf>, 05.08.2007)
114. IFLANET. Cataloguing Section. FRBR Review Group. Historical Background (<http://www.ifla.org/VII/s13/wgfrbr/index.htm>, 01.08.2007)
115. IFLANET. Cataloguing Section: ISBD Review Group (http://www.ifla.org/VII/s13/isbdrg/index.htm#further_reading, 16.07.2007)
116. IFLANET. Classification and Indexing Section. Working Group Functional Requirements for Subject Authority Records (FRSAR). (<http://www.ifla.org/VII/s29/wgfrsar.htm>, 15.10.2007)

117. IFLANET. Division of Bibliographic Control. Working Group on FRANAR. (<http://www.ifla.org/VII/d4/wg-franar.htm>, 05.08.2007)
118. IFLANET. IFLA Core Activity. IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards (ICABS) (<http://www.ifla.org/VI/7/icabs.htm>, 14.10.2007)
119. Intner, Sheila S., Lazinger, Susan S., Weihs, Jean. Metadata and its impact on libraries. London, 2006, 263 p.
120. Jonsson, Gunilla. The Basis for a Record. In the light of Functional Requirements for Bibliographic Records. // IFLA Journal, 29, 2003, № 1, p. 41-46
121. JSC for Development of RDA. Historic Documents. Outcomes of the Meeting of the JSC. Chicago. 2007 (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/0710out.html>, 27.03.2008)
122. JSC for Development of RDA. News & Announcements. A New Organization for RDA. (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda-new-org.html>, 24.03.2008)
123. JSC for Development of RDA. RDA Prospectus. 22 p. (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/5rda-prospectusrev5.pdf>, 26.03.2008)
124. JSC for Development of RDA. Translations of AACR (<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/translations.html>, 19.02.2008)
125. JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules: RDA: Resource Description and Access : Background (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html>, 11.08.2007)
126. JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules: A Breif History of AACR (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/history.html>, 10.08.2007)
127. JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules: RDA: Resource Description and Access : RDA Drafts (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html#drafts>, 11.08.2007)
128. JSC for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules: Strategic Plan for RDA 2005-2008 (<http://www.collectionscanada.ca/jsc/stratplan.html>, 11.08.2007)
129. Kirsch, C. RAK-WB. Grundlagen. Skript zum RAK-Grundkurs, RAK-Aufbaukurs 1 und 2, 2007 (<http://www.christian-kirsch.de/rak/rak.pdf>, 13.08.2007)
130. Kokabi, Mortaza. The Internationalization of MARC. Part I: the emergence and divergence of MARC. // OCLC Systems & Services, Vol. 12, 1996, № 1, p. 21-31
131. Le Boeuf, Patrick. "Zwischen Traum und Wirklichkeit". Die FRBR-Theoretisierung und einige FRBR-Anwendungen. // FRBR Workshop. Frankfurt am Main, 2004. (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/frbr_ws_leboeuf.pdf, 14.10.2007)
132. Lynch, Clifford. The New Context for Bibliographic Control in the New Millenium. // Bicentennial Conference on Bibliographic Control in the New Millennium. Washington. 2000 (http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/lynch_paper.html, 03.01.2008)
133. MARC Standards (<http://www.loc.gov/marc/>, 20.08.2007)
134. MARC Standards. MARC Proposal No. 2007-06 (<http://www.loc.gov/marc/marbi/2007/2007-06.html>, 21.08.2007)
135. MARC Standards. UNIMARC to MARC 21 Conversion Specifications. Version 3.0 (August 2001) (<http://www.loc.gov/marc/unimarc21.html>, 21.08.2007)
136. MARC 21 Format for Bibliographic Data. (<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html>, 21.08.2007)

137. The MARC 21 Formats: Background and Principles (<http://www.loc.gov/marc/96principl.html#three>, 14.04.2008)
138. MARC 21 Lite Формат за машинночетими библиографски записи. София, 2005. 106 с.
139. MARCXML. MARC 21 XML schema (<http://www.loc.gov/standards/marcxml/>, 30.10.2007)
140. Mapping ISBD Elements to FRBR Entity Attributes and Relationships (<http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD-FRBR-mappingFinal.pdf>, 21.07.07)
141. McCallum, Sally. Extending MARC for Bibliographic Control in the Web Environment. Challenges and Alternatives. // Bicentennial Conference on Bibliographic Control in the New Millennium. Washington. 2000 (http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/mccallum_paper.html, 03.01.2008)
142. Metadata Standards Crosswalks. // Gill, T., Gilliland, A. J., Woodley, M. S. Introduction to Metadata. Pathways to Digital Information. Online Edition, Version 2.1., 10 p. (http://www.getty.edu/research/conducting_research/standards/intrometadata/metadata_element_sets.html)
143. Metadaten (<http://www.ddb.de/standardisierung/metadaten/metadaten.htm>, 13.03.2007)
144. Moving Theory into Practice: Digital Imaging for Libraries and Archives. 5. Metadata (<http://www.library.cornell.edu/preservation/tutorial/preface.html>, 07.02.2007)
145. Nero, L. Cataloguing digital resources. // Library Review, Vol. 54, 2005, № 2, p. 100-107
146. NISO. Framework Advisory Group. A Framework of Guidance for Building Good Digital Collections. 2nd ed. Bethesda, 2004, 34 p. (<http://www.niso.org/framework/Framework2.pdf>, 06.11.2007)
147. NISO. Understanding Metadata. Bethesda, 2004. 18 p. (<http://www.niso.org/standards/resources/UnderstandingMetadata.pdf>, 11.01.2007)
148. PC-TM новини. Автоматизирана библиотека 2002 – MARC 21 (<http://www.pc-tm.com/pctmbg/default.htm>, 23.12.2007)
149. Statement of Principles. Adopted by The International Conference on Cataloguing Principles. Paris, 1961 (http://www.ddb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf, 21.07.07)
150. Stuckenschmidt, Heiner, Harmelen, Frank van. Information Sharing on the Semantic Web. Berlin, 2005. 276 p. (http://www.google.com/books?id=U5UbdpVh2lYC&pg=PP1&dq=information+sharing+on+the+semantic+web&hl=de&sig=Ic9fBJPXX_jabkcKnAonwnBN_hg#PPA5,M1, 30.08.2007)
151. Structural Metadata Dictionary for LC Digitized Material Version 1.03 (<http://memory.loc.gov/ammem/techdocs/repository/gengloss.html#metadata>, 07.02.2007)
152. Tedd, L., Large, A. Digital Libraries. München, 2005. 290 p.

153. Tillett, Barbara B. Die AACR: Aktuelle Revisionsvorhaben und zukünftige Entwicklungen. // 92. Deutscher Bibliothekartag in Augsburg 2002. Die Bibliotheken zwischen Autor und Leser. Frankfurt am Main, 2003, S. 127-146
154. Tillett, Barbara B. Authority Control on the Web. // Bicentennial Conference on Bibliographic Control in the New Millennium. Washington. 2000
(http://www.loc.gov/catdir/bibcontrol/tillett_paper.html, 06.08.2007)
155. Tillett, Barbara B. From Catalog to Gateway: International Shared Resource Record for Controlled Access. // ALCTS Newsletter Online, Vol. 10, 1998, № 1
(http://archive.ala.org/alcts/alcts_news/gateway/gateway12.html, 06.08.2007)
156. Tillett, Barbara B. What is FRBR? (Functional Requirements for Bibliographic Records). Orlando, 2004 (<http://www.ala.org/ala/alcts/alctsconted/presentations/Tillett.pdf>, 02.08.2007)
157. UDC Consortium (<http://www.udcc.org/index.htm>, 20.02.2008)
158. UNIMARC forum. UNIMARC Formats (<http://www.unimarc.net/unimarc-formats.html>, 30.10.2007)
159. UNIMARC, MARC 21 или двата съвместно?. // СБИР. Дискусии
(<http://www.lib.bg/discussions.htm>, 20.02.2008)
160. The USMARC Formats: Background and Principles
(<http://www.ala.org/ala/alcts/divisiongroups/marbi/marc21formats.htm>, 20.08.2007)
161. Walch, Victoria Irons. Standards for archival description : A handbook, 1994
(<http://www.archivists.org/catalog/stds99/chapter3.html>, 20.08.2007)
162. Zhlobinskaya, Olga. Implementing UNIMARC in Russia. // International Conference UNIMARC & FRIENDS: charting the new landscape of library standards. Lisbon. 2006
(http://www.rba.ru/rusmarc/rusmarc/updates/UNIMARC_Russia.pdf, 29.01.2008)